Rafael Sabatini

SCARAMOUCHE

SCARAMOUCHE ÎŞI AFLĂ TATĂL

— Cred că cel mai bine-ar fi să-i zbor lui creierii, zise tânărul, arătând spre marchiz. Daţi-vă la o parte, doamnă.

Departe de a-l asculta, doamna de Plougastel se ridică în picioare, protejându-l pe marchiz cu propriul ei trup, şi se agăţă în continuare, cu puteri nebănuite, de braţul cu pistolul, pentru a-l împiedica să-l folosească.

— André! André! Pentru numele lui Dumnezeu! îngăimă ea, aproape sufocându-se.

— Daţi-vă la o parte, doamnă, îi zise din nou autoritar André-Louis. Lăsaţi-l pe ucigaşul ăsta să-şi primească pedeapsa. Ne primejduieşte viaţa la toţi trei! Daţi-vă la o parte!

Se repezi înainte, cu intenţia de a trage în marchiz, pe deasupra umărului contesei. Aline nu reuşi să-l oprească la timp.

— André! André !

Gâfâind, înnebunită, cu ochii rătăciţi şi disperată, contesa puse un zid teribil în calea urii celor doi bărbaţi, încleştaţi într-o luptă pe viaţă şi pe moarte.

Coperta: Mihai Ţenovici
Redactare: Daniel Penescu
Tehnoredactare: Lucian Curteanu

Rafael Sabatini
SCARAMOUCHE
Copyright by The Royal National Institute for the Blind, Cancer Research UK and Action Research

Toate drepturile asupra acestei ediţii
sunt rezervate Editurii CORINT JUNIOR, parte componentă a GRUPULUI EDITORIAL CORINT

Bucureşti, 2005
ISBN: 973-7789-38-5

Timbrul literar se plăteşte
Uniunii Scriitorilor din România
Cont: 2511.1 – 171.1/ROL BCR, Sector 1

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
SABATINI, RAFAEL
Scaramouche / Rafael Sabatini ; trad. de Daniela Truţia
- Bucureşti : Corint Junior, 2005
ISBN 973-7789-38-5

821.111-311.3=135.1

RAFAEL SABATINI

Scaramouche

Traducere și note de Daniela Trufia

AVENTURA
CORINT JUNIOR

Cartea I

ROBA

Capitolul I

REPUBLICANUL

Se născuse cu darul râsului şi cu sentimentul că lumea era nebună. Asta-i era toată averea. Până şi paternitatea îi era obscură, deşi în satul Gavrillac se făcuse de mult lumină asupra acestui mister. Oamenii simpli din Bretania nu erau totuşi atât de naivi, încât să se lase înşelaţi de o aşa-zisă rudenie, idee care nici măcar nu era originală. Când un nobil se declară din senin naşul unui copil apărut Dumnezeu ştie de unde, ca mai apoi să se ocupe de creşterea şi educaţia acestuia, chiar şi cei mai simpli dintre săteni înţeleg perfect despre ce e vorba. Astfel, oamenii din Gavrillac nu-şi făceau nici o iluzie cât priveşte adevărata legătură dintre André-Louis Moreau — după cum fusese numit băiatul — şi Quintin de Kercadiou, senior de Gavrillac, locatarul conacului mare şi cenuşiu, care domina căsuţele înghesuite la poalele dealului.

André-Louis învăţase la şcoala din sat şi-şi petrecuse timpul cu bătrânul Rabouillet, avocatul, care, în calitatea sa de intendent, se ocupa de afacerile domnului de Kercadiou. La vârsta de cincisprezece

ani fusese trimis la Paris, la Liceul *Ludovic cel Mare*[1], ca să studieze dreptul — pe care acum, odată întors, îl practica alături de Rabouillet. Toate acestea se făcuseră pe cheltuiala naşului, domnul de Kercadiou, care, plasându-l pe tânăr din nou sub tutela lui Rabouillet, părea în mod evident decis să-i asigure un viitor.

Cât despre André-Louis, acesta profitase din plin de condiţiile ce i se oferiseră. La vârsta de douăzeci şi patru de ani, acumulase atâtea cunoştinţe, că o minte de rând ar fi suferit de indigestie intelectuală. Savurând studiul fiinţei umane, de la Tucidide[2] la Enciclopedişti[3], de la Seneca[4] la Rousseau[5], ajunsese să-şi confirme primele impresii conştiente cu privire la nebunia ce caracteriza propria-i specie. Şi nici în viaţa plină de peripeţii

---

[1] Ludovic cel Mare – Ludovic al XIV-lea (1643-1715), supranumit şi „Regele-Soare" (n. tr.).

[2] Tucidide – istoric şi om politic atenian (460-396 î.Hr.). întemeietor al criticii istorice şi precursor al istoriografiei moderne (n. tr.).

[3] Enciclopedişti – nume dat unor filosofi şi savanţi progresişti, care au contribuit la elaborarea lucrării *Enciclopedia sau Dicţionar naţional al ştiinţelor, artelor şi meşteşugurilor* (pe scurt, *Enciclopedia franceză*) — monument al filosofiei iluministe, care a avut un important rol în pregătirea ideologică a revoluţiei franceze. Printre enciclopedişti, se numără Diderot, d'Albert (n. tr.).

[4] Seneca (Lucius Annaeus: 4 î.Hr.-65 d.Hr.) – filosof şi scriitor latin, reprezentant al stoicismului târziu, autor al tragediilor *Medeea*, *Fedra* şi *Oedip* (n. tr.).

[5] Rousseau (Jean-Jacques: 1712-1778) – gânditor iluminist, scriitor şi muzician francez. Printre scrierile sale de referinţă, se numără *Discurs asupra originii inegalităţii dintre oameni*, *Contractul social*, *Emil sau despre educaţie*, *Iulia sau noua Eloiză*, *Confesiuni* (n. tr.).

care-l aştepta n-avea să găsească vreodată motiv de a se abate de la această convingere.

Ca înfăţişare, era un flăcău zvelt, puţin mai înalt decât cei de seama lui, cu un chip bine desenat şi plin de isteţime, cu nas voluntar şi pometi proeminenţi. Părul negru şi drept îi cobora până aproape de umeri. Gura cu buze lungi şi subţiri trăda un ascuţit simţ al umorului. Ceea ce-l salva de la urâţenie erau ochii strălucitori, luminoşi şi neastâmpăraţi, atât de închişi la culoare, încât păreau negri. Scrierile lui, din păcate nu prea numeroase, şi în special *Confesiunile,* stau mărturie a unei minţi agere şi-a unei exprimări rafinate. Încă nu era pe deplin conştient de talentul său pentru oratorie, deşi căpătase deja oarecare faimă în Salonul literar de la Rennes — unul dintre acele cluburi răspândite atunci în toată ţara şi unde tinerii intelectuali francezi se adunau să studieze şi să discute noile filosofii care pătrundeau în viaţa socială. Numai că renumele pe care şi-l făcuse acolo nu era de invidiat. Se arăta prea maliţios, prea caustic şi prea dispus — după cum considerau colegii lui — să le ridiculizeze minunatele teorii despre regenerarea omenirii. El, unul, protesta, afirmând că nu făcea altceva decât să le aşeze în faţă oglinda adevărului şi că nu era vina lui dacă imaginea reflectată era ridicolă.

Tot ce reuşise prin această purtare fusese să-i exaspereze pe ceilalţi. Probabil că societatea, din ce în ce mai neîncrezătoare în privinţa lui, l-ar fi exclus deja, de n-ar fi fost prietenul său, Philippe de Vilmorin, student la teologie în Rennes, el însuşi unul dintre cei mai populari membri ai Salonului literar.

Sosind la Gavrillac într-o dimineaţă de noiembrie, încărcat de ştiri despre furtunile politice care se adunau deasupra Franţei, Philippe află în acel sătuc breton adormit ceva care-i spori indignarea şi-aşa destul de mare. Un ţăran din Gavrillac, pe nume Mabey, fusese împuşcat mortal chiar în acea dimineaţă, în pădurile Meupont, dincolo de râu, de către un paznic de vânătoare al marchizului de La Tour d'Azyr. Nefericitul fusese surprins în timp ce încerca să fure un fazan din capcană, iar paznicul acţionase conform ordinului primit de la stăpânul său.

Înfuriat de o asemenea dovadă de cruda şi absolută tiranie, domnul de Vilmorin sugeră că domnul de Kercadiou trebuia înştiinţat de cele întâmplate. Mabey fusese un vasal din Gavrillac, iar Vilmorin spera să-l convingă pe seniorul de Gavrillac să pretindă cel puţin despăgubire pentru văduvă şi cei trei orfani rămaşi de pe urma acelui act plin de cruzime.

Deoarece André-Louis era cel mai bun prieten al lui Philippe — aproape ca şi un frate —, tânărul seminarist încercă să vorbească mai întâi cu el. Îl găsi singur, servind micul dejun în sufrageria lungă, nu prea înaltă şi cu paneluri albe, a casei Rabouillet — singurul cămin pe care-l cunoscuse vreodată.

Îmbrăţişându-l, Philippe îi povesti pe nerăsuflate ce se întâmplase din ordinul domnului de La Tour d'Azyr.

— Am aflat deja, zise André-Louis.

— Vorbeşti de parcă n-ai fi deloc surprins, îi reproşă prietenul.

— Nici un act bestial nu mă poate surprinde atunci când e comis de o bestie. Iar La Tour d'Azyr

e o bestie — asta ştie toată lumea. Cu atât mai nebun a fost Mabey ca să-ncerce să-i fure fazanii. Trebuia să-i fure pe-ai altcuiva.

— Asta-i tot ce ai de zis?

— Ce altceva să mai zic? Sunt un spirit practic — cel puţin aşa sper.

— Ceea ce rămâne de spus, trebuie spus naşului tău, domnul de Kercadiou. Am să apelez la el, ca să facă dreptate.

— Împotriva domnului de La Tour d'Azyr? întrebă André-Louis, ridicând din sprâncene.

— Şi de ce nu?

— Dragul şi naivul meu Philippe, corb la corb nu-şi scoate ochii.

— Eşti nedrept cu naşul tău. E un om de suflet.

— Da, dacă vrei... Dar aici nu-i vorba de suflet, ci de regula jocului...

Domnul de Vilmorin îşi ridică braţele spre cer, în semn de dezgust. Era un tânăr înalt şi suplu, cu un an sau doi mai mic decât André-Louis. Îmbrăcat cu sobrietate în negru — cum se cuvine unui seminarist — purta banderole albe la încheieturile mâinilor şi la gât, precum şi catarame de argint la pantofi. Părul său castaniu era tuns îngrijit, fără a fi pudrat.

— Vorbeşti ca un avocat! nu se mai stăpâni el.

— Bineînţeles. Dar nu-ţi revărsa furia asupra mea. Mai bine spune-mi ce vrei să fac.

— Vreau să vii cu mine la domnul de Kercadiou şi să te foloseşti de influenţa ta, ca să facem dreptate. Bănuiesc că-ţi cer prea mult...

— Dragul meu Philippe, scopul vieţii mele e să-ţi fiu de folos. Dar te previn că demersul tău e inutil.

Aşteaptă să-mi termin micul dejun şi-ţi stau la dispoziţie.

Domnul de Vilmorin se lăsă să cadă într-un jilţ de lângă şemineul bine curăţat, în care ardea vesel un foc din lemn de pin. În timp ce prietenul lui mânca, tânărul îi povesti ultimele noutăţi aduse de la Rennes. Înflăcărat, entuziast şi animat de idealuri utopice, critica pătimaş atitudinea revoltătoare a clasei privilegiate.

Pe deplin conştient de sentimentele ce animau un ordin la ale cărui întruniri participase ca reprezentant al nobilimii, André-Louis nu fu deloc surprins de cele auzite. Domnul de Vilmorin era exasperat că prietenul său părea să nu-i împărtăşească indignarea.

— Nu-nţelegi ce-nseamnă asta? izbucni el. Refuzând să se supună regelui, nobilii subminează însăşi autoritatea tronului. Oare nu-şi dau seama că de rege depinde întreaga lor existenţă? Nu pricep că dacă se va prăbuşi tronul, îi va zdrobi tocmai pe ei, care se găsesc cel mai aproape? Chiar nu văd toate astea?

— E limpede că nu. Nu sunt decât clase stăpânitoare, iar eu n-am auzit până acum de clase stăpânitoare care să aibă ochi pentru altceva în afară de propriul lor profit.

— Asta ne doare şi pe noi! Tocmai această stare de lucruri vrem s-o schimbăm!

— Vreţi să aboliţi clasele stăpânitoare? Va fi un experiment interesant! Ăsta trebuie să fi fost planul iniţial al creaţiunii... şi poate c-ar fi reuşit, de n-ar fi fost Cain [1].

---

[1] Cain – în Vechiul Testament, fiul cel mai mare al lui Adam şi al Evei, care l-a ucis, din invidie, pe fratele său, Abel (n. tr.).

— Ceea ce avem noi de gând să facem, zise domnul de Vilmorin, stăpânindu-şi iritarea, este să trecem puterea în alte mâini.

— Şi crezi că va fi vreo diferenţă?

— Sunt convins că da.

— Ah! Înţeleg că, întrucât eşti teolog, te bucuri deja de încrederea Atotputernicului. Probabil că ţi-a împărtăşit şi ţie intenţiile Lui de-a schimba faţa lumii.

Chipul delicat şi ascetic al domnului de Vilmorin se înnegura.

— Asta-i blasfemie, André! zise el, cu glasul încărcat de reproş.

— Te asigur că vorbesc foarte serios. Ca să pui în practică lucruri cum sunt cele despre care vorbeşti, e nevoie fără doar şi poate de o intervenţie divină. Trebuie schimbat omul, nu sistemele. Oare puteţi, tu şi entuziaştii tăi prieteni de la Salonul literar din Rennes, să concepeţi un sistem de guvernare care n-a mai fost încercat până acum? Fără îndoială că nu. Şi se poate spune despre vreunul din sistemele aplicate în istoria omenirii că s-a dovedit altceva decât un eşec? Dragul meu Philippe, viitorul poate fi citit cu claritate numai în trecut. *Ab actu ad posse valet consecutio*[1]: omul nu se schimbă niciodată. Rămâne la fel de lacom, la fel de dornic să strângă avere, la fel de netrebnic. Vorbesc despre om în general.

— Pretinzi că-i imposibil să ameliorezi soarta poporului? îl provocă domnul de Vilmorin.

---

[1] *Ab actu ad posse valet consecutio* (lat.) – De la faptă la putinţă se măsoară o consecinţă (n. tr.).

— Când spui popor, te referi desigur la oamenii de rând. Vreţi să-i aboliţi? Aceasta-i singura cale de-a le îndulci soarta, fiindcă atâta timp cât vor rămâne oameni de rând, vor fi sortiţi pieirii.

— Fără îndoială că eşti de partea celor în slujba cărora te afli. Presupun că-i ceva foarte firesc.

În tonul domnului de Vilmorin se contopeau indignarea şi durerea.

— Dimpotrivă! Încerc să vorbesc cât se poate de nepărtinitor. Hai să discutăm puţin ideile astea ale tale. La ce formă de guvernare aspiri? Din câte spui, deduc că susţii republica. Dar noi avem deja republică. În prezent, Franţa e republică.

Philippe îl privi cu ochii mari.

— Ceea ce spui tu e un nonsens. Atunci cum rămâne cu regele?

— Regele? Toată lumea ştie că de la Ludovic al XIV-lea încoace Franţa n-a mai avut nici un rege. Există, într-adevăr, la Versailles un grăsan care poartă coroana, dar chiar veştile pe care mi le-ai adus tu arată cât de puţin contează el. Adevăraţii stăpâni sunt vârfurile nobilimii şi clerului, care ţin tot poporul sub călcâi. De asta spun că Franţa e o republică — o republică bazată pe cel mai bun model: cel roman. Şi-atunci ca şi-acum, marile familii patriciene trăiau în lux, păstrându-şi pentru ele puterea, bogăţiile şi tot ce socoteau că merită să rămână în posesia lor. Cât despre oamenii din popor, aceştia munceau de-şi scoteau sufletul, gemeau, asudau, sângerau şi răbdau de foame, ca mai apoi să crape în cocioabele lor. Şi asta a fost o republică: cea mai puternică din câte-au existat.

Philippe nu-şi mai putea stăpâni nerăbdarea.

— Dar va trebui măcar să recunoşti — de fapt ai şi făcut-o — că nu există guvernare mai proastă ca la noi!

— Nu asta-i problema. Întrebarea care se pune este dacă prin înlocuirea actualei clase dominante printr-o alta am fi guvernaţi mai bine. Dacă o asemenea schimbare n-ar prezenta nici o garanţie, eu, unul, aş fi ultimul care să mişc un deget ca să schimb ceva! Şi ce garanţii ai putea aduce? Ce clasă aspiră să guverneze? Îţi spun eu: burghezia.

— Cum?

— Te surprinde, aşa-i? Adevărul e deseori tulburător. Nu te-ai gândit la asta până acum? Nu-i nimic, te vei gândi de-acum înainte. Uită-te bine la memoriul celor din Nantes. Cine l-a scris?

— Tot ce pot să-ţi spun e că municipalitatea din Nantes a fost constrânsă să-l trimită regelui. Semnatarii sunt vreo zece mii de muncitori — marangozi, ţesători, salahori, tot felul de meşteşugari...

— Numai că toţi aceştia au fost incitaţi şi stimulaţi de patronii, de comercianţii bogaţi şi de armatorii din oraş, răspunse André-Louis. Am obiceiul să despic firul în patru, de asta colegii de la Salonul literar detestă din tot sufletul să intre în dispută cu mine. Acolo unde pe ei îi preocupă doar aparenţele, eu merg în profunzime. În spatele acelor muncitori şi meşteşugari din Nantes sunt proprietari de vase şi ţesători, precum şi negustori de sclavi. Aceştia îi povăţuiesc şi-i îndeamnă pe sărmanii truditori, naivi şi neştiutori, să-şi verse sângele pentru himera libertăţii! Negustori de sclavi! Cei care trăiesc şi se îmbogăţesc făcând comerţ cu carne şi sânge omenesc în colonii, acasă dirijează o campanie în

numele sacru al libertăţii! Nu vezi că întreaga mişcare e iniţiativa comercianţilor, a negustorilor ambulanţi, a unor precupeţi de tot felul, cărora averea le-a stârnit ambiţia de a prelua puterea, deţinută de alţii prin naştere? Zarafii din Paris, care posedă obligaţiuni din datoria naţională, acum când văd condiţia financiară precară a statului, tremură la gândul că un singur om ar putea anula datoria, făcându-i să dea faliment. Ca să se pună la adăpost, complotează să răstoarne o formă de stat şi să clădească pe ruinele ei o nouă formă, în care stăpânii să fie ei. Spre a-şi desăvârşi lucrătura, îi înflăcărează pe cei din popor. Deja de-atâtea ori am văzut curgând râuri de sânge... sângele poporului, întotdeauna sângele poporului. Acum s-ar putea ca în Bretania să se petreacă lucruri asemănătoare. Şi chiar dacă în cele din urmă vor învinge ideile noi, chiar dacă va fi răsturnată ordinea seniorială, ce-i cu asta? Nu va fi vorba decât de-o înlocuire a aristocraţiei cu plutocraţia. Oare merită efortul? Oare crezi că sub guvernarea zarafilor, a negustorilor de sclavi şi-a altor indivizi care s-au îmbogăţit pe căi necinstite, vânzând şi cumpărând, marea masă a poporului va fi mai fericită decât sub conducerea nobililor şi-a clerului? Te-ai gândit vreodată, Philippe, ce anume face ca guvernarea nobililor să fie intolerabilă? Setea de avere. Acesta-i blestemul omenirii! Te aştepţi oare ca cei ce s-au înălţat prin sete de câştig să fie mai puţin acaparatori? Sunt gata să admit că guvernarea actuală e execrabilă, nedreaptă, tiranică — tot ce vrei tu. Te rog însă să priveşti puţin în perspectivă şi să vezi că aceea cu care urmează a fi înlocuită ar putea fi infinit mai rea.

O clipă, Philippe căzu pe gânduri. Apoi îşi reluă ofensiva.

— N-ai pomenit nimic de abuzuri — groaznicele şi intolerabilele abuzuri de putere ale căror victime suntem în prezent.

— Unde va exista putere, vor fi şi abuzuri.

— Nu şi atunci când accesul la putere e condiţionat de exercitarea ei echitabilă.

— Accesul la putere înseamnă tot putere. Nu putem dicta celor ce deţin puterea.

— Poporul însă o poate face. Poporul, în toată forţa sa.

— Te întreb din nou dacă atunci când spui popor te referi la oamenii de rând. Văd că încuviinţezi. Ce putere ar putea deţine masele? Mulţimea îşi poate pierde controlul. E capabilă să incendieze şi să ucidă. Dar nu poate mânui puterea o perioadă îndelungată, fiindcă puterea necesită calităţi pe care gloata nu le are — altminteri n-ar fi gloată. Apogeul inevitabil şi tragic al civilizaţiei e mulţimea. În rest, abuzurile pot fi îndreptate prin echitate. Cât despre aceasta din urmă, dacă n-o afli la minţile luminate, atunci n-o mai afli nicăieri. Domnul Necker e decis să pună capăt abuzurilor şi să limiteze privilegiile. E-un lucru stabilit — Stările Generale urmează să se întrunească în acest sens.

— Iar în Bretania am făcut un început promiţător, aşa să ne-ajute Dumnezeu! exclamă Philippe.

— Pff! Asta nu spune mare lucru. Fireşte că nobilii nu vor ceda fără luptă. E o luptă inutilă şi ridicolă — dar... presupun că stă în firea omului să facă lucruri inutile şi ridicole.

Domnul de Vilmorin deveni de-un sarcasm usturător.

— Probabil că după tine şi uciderea lui Mabey e inutilă şi ridicolă. Nu m-ar surprinde să te-aud luând apărarea marchizului de La Tour d'Azyr şi spunând că paznicul de vânătoare a dat dovadă de îndurare când l-a împuşcat pe Mabey, care altfel ar fi fost condamnat pe viaţă la galere.

André-Louis îşi termină de băut laptele cu ciocolată şi puse ceaşca pe masă. Micul dejun era gata. Îşi împinse scaunul înapoi.

— Dragul meu Philippe, mărturisesc că eu nu înţeleg mila asta de care vorbeşti tu. Sunt foarte impresionat de ce s-a întâmplat cu Mabey. Dar, lăsând la o parte şocul emoţional pe care mi l-a produs vestea morţii lui, nu uit totuşi că a fost prins furând.

Domnul de Vilmorin simţi cum se sufocă de indignare.

— Nici nu mă puteam aştepta la altă părere din partea cuiva care-i subintendent fiscal al unui nobil şi delegatul acestuia în Stările Generale din Bretania!

— Philippe, asta-i nedrept din partea ta! Eşti supărat pe mine? strigă André-Louis, îngrijorat de-a binelea.

— Mă simt jignit, recunoscu domnul de Vilmorin. Mă simt profund jignit de atitudinea ta. Şi nu sunt singurul căruia îi displac tendinţele tale reacţionare. Ştii că în Salonul literar s-a pus în mod serios problema excluderii tale?

André-Louis înălţă din umeri.

— Nu mă surprinde şi nici nu mă-ngrijorează.

— Uneori am impresia că n-ai inimă, continuă pătimaş domnul de Vilmorin. La tine e întotdeauna vorba de lege, nu de echitate. Cred c-am greşit

venind aici, André. Se pare că nu-mi poţi fi de nici un ajutor în întrevederea cu domnul de Kercadiou.

Zicând acestea, îşi luă pălăria, cu vădita intenţie de a pleca.

André-Louis sări în picioare şi-l apucă de braţ.

— Îţi jur, Philippe, că e ultima oară când am acceptat să discutăm despre legi şi politică. Ţin prea mult la tine ca să ne certăm din pricina problemelor altora.

— Dar eu le consider şi problemele mele! protestă vehement Philippe.

— Bineînţeles, şi te apreciez mult pentru asta. Aşa şi trebuie să faci. Vei fi preot, şi-n acest caz trebuie să te frământe toate necazurile semenilor tăi. Eu însă voi fi avocat — intendentul fiscal al unui nobil, după cum spui tu —, iar treburile unui avocat sunt cele ale clientului său. Iată diferenţa dintre noi. Dar să nu crezi cumva c-ai să scapi de mine.

— Drept să-ţi spun, dacă mă gândesc mai bine, aş prefera să nu fii de faţă la întrevederea cu domnul de Kercadiou. Îndatoririle pe care le ai faţă de clientul tău n-au cum să-mi fie de folos.

Îi trecuse mânia, dar hotărârea lui era fermă, din motivul pe care-l enunţase.

— Foarte bine, zise André-Louis. Am să-ţi fac pe plac. Dar nimic nu mă va împiedica cel puţin să te-nsoţesc la castel şi să te aştept până termini de discutat cu domnul de Kercadiou.

Plecară împreună — aceiaşi buni prieteni, întrucât firea blândă a domnului de Vilmorin nu cunoştea ranchiuna — şi-ncepură să urce panta străzii principale din Gavrillac.

Capitolul 2

ARISTOCRATUL

Gavrillac, cătun adormit, aflat la o jumătate de leghe de drumul principal spre Rennes — deci netulburat de agitaţia călătorilor —, se întindea la cotitura râului Meu, la poalele şi pe povârnişul micii coline, pe care trona clădirea joasă a conacului. După ce-şi plăteau dijma către senior — în bani şi muncă —, zeciuiala către biserică şi impozitele către rege, oamenii de-aici abia puteau să se descurce cu ce le mai rămânea. Dar oricât de grele ar fi fost condiţiile în Gavrillac, ele nu erau, totuşi, ca în alte părţi ale Franţei. De exemplu, sătenii de aici nu aveau de tras nici măcar pe jumătate din cât pătimeau amărâţii de pe pământurile marelui senior de La Tour d'Azyr, al cărui vast domeniu era despărţit de sătucul Gavrillac prin râul Meu.

Castelul Gavrillac avea un aer seniorial, pe care-l datora mai curând poziţiei sale, care domina satul, decât vreunei particularităţi de construcţie. Zidit din granit, ca şi celelalte case din Gavrillac, purta urmele celor trei secole de existenţă, dar rămânea o

clădire solidă, cu faţadă sobră, cu două etaje, fiecare având câte patru ferestre cu obloane de lemn, ambele nivele fiind flancate de turnuri cu foişor.

Castelul se ridica în fundul unei grădini — acum golaşă, dar încântătoare vara — spre care dădea o frumoasă terasă, mărginită de balustrade. Astfel, clădirea arăta a ceea ce de fapt era şi fusese întotdeauna: locuinţa unor oameni fără pretenţii, interesaţi mai mult de gospodărie decât de aventură.

Quintin de Kercadiou, senior de Gavrillac — titlu provenit nu se ştie cum sau de unde, singurul pe care-l purta, ca şi strămoşii săi — dădea aceeaşi impresie ca şi casa în care locuia. Dur ca granitul, nu fusese niciodată tentat de viaţa la Curte şi nu intrase nici în armata regelui. Îl lăsase pe fratele mai mic, Étienne, să reprezinte familia în aceste înalte sfere. Încă din tinereţe, se arătase interesat de păşunile şi pădurile de pe domeniul său. Vâna, îşi cultiva pământul şi, la prima vedere, o ducea doar cu puţin mai bine decât oricare dintre dijmaşii săi. Nu ţinea la lux, sau — cel puţin — nu atât cât l-ar fi îndreptăţit poziţia sa sau gusturile nepoatei, Aline de Kercadiou. După ce petrecuse vreo doi ani în atmosfera curţii de la Versailles, pe lângă unchiul Étienne, tânăra avea idei complet diferite despre ceea ce se potrivea cu demnitatea unui senior. Deşi acest unic copil al celui de-al treilea Kercadiou exercitase încă de la vârsta de patru ani, când rămăsese orfană, drepturi tiranice asupra seniorului de Gavrillac — care-i ţinuse loc şi de tată, şi de mamă — totuşi, în această privinţă, nu reuşise să-i înfrângă încăpăţânarea.

Cu toate acestea, fata nu-şi pierduse speranţa — perseverenţa fiind nota dominantă a caracterului ei — deşi, de când se întorsese de la Versailles, cu vreo trei luni în urmă, făcuse eforturi constante — dar inutile — în acest sens.

Tocmai îşi termina plimbarea pe terasă, când sosiră André-Louis şi domnul de Vilmorin. Trupul ei suplu era înveşmântat într-o haină de blană, ca s-o ferească de răcoarea de-afară. Pe cap purta o căciulă bine trasă pe urechi, căptuşită cu blană albă şi legată strâns sub bărbie cu panglici de un albastru pal. Numai un cârlionţ lung, de culoarea spicelor coapte, reuşise să scape. Aerul rece îi biciuise obrajii, făcându-i ochii, de un albastru adânc, să strălucească şi mai tare.

Se cunoşteau toţi trei din copilărie. Fuseseră tovarăşi de joacă, iar André-Louis o numea „verişoară", ca urmare a relaţiei spirituale pe care o avea cu unchiul ei.

Această „legătură de rudenie" se menţinuse între ei doi mult timp după ce Philippe de Vilmorin depăşise stadiul intimităţii de altădată şi devenise pentru ea „domnul de Vilmorin".

Când îi văzu îndreptându-se spre casă, Aline le făcu semn cu mâna şi — pe deplin conştientă de frumuseţea ei statuară — îi aşteptă în capătul terasei, unde se termina aleea pe care înaintau cei doi.

— Dacă veniţi să-l vedeţi pe unchiul meu, domnilor, aţi ales un moment nepotrivit! le spuse ea, cu oarecare febrilitate în glas. E ocupat — chiar foarte ocupat!

— Vom aştepta, domnişoară! răspunse domnul de Vilmorin, aplecându-se galant să sărute mâna

ce-i fusese întinsă. Oare cine s-ar grăbi să stea de vorbă cu unchiul, când ar avea ocazia să zăbovească puţin în preajma nepoatei?

— Domnule abate, îl tachină ea, când vei fi hirotonisit, te voi alege să-mi fii confesor. Eşti atât de plin de înţelegere şi compătimire!

— Nu şi de curiozitate? interveni André-Loius. Despre asta n-ai pomenit nimic.

— Nu-nţeleg ce vrei să spui, vere André!

— Ar fi şi de mirare, râse Philippe, fiindcă nu-l înţelege nimeni.

Privirea lui lunecă apoi dincolo de terasă şi se opri asupra unei trăsuri, aflate la intrarea castelului: un asemenea echipaj se întâlnea frecvent pe străzile unui mare oraş, dar rareori la ţară. Era o cabrioletă trasă de doi cai, construită din lemn de castan, minunat lucrată, lăcuită că părea din sticlă, cu scene pastorale de o fineţe desăvârşită, pictate pe cele două portiere. Construită pentru două persoane, avea în faţă un scaun pentru vizitiu şi în spate o nişă pentru valet. Acum, locul valetului era gol, fiindcă acesta se plimba încoace şi-ncolo prin faţa intrării. Când îl văzu apărând de după cabrioletă, domnul de Vilmorin remarcă livreaua strălucitoare, albastru cu auriu, a casei marchizului de La Tour d'Azyr.

— Cum? exclamă el. Domnul de La Tour d'Azyr e cel aflat în vizită la unchiul dumneavoastră?

— Da, domnule! răspunse ea, cu privirea şi glasul învăluite în mister.

Numai că domnul de Vilmorin nu observă nimic.

— Îmi cer scuze! zise el, scoţându-şi pălăria şi făcând o plecăciune adâncă. Sluga dumneavoastră, domnişoară! adăugă el, dând să se îndrepte spre intrare.

— Să vin cu tine, Philippe? strigă André-Louis în urma lui.

— N-ar fi politicos din partea mea să presupun c-ai prefera să mă-nsoţeşti, replică domnul de Vilmorin, aruncând o privire spre domnişoara Aline. De altfel, nici nu cred că ar folosi la ceva. Dacă ai bunăvoinţa să mă aştepţi...

Domnul de Vilmorin se îndreptă spre uşă cu paşi mari. După o clipă de tăcere, domnişoara Aline începu să râdă cristalin:

— Dar unde se duce aşa grăbit?

— Din câte ştiu eu, vrea să-i vorbească domnului de La Tour d'Azyr, precum şi unchiului tău.

— Dar n-are cum să-i vadă. Nu-l vor primi. Nu ţi-am spus că-i vorba de o întrevedere foarte importantă? Nu mă-ntreba, André.

În tonul ei era ceva şiret şi misterios, o undă tainică de veselie sau amuzament, sau şi una şi alta — André-Louis n-ar fi putut preciza.

— Întrucât e limpede că arzi de nerăbdare să-mi spui, nu ştiu de ce te-aş mai întreba! zise el.

— Dacă eşti sarcastic, atunci nu-ţi mai spun nimic, nici dac-ai să mă-ntrebi! Să ştii că nu! Te-nvăţ eu să-mi acorzi respectul pe care mi-l datorezi!

— Sper că nu mă voi abate niciodată de la această îndatorire.

— Mai ales dacă vei afla că vizita domnului de La Tour d'Azyr mă priveşte îndeaproape. De fapt, obiectul acestei întrevederi sunt eu.

Zicând acestea, Aline îl privi pe André-Louis cu ochi strălucitori, în timp ce buzele ei schiţară un surâs.

— Vrei să-mi dai a-nţelege că restul e cât se poate de clar. Numai că eu sunt un prost: nu pricep nimic.

— Cum, nătărăule! A venit să-mi ceară mâna!

— Dumnezeule sfinte! bâigui André-Louis, aţintind asupra ei o privire abătută.

Ea făcu un pas înapoi, încruntându-şi sprâncenele şi ridicându-şi bărbia.

— Te surprinde?

— Mă dezgustă! replică el brutal. De fapt, nu pot să cred una ca asta. Vrei să glumeşti pe seama mea.

O clipă, ea renunţă la vădita-i iritare, şi asta doar ca să-i risipească orice îndoială.

— Vorbesc foarte serios, *monsieur!* Azi-dimineaţă a sosit pe adresa unchiului meu o scrisoare oficială din partea domnului de La Tour d'Azyr, care-şi anunţa vizita şi scopul ei. Nu zic că n-am fost întrucâtva surprinşi...

— Oh, înţeleg! exclamă uşurat André-Louis. Înţeleg... O clipă m-am temut...

Tăcu, privi către ea şi înălţă din umeri.

— De ce te-ai oprit? Te-ai temut că nu s-a lipit nimic de mine din şederea la Versailles... Sau că aş îngădui să mi se facă curte la fel ca unei fetişcane de la ţară. A fost o prostie din partea ta. Acum mi se cere mâna de la unchiul meu, aşa cum se cuvine.

— Atunci, conform etichetei de la Versailles, tot ce contează e consimţământul lui?

— Dar ce altceva?

— Încuviinţarea ta!

— Sunt o nepoată ascultătoare, râse ea... Atunci când îmi convine!...

— Şi-ţi va conveni să te supui, dacă unchiul tău acceptă această propunere monstruoasă?!

— Monstruoasă? se încruntă ea. Şi, mă rog frumos, de ce „monstruoasă"?

— Dintr-o mie de motive! răspunse el, iritat.

— Vreau să aud şi eu măcar unul! îl provocă Aline.

— Are de două ori vârsta ta!

— Nu chiar! replică fata.

— Are cel puţin patruzeci şi cinci de ani!

— Dar nu arată de mai mult decât treizeci. E un bărbat atrăgător — sper că măcar cu asta vei fi de acord. Şi nu poţi nega că-i foarte bogat şi puternic! E cel mai mare senior din Bretania: va face din mine o mare doamnă.

— Asta a făcut-o Dumnezeu, Aline.

— Ei, văd că devii mai rezonabil. Uneori poţi fi chiar politicos...

Începu să se plimbe de-a lungul terasei, urmată de André-Louis.

— Aş putea fi mai mult de-atât, de-ar fi să-ţi arăt de ce nu trebuie să laşi fiara asta să-ţi întineze frumuseţea dată de Dumnezeu.

Aline se încruntă şi-şi strânse buzele.

— Nu uita că vorbeşti despre viitorul meu soţ, îl mustră ea.

André-Louis strânse şi el din buze, pălind şi mai mult.

— Chiar aşa? Deci e un lucru deja aranjat? Unchiul tău urmează să-şi dea consimţământul? Vei fi deci vândută, spre a fi sclava unui bărbat pe care nu-l cunoşti, pe care nu-l iubeşti? Visam ceva mai bun pentru tine, Aline!

— Mai bun decât să fiu marchiza de La Tour d'Azyr?

El avu un gest de exasperare.

— Oare bărbaţii şi femeile nu sunt nimic altceva decât nume? Sufletele lor nu contează câtuşi de

puţin? Cumva în viaţă nu există altă bucurie sau fericire decât averea şi plăcerile sau titlurile răsunătoare? Erai atât de sus în ochii mei, Aline, atât de sus! Eşti înzestrată cu o inimă plină de bunătate şi o minte sclipitoare. Credeam că ai acea intuiţie care trece dincolo de aparenţe şi vrea s-ajungă în miezul realităţii. Iată însă că eşti gata să renunţi la tot pentru nişte himere, să-ţi vinzi trupul şi sufletul ca să devii marchiza de La Tour d'Azyr!

— Asta-i lipsă de delicateţe! zise ea încruntându-se, dar cu privirea jucăuşă. Te pripeşti să tragi concluzii. Unchiul meu nu va accepta nici o propunere, fără a-mi cere consimţământul. Totdeauna ne-am înţeles bine. Nu voi admite să fiu vândută sau cumpărată, ca o legătură de zarzavat.

Tânărul rămase tăcut, privind-o cu ochii scânteietori, în timp ce o uşoară roşeaţă îi coloră obrazul.

— Deci m-ai chinuit ca să te distrezi! nu se mai stăpâni el. Ei bine, acum că m-am liniştit, te iert.

— Iar te pripeşti, vere André. Am fost de acord ca unchiul să-i îngăduie domnului de La Tour d'Azyr să-mi facă curte. Îmi place ca bărbat. Când mă gândesc la rangul lui, mă simt măgulită de alegerea pe care a făcut-o. S-ar putea să-mi facă plăcere să port un asemenea rang. Marchizul n-are câtuşi de puţin aerul unui prostănac. Pentru mine ar fi interesant să-l văd curtându-mă. Poate chiar mai interesant ar fi să mă căsătoresc cu el şi, dacă mă gândesc bine, e foarte, foarte probabil să iau o astfel de hotărâre.

André-Louis o privi, admirându-i chipul dulce şi copilăresc, încadrat de gluga de blană albă, care-l

făcea de o frumuseţe provocatoare. Simţi că-i fuge tot sângele din vine...

— Dumnezeu să te ocrotească, Aline! gemu el. Aline bătu din picior, socotindu-l de-a dreptul exasperant, dacă nu şi cam prea îndrăzneţ.

— Eşti impertinent, domnule.

— Nu-i niciodată o impertinenţă să te rogi, Aline. Iar eu asta am făcut şi asta voi continua să fac de-acum încolo. După câte cred eu, vei avea nevoie de rugăciunile mele.

— Eşti un nesuferit!

Începea să se înfurie: cuta dintre sprâncene se adâncise şi sângele îi năvălise în obraz.

— Pentru că sufăr! Ah, Aline, verişoară dragă, gândeşte-te bine ce faci. Cugetă adânc la ce renunţi în schimbul unor deşertăciuni! Nu vei cunoaşte niciodată realitatea, pentru că aceste blestemate himere te vor împiedica să ajungi la ea. Când va începe marchizul să te curteze, observă-l bine. Bazează-te pe instinctul tău! Dă-i voie firii tale nobile să-l judece pe acest animal, după cum îţi dictează intuiţia. Gândeşte-te că...

— Mă gândesc, domnule, că abuzezi de amabilitatea pe care ţi-am arătat-o întotdeauna şi de îngăduinţa pe care ţi-am acordat-o. Cine eşti dumneata, la urma urmei, ca să ai tupeul de a-mi vorbi pe acest ton?

El se înclină, recăpătându-şi într-o clipă aerul rece şi distant, apoi reveni la tonul batjocoritor, atât de caracteristic firii sale.

— Felicitările mele, domnişoară, pentru uşurinţa cu care începi să te adaptezi la rangul pe care urmează să-l porţi.

— Adaptează-te şi dumneata, domnule! replică ea supărată, întorcându-i spatele.

— Voi fi ţărâna pe care va păşi nobilul picior al doamnei marchize. Sper că pe viitor îmi voi cunoaşte lungul nasului...

Cuvintele lui André-Louis o îngheţară. Se întoarse către el, cu o sclipire bănuitoare în ochi. Într-o clipă, ironia lui se topi, făcând loc remuşcării.

— Doamne, Aline, cât pot fi de ticălos! izbucni tânărul, făcând un pas către ea. Iartă-mă, dacă poţi!

Aline fusese la un pas de a-şi cere chiar ea scuze. Acum însă, regretul tânărului o aduse la răceala dinainte.

— Mă voi strădui, zise ea, dacă pe viitor şi tu vei încerca să nu mă mai jigneşti.

— Dar te voi jigni! ripostă el. Asta-i firea mea. Mă voi lupta să te salvez, chiar şi de tine însăţi, dacă va fi nevoie, indiferent că-mi vei ierta purtarea sau nu!

Rămaseră aşa, înfruntându-se din priviri, fără să-şi vorbească, aproape sfidători. În clipa aceea, ceilalţi ieşiră pe terasă.

Primul care se ivi în cadrul uşii fu marchizul de La Tour d'Azyr, conte de Solz, cavaler al Ordinelor Sfântului Spirit şi Ludovic cel Sfânt, brigadier în armata regelui. Era un bărbat înalt şi distins, cu alură milităroasă, care-şi ţinea fruntea sus şi bărbia ridicată dispreţuitor. Purta veşminte scumpe: o haină largă de catifea purpurie, brodată cu fir de aur, vestă tot din catifea, de culoarea caiselor coapte, pantaloni şi ciorapi din mătase neagră. În picioare avea pantofi de lac, cu tocuri roşii şi catarame bătute în diamante. Păru-i pudrat era legat la

spate cu o panglică lată de mătase moarată. Sub braţ îşi ţinea tricornul, iar la şold îi atârna o spadă subţire, de paradă, cu mâner de aur.

Chiar privindu-i cu detaşare bogăţia veşmintelor şi eleganţa mişcărilor, aerul impozant care contopea atât de uluitor dispreţul şi graţia, André-Louis simţi că i se strânge inima pentru Aline. Omul acesta era un curtezan cu experienţă, irezistibil, ale cărui *bonnes fortunes*[1] îi deschideau toate căile — un om care fusese întotdeauna motiv de disperare pentru văduvele cu fete de măritat şi spaima bărbaţilor cu neveste frumoase.

Imediat în spatele lui păşea domnul de Kercadiou — contrastul viu al marchizului. Seniorul de Gavrillac avea un corp care, la patruzeci şi cinci de ani, prezenta tendinţe de îngrăşare, picioare extrem de scurte şi un cap enorm, posesor al unei cantităţi neglijabile de inteligenţă. Faţa îi era roşcovană şi pătată, însemnată din belşug de urmele vărsatului de vânt, care fusese cât pe-aci să-i ia zilele, în tinereţe. În îmbrăcăminte, manifesta o neglijenţă frizând dezordinea. Din acest motiv, precum şi pentru faptul că nu se căsătorise niciodată — nesocotind prima îndatorire a unui senior: aceea de a-şi asigura un urmaş — tot ţinutul îl ţinea de misogin.

În urma domnului de Kercadiou, apăru domnul de Vilmorin, extrem de palid, dar stăpân pe sine, cu buzele strânse şi fruntea înnegurată.

În întâmpinarea lor, ieşi un tânăr senior foarte elegant, care tocmai coborâse din trăsură: cavalerul de Chabrillane, vărul domnului de La Tour d'Azyr.

---

[1] *Bonnes fortunes* (fr.) – calităţi, sorţi favorabili (n. tr.).

În aşteptarea marchizului, tânărul urmărise cu deosebit interes plimbarea lui André-Louis şi a domnişoarei Aline pe terasă.

Zărind-o pe Aline, domnul de La Tour d'Azyr se desprinse de ceilalţi şi, lungind pasul, traversă terasa, venind drept către ea.

Înclină capul spre André-Louis cu acel amestec de curtoazie şi condescendenţă care-i era caracteristic. Din punct de vedere social, tânărul avocat avea o poziţie ciudată. Prin naştere, nu putea fi socotit nici nobil, nici om de rând, situându-se mai curând undeva între aceste două clase. Deşi nici una nu-l revendica, ambele îl acceptau cu familiaritate.

André-Louis răspunse cu răceală la salutul marchizului şi se îndepărtă discret, apropiindu-se de prietenul lui.

Marchizul luă mâna pe care i-o întinse domnişoara Aline, se aplecă şi o sărută.

— Domnişoară! vorbi el, uitându-se în ochii ei albaştri şi adânci, care-i susţinură privirea, zâmbitori şi netulburaţi. Unchiul dumneavoastră mi-a acordat cinstea de a-mi îngădui să vă prezint omagiile mele. Veţi avea bunăvoinţa să acceptaţi a mă primi mâine, domnişoară? Am să vă destăinui ceva foarte important.

— Ceva foarte important, domnule marchiz? Aproape că mă speriaţi.

Dar pe chipul senin, învăluit de gluga îmblănită, nu era nici urmă de teamă. Nu degeaba se şcolise Aline la Versailles în arta prefăcătoriei.

— Acesta-i ultimul lucru pe care mi l-aş dori, replică marchizul.

— E vorba de un lucru de însemnătate pentru dumneavoastră sau pentru mine?

— Pentru amândoi, răspunse seniorul, în timp ce ochii lui frumoşi scânteiară plini de subînţeles.

— Mi-aţi stârnit curiozitatea, domnule, şi cum eu sunt o nepoată ascultătoare, e de la sine înţeles că voi fi onorată de vizita dumneavoastră.

— Nu, domnişoară. Eu voi fi cel onorat. Prin urmare, mâine, la această oră, voi avea fericirea de a fi preaplecatul dumneavoastră servitor.

Se înclină din nou, sărutându-i vârful degetelor, iar ea răspunse printr-o reverenţă. După acest schimb de cuvinte protocolare, menit a sparge gheaţa, se despărţiră.

Aline respira precipitat, uluită de frumuseţea acestui bărbat, de aerul lui princiar şi de siguranţa de sine, pe care i-o conferea puterea. Aproape fără voia ei îl compară cu cel care-l criticase — impertinentul de André-Louis, înalt şi slab, în haina lui cafenie şi ponosită, cu pantofi cu catarame de oţel. Simţi că a comis o ofensă de neiertat, îngăduindu-i vărului ei să-l critice cu atâta înfumurare pe La Tour d'Azyr.

Mâine, marchizul va veni să-i ofere o situaţie şi o avere din cele mai frumoase.

Deja Aline pierduse din sentimentul de demnitate pe care-l simţise crescând în ea, atunci când André-Louis îi vorbise despre deşertăciunea unei astfel de poziţii sociale. Nicicând nu va mai îngădui aşa ceva. Nu va mai avea slăbiciunea şi naivitatea de a-i permite lui André-Louis să facă aprecieri uşuratice pe seama unui om, în comparaţie cu care nu era decât un lacheu.

Astfel, orgoliul şi ambiţia se războiau cu puritatea sufletului ei. Dar spre marea-i amărăciune, puritatea sufletească nu prea avea câştig de cauză.

Între timp, domnul de La Tour d'Azyr se urcă în cabrioletă. Adresă un cuvânt de rămas-bun domnului de Kercadiou, apoi domnului de Vilmorin, care-i răspunse la salut printr-o plecăciune, continuând să rămână tăcut.

Trăsura se îndepărtă în galopul cailor, cu valetul în livrea albastră cu auriu şi perucă pudrată, foarte ţeapăn pe locul lui. Din mers, domnul de La Tour d'Azyr se mai aplecă o dată spre domnişoara Aline, care-i răspunse făcând semn cu mâna.

Atunci, domnul de Vilmorin îşi strecură braţul pe sub cel al lui André-Louis, zicând încet:

— Să mergem, André.

— Dar trebuie să rămâneţi amândoi, să luăm masa împreună! exclamă ospitalierul senior de Gavrillac. Avem şi motive ca să închinăm un pahar, adăugă el, făcând cu ochiul spre Aline, care păşea spre ei.

Suflet bun şi deschis, domnul de Kercadiou nu se prea pricepea la rafinamentele de comportament.

Domnul de Vilmorin invocă o întâlnire care-l împiedica să onoreze această invitaţie. Tonul lui era foarte rece şi protocolar.

— Dar tu, André?

— Eu? Merg şi eu la aceeaşi întâlnire, minţi el. Şi pe urmă, sunt superstiţios în privinţa toastului.

N-avea nici un chef să rămână. Era furios pe primirea zâmbitoare făcută de Aline domnului de La Tour d'Azyr şi pe târgul murdar pe care o vedea gata să-l încheie.

Suferea pentru că pierduse o iluzie.

Capitolul 3

ELOCINȚA DOMNULUI DE VILMORIN

Pe măsură ce coborau dealul înspre sat, domnul de Vilmorin devenea tăcut şi preocupat, în timp ce André-Louis era tot mai vorbăreţ.

Ca subiect al „prelegerii", alesese FEMEIA. Pretindea — nejustificat, de altfel — că descoperise Femeia chiar în acea dimineaţă, iar afirmaţiile lui despre sexul frumos nu erau câtuşi de puţin măgulitoare, ba chiar aproape grosolane. Când văzu că prietenul lui era preocupat doar de acest subiect, domnul de Vilmorin nu se mai obosi să-l asculte. Oricât părea de ciudat pentru un tânăr abate francez din acea epocă, pe domnul de Vilmorin nu-l interesa Femeia. Sărmanul Philippe se deosebea de ceilalţi prelaţi din multe puncte de vedere.

Când ajunseră peste drum de *Breton Armé*[1] — han şi oficiu poştal, aflat la intrarea în satul Gavrillac — domnul de Vilmorin îşi întrerupse prietenul, care se avântase pe cele mai ameţitoare

---

[1] *Breton Armé* (fr.) – „Bretonul înarmat" (n. tr.).

culmi de usturătoare invectivă. Readus astfel pe pământ, André-Louis zări în faţa porţii hanului caleaşca marchizului de La Tour d'Azyr.

— Cred că nici n-ai ascultat ce-ţi spuneam, îşi mustră el prietenul.

— Dacă n-ai fi fost atât de absorbit de cele ce-mi povesteai, replică Philippe, ai fi remarcat trăsura mai devreme şi nu ţi-ai mai fi răcit gura de pomană. Drept să-ţi spun, André, mă cam dezamăgeşti. Se pare c-ai uitat în ce scop am venit aici. Eu am întâlnire cu marchizul, la han. Vrea să audă ce am să-i spun. La conacul Gavrillac n-am putut vorbi prea mult. Întâmplarea a făcut ca momentul ales să fie neprielnic. Însă, îmi pun speranţa în marchiz.

— Ce fel de speranţă?

— Că va încerca să repare lucrurile, pe cât îi stă în putinţă, despăgubind-o pe văduvă şi pe orfani. Altfel de ce crezi c-ar fi acceptat să continue discuţia cu mine?

— O neobişnuită dovadă de respect, comentă André-Louis, adăugând: *Timeo Danaos et dona ferentes.*[1]

— Dar de ce? vru să ştie Philippe.

— Vom intra şi vom afla — afară de cazul când tu socoţi prezenţa mea un impediment.

Hangiul îi conduse pe cei doi tineri într-o încăpere din dreapta, pusă la dispoziţia marchizului, atâta timp cât avea să onoreze casa cu prezenţa

---

[1] *Timeo Danaos et dona ferentes* (lat.) — „Mă tem de greci, chiar şi când aduc daruri", cuvintele prin care preotul troian Laocoon a încercat să-şi convingă concetăţenii să nu introducă în cetate calul de lemn lăsat de ahei pe ţărm şi în care se aflau Ulise şi tovarăşii lui de arme (n. tr.).

sa. În celălalt capăt al camerei, ardea vesel un foc zdravăn, în faţa căruia se încălzeau domnul de La Tour d'Azyr şi vărul său, cavalerul de Chabrillane. La intrarea domnului de Vilmorin, amândoi se ridicară în picioare. André-Louis, care venea în urmă, se opri ca să închidă uşa.

— Mă simt cât se poate de onorat de vizita dumneavoastră, domnule de Vilmorin! rosti marchizul cu o voce glacială, care-i dezminţea politeţea adresării. Vă rog să luaţi loc. Ah, Moreau?

Tonul întrebării era cât se poate de distant.

— Tânărul vă însoţeşte, domnule de Vilmorin? se interesă el.

— Cu permisiunea dumneavoastră, domnule marchiz.

— De ce nu? Ia loc şi dumneata, Moreau! îi azvârli lui André invitaţia peste umăr, ca unui lacheu.

— Domnule, începu Philippe, sunteţi foarte amabil că-mi oferiţi această ocazie de a continua discuţia pe un subiect care s-a întâmplat să mă aducă, fără rezultat, până la Gavrillac.

Marchizul se aşeză picior peste picior şi-şi întinse mâna frumoasă spre căldura focului. Vorbi, fără a-şi da osteneala de-a se întoarce spre tânăr, care se afla puţin mai în spatele lui.

— Să lăsăm deoparte, deocamdată, amabilitatea mea! zise el, încruntat, la care domnul de Chabrillane pufni în râs.

André-Louis aproape că-l invidie pentru uşurinţa cu care se putea înveseli.

— Dar vă sunt recunoscător, insistă Philippe, că aţi binevoit să ascultaţi pledoaria mea în favoarea lor.

Marchizul îi aruncă o privire peste umăr.

— În favoarea cui? întrebă el.

— Cum aşa? În favoarea văduvei şi a orfanilor nefericitului de Mabey!

Marchizul îşi plimbă privirea de la Vilmorin la cavaler, iar acesta râse din nou, bătându-se cu palma peste coapsă.

— Am impresia, zise rar domnul de La Tour d'Azyr, că vorbim despre lucruri diferite. V-am rugat să veniţi aici, întrucât castelul de Gavrillac nu era un loc prea potrivit pentru a ne continua discuţia şi fiindcă am ezitat să vă invit la Azyr, făcându-vă să bateţi atâta cale. Numai că pe mine mă preocupă anumite expresii care v-au scăpat la conac. În legătură cu ele, aştept de la dumneavoastră o explicaţie — dacă-mi veţi face o asemenea onoare...

André-Louis simţi cu teamă că în aer plutea o ameninţare. Era un om cu intuiţii rapide, mai rapide decât ale domnului de Vilmorin, pe al cărui chip nu se citi decât un început de mirare.

— Nu vă înţeleg, domnule — zise el. La ce expresii faceţi aluzie?

— Domnule, am impresia că trebuie să vă reîmprospătez memoria.

Marchizul îşi încrucişă din nou picioarele şi se răsuci brusc în jilţul său, astfel încât de data asta îl privi pe domnul de Vilmorin drept în ochi.

— Domnule, v-aţi referit — oricât de nejustificat, totuşi foarte sugestiv, aproape prea sugestiv, după părerea mea — la infamia unui act de judecată sumară asupra hoţului de Mabey, sau cum îl chema! „Infamie" — acesta a fost chiar cuvântul dumneavoastră. Nu l-aţi retractat nici măcar atunci când am avut onoarea de-a vă informa că Benet,

paznicul de vânătoare, a procedat astfel în urma ordinelor mele.

— Dacă o faptă este infamă, nu se lăsă domnul de Vilmorin, rangul, oricare-ar fi el, nu atenuează, ci agravează infamia!

— Ah! exclamă marchizul, scoţând din buzunar o tabacheră de aur. Domnule, dumneavoastră aţi spus „dacă o faptă este infamă". Trebuie deci să înţeleg că nu mai sunteţi atât de convins pe cât păreaţi, că ar fi vorba de o infamie?

Pe chipul frumos al domnului de Vilmorin se citea perplexitatea. Nu înţelegea unde voia s-ajungă marchizul.

— Domnule marchiz, dat fiind că sunteţi gata să vă asumaţi răspunderea, mi se pare că dumneavoastră sunteţi convins că acea faptă este justificată — lucru cu care eu nu sunt de acord.

— Asta sună mai bine. Chiar cu mult mai bine.

Marchizul luă delicat o priză de tutun, scuturându-şi câteva fire de pe dantela fină de la gât.

— Vă daţi seama, probabil, că nefiind senior, dumneavoastră nu puteţi înţelege pe deplin astfel de chestiuni, drept care v-aţi pripit să trageţi concluzii nejustificate. Chiar aşa s-au întâmplat lucrurile. Pe viitor, fiţi deci mai atent. Dacă vă voi spune că în ultimele luni au avut loc mai multe asemenea acte de tâlhărie, poate veţi înţelege că devenise necesar să recurg la nişte mijloace radicale, pentru a le pune capăt o dată pentru totdeauna. Acum, că fiecare ştie ce riscă, nu cred că cineva va mai da târcoale pe pământurile mele. Şi mai este încă ceva, domnule de Vilmorin. Nu mă deranjează atât faptul că vă amestecaţi în treburile mele, cât

dispreţul pe care-l manifestaţi faţă de drepturile mele absolute şi inviolabile. Nu se poate să nu fi observat, domnule, că în aer pluteşte spiritul rău al nesupunerii, iar acest neajuns nu poate fi împiedicat decât într-un singur fel. Dacă aş tolera câtuşi de puţin această stare de lucruri, dacă aş arăta îngăduinţă — aşa cum, de fapt, îmi este firea — ar însemna ca mâine să fiu nevoit a recurge la măsuri şi mai drastice. Sunt sigur că mă înţelegeţi, după cum sunt sigur că apreciaţi faptul că vă dau o explicaţie într-o situaţie care, după părerea mea, nu mai necesită nici un fel de explicaţii. Dacă în cele ce v-am spus mai persistă vreo neclaritate, prietenul dumneavoastră, avocatul — aici de faţă — vă va putea expune în detaliu legile vânătorii.

Cu aceasta, marchizul se răsuci din nou cu faţa spre foc, dând parcă a înţelege că întrevederea luase sfârşit. Totuşi, André-Louis, care ascultase atent, nedumerit şi uşor stânjenit, nu avu câtuşi de puţin impresia că seniorul îi poftеşte afară. Vorbele acestuia îi sunaseră tânărului foarte ciudat, stârnindu-i suspiciunea. Părând că se explică în cuvinte politicoase şi de o impertinenţă calculată, La Tour d'Azyr nu putuse decât să incite şi să stârnească un om cu păreri ca ale domnului de Vilmorin.

Ceea ce se şi întâmplă. Tânărul abate se ridică.

— Oare pe lume nu există şi alte legi, în afară de legile vânătorii? întrebă el, mânios. N-aţi auzit cumva, din întâmplare, şi de legile omeniei?

Marchizul oftă plictisit.

— Ce-am eu de-a face cu legile omeniei? se miră el.

Domnul de Vilmorin îl privi o clipă, mut de uimire.

— Nimic, domnule marchiz. Din păcate, asta e cât se poate de limpede. Sper să vă amintiţi acest lucru şi în momentul când veţi vrea să faceţi apel la legile pe care acum le luaţi în derâdere.

La Tour d'Azyr îşi ridică brusc capul, în timp ce figura sa nobilă căpătă un aer impunător.

— Ce vreţi de fapt să spuneţi? Nu-i prima oară azi când recurgeţi la sensuri numai de dumneavoastră ştiute şi care aproape că-mi dau senzaţia unor ameninţări subînţelese.

— Nu-i ameninţare, domnule marchiz, ci avertisment. Vă previn că asemenea fapte, comise asupra robilor lui Dumnezeu... Oh, n-aveţi decât să zâmbiţi cu dispreţ, domnule, e vorba de robi ai lui Dumnezeu, ca dumneavoastră şi ca mine. Nici mai mult, nici mai puţin, oricât de lezată ar fi mândria dumneavoastră de o asemenea constatare. În ochii Lui...

— Aveţi milă, domnule abate, şi nu-mi ţineţi predici!

— Vă bateţi joc, domnule. Faceţi haz. Mă întreb dacă veţi mai face haz şi atunci când veţi da socoteală în faţa lui Dumnezeu, pentru sângele şi tâlhăriile care vă pătează mâinile!

— Domnule!

Acest singur cuvânt, sec ca o şfichiuire de bici, fusese rostit de domnul de Chabrillane, care sărise în picioare. Dar marchizul îl domoli imediat.

— Stai jos, cavalere. L-ai întrerupt pe domnul abate, iar eu voiam să-l ascult mai departe. Mă interesează foarte mult ce spune.

Mai în spate, André-Louis se ridicase şi el în picioare, alarmat de liniştea prevestitoare de rău de

pe chipul frumos al domnului de La Tour d'Azyr. Tânărul se apropie şi puse mâna pe braţul prietenului său.

— Ar fi mai bine să plecăm, Philippe, zise el.

Dar Vilmorin, prins în vârtejul sentimentelor pătimaşe zăvorâte în el atâta timp, se lăsă târât de ele, cu nesăbuinţă.

— Oh, domnule! vorbi el. Gândiţi-vă la ce sunteţi acum şi ce veţi fi! Gândiţi-vă cum dumneavoastră şi cei ca dumneavoastră trăiţi din abuzuri! Gândiţi-vă ce consecinţe vor avea până la urmă aceste abuzuri!

— Revoluţionar! exclamă marchizul, plin de dispreţ. Dumneata ai neobrăzarea să vii în faţa mea şi să-mi torni toate tâmpeniile astea, învăţate de la aşa-zişii intelectuali moderni?

— Tâmpenii, domnule? Consideraţi — sunteţi convins, în adâncul sufletului dumneavoastră — că-i vorba de tâmpenii? E o tâmpenie faptul că marii feudali au pus gheara pe tot ce mişcă, storcând profit din orice, de parc-ar tescui struguri? N-au seniorii drepturi asupra apelor râurilor, asupra focului la care-şi coace omul amărât pâinea lui de orz şi ierburi, asupra vântului care învârteşte aripile morii? Bietul ţăran nu poate face un pas pe drum, nu poate trece pe-un podeţ nenorocit, nu poate cumpăra doi coţi de pânză la târg fără să se lovească de lăcomia feudală, fără să plătească dări către seniori. Asta nu-i de-ajuns, domnule marchiz? Mai trebuie să-i luaţi şi viaţa lui chinuită, drept plată pentru încălcarea privilegiilor dumneavoastră sacrosancte, fără să vă pese de jalea văduvei şi orfanilor rămaşi de pe urma lui? Oare nu sunteţi

mulţumit decât dacă umbra dumneavoastră se întinde ca un blestem deasupra pământurilor peste care stăpâniţi? Şi vă închipuiţi că Franţa, un fel de Iov[1] printre celelalte naţii, va suporta aşa ceva la infinit?

Se opri, de parcă ar fi aşteptat un răspuns, dar nimic nu tulbură liniştea din odaie. Marchizul îl privea, într-o tăcere stranie, cu un surâs dispreţuitor, abia schiţat în colţul gurii; ochii lui păstrau o duritate prevestitoare de rău.

André-Louis îşi trase din nou prietenul de mânecă.

— Philippe...

Dar Philippe se smuci din mâna lui şi continuă la fel de pătimaş:

— Oare nu vedeţi cum se adună norii, prevestind că se apropie furtuna? Poate vă imaginaţi că Stările Generale, convocate de domnul Necker[2], nu vor face altceva decât să conceapă noi mijloace de exploatare, pentru a evita prăbuşirea economică a statului? Vă înşelaţi — şi asta veţi afla curând. Starea a Treia, pe care o dispreţuiţi, se va dovedi forţa predominantă şi va găsi o cale de-a pune capăt acestui flagel — privilegiile — care devorează măruntaiele nefericitei noastre ţări.

---

[1] Iov – personaj biblic; (*Cartea lui Iov*), simbol al tăriei credinţei în faţa celor mai grele încercări (n. tr.).

[2] Jacques Necker (1732-1804) – financiar şi om politic francez, de origine germană. Director general al finanţelor între 1777-1781 şi 1788-1790, în timpul domniei regelui Ludovic al XVI-lea. A avut un rol hotărâtor în convocarea Stărilor Generale (1789) şi în adoptarea hotărârii privind dublarea numărului deputaţilor Stării a Treia (n. tr.).

Marchizul se mişcă în jilţul său şi, în cele din urmă, vorbi.

— Domnule, aveţi un dar al elocinţei de-a dreptul primejdios. Iar asta ţine mai mult de firea dumneavoastră, decât de subiectul discuţiei. La urma urmei, ce-mi oferiţi? O mâncare reîncălzită, servită unor coate-goale entuziaşti din saloanele literare de provincie şi condimentată cu efuziuni d-alde Voltaire[1] sau Jean-Jacques[2] ori alţi scriitoraşi murdari sub unghii. Printre toţi filosofii ăştia, unul n-are atâta minte încât să înţeleagă că noi suntem o clasă consacrată din antichitate şi că drepturile şi privilegiile noastre sunt susţinute de-o autoritate veche de secole.

— Omenirea, domnule — replică Philippe — e mai veche decât noblețea. Drepturile omului au apărut o dată cu omul.

Marchizul râse, înălţând din umeri.

— Nici nu mă aşteptam la alt răspuns. Exact genul de sclifoseală tipică filosofilor.

Atunci vorbi domnul de Chabrillane.

— Pierzi prea mult timp cu vorba! îşi critică el vărul, cu o undă de nerăbdare în glas.

— Ajung imediat unde trebuie, îi răspunse La Tour d'Azyr. Mai întâi, am vrut să mă conving pe deplin.

— Pe cinstea mea, cred că acum nu mai ai nici o îndoială.

---

[1] Voltaire – pseudonim al lui François-Maria Arouet (1694-1778), scriitor şi gânditor francez, ilustru reprezentant al iluminismului. Principalele scrieri: tragediile *Zaira* şi *Mahomet*, epopeea *Henriada*, povestiri şi romane satirico-filosofice ca *Zadig*, *Micromegas*, *Candid*. Autor al renumitului *Dicţionar filosofic* (n. tr.).

[2] Jean-Jacques: referire la Rousseau (n. tr.).

— Nici una!

Marchizul se ridică şi se întoarse din nou spre domnul de Vilmorin, care nu înţelesese o iotă din acel rapid schimb de cuvinte.

— Domnule abate, repetă el, aveţi un dar al elocinţei cât se poate de primejdios. Vă cred capabil să-i convingeţi şi pe alţii să vă împărtăşească opiniile. Dacă v-aţi fi născut într-o familie nobilă, n-aţi fi căpătat aşa uşor aceste puncte de vedere eronate, pe care le-aţi exprimat.

Domnul de Vilmorin îl privea năuc, fără să înţeleagă.

— Dacă m-aş fi născut într-o familie nobilă? Parcă aşa aţi spus! rosti el rar, cu mirare în glas. Dar m-am născut nobil, domnule. Familia mea e tot atât de veche, iar sângele tot atât de nobil ca al dumneavoastră.

Marchizul îşi încruntă uşor sprâncenele, cu un început de zâmbet indulgent. Ochii lui întunecaţi şi inexpresivi îl priviră fix pe domnul de Vilmorin.

— Mă tem că în privinţa asta vă înşelaţi.

— Mă înşel?

— Vorbind atât de pătimaş, aţi dezvăluit necinstea de care s-a făcut, probabil, vinovată mama dumneavoastră.

Aceste cuvinte brutale şi jignitoare ţâşniseră irevocabil. Buzele care le rostiseră cu răceală — ca pe o afirmaţie cât se poate de banală — rămaseră calme, abia schiţând un surâs dispreţuitor.

Se făcu o linişte mormântală. André-Louis avea simţurile amorţite. Rămăsese îngrozit, incapabil să mai gândească, în timp ce ochii domnului de Vilmorin continuau să-l fixeze pe marchizul de

La Tour d'Azyr, parcă în căutarea vreunui sens care-i scăpase. Deodată înţelese aluzia ticăloasă. Sângele îi năvăli în obraz şi ochii lui blânzi se aprinseră de mânie. Simţi că-l cuprinde un tremur. Apoi, cu un strigăt răguşit, îşi repezi înainte mâna şi-l pălmui cu putere pe marchiz peste faţa lui dispreţuitoare.

Într-o fracţiune de secundă, domnul de Chabrillane era în picioare, între cei doi bărbaţi.

André-Louis înţelese prea târziu cursa întinsă prietenului său. Vorbele lui La Tour d'Azyr fuseseră ca nişte mutări într-un joc de şah, astfel calculate, încât să-şi exaspereze adversarul, până în punctul în care avea să facă o mişcare greşită — ceea ce se şi întâmplase — mişcare care-l lăsa cu totul la cheremul celuilalt.

Marchizul continua să-i privească, alb la faţă — cu excepţia urmelor lăsate de degetele domnului de Vilmorin — şi fără un cuvânt.

Acum, începu să vorbească domnul de Chabrillane, jucându-şi rolul prestabilit în această înscenare mârşavă.

— Domnule, sper că vă daţi seama ce-aţi făcut! i se adresă el cu răceală lui Philippe. Şi desigur înţelegeţi urmările inevitabile ale gestului dumneavoastră.

Domnul de Vilmorin nu-şi dăduse seama de nimic. Bietul tânăr acţionase dintr-un impuls, dintr-un instinct al decenţei şi onoarei, fără a se gândi la consecinţe. Acum însă, la sinistra invitaţie a domnului de Chabrillane, acestea îi apărură în toată gravitatea lor. Dacă dorea să evite astfel de urmări, era din respect pentru vocaţia lui bisericească, ce-i interzicea un mod de reglare a unei dispute precum cel la care îl îndemna foarte clar domnul de Chabrillane.

Se trase înapoi.

— Un afront spală pe celălalt, zise el cu voce lipsită de expresie. Sorţii sunt încă de partea marchizului. Să se mulţumească cu atât.

— Imposibil!

Cavalerul avea buzele strânse. Rămăsese suavitatea personificată, dar era foarte ferm.

— Domnule, l-aţi pălmuit pe marchiz. Cred că nu greşesc dacă afirm că domnului de La Tour d'Azyr nu i s-a mai întâmplat niciodată aşa ceva. Dacă v-aţi simţit ofensat, n-aveaţi decât să cereţi satisfacţie, ca de la gentilom la gentilom. Purtarea dumneavoastră, însă, confirmă vorbele pe care le-aţi socotit jignitoare. Ceea ce nu înseamnă, totuşi, că sunteţi scutit de orice răspundere.

Se vede că misiunea domnului de Chabrillane era de a pune paie pe foc, asigurându-se că victima nu mai avea cum să scape.

— Eu n-am nevoie de imunitate, îi aruncă tânărul seminarist, aţâţat de această nouă provocare.

La urma urmei, avea şi el sânge nobil în vine, iar tradiţiile clasei sale lăsaseră urme adânci — mult mai adânci decât şcoala umilinţei, învăţată la seminar. Era o datorie faţă de sine însuşi, faţă de propria-i mândrie, să moară, mai curând decât să evite consecinţele gestului comis.

— Dar, domnilor, omul acesta nu poartă spadă! strigă Andre-Louis, înspăimântat.

— Asta se poate aranja foarte simplu. I-o voi împrumuta pe-a mea.

— Vreau să spun — insistă André-Louis, sfâşiat între teamă pentru prietenul său şi indignare — că nu-i în obiceiul lui să poarte spadă, că n-a purtat

niciodată şi că nu a fost instruit să mânuiască aşa ceva. E student teolog, mâine-poimâine va intra în rândurile clerului, e deja pe jumătate preot şi îi este interzis să procedeze aşa cum îi sugeraţi dumneavoastră.

— Ar fi trebuit să se gândească la toate astea înainte de a-l pălmui pe marchiz, zise domnul de Chabrillane, politicos.

— A fost provocat la acest gest! se înfurie André-Louis.

Apoi se stăpâni, deşi privirea arogantă a celuilalt era departe de a-l ajuta să se înfrâneze.

— Dumnezeule, dar eu îmi bat gura de pomană! Cum să vin cu argumente, când totul era aranjat? Hai, Philippe, să mergem! Nu vezi ce capcană...

Domnul de Vilmorin îi tăie vorba, smulgându-se pentru a doua oară din mâna lui.

— Taci din gură. André. Domnul marchiz are perfectă dreptate.

— Domnul marchiz are perfectă dreptate?!! repetă André-Louis, lăsând să-i cadă braţele, în semn de neputinţă.

Deci omul la care ţinea cel mai mult pe lume căzuse în cursa nebuniei omeneşti! Îşi dezgolea pieptul în faţa tăişului unei spade, de dragul unui vag şi distorsionat sentiment al respectului faţă de sine însuşi. Şi asta nu pentru că nu-şi dădea seama de capcană, ci pentru că onoarea îl obliga să nu ţină seama de ea.

În acea clipă, Philippe îi apăru lui André-Louis de un tragism unic: deşi poate înzestrat cu noblеţe sufletească, era în orice caz vrednic de plâns.

Capitolul 4

MOŞTENIREA

Dorinţa domnului de Vilmorin era ca disputa să fie reglată pe loc, prin aceasta arătându-se atât obiectiv, cât şi subiectiv. Pradă unor emoţii aflate într-un tragic conflict cu vocaţia sa monahală, principala lui preocupare era să se termine odată totul, ca să-şi poată recăpăta o stare de spirit adecvată cinului său. În acelaşi timp, îi era puţin teamă de propria-i fire: cu alte cuvinte, onoarea se temea de caracter. Felul în care fusese educat, precum şi idealul pe care îl purta de câţiva ani în suflet, îl văduviseră în bună parte de acea agresivitate temperamentală, care-i revine bărbatului, prin născare.

Crescuse timid şi blând ca o femeie. Conştient de acest lucru, se temea ca nu cumva odată risipită pornirea-i pătimaşă, să dea dovadă de vreo slăbiciune ruşinoasă.

La rândul său, marchizul înclina şi el pentru reglarea imediată a conturilor şi, întrucât domnul de Chabrillane îi era văr, iar André-Louis putea servi ca martor pentru domnul de Vilmorin, n-aveau nici un motiv să mai tergiverseze lucrurile.

Aşadar, în câteva minute, fuseseră făcute toate pregătirile şi iată-i pe cei patru, reuniţi într-un scop atât de sinistru, îndreptându-se spre terenul de joc din spatele hanului, în lumina soarelui de după-amiază. Aici îşi puteau vedea de ale lor nestingheriţi, fără a fi zăriţi de la ferestre, întrucât crengile copacilor, deşi desfrunzite acum, erau destul de dese ca să-i ferească de priviri indiscrete.

Nu pierdură vremea cu formalităţi în ceea ce priveşte lungimea lamelor sau alegerea terenului. Marchizul îşi puse deoparte cingătoarea şi teaca, dar refuză să-şi scoată haina şi pantofii, considerând că nu merită osteneala, când avea de-a face cu un adversar atât de neînsemnat. Înalt, zvelt şi atletic, se afla faţă în faţă cu domnul de Vilmorin, la fel de înalt, dar foarte plăpând şi delicat. Şi tânărul abate renunţă la obişnuitele preparative. Întrucât înţelesese că nu i-ar folosi la nimic să-şi scoală veşmintele, se puse în gardă complet îmbrăcat, cu două pete roşii arzând pe obrajii de obicei atât de palizi.

Sprijinit într-un baston, deoarece îi cedase spada domnului de Vilmorin, cavalerul de Chabrillane privea cu calm şi interes. Faţă în faţă cu el, de cealaltă parte a combatanţilor, se afla André-Louis — cel mai palid dintre toţi — aţintindu-i pe ceilalţi, pe rând, cu ochi febrili, în timp ce-şi răsucea în fel şi chip mâinile transpirate.

Instinctul îi spunea să se arunce între cei doi potrivnici, să se opună acestui duel, să-l împiedice cu orice preţ. Acest impuls cât se poate de înţelept era, totuşi, umbrit de conştiinţa inutilităţii unui astfel de gest. Ca să se calmeze, se agăţă de speranţa că deznodământul nu putea fi prea grav. Dacă pe Philippe

onoarea îl obliga să încrucişeze spada cu omul pe care îl pălmuise, în egală măsură originea nobilă a domnului de La Tour d'Azyr îl silea să nu dea o lovitură prea gravă flăcăului neexperimentat, pe care — de altfel — îl provocase chiar el. Probabil că nu avea decât intenţia de a-i da o lecţie: poate prea severă, dar de care adversarul avea cum să profite doar dacă era lăsat în viaţă. André-Louis se agăţă cu încăpăţânare de acest gând consolator.

Tăişurile de oţel se loviră, şi cei doi începură duelul. Marchizul îşi ataca adversarul, ţinându-şi într-o parte trupul drept, cu genunchii uşor îndoiţi, ca nişte resorturi vii. Domnul de Vilmorin era întors cu faţa — ţintă perfectă — cu genunchii înţepeniţi. Şi onoarea, şi spiritul lui de fair-play se opuneau din răsputeri unei asemenea lupte.

Duelul dură, desigur, foarte puţin. În tinereţe, Philippe primise ceva lecţii de mânuire a spadei, aşa cum se întâmpla cu toţi băieţii proveniţi din familii cu poziţie similară, încât cunoştea măcar rudimente din ceea ce se aştepta acum de la el. Dar la ce-i folosea numai atât? Câteva schimburi de lovituri, trei degajări, apoi, fără grabă, marchizul îşi duse piciorul drept înainte, în iarba udă, întinzându-şi trupul lung şi graţios, după care, fandând pe sub garda neîndemânaticului domn de Vilmorin, cu clară intenţie, îşi înfipse spada în măruntaiele tânărului.

André-Louis avu doar timpul să sară şi să-şi prindă de subsuori prietenul, în clipa când se prăbuşea. Dar nemaiţinându-l picioarele din pricina greutăţii, se rostogoli la pământ împreună cu povara sa şi rămase îngenuncheat pe iarba jilavă.

Capul lui Philippe se sprijinea fără viaţă pe umărul stâng al lui André-Louis. Braţele îi atârnau inerte pe lângă trup, în timp ce sângele gâlgâia din rana înspăimântătoare, năclăindu-i veşmintele.

Alb la faţă, cu buzele tremurând, André-Louis privi în sus la marchizul de La Tour d'Azyr, care-şi contempla opera cu o înfăţişare gravă şi plină de interes, dar fără urmă de remuşcare.

— L-aţi ucis! urlă André-Louis.

— Fireşte!

Marchizul îşi şterse spada cu o batistă brodată.

— După cum i-am spus, avea un dar de-a vorbi mult prea primejdios! adăugă el, aruncând batista.

Apoi se întoarse cu spatele către André-Louis, lăsându-l să dezlege sensul vorbelor lui până la capăt.

Încă sprijinind corpul neînsufleţit, din care se scurgea tot sângele, tânărul strigă în urma marchizului:

— Vino înapoi, ucigaş laş ce eşti! Ucide-mă şi pe mine, ca să fii în siguranţă!

Marchizul întoarse capul, negru la faţă de mânie. Dar domnul de Chabrillane îl reţinu, punându-i mâna pe braţ. Deşi părtaş la tot ce se întâmplase, acum că duelul se terminase, cavalerul era cam înspăimântat. Nu avea sângele rece al marchizului de La Tour d'Azyr şi, în plus, era cu mult mai tânăr decât acesta.

— Să mergem, zise el. Băiatul ăsta nu ştie ce vorbeşte. Erau prieteni...

— Ai auzit ce-a spus? îl întrebă marchizul.

— Nimeni, nici dumneavoastră şi nici cavalerul nu poate nega! ripostă André-Louis. Chiar dumneavoastră, domnule, aţi mărturisit adevăratul motiv pentru care l-aţi ucis: vă era frică de el!

— Chiar şi-aşa fiind, ce-i cu asta? întrebă seniorul.

— Mai şi întrebaţi? Oare nu înţelegeţi nimic altceva din viaţă şi de la oameni decât numai cum să vă îmbrăcaţi şi cum să vă purtaţi părul? Ah, da, şi cum să mânuiţi spada împotriva copiilor şi-a preoţilor? Oare mintea dumneavoastră nu poate gândi? Sufletul dumneavoastră nu-i capabil să simtă? Chiar trebuie să vi se spună că numai un laş ucide pe cineva de care-i e frică şi că e de două ori laş cel care ucide în acest fel? Dacă l-aţi fi înjunghiat pe la spate, aţi fi avut măcar curajul ticăloşiei dumneavoastră. Nu v-aţi mai fi ascuns josnicia. Dar v-aţi temut de consecinţe — chiar aşa, puternic cum sunteţi. V-aţi ascuns laşitatea sub pretextul unui duel!

Marchizul dădu la o parte mâna vărului său şi făcu un pas înainte, ţinându-şi spada ca pe un bici. Dar cavalerul îl apucă din nou de braţ, reţinându-l pe loc.

— Nu, Gervais, nu! Lasă-l în pace, pentru numele lui Dumnezeu!

— Lăsaţi-l să se apropie, domnule! nu se mai stăpâni André-Louis, cu glas adânc şi răsunător. Lăsaţi-l să-şi desăvârşească actul de laşitate, omorându-mă şi pe mine, ca să nu se mai teamă de urmări, laşul!

Domnul de Chabrillane eliberă braţul marchizului din strânsoare. Alb la faţă de furie, cu ochii scăpărând, acesta se apropie de tânărul care-l insultase atât de necugetat. Apoi se înfrână. Poate că-şi amintise deodată de relaţia de rudenie care se presupunea că există între tânăr şi seniorul de Gavrillac, precum şi de adânca afecţiune pe care i-o purta

acesta. Poate îşi dăduse scama că, împingând lucrurile mai departe, s-ar fi găsit într-o dilemă. Ar fi avut de ales între a vărsa mai mult sânge, stricând relaţiile cu seniorul de Gavrillac într-un moment când era cât se poate de important să fie prieteni, şi a se retrage cu o asemenea ofensă adusă demnităţii sale, încât i-ar fi compromis definitiv autoritatea în ţinut.

Fie din aceste motive sau nu, oricum, marchizul se opri pe loc. Scoţând o exclamaţie nearticulată, în care furia se amesteca cu dispreţul, îşi azvârli braţele în sus, apoi se răsuci pe călcâie şi se îndepărtă cu paşi mari, împreună cu vărul său.

Când veniră hangiul şi slugile lui, îl găsiră pe André-Louis înlănţuind cu braţele trupul prietenului ucis şi murmurând disperat la urechile asurzite pe vecie:

— Philippe! Vorbeşte-mi, Philippe! Philippe... Nu m-auzi? Oh, Doamne sfinte! Philippe!

Dintr-o ochire, oamenii înţeleseră că nici doctorul, nici preotul nu mai erau de vreun folos. Chipul de care îşi lipise obrazul André-Louis devenise aproape pământiu, ochii întredeschişi erau sticloşi, iar din colţul gurii căscate se prelingea un firişor de sânge.

Cu ochii înceţoşaţi de lacrimi, încât aproape că nu vedea pe unde calcă, André-Louis porni clătinându-se în urma trupului prietenului său, pe care ceilalţi îl duseră în interiorul hanului. În cămăruţa de la etaj, unde îl aşezară, tânărul îngenunche lângă pat şi, strângând degetele îngheţate cu amândouă mâinile, cuprins de furie neputincioasă, se jură în faţa lui Philippe să-l facă pe La Tour d'Azyr să plătească scump pentru fapta sa.

— De elocinţa ta se temea, Philippe — murmură el. Aşa încât de va fi să nu-şi afle cuvenita pedeapsă pentru crimă, măcar nu va trage foloase din ea: de-acum încolo, ceea ce-l înspăimânta la tine îl va înspăimânta la mine. Se temea că vorbele tale îi vor convinge pe oameni să termine cu cei de teapa lui. Oamenii încă pot fi convinşi s-o facă. Darul tău de-a vorbi şi argumentele pe care le foloseai sunt moştenirea care-mi revine. Acestea vor fi de acum gândurile mele călăuzitoare în viaţă. N-are importanţă că eu nu cred în Evanghelia libertăţii, aşa ca tine. Dar o ştiu, o ştiu pe de rost. Asta-i tot ce contează pentru scopurile noastre. Dacă toate strădaniile vor da greş, ideile tale îşi vor lua zborul de pe buzele mele. Aşa măcar vom zădarnici încercarea-i ticăloasă de-a amuţi glasul de care se temea. Iar glasul tău nu l-ar fi hărţuit niciodată atât de neînduplecat cum o va face glasul meu — dacă orice alte strădanii vor da greş.

Era un gând încurajator, care-l mai linişti şi-i mai alină puţin durerea. Începu să se roage încetişor. Îi tremura inima la gândul că Philippe, care fusese o fire paşnică, aproape preot, deci apostol al creştinismului, plecase la Dumnezeu purtând în suflet păcatul mâniei. Era îngrozitor. Şi totuşi, Dumnezeu avea să înţeleagă că mânia fusese justificată. Oricare ar fi fost interpretarea pe care omul o dădea Divinităţii, în nici un caz acel singur păcat nu putea umbri binele şi iubirea pe care le revărsase Philippe asupra semenilor săi, nici nu putea întina puritatea şi noblețea lui sufletească. „La urma urmei", cugetă André-Louis. „Dumnezeu nu este un mare senior."

Capitolul 5

SENIORUL DE GAVRILLAC

Pentru a doua oară în acea zi, André-Louis porni spre castel, cu paşi iuţi, fără să acorde atenţie privirilor curioase aţintite asupra lui la trecerea prin sat, nici şoaptelor ce se-auzeau în urmă-i, fiindcă deja aflaseră cu toţii ce se întâmplase şi ce rol jucase el în toată tărăşenia.

Benoît, bătrânul servitor, căruia i se spunea întrucâtva pretenţios „seneşal", îl conduse în încăperea de la parter, prin tradiţie numită bibliotecă. Încă mai conţinea câteva rafturi de volume uitate, de unde îşi trăgea şi numele, numai că acum accesoriile de vânătoare — arme uşoare, cornete cu praf de puşcă, tolbe, cuţite vârâte în teci — erau mult mai numeroase decât uneltele studiului. Mobilierul masiv, sculptat în lemn de stejar, aparţinea altei epoci. Grinzi groase de stejar străbăteau tavanul înalt şi văruit. Când André-Louis se ivi în pragul uşii, seniorul de Gavrillac, scund şi lat în umeri, se plimba de colo-colo. După cum preciză chiar el, fusese deja informat despre ceea ce se petrecuse la *Breton Armé*. Tocmai se despărţise de

domnul de Chabrillane, iar vestea îl lăsase adânc îndurerat şi profund nedumerit

— Ce nenorocire! zise el. Ce nenorocire!

Îşi aplecă într-o parte capul enorm.

— Un tânăr atât de respectabil şi cu aşa perspective! Ah, acest La Tour d'Azyr e un om foarte dur şi foarte radical în asemenea chestiuni. S-ar putea să aibă dreptate. Nu ştiu. Eu n-am ucis niciodată vreun om pentru că era de altă părere decât mine. De fapt, n-am ucis în viaţa mea pe nimeni. Nu-mi stă în fire. Dacă aş face aşa ceva, cred că n-aş mai putea dormi noaptea. Dar nu toţi sunt din aceeaşi plămadă.

— Problema care se pune, naşule, zise atunci André-Louis, e ce anume trebuie făcut.

Tânărul vorbise calm şi stăpânit, dar era foarte palid.

Domnul de Kercadiou îl privi cu ochi spălăciţi, lipsiţi de orice expresie.

— Dar ce dracu-i de făcut aici? Din câte mi s-a spus, Vilmorin a mers până-ntr-acolo încât l-a pălmuit pe marchiz.

— În urma unei provocări grosolane!

— Pe care a provocat-o, la rândul lui, prin limbajul revoluţionar folosit faţă de un senior. Bietul băiat avea mintea împuiată de toate prostiile alea ale Enciclopediştilor. Asta i se trage din prea mult citit. Niciodată n-am pus prea mare preţ pe cărţi, André. Întotdeauna am considerat că ştiinţa nu aduce altceva decât nenorocire. Îl scoate din minţi pe om, îi complică atitudinea faţă de viaţă, îi distruge simplitatea aducătoare de linişte sufletească şi fericire. Asta să-ţi fie de învăţătură, André!

Şi tu te laşi tentat de speculaţiile astea la modă, despre un nou mod de-a concepe ordinea socială. Vezi acum la ce duce asta. Un băiat bun şi cinstit, singurul sprijin al mamei sale, rămasă văduvă, uită de el şi de poziţia pe care o are, uită de îndatoririle filiale, uită de tot! Se duce şi se lasă omorât în felul ăsta! E îngrozitor de trist! Doamne, ce trist!

Domnul de Kercadiou scoase o batistă şi-şi suflă nasul cu zgomot. André-Louis simţi cum i se strânge inima şi cum îl părăsesc speranţele — şi aşa nu prea mari — pe care şi le pusese în naşul său.

— Critica dumitale, naşule — zise el — se referă numai la comportarea celui ucis şi deloc la cea a ucigaşului. Nu pot crede cu putinţă ca dumneata să închizi ochii la o asemenea crimă!

— Crimă? strigă cu glas ascuţit domnul de Kercadiou. Doamne, băiete, dar vorbeşti despre marchizul de La Tour d'Azyr!

— Chiar despre el şi despre crima oribilă pe care a comis-o!

— Taci!

Glasul domnului de Kercadiou sunase foarte hotărât.

— Nu-ţi permit să vorbeşti despre el în felul ăsta! Nu-ţi permit! Marchizul e prietenul meu şi s-ar putea ca în curând să fim în relaţii şi mai strânse.

— Chiar şi după cele întâmplate? întrebă André-Louis. Domnul de Kercadiou îşi pierdu răbdarea de-a binelea.

— Ce-are a face una cu alta? Pot să regret un asemenea incident, dar n-am nici un drept să-l condamn. E o modalitate frecventă de-a regla disputele între gentilomi.

— Chiar crezi asta?

— Ce dracu' vrei să zici, André? Adică eu spun lucruri pe care nu le cred? Vezi că-ncep să mă-nfurii!

— Să nu ucizi! Asta-i atât porunca regelui, cât şi a lui Dumnezeu.

— Am impresia că vrei neapărat să ne certăm. A fost un duel...

— Un duel? îl întrerupse André-Louis. Ar fi fost acelaşi lucru dacă ar fi ales pistoale şi doar cel al marchizului ar fi fost încărcat. L-a incitat pe Philippe să spună cât mai multe, cu intenţia vădită de a-l conduce la o ceartă, în urma căreia să-l ucidă. Ai răbdare cu mine, naşule. Ce-ţi spun eu nu-s invenţii, chiar marchizul a recunoscut că aşa au stat lucrurile.

Dominat întrucâtva de gravitatea cu care îi vorbea tânărul, domnul de Kercadiou îşi feri privirea, apoi se întoarse cu spatele, ridicând din umeri, şi porni cu paşi repeziţi către fereastră.

— Numai că-i nevoie de verdictul Curţii senioriale... Iar noi n-avem aşa ceva.

— Avem în schimb tribunale.

Seniorul se răsuci spre el, la fel de iritat.

— Şi care tribunal crezi tu că-şi va pleca urechea la o astfel de plângere?

— Tribunalul guvernatorului regal.

— Şi crezi că guvernatorul te va asculta?

— Pe mine poate că nu, naşule... Dar dacă depui plângere dumneata....

— Să depun plângere? Eu? bâigui domnul de Kercadiou, cu ochii ieşiţi din orbite la grozăvia unei asemenea propuneri.

— Incidentul s-a petrecut pe domeniul dumitale...

— Eu să depun plângere împotriva domnului de La Tour d'Azyr?!? Se vede treaba că ţi-ai pierdut minţile! Eşti nebun de-a binelea! La fel de nebun ca nefericitul acela de prieten al tău, care-a sfârşit-o aşa cum a sfârşit-o, pentru că şi-a vârât nasul în treburi care nu-l priveau! Modul în care i s-a adresat marchizului aici, în casa mea, vorbind despre Mabey, a fost cât se poate de jignitor. Poate că nu ştiai. Nu mă surprinde câtuşi de puţin că marchizul i-a cerut satisfacţie.

— Înţeleg, zise André-Louis cu descurajare în glas.

— Înţelegi? Ce dracu' înţelegi?

— Că va trebui să mă bizui numai pe mine însumi.

— Şi ce-ai de gând să faci, dacă nu ţi-e cu supărare?

— Am să mă duc la Rennes, să povestesc în faţa guvernatorului ce s-a întâmplat.

— Va fi prea ocupat ca să te primească.

Şi domnul de Kercadiou sări la altă idee, aşa cum se întâmplă deseori cu minţile mai puţin luminate.

— Şi-aşa au destulă bătaie de cap la Rennes, cu nebunii din Stările Generale, cu care nepreţuitul domn Necker încearcă să dreagă situaţia financiară a regatului. De parcă un funcţionăraş de bancă elveţian — care pe deasupra mai e şi-un blestemat de protestant — ar putea reuşi, târguindu-se, acolo unde au dat greş oameni precum Cayonne[1] şi Brienne[2].

— Te las cu bine, naşule, zise André-Louis.

[1,2] Oameni de stat în timpul domniei lui Ludovic al XVI-lea (n. tr.).

— Unde pleci? întrebă arţăgos domnul de Kercadiou.

— În clipa asta, mă duc acasă. Dar mâine dimineaţă pornesc spre Rennes.

— Opreşte-te, băiete, opreşte-te!

Omuleţul cel bondoc se repezi înspre el, cu chipul său urât luminat de grijă şi iubire, şi puse o mână grăsulie pe umărul finului.

— Acum, ascultă-mă, André! încercă el să-l convingă. Ce vrei tu e acelaşi lucru cu a cere luna de pe cer sau cu căutările iluzorii ale cavalerilor rătăcitori. Dacă insişti, n-ai s-o sfârşeşti bine. Gândeşte-te la Don Quijote şi la ce-a păţit el când s-a luptat cu morile de vânt. Întocmai aşa se va întâmpla şi cu tine. Exact întocmai. Lasă lucrurile aşa cum sunt, băiete. N-aş vrea să dai de vreun bucluc.

André-Louis îl privi cu un zâmbet şters.

— Azi mi-am jurat ceva şi dacă mi-aş călca jurământul, mi-aş pierde sufletul.

— Vrei să spui că ai să te duci, indiferent care-ar fi părerea mea?

Deopotrivă de năvalnic şi inconsecvent, domnul de Kercadiou se burzului din nou.

— Atunci, n-ai decât să te duci... Du-te... Du-te dracului!

— Voi începe cu guvernatorul.

— Şi dac-ai să dai de belele, pe care le cauţi cu lumânarea, să nu vii scâncind la mine, să te-ajut! tună seniorul.

Se înfuriase de-a binelea.

— Dacă te-ai hotărât să-mi ieşi din cuvânt, atunci du-te şi sparge-ţi capul ăla sec, luptându-te cu morile de vânt! Să te ia naiba!

André-Louis se înclină cu o umbră de ironie şi porni spre uşă.

— Dacă moara de vânt se va dovedi greu de învins, se întoarse el din prag, atunci am să văd ce se poate face cu vântul. Rămâi cu bine, naşule!

Plecă, iar domnul de Kercadiou rămase singur: stacojiu la faţă, încerca să descifreze sensul ultimei fraze, deloc liniştit, nici în privinţa finului, nici a marchizului de La Tour d'Azyr. Era furios pe amândoi. Considera că aceşti doi încăpăţânaţi, care-şi urmau fiecare impulsurile propriei firi cu aceeaşi neînduplecare, erau o sursă de îngrijorare şi supărare. Lui îi plăcea tihna şi buna înţelegere între vecini. Pentru domnul de Kercadiou, era atât de evident că acestea sunt supremele bucurii în viaţă, încât înclina să-i socotească nebuni pe cei care se osteneau să mai umble şi după altceva.

Capitolul 6

MOARA DE VÂNT

Exista între Nantes şi Rennes o staţie de diligenţe, care plecau săptămânal în ambele direcţii şi care, pentru suma de douăzeci şi patru de livre — ceea ce, în mare, echivalează cu o guinee englezească —, parcurgeau o distanţă în jur de şaptezeci de mile[1] în vreo paisprezece ore.

O dată pe săptămână, una din diligenţe se abătea din drumul ei, trecând prin Gavrillac, s-aducă sau să ia scrisori, ziare şi, uneori, călători. Cu această diligenţă călătorea de obicei şi André-Louis, când avea ocazia. Numai că de data asta era prea grăbit ca să mai piardă o zi, aşteptând sosirea diligenţei. Aşa încât închirie un cal de la *Breton Armé* şi porni chiar în dimineaţa următoare.

După o oră de călătorie rapidă, sub cerul plumburiu de iarnă, de-a lungul unui drum pe jumătate desfundat, ce traversa vreo zece mile de teren plat şi lipsit de orice interes, ajunse la Rennes.

---

[1] Milă -- unitate de măsură egală cu 1609,344 m (n. tr.).

Traversă călare principalul pod peste râul La Vilaine şi pătrunse în partea de sus — şi cea mai importantă — a marelui oraş, ce număra vreo treizeci de mii de suflete, dintre care cea mai mare parte — se gândi el, văzând forfota gălăgioasă care-l împiedica să înainteze — se afla în acea zi pe străzi. Era evident că Philippe nu exagerase cu nimic, vorbind despre agitaţia care domnea aici.

Îşi croi drum cum se pricepu mai bine şi în cele din urmă ajunse în Place Royale, unde mulţimea era şi mai compactă. De pe soclul statuii ecvestre a lui Ludovic al XV-lea, un tânăr palid se adresa pătimaş celor din jur. După vârstă şi veşminte, părea a fi student. Un grup de tineri, constituiţi într-un fel de gardă de onoare, înconjuraseră îndeaproape statuia.

Peste capetele mulţimii, André-Louis reuşi să prindă câteva frânturi de fraze, rostite cu glas entuziast.

— Aşa a făgăduit regele... Iar ei îşi bat joc de autoritatea regelui... Îşi arogă toate drepturile în Bretania. Regele le-a dizolvat... Aceşti nobili insolenţi, care sfidează suveranul şi poporul.

Chiar de n-ar fi cunoscut deja, din spusele lui Philippe, evenimentele care aduseseră Starea a Treia până în pragul revoltei concrete, cele câteva fraze ar fi fost de-ajuns ca să-l informeze pe deplin. Această izbucnire de furie populară era cât se poate de binevenită pentru scopul său, se gândi el. Şi cu speranţa că starea de spirit a mulţimii i-ar putea servi, făcându-l pe guvernator să plece urechea la cele ce avea să-i spună, André-Louis îşi făcu drum în sus, pe Rue Royale, o stradă largă şi bine pietruită, unde nu era chiar atâta lume. Îşi lăsă calul

luat cu chirie la *Corne de Cerf* [1] şi porni pe jos spre Palatul de Justiţie.

O mulţime zgomotoasă se agita în jurul schelăriei ridicate pentru noua catedrală, a cărei construcţie începuse cu un an în urmă. Însă el nu se opri să vadă ce-i făcuse să se adune acolo. Merse mai departe şi, nu după mult timp, ajunse la impunătorul palat în stil italian — unul din puţinele edificii publice care supravieţuise incendiului care devastase Rennes în urmă cu şaizeci de ani.

Ajunse cu greu în sala mare, cunoscută sub numele de „Sala paşilor pierduţi", unde fu lăsat să aştepte o jumătate de oră bună, până ce se găsi un aprod atât de binevoitor, încât să-l încunoştinţeze pe zeul ce oficia în acest altar al Dreptăţii că un avocat din Gavrillac îl ruga să aibă îngăduinţa de a-i acorda o audienţă, într-o chestiune cât se poate de serioasă.

Faptul că zeul catadicsi să-l primească se datora probabil gravelor tulburări din oraş. În cele din urmă, André-Louis fu condus pe scara mare de piatră şi introdus într-o antecameră spaţioasă, mobilată sărăcăcios, unde se trezi în mijlocul unei mulţimi de oameni care aşteptau — majoritatea bărbaţi.

Aici mai petrecu o jumătate de oră şi-şi folosi timpul gândindu-se ce avea să spună. Îşi dădu seama cât de minoră părea cauza pe care voia s-o înfăţişeze în ochii unui om ale cărui opinii despre lege şi morală erau influenţate de poziţia socială.

În sfârşit, fu condus printr-o uşă îngustă, dar foarte masivă şi bogat ornamentată, şi se găsi într-o

---

[1] *Corne de Cerf* (fr.) – „Cornul de Cerb" (n. tr.).

încăpere frumoasă şi bine luminată, decorată cu atâta aur şi satin, că ar fi putut servi de budoar unei înalte doamne.

Chiar dacă decorul era banal pentru guvernator, nu acelaşi lucru se întâmpla şi cu înfăţişarea acestuia — cel puţin pentru privirea unui muritor de rând. Guvernatorul era aşezat în celălalt capăt al salonului, în dreptul uneia dintre ferestrele înalte care dădeau spre curtea interioară, în faţa unui birou cu picioare sculptate, ornamentat cu picturi de Watteau[1] şi bogate incrustaţii cu bronz aurit. Înveşmântat într-o haină stacojie, pe care străluceau o decoraţie şi o rozetă de dantelă brodată cu diamante ca picăturile de apă, domnul de Lesdiguières, cu un cap masiv şi perucă pudrată, avea o privire atât de încruntată, cercetătoare şi arogantă, încât André-Louis se întrebă în sinea lui dacă nu cumva celălalt se aştepta ca el să îngenuncheze.

La vederea tânărului slab, cu obrajii supţi, cu părul drept, îmbrăcat într-o mantie de călărie din stofă cafenie, cu pantaloni galbeni din piele de căprioară şi cu cizmele înalte pline de noroi, chipul augusl al domnului de Lesdiguières se încruntă şi mai mult, până când sprâncenele negre şi groase se împreunară deasupra nasului mare şi coroiat.

— Mi s-a spus că eşti avocat la Gavrillac şi că vii cu o comunicare foarte importantă, mârâi el.

Era un ordin imperativ de a face comunicarea cu pricina cât mai repede, pentru a nu irosi timpul preţios al înaltului demnitar, a cărui copleşitoare

---

[1] Antoine Watteau (1684-1721) – pictor francez, ale cărui pânze ilustrează subiecte din lumea teatrului şi scene galante (n. tr.).

importanţă era scoasă în evidenţă până la cele mai neînsemnate detalii.

Domnul de Lesdiguières se socotea o impunătoare personalitate şi avea toate motivele s-o facă, întrucât văzuse la viaţa lui nenumăraţi amărâţi speriaţi de moarte la auzul vocii sale tunătoare.

Acum aştepta ca şi cu tânărul avocat din Gavrillac să se petreacă acelaşi lucru. Dar aşteptarea-i fu zadarnică.

Lui André-Louis omul din faţa lui i se păru ridicol. Ştia că aerul de superioritate e o mască pentru nevrednici şi incapabili. Iar omul acesta era aroganţa personificată. Se vedea clar din felul cum înclina capul, din fruntea încruntată, din inflexiunile vocii sale răsunătoare. Dacă unui gentilom îi e greu să facă pe eroul faţă de propriul său valet — martor frecvent la dispersarea părţilor ce alcătuiesc acel tot impunător: stăpânul — cu atât mai greu putea guvernatorul să facă pe eroul în prezenţa cuiva care studia Omul şi care fusese martorul unei dispersări similare.

Domnul de Lesdiguières îşi zise că André-Louis se ţinea prea ţanţos, prea obraznic.

— Sunteţi guvernatorul Majestăţii Sale aici, în Bretania — vorbi tânărul, iar „marelui stăpân", cu drept de viaţă şi de moarte, i se păru că această adresare de la om la om e o insolenţă fără seamăn. Dumneavoastră împărţiţi în acest ţinut înalta dreptate a regelui.

Sub peruca pudrată, pe chipul palid şi impozant se citi uimirea.

— Cazul dumitale are ceva de-a face cu nenorocita asta de revoltă a prostimii? întrebă guvernatorul.

— Nu, domnule,

Sprâncenele negre se ridicară.

— Atunci ce dracu vrei, de vii să mă tulburi tocmai acum, când toată atenţia mea se îndreaptă spre necesitatea urgentă de-a rezolva afacerea asta mizerabilă?

— Motivul venirii mele nu-i cu nimic mai puţin urgent.

— Va trebui s-aştepte! tună celălalt înfuriat şi, scuturându-şi dantela învolburată de la mânecă, se întinse după clopoţelul de argint de pe masă.

— O clipă, domnule!

Tonul lui André-Louis nu admitea replică. Domnul de Lesdiguières îl privi cu gura căscată, uluit de această obrăznicie.

— Vă pot spune în două cuvinte despre ce e vorba...

— Nu ţi-am zis o dată...

— Şi după ce veţi auzi tot — continuă neabătut André-Louis, întrerupându-l la rândul său pe cel care-l întrerupsese — veţi fi de acord cu mine că-i vorba de-o mârşăvie.

Domnul de Lesdiguieres îl privi foarte sever.

— Cum te numeşti? întrebă el.

— André-Louis Moreau.

— Ei bine, André-Louis Moreau, în caz că-mi poţi spune pe scurt ce vrei, te ascult. Dar te previn că voi fi foarte furios dacă se va dovedi că insistenţa dumitale — impertinentă şi inoportună în aceste momente — a fost nejustificată.

— Asta veţi judeca chiar dumneavoastră, domnule! zise André-Louis şi începu de îndată să povestească toată întâmplarea, de la împuşcarea lui

Mabey şi până la uciderea domnului de Vilmorin. Totuşi, se abţinu să pomenească numele marelui senior împotriva căruia făcea plângerea, de teamă că ar fi fost oprit înainte de a-şi încheia relatarea.

Avea un dar al oratoriei de a cărui forţă nici nu-şi dădea încă seama, deşi nu peste mult timp avea să se folosească de el. Povesti corect, fără exagerări, dar cu o putere de convingere de-a dreptul irezistibilă. Treptat, chipul omului din faţa lui se destinse şi severitatea i se topi, făcând loc interesului, ba chiar unei anumite simpatii.

— Şi cine-i cel pe care-l acuzi de toate aceste fapte?

— Marchizul de La Tour d'Azyr.

Efectul acelui nume răsunător fu instantaneu. Furia, consternarea şi o aroganţă mai copleşitoare ca înainte luară locul simpatiei exprimate în urmă cu numai câteva clipe.

— Cine? strigă domnul de Lesdiguières. Cum! Dar e o adevărată nerușinare! spumegă el, fără să mai aştepte vreun răspuns. Vii în faţa mea cu o asemenea acuzaţie la adresa unui senior de importanţa domnului de La Tour d'Azyr? Cum îndrăzneşti să-l numeşti laş?

— Îl numesc ucigaş, preciză tânărul. Şi cer să se facă dreptate.

— Dumneata ceri asta? Dumneata? Dumnezeule! Şi pe urmă?

— Asta hotărâţi dumneavoastră, domnule.

Aceste vorbe îl surprinseră pe înaltul magistrat, care reuşise de bine, de rău să se stăpânească.

— Te previn, zise el cu asprime, că nu-i înţelept să aduci acuzaţii nebuneşti la adresa unui senior.

Află de la mine că însăşi această acuzaţie e un delict pasibil de pedeapsă. Şi acum, ascultă-mă. În ceea ce-l priveşte pe Mabey — presupunând că relatarea dumitale e exactă — se poate ca paznicul de vânătoare să-şi fi depăşit atribuţiile, dar într-atât de puţin, încât nici nu merită să mai discutăm. În orice caz, aceste fapte nu sunt de competenţa guvernatorului regal şi nici a vreunui tribunal, ci doar a curţii senioriale a domnului de La Tour d'Azyr. Cauza trebuie înfăţişată magistralilor numiţi de el, întrucât e vorba de o problemă privind strict jurisdicţia sa seniorială. Ca avocat, n-ar trebui să-ţi spun eu toate astea...

— Ca avocat, sunt gata să vă aprob. Dar tot ca avocat îmi dau seama că dacă acest caz ar fi judecat, ar duce numai la pedepsirea pe nedrept a bietului paznic, care deşi n-a făcut altceva decât să execute ordinele stăpânului, va fi totuşi sacrificat, dacă va fi nevoie de un ţap ispăşitor. Nu mă interesează să atârne Benet în ştreangul pe care-l merită domnul de La Tour d'Azyr.

Domnul de Lesdiguières bătu violent cu pumnul în masă.

— Dumnezeule! strigă el, apoi adăugă pe un ton mai calm, în care plutea o undă de ameninţare:

— Eşti de o insolenţă ieşită din comun, flăcăule!

— Vă asigur, domnule, că nu am câtuşi de puţin această intenţie. Sunt avocat şi pledez cauza domnului de Vilmorin. Dacă am venit să implor ca regele să facă dreptate, e pentru că acest tânăr a fost asasinat.

— Dar chiar dumneata ai spus ca a avut loc un duel! se răsti guvernatorul, uluit şi furios în acelaşi timp.

— Am spus că totul a fost aranjat în aşa fel, încât să pară un duel. Vă voi explica, dacă veţi binevoi să mă ascultaţi până la capăt: e o mare diferenţă.

— Spune, spune, domnule, că am timp berechet! zise ironic domnul de Lesdiguières, care în toţi anii de serviciu nu întâlnise nici măcar o singură dată o asemenea situaţie.

André-Louis îl luă în serios.

— Vă mulţumesc, domnule! răspunse el grav şi începu să-şi prezinte argumentele. Se poate dovedi că domnul de Vilmorin n-a practicat niciodată scrima, în timp ce domnul de La Tour d'Azyr e cunoscut de toată lumea ca fiind un neîntrecut spadasin. Se poate vorbi de duel când numai un combatant e înarmat? Fiindcă, dacă-i comparăm unul cu celălalt, cam aşa au stat lucrurile.

— Nu cred c-a existat vreodată un duel în care să nu fi fost făcută această afirmaţie, ca argument suprem.

— Dar nu la fel de îndreptăţit! Şi, cel puţin o dată, argumentul s-a dovedit hotărâtor.

— Hotărâtor? Când anume?

— Acum zece ani. Mă refer la cazul domnului de Gesvres, seniorul care l-a provocat la duel şi l-a ucis pe domnul de La Roche Jeannine. Domnul de Jeannine făcea parte dintr-o familie puternică, iar aceasta a depus toate eforturile ca să fie pedepsit ucigaşul. Au fost aduse aceleaşi argumente ca şi cele valabile împotriva domnului de La Tour d'Azyr. Vă amintiţi, probabil, cum judecătorii şi-au dat seama că fusese vorba de o provocare intenţionată din partea domnului de Gesvres. L-au găsit vinovat de crimă cu premeditare şi a fost spânzurat.

— Pe Dumnezeul meu! explodă din nou domnul de Lesdiguières. Ai tupeul să insinuezi că domnul de La Tour d'Azyr ar trebui spânzurat? Asta vrei să spui?

— De ce nu, domnule, dacă aşa e legea, dacă există un precedent — aşa cum am arătat — şi dacă se dovedeşte că afirmaţia mea este adevărată — cea ce se poate face cu uşurinţă?

— De ce nu? Mă-ntrebi de ce nu? Ai îndrăzneala să mă-ntrebi una ca asta?

— Da, domnule. Îmi puteţi da un răspuns? Dacă nu, atunci trebuie să-nţeleg că-n vreme ce-i posibil ca o familie influentă ca La Roche Jeannine să pună legea în acţiune, aceeaşi lege rămâne literă moartă pentru cei amărâţi şi neştiuţi de nimeni, oricât de crunt ar fi nedreptăţiţi de marii nobili.

Domnul de Lesdiguières înţelese că nu-l putea cu nici un chip convinge prin vorbe pe acest tânăr impasibil şi hotărât. Deveni şi mai ameninţător.

— Te sfătuiesc s-o întinzi de aici cât mai repede şi să-i mulţumeşti lui Dumnezeu că scapi nevătămat.

— Să înţeleg, deci, domnule, că nu se vor face nici un fel de cercetări în acest caz? Nimic din ce v-am spus nu v-a mişcat?

— Să-nţelegi că dacă-n două minute nu piei din ochii mei, va fi mult mai rău de dumneata!

Zicând, acestea, sună din clopoţelul de argint.

— Domnule, v-am informat că a avut loc un aşa-zis duel şi că un om a fost ucis. Se pare că mai e nevoie să vă reamintesc — deşi dumneavoastră sunteţi guvernatorul regelui — că duelurile sunt interzise prin lege şi că e de datoria dumneavoastră să faceţi cercetări. Eu o reprezint legal pe sărmana mamă a domnului de Vilmorin, care vă solicită să întreprindeţi ancheta cerută prin lege.

Uşa din spatele lui André-Louis se deschise încetişor. Alb la faţă de furie, domnul de Lesdiguières abia reuşi să se stăpânească.

— Vrei să ne forţezi mâna, ticălos neruşinat? mârâi el. Îţi închipui că dreptatea regelui se împarte orbeşte, numai aşa, la cererea oricărui om de rând, care are tupeul să ne-o ceară? Mă şi mir c-am avut atâta răbdare. Dar te mai previn o dată, domnule avocat: ai grijă de gura aia rea a dumitale, că de zglobie ce-i, o să te facă să plângi amarnic într-o zi!

Şi imediat, cu mâna plină de inele, făcu un semn dispreţuitor către aprodul din spatele lui André.

— Afară! zise el scurt.

André-Louis şovăi o clipă. Apoi se răsuci pe călcâie, ridicând din umeri. Într-adevăr, aceasta era o moară de vânt, iar el — „Cavalerul tristei figuri". La un atac direct, aripile morii l-ar fi făcut fărâme. Şi totuşi, din prag se întoarse din nou.

— Domnule de Lesdiguières, spuse el, îmi permiteţi să vă relatez un amănunt extrem de interesant, din istoria naturală? Tigrul este marele senior al junglei, şi timp de secole a terorizat animalele mai mici, chiar şi pe lup. Numai că lupul, care-i şi el un vânător, s-a săturat de-a mai fi vânat. S-a însoţit cu alţi lupi, au ajuns să formeze haite, ca să se poată apăra, şi au pornit să-l vâneze pe tigru, care a sfârşit-o tragic. Ar trebui să-l citiţi pe Buffon[1], domnule de Lesdiguières.

---

[1] Georges Louis Leclerc de Buffon (1707-1788) – naturalist şi scriitor francez, unul dintre întemeietorii concepţiei evoluţioniste. În *Discurs asupra stilului,* a definit caracterul individual al stilului prin formula „Le style c'est l'homme" – Stilul e omul însuşi (n. tr.).

— Am studiat un bufon chiar în dimineaţa asta, replică guvernatorul, cu un zâmbet înţepat.

De nu s-ar fi considerat spiritual, probabil că nu s-ar fi deranjat să răspundă.

— Nu înţeleg, adăugă el.

— Veţi înţelege, domnule de Lesdiguières, veţi înţelege, încheie André-Louis şi ieşi.

Capitolul 7

VÂNTUL

Îşi frânsese lancea, prea şubredă pentru asaltul aripilor morii — imaginea sugerată de domnul de Kercadiou îi stăruia în minte — şi se părea că doar printr-o întâmplare reuşise să scape teafăr. Mai rămânea vântul. Vârtejul de vânt. Iar evenimentele din Rennes, ecoul altora, mai grave, petrecute la Nantes, făceau ca vântul să-i fie prielnic.

Porni cu paşi vioi înapoi, spre Place Royale, unde se adunase şi mai multă lume şi unde — după socoteala lui — era inima şi creierul revoltei care înflăcăra oraşul.

Dar atmosfera din piaţă, la venirea lui, nu fusese nimic pe lângă ce găsi acum. Atunci se lăsase o oarecare tăcere, ca să poată fi auzită vocea vorbitorului care critica Stările Întâi şi a Doua, de pe piedestalul statuii lui Ludovic al XV-lea. Acum aerul vibra de glasurile mulţimii, care se agita furioasă. Ici-colo, oamenii scuturau pumnii sau bastoanele. Pretutindeni, domnea un freamăt prevestitor de rău, iar soldaţii trimişi de guvernator pentru restabilirea şi menţinerea ordinii erau

neputincioşi ca nişte epave în mijlocul acestui ocean omenesc, cuprins de furtună.

Se auziră strigăte: „.La Palat! La Palat! Jos cu nobilii! La Palat!"

Meşteşugarul aflat umăr la umăr cu André-Louis în mulţime îi lămuri motivul acestei agitaţii crescânde.

— L-au ucis! L-au împuşcat! Trupul lui zace acolo unde s-a prăbuşit, la picioarele statuii. Şi-acum vreo oră a mai fost omorât un student, acolo, lângă schelele catedralei. La dracu'! Dacă nu reuşesc să ne-nchidă gura aşa, vor încerca pe alte căi!

Omul era foarte pornit.

— Nu se dau în lături de la nimic. Dacă nu ne pot impresiona, ne vor omorî, pe legea mea. Sunt hotărâţi să facă din Stările Generale din Bretania ce vor ei. Nu contează nimic în afară de interesele lor!

André-Louis îl lăsă încă vorbind şi-şi croi cu greu drum prin înghesuială.

La picioarele statuii, văzu un mic grup de studenţi, aplecaţi deasupra trupului tânărului împuşcat, copleşiţi de spaimă şi neputinţă.

— Hei, Moreau! se auzi deodată strigat.

Privi în jur şi dădu cu ochii de un bărbat subţire şi negricios, puţin trecut de treizeci de ani, cu gura hotărâtă şi nas obraznic. Omul îl privea dezaprobator. Era Le Chapelier, avocat din Rennes, membru marcant al Salonului literar al oraşului — un om puternic, plin de idei revoluţionare şi cu un excepţional talent oratoric.

— Dumneata eşti, Chapelier?! De ce nu le vorbeşti? De ce nu le spui ce să facă? Urcă, omule! îl îndemnă André-Louis, arătând spre soclu.

Ochii întunecaţi şi neliniştiţi ai lui Le Chapelier cercetară chipul celuilalt, în căutarea vreunei ironii ascunse. În ceea ce priveşte opiniile politice, cei doi erau diametral opuşi. Şi cu oricât de mare neîncredere ar fi fost privit André-Louis de către colegii de la Salonul literar, nici unul nu manifesta atâta suspiciune ca acest republican convins. Într-adevăr, dacă Le Chapelier ar fi reuşit să contracareze influenţa abatelui de Vilmorin, André-Louis ar fi fost de mult exclus din acea asociaţie a tinerilor intelectuali din Rennes, pe care îi exaspera, bătându-şi joc la nesfârşit de idealurile lor.

Aşa încât şi acum Le Chapelier suspectă că invitaţia primită era o ironie şi rămase bănuitor chiar şi când nu descoperi pe chipul lui André-Louis nici urmă de batjocură: din experienţă învăţase că nu întotdeauna ceea ce citeşte pe faţa cuiva este oglinda gândurilor pe care acela le nutreşte.

— Părerile dumitale şi ale mele cu greu pot fi puse de acord, zise Le Chapelier.

— Există oare două păreri diferite în asemenea situaţie? i-o întoarse André-Louis.

— Ori de câte ori ne întâlnim, Moreau, există două păreri diferite — iar acum mai mult ca oricând, fiindcă eşti reprezentantul unui nobil. Vezi doar ce-au făcut prietenii dumitale. Fără îndoială că eşti de acord cu metodele lor.

Atitudinea lui era rece şi ostilă. André-Louis îl privi fără surprindere. Când se situaseră consecvent pe poziţii diferite în dezbaterile academice, cum să nu-l suspecteze Le Chapelier tocmai acum?

— Dacă nu le spui dumneata ce-i de făcut, atunci am să le spun eu! zise tânărul.

— *Nom de Dieu!* [1] Dacă ţii cu tot dinadinsul să te-alegi c-un glonţ de la soldaţi, eu unul nu te-mpiedic. Aşa, cele două tabere ar fi chit.

Dar de-abia rosti aceste vorbe că le şi regretă. Ca răspuns la provocarea lui, André-Louis sări pe soclu. De-a dreptul alarmat, întrucât nu-şi putea închipui că băiatul ar fi putut vorbi despre altceva decât despre privilegiaţi, al căror reprezentant oficial era, Le Chapelier îl apucă de picior, ca să-l tragă jos.

— Nu, asta nu! strigă el. Dă-te jos, nebunule! Crezi c-o să te lăsăm să strici tot cu clovneriile tale? Dă-te jos!

André-Louis, care se agăţase de unul din picioarele de bronz, strigă cu voce răsunătoare, pe deasupra capetelor mulţimii agitate:

— Cetăţeni ai Rennes-ului, patria e în pericol!

Efectul fu electrizant. Peste chipurile umane, ridicate înspre el, trecu un fior, ca o adiere peste ape, şi se aşternu o tăcere mormântală. Într-o linişte deplină, toţi priviră către tânărul zvelt, cu capul gol, cu părul lung şi negru fluturând în vânt, descheiat la gât, palid la faţă şi cu ochi arzători.

André-Louis se simţi cuprins de exaltare, dându-şi seama instinctiv că la prima frază captivase mulţimea, ţinând-o sub vraja strigătului şi a îndrăznelii sale.

Până şi Le Chapelier, care încă îl ţinea de gleznă, încetase să-l mai tragă în jos. Deşi neclintit în părerile sale privind intenţiile lui André-Louis, rămăsese uluit de apelul tânărului.

---

[1] *Nom de Dieu!* (fr. interj.) – Pe toţi Dumnezeii! (n. tr.).

Atunci, rar, convingător, cu un glas care ajungea până în celălalt capăt al pieţei, André-Louis începu să vorbească.

— Cutremurat de oroare în faţa faptei mârşave săvârşite aici, cer să mă ascultaţi. Aţi fost martorii unei crime petrecute sub ochii voştri: a fost ucis un om care, fără a se gândi la sine, a dezvăluit nedreptăţile care ne caracterizează astăzi soarta noastră, a tuturor. Înspăimântaţi de glasul lui şi fugind de adevăr, aşa cum tot ce-i ticălos se fereşte de lumina soarelui, asupritorii noştri şi-au trimis soldaţii ca să-l reducă la tăcere.

Le Chapelier dădu atunci drumul gleznei lui André-Louis, holbându-se în sus, spre el, mut de uimire. Flăcăul părea a fi sincer; serios măcar acum... şi măcar de data asta de partea cui trebuia... Ce i se întâmplase oare?

— Ce altceva aşteptaţi de la asasini decât asasinate? Vă voi relata un fapt care vă va încredinţa că ceea ce s-a întâmplat azi aici, nu-i ceva ieşit din comun. Ascultându-mă, veţi înţelege cu ce forţe aveţi de luptat. Ieri...

Aici fu întrerupt. O voce din mulţime, la vreo douăzeci de paşi, strigă:

— Uite încă unul!

În clipa următoare se auzi o împuşcătură şi un glonţ izbi statuia de bronz, chiar în spatele lui André-Louis.

Imediat mulţimea începu să fiarbă, mai cu seamă în partea de unde se trăsese cu pistolul.

Atacatorul, care făcea parte dintr-un grup impresionant, se trezi acum asediat din toate părţile, ai săi trebuind să lupte din răsputeri ca să-l apere.

De la poalele statuii, studenţii se alăturară rugăminţii lui Le Chapelier, care-l îndemna pe André-Louis să-şi caute o ascunzătoare.

— Dă-te jos! Dă-te jos! O să te omoare cum l-au omorât şi pe La Rivière!

— Să-ncerce numai!

Îşi depărtă braţele într-un gest teatral şi izbucni în râs.

— Le stau la dispoziţie. N-au decât să mă-mpuşte, şi atunci sângele meu se va uni cu alte râuri de sânge, care-i vor îneca. Să mă ucidă! Asta se pricep să facă! Dar până atunci, nu mă vor împiedica să vă vorbesc, să vă spun la ce vă puteţi aştepta de la ei.

Râse din nou, nu doar din exaltare, cum crezură cei din piaţă, ci şi amuzat. Şi asta din două motive. Unul — descoperise că putea rosti cu uşurinţă frazele cele mai potrivite pentru a stârni patima mulţimii, iar al doilea — gândul că vicleanul cardinal de Retz[1] angaja indivizi care să tragă asupra caleştii sale, pentru a-şi atrage simpatia maselor. El se afla acum exact în aceeaşi situaţie. E adevărat că nu plătise pe nimeni ca să tragă cu pistolul, dar îi rămânea totuşi îndatorat celui ce-o făcuse şi era gata să culeagă toate foloasele din acest incident.

Grupul care se lupta să-l apere pe atentator încerca să-şi croiască drum prin mulţimea care-l înconjura, furioasă.

— Lăsaţi-i să plece! strigă André-Louis. Ce mai contează un asasin în plus sau în minus? Lăsaţi-i să plece şi ascultaţi-mă, oameni buni!

---

[1] Jean Français Paul de Gondi, Cardinal de Retz (1613-1679): om politic şi scriitor francez, duşman al lui Mazarin şi agitator al maselor populare pariziene în timpul Frondei (n. tr.).

Când se restabili ordinea, începu să povestească. Într-un limbaj simplu, dar cu o precizie şi o vehemenţă care făceau ca fiecare amănunt să-şi atingă ţinta, îi impresionă pe toţi cu relatarea faptelor petrecute cu o zi în urmă la Gavrillac. Le stoarse lacrimi prin patosul cu care vorbi despre biata văduvă Mabey, cu cei trei copii ai ei, dezbrăcaţi şi muritori de foame — „rămaşi orfani ca să fie răzbunată moartea unui fazan" — şi despre sărmana mamă a domnului de Vilmorin, student la Rennes, cunoscut multor oameni din oraş, şi care murise în nobila încercare de-a susţine cauza unui nevoiaş din clasa oprimată.

— Marchizul de La Tour d'Azyr spunea despre el că avea un primejdios dar al vorbei. Philippe a fost ucis pentru a fi redusă la tăcere vocea lui curajoasă. Numai că seniorul a dat greş. Eu, prietenul bietului Philippe de Vilmorin, am îmbrăcat mantia apostolatului său, şi astăzi vă vorbesc cu glasul lui.

Aceste cuvinte îl ajutară pe Le Chapelier să înţeleagă, măcar în parte, uluitoarea schimbare petrecută cu André-Louis, care-şi pierduse încrederea în cei pe care îi reprezenta.

— Nu mă aflu aici, continuă André-Louis, doar pentru a vă cere să-i pedepsiţi pe ucigaşii lui Philippe de Vilmorin. Am venit să vă spun ceea ce şi el v-ar spune astăzi, dacă ar mai fi în viaţă.

Până în punctul acesta era sincer. Nu pomeni, însă, că existau şi lucruri în care el unul nu credea — dovezi ale ipocriziei unei burghezii ambiţioase, vorbind prin gura avocaţilor purtători de cuvânt, dornică de-a răsturna prezenta stare de lucruri pentru propriile-i avantaje. Îşi lăsă, deci, auditoriul convins că părerile lui erau cele exprimate aici.

Apoi, cu o voce tunătoare şi un dar al convingerii care-l uimi şi pe el, demască inerţia justiţiei regale, atunci când vinovaţii fac parte din rândul nobililor. Vorbi cu amărăciune şi sarcasm despre guvernatorul regelui, domnul de Lesdiguières.

— Vă miră, întrebă el, că domnul de Lesdiguières împarte dreptatea aşa încât să fie întotdeauna favorabilă marilor seniori? Ar fi oare drept sau rezonabil să procedeze altfel?

Făcu o pauză de efect, ca toată lumea să înţeleagă ironia. Îndoiala încolţi din nou în sufletul lui Le Chapelier, umbrind începutul de încredere pe care îl simţise faţă de sinceritatea lui André-Louis. Oare unde voia să ajungă acum?

Îndoiala, însă, îl părăsi curând. Continuând să se adreseze mulţimii, André-Louis vorbi aşa cum îşi închipuia că ar fi vorbit Philippe de Vilmorin. De atâtea ori discutase cu el, fusese de atâtea ori martor al dezbaterilor de la Salonul literar, încât ştia pe de rost lozincile reformatorilor — care, în esenţă, erau totuşi corecte.

— La urma urmei, gândiţi-vă cum e alcătuită Franţa. Un milion de locuitori aparţin claselor privilegiate. Ei reprezintă Franţa. Cu siguranţă, nu vă închipuiţi că restul poporului contează în vreun fel. Nu se poate pretinde ca douăzeci şi patru milioane de suflete să însemne ceva, să fie reprezentative pentru această mare naţiune sau să existe pentru vreun alt scop, decât acela de a servi un milion de aleşi!

Oamenii începură să râdă amar, aşa cum se aşteptase şi André-Louis.

— Văzându-şi primejduite privilegiile în faţa acestor douăzeci şi patru de milioane, majoritatea

sărăntoci şi coate-goale — probabil creaţi de Dumnezeu, e adevărat, dar e clar că doar pentru a fi sclavii privilegiaţilor —, vă surprinde atunci că dreptatea regelui e-n mâinile zdravene ale acestor Lesdiguières, oameni care n-au nici minte să gândească, nici inimă să simtă? Gândiţi-vă la ceea ce trebuie apărat de asaltul plebei. Gândiţi-vă la câteva din drepturile feudale în pericol de-a fi abolite, chiar şi dacă privilegiaţii s-ar supune ordinelor suveranului, acceptând ca Starea a Treia să aibă vot egal cu al lor! Ce s-ar întâmpla cu dreptul de dijmă asupra produselor pământului, pe fructe sau pe vie? Dar cu corvezile prin care sunteţi chemaţi la muncă silnică? Dar cu dreptul de-a vă lua prima recoltă de struguri şi de-a controla vânzarea vinurilor, spre propriul lor profit? Ce s-ar alege de dreptul de-a vă lua ultimul bănuţ, cerând taxe pentru a-şi întreţine domeniul lor bogat? Impozitul pe pământ, care ajunge până la o cincime din valoarea lui, impozitul pe care trebuie să-l plătiţi pentru a vă lăsa turmele să pască pe păşunea comunală, impozitele pe praful ridicat în drum de vitele duse la târg, impozitul pe tot ce-i de vânzare în piaţă, şi câte şi mai câte? Apoi, drepturile pe care le au asupra oamenilor şi animalelor pentru muncile câmpului, a bărcilor şi podurilor peste râuri, a fântânilor, a crescătoriilor de iepuri şi porumbei, a focului, care le aduce bani pentru fiecare vatră ţărănească? Dar drepturile exclusive de a pescui şi a vâna, a căror încălcare e socotită un delict capital? Ca să nu mai vorbim de celelalte drepturi, incalificabile, îngrozitoare, asupra sufletelor şi trupurilor celor de pe domeniile lor, drepturi care, deşi rareori puse în practică, n-au

fost totuşi niciodată abolite!... Până şi-n ziua de azi, dacă un nobil care se întoarce de la vânătoare ar vrea să ucidă doi servi, ca să-şi răcorească picioarele în sângele lor, încă ar mai putea invoca argumentul că era dreptul lui feudal să procedeze astfel!... Acest milion de privilegiaţi zdrobesc sub cizmele lor grele sufletele şi trupurile a douăzeci şi patru de milioane de amărâţi, care nu există decât pentru a le face pe plac. Nenorocirea se abate asupra celui care îndrăzneşte să-şi ridice glasul şi să protesteze, în numele omeniei, împotriva exceselor celor care şi-aşa fac destule abuzuri. V-am povestit deja despre un om ucis fără remuşcări, cu sânge rece, numai pentru atât. Voi aţi fost martorii asasinării studentului, aici, lângă soclu, ai crimei de lângă schela catedralei, precum şi ai atentatului comis asupra mea. Între ei şi pedepsele drepte pe care le merită, stau aceşti Lesdiguières, aceşti guvernatori ai regelui, care nu sunt instrumente ale justiţiei, ci ziduri ridicate în apărarea privilegiului şi-a abuzului, ori de câte ori trec de limitele lor groteşti. Vă miră că ei nu dau înapoi nici un pas? Că se opun alegerii Stării a Treia, care ar avea puterea ca prin vot să măture toate aceste privilegii, să-i silească pe nobili să accepte a fi egali în faţa legii cu ultimul sărăntoc pe care-l calcă acum în picioare? Pot ei fi de acord să plătească aceleaşi impozite ca şi ceilalţi, pentru a salva statul de la prăbuşirea economică, la care au contribuit din plin? S-ar opune şi ordinului venit de la rege, numai să nu cedeze nimic!

Îi veni în minte o frază folosită cu o zi mai înainte de Vilmorin şi căreia la vremea aceea nu-i acordase importanţă. O făcu acum.

— Procedând aşa, ei sapă chiar la temelia tronului. Aceşti nebuni nu-şi dau seama că dacă tronul se va prăbuşi, cei ce se găsesc cel mai aproape de el vor fi striviţi primii.

Această frază fu primită cu puternice aclamaţii. Încordat şi tremurând de emoţia ce-l cuprinsese, revărsându-se în acelaşi timp şi asupra mulţimii din jurul său, se opri o clipă, zâmbind ironic. Apoi le făcu semn să tacă şi, din supunerea lor imediată, înţelese că-i domina total şi definitiv. Fiecare recunoştea în glasul acestui tânăr propria-i voce, dând în sfârşit formă gândurilor care de luni şi ani de zile fierbeau în mintea oricărui om de rând...

André-Louis continuă, vorbind mai liniştit, dar cu zâmbetul ironic din ce în ce mai pronunţat.

— Când am plecat de la domnul de Lesdiguières, i-am dat un avertisment, povestindu-i un fapt din istoria naturală. I-am spus că atunci când lupii, care hoinăreau singuri prin junglă, s-au săturat să mai fie vânaţi de tigru, s-au unit în haite şi-au pornit la rândul lor să-l vâneze pe tigru. Domnul de Lesdiguières mi-a răspuns dispreţuitor că n-a înţeles. Dar voi aveţi mai multă minte decât el. Mă înţelegeţi, nu? Aşa-i că mă înţelegeţi?

Din mulţime se auzi din nou un vuiet, amestecat cu râsete. Acesta era răspunsul. Îi adusese până în pragul patimilor primejdioase. Erau pregătiţi pentru orice act de violenţă la care i-ar fi îndemnat. Dacă dăduse greş cu moara de vânt, cel puţin acum stăpânea vântul.

— La Palat! strigară ei, agitându-şi pumnii, bastoanele şi, ici-colo, chiar câte o spadă. La Palat! Jos cu domnul de Lesdiguières! Moarte guvernatorului!

Într-adevăr, vântul era puterea lui. Periculosul dar al oratoriei — nicăieri mai puternic ca în Franţa, întrucât nicăieri în altă parte emoţiile omeneşti nu se înflăcărează mai repede, la îndemnul elocinţei — îi dăduse stăpânire asupra maselor. La un semn al său, uraganul avea să măture moara de vânt, pe care zadarnic o atacase de unul singur. Dar, aşa cum preciză de îndată, nu acesta era scopul său.

— Aşteptaţi! le strigă el. Oare acest mizerabil instrument al unui sistem corupt merită să fie ţinta nobilei voastre indignări?

Spera că aceste vorbe vor ajunge la urechile domnului de Lesdiguières, căruia nu-i strica să audă măcar o dată în viaţă adevărul gol-goluţ despre propria-i persoană.

— Sistemul e cel care trebuie atacat şi răsturnat, nu un simplu instrument al lui — o nevolnică scândurică vopsită din uriaşul eşafodaj. Iar graba strică treaba. Mai presus de orice, copiii mei, fără violenţă!

„Copiii mei!" Ah, dacă l-ar fi putut auzi naşul său!

— Aţi fost deseori martorii unor violenţe inutile în Bretania şi-aţi auzit de asemenea situaţii şi în alte părţi din Franţa. Violenţa voastră va atrage după sine violenţa lor. Vor considera binevenită orice ocazie de a-şi întări stăpânirea asupra voastră. Vor chema soldaţii. Vă veţi găsi faţă în faţă cu baionetele mercenarilor. Vă implor să nu provocaţi asemenea situaţii. Nu le daţi pretextul pe care abia-l aşteaptă, ca să vă zdrobească şi să vă înece în propriul vostru sânge.

În tăcerea care se lăsase din nou, izbucni alt strigăt:

— Atunci ce trebuie să facem? Spune!

— Am să vă spun, răspunse el. Bogăţia şi puterea Bretaniei e Nantes — oraş burghez, unul dintre cele mai prospere din Franţa, graţie străduinţelor burgheziei şi trudei poporului. Mişcarea noastră îşi are rădăcinile în Nantes, iar ca urmare, regele a dat ordin să fie dizolvate Stările Generale — aşa cum sunt ele constituite acum — ordin pe care cei care îşi bazează puterea pe privilegii şi abuzuri nu ezită să-l încalce. Să informăm oraşul Nantes cum stau lucrurile aici, la Rennes, şi să nu ne mişcăm până ce Nantes nu ne dă cale liberă. Ei au puterea — care nouă ne lipseşte — de a-şi impune voinţa, după cum s-a şi văzut. Să-i lăsăm şi de data aceasta să-şi exercite puterea, dar până atunci trebuie să menţineţi liniştea şi ordinea la Rennes. Numai aşa veţi învinge. Numai aşa veţi putea răzbuna deplin şi definitiv abuzurile care se petrec sub ochii voştri.

Sări jos de pe soclu tot atât de repede precum se urcase. Terminase. Spusese tot — dacă nu chiar mai mult — ce ar fi putut spune prietenul lui mort, cu al cărui glas vorbise. Dar mulţimea nu se împăca la gândul de a-l vedea plecând. Aclamaţiile se înălţau, asurzitoare, de jur-împrejur. Se jucase pe rând cu emoţiile şi sentimentele lor, tot aşa cum un harpist priceput se joacă pe strunele instrumentului său. Acum vibrau de pasiunile stârnite în sufletele lor, de nota de speranţă cu care îşi încheiase simfonia.

Vreo duzină de studenţi îl prinseră în braţe când sări de pe soclu şi-l purtară pe umerii lor, aşa încât să poată fi din nou văzut de mulţimea entuziastă.

Blândul Le Chapelier se strecură lângă el, roşu la faţă şi cu ochi strălucitori.

— Dragul meu, îi zise el, astăzi ai aprins o flacără care va cuprinde întreaga Franţă în vâlvătaia libertăţii.

Apoi dădu studenţilor un ordin scurt.

— La Salonul literar! Imediat! Trebuie degrabă să vedem ce-i de făcut. Să trimitem un mesager la Nantes, ca să transmită celor de-acolo mesajul locuitorilor din Rennes.

Mulţimea se dădu înapoi, făcând loc studenţilor, care-l purtau în triumf pe eroul zilei. Făcându-le cu mâna celor din piaţă, André-Louis îi rugă să meargă pe la casele lor şi să aştepte cu răbdare evenimentele care nu mai aveau să întârzie mult.

— Timp de secole aţi îndurat cu o răbdare care a fost pildă tuturor, îi măguli el. Mai rezistaţi puţin. Sfârşitul suferinţelor voastre nu-i departe...

Studenţii îl scoaseră din piaţă şi-l purtară pe Rue Royale, până la o căsuţă veche, una dintre puţinele care se mai păstraseră din vechiul oraş, renăscut din cenuşă. Într-o cameră de la etaj, luminată de lămpi galbene cu mai multe faţete, se ţineau întrunirile Salonului literar. Aici se grăbiră să se adune membrii asociaţiei, chemaţi prin oamenii trimişi de Le Chapelier pe parcursul drumului.

În spatele uşilor închise, un grup de vreo cincizeci de bărbaţi, agitaţi şi îmbujoraţi la faţă — majoritatea tineri, entuziaşti şi animaţi de idealul libertăţii — îl primiră pe André-Louis ca pe oaia rătăcită care se întorcea acasă şi-l copleşiră cu felicitări şi mulţumiri.

Apoi începură să discute asupra măsurilor imediate ce se impuneau, în timp ce la intrarea din stradă stătea de strajă o „gardă de onoare", improvizată de oameni din mulţime. Această precauţie se dovedi foarte necesară. De-abia se adunaseră membrii Salonului literar şi căsuţa fu asaltată de soldaţii domnului de Lesdiguières, trimişi în grabă să-l aresteze pe instigatorul care aţâţa oamenii din Rennes la revoltă. Erau vreo cincizeci de soldaţi. Dar şi cinci sute ar fi fost puţini. Mulţimea le rupse armele, le sparse capetele şi poate că i-ar fi sfâşiat în bucăţi dacă ei nu s-ar fi retras la timp şi cu înţelepciune în faţa unui stil de luptă cu care nu erau obişnuiţi.

În timp ce în stradă avea loc această încăierare, în camera de la etaj Le Chapelier se adresa colegilor de la Salonul literar. Aici, unde nu se temea de gloanţe sau de turnători, Le Chapelier putea da drumul în voie vorbelor curajoase. Iar cuvintele erau pe atât de directe şi de dure, pe cât de delicat şi elegant era cel care le rostea.

Lăudă vigoarea şi măreţia discursului ţinut de colegul lor, Moreau. Mai presus de orice, îi preţui înţelepciunea. Pentru ei, spusele lui Moreau fuseseră o surpriză. Până acum nu-l cunoscuseră decât ca pe-un critic acid al proiectelor lor de reformă şi regenerare. Auziseră — şi nu fără suspiciune — de numirea lui ca delegat al unui senior în Stările Generale din Bretania. Dar cunoşteau şi motivul convertirii sale: uciderea colegului lor, Vilmorin. În acea faptă odioasă, Moreau văzuse — în sfârşit — în adevărata-i lumină ce putea face spiritul răului, pe care ei juraseră să-l alunge din

Franţa. Iar astăzi, dintre toţi, se dovedise cel mai îndrăzneţ apostol al noii credinţe. Tuturor le arătase singura cale sănătoasă şi utilă. Exemplul luat din istoria naturală fusese foarte potrivit. În primul rând, trebuiau să se unească precum lupii în haite şi să asigure unitatea de acţiune a tuturor oamenilor din Bretania. Un delegat trebuia trimis imediat la Nantes, oraş care reprezenta sediul puterii acestei provincii. Mai rămânea de desemnat delegatul, ceea ce Le Chapelier îi şi invită să facă.

Aşezat pe o banchetă lângă fereastră şi începând să-şi vină în fire puţin câte puţin, André-Louis asculta, uimit de elocinţa colegului său.

Când aplauzele se potoliră, se auzi un glas exclamând:

— Propun ca delegat să fie conducătorul nostru, aici de faţă, Le Chapelier!

Le Chapelier îşi înălţă capul frumos, care rămăsese aplecat gânditor; toţi văzură că era palid şi-şi răsucea nervos monoclul.

— Prieteni, zise el încet, sunt profund mişcat de onoarea pe care mi-o acordaţi. Dar acceptând, aş uzurpa un drept care, de fapt, aparţine altcuiva. Cine ne-ar putea reprezenta mai bine, cine-ar fi mai demn de-a vorbi în numele nostru prietenilor din Nantes decât cel care deja a dat glas voinţei acestui mare oraş, care-i Rennes? Acordaţi-i cinstea de-a fi purtătorul vostru de cuvânt omului care o merită: André-Louis Moreau.

Ridicându-se în picioare ca să răspundă aplauzelor furtunoase, André-Louis se înclină în semn de acceptare.

— Fie, zise el simplu. Poate că aşa se cuvine, să duc până la capăt ceea ce am început, deşi şi eu sunt de părere că Le Chapelier ar fi fost un delegat mai potrivit. Voi pleca la noapte.

— Vei pleca imediat, dragul meu! interveni Le Chapelier, dezvăluind ceea ce ar fi putut fi luat drept explicaţia generozităţii sale. După câte s-au petrecut, nu-i bine să mai zăboveşti la Rennes nici o clipă. Şi trebuie să călătoreşti în taină. Nici unul dintre voi să nu trădeze faptul că André-Louis a şi plecat. Nu vreau să păţeşti ceva, prietene. Dar vezi şi tu ce riscuri ai de înfruntat, aşa încât, dacă vrei să rămâi teafăr, ca să poţi ajuta la mântuirea acestei ţări năpăstuite, fii prudent, mergi neştiut de nimeni, ascunde-ţi adevărata identitate. Altfel, domnul de Lesdiguières te va spânzura de picioare, şi s-a zis cu tine!

Capitolul 8

OMNES OMNIBUS[1]

André-Louis plecă din Rennes călare, simţind că se află în miezul unei aventuri mai palpitante decât îşi imaginase când părăsise satul Gavrillac. După ce petrecu noaptea la un han întâlnit în drum, porni din nou, dis-de-dimineaţă, şi ajunse la Nantes puţin după prânz.

Pe parcursul acestei călătorii lungi şi singuratice prin câmpia nesfârşită a Bretaniei, acum înveşmântată în nuanţele triste ale iernii, avu destul timp să-şi repete ce avea de făcut şi să-şi analizeze situaţia. Pentru cineva care până atunci manifestase un interes pur academic şi câtuşi de puţin prietenesc faţă de noile filosofii ale vieţii sociale, exersându-şi spiritul cu aceste idei, tot aşa cum spadasinul îşi exersează ochiul şi mâna cu floreta, fără a-şi îngădui vreodată să se lase atras de supoziţia că ar fi vorba de-o chestiune reală, se găsea pe neaşteptate în postura unui instigator, implicat într-o acţiune revoluţionară dintre cele mai disperate. Reprezentantul

---

[1] *Omnes omnibus* (lat.) – toţi pentru toţi (n. tr.).

şi delegatul unui nobil în Stările Generale ale Bretaniei se trezea dintr-o dată, concomitent şi paradoxal, reprezentant şi delegat al Stării a Treia din Rennes.

E greu de spus în ce măsură flacăra sentimentelor şi torentul oratoric îl făcuseră să se înşele cu o zi în urmă. Dar e sigur că, privind înapoi în timp, cu sânge rece, nu-i părea deloc rău de ceea ce făcuse. Prezentase cu cinism auditoriului doar o singură faţetă a marii probleme care-l frământa.

Dar întrucât starea de lucruri din Franţa era de aşa natură, încât oferea protecţie domnului de La Tour d'Azyr, asigurându-i completă imunitate pentru această crimă şi pentru oricare altele ar fi avut chef să comită, atunci ordinea socială stabilită trebuia să-şi asume răspunderea pentru consecinţele nelegiuirilor sale. Acesta i se păru cel mai convingător argument.

Aşadar, înarmat cu mesajul său revoluţionar, pătrunse fără teamă în frumosul oraş Nantes, cu străzi largi şi un superb port, care-l făcea să rivalizeze ca prosperitate cu Bordeaux şi Marsilia.

Găsi un han pe Quai de la Fosse, unde îşi lăsă calul şi luă masa, în dreptul unei ferestre care dădea spre cheiul mărginit de copaci şi spre Loara, pe ale cărei ape largi se legănau la ancoră vase comerciale, sub pavilioane aparţinând unui mare număr de ţări. Soarele străpunsese iarăşi norii, revărsându-şi lumina palidă şi iernatică asupra apelor gălbui şi a catargelor înalte ale corăbiilor.

Pe chei era o zarvă tot atât de mare ca şi pe cheiurile Parisului. Marinari străini în veşminte ciudate, vorbind limbi necunoscute şi aspre,

neveste de pescari, viguroase, purtând pe cap coşuri cu heringi, îmbrăcate cu fuste largi fluturând peste picioarele goale, îşi strigau marfa cu glas ascuţit şi aproape de neînţeles. Matrozi cu fesuri de lână şi pantaloni largi, suflecaţi până la genunchi, ţărani în haine din piele de capră, cu saboţi de lemn bocănind pe pietrele pavajului, marangozi şi muncitori din docuri, sacagii, vânzători de cerneluri, tot soiul de negustori ambulanţi, oferind de la foale la curse de şoareci. Şi prin toată această mulţime proletară într-un permanent du-te vino, André-Louis zări comercianţi în haine negre şi negustori în veşminte lungi, tivite cu blană. Din când în când, câte unul mai înstărit trecea în cabrioleta sa trasă de doi cai, cu vizitiul plesnind din bici şi strigând: „Faceţi loc!" Uneori se zărea câte o femeie delicată, purtată în lectică, cu vreun abate de la Curtea episcopală păşindu-i alături. Câte un ofiţer în haine roşii călărea dispreţuitor. Trecu chiar şi caleaşca unui nobil, cu blazoane pictate şi cu doi lachei cu peruci pudrate, ciorapi albi şi livrele strălucitoare. Mai vedeai călugări capucini în rase cafenii şi benedictini în negru, precum şi o mulţime de mireni — întrucât Dumnezeu era bine slujit în cele şaisprezece parohii din Nantes. Alături de ei, se zăreau aventurieri cu obrajii supţi şi haine zdrenţuite, în contrast cu jandarmii în uniforme albastre şi jambiere, vajnici apărători ai ordinii.

Oameni din fiecare strat social, care concura la alcătuirea populaţiei de şaptezeci de mii de locuitori ai bogatului şi vrednicului oraş, se amestecau într-un fluviu viu, revărsat pe sub fereastra de la care privea André-Louis.

Când ospătarul îi aduse masa sărăcăcioasă p
care o comandase — supă şi fiertură, stropite cu u
ulcior de vin alb — André-Louis îl întrebă despr
starea de spirit din oraş. Ospătarul, fervent adept a
clasei privilegiate, recunoscu, plin de regret, că î
Nantes se simţea o oarecare agitaţie şi nemul
ţumire. Evenimentele viitoare vor depinde mult d
ce se va întâmpla la Rennes. Dacă era adevărat c
regele dizolvase Stările Generale ale Bretanie
atunci totul era bine şi nemulţumiţii nu mai putea
găsi nici un pretext pentru o nouă revoltă. Şi aş
fuseseră tulburări în oraş. Nu voiau să se ma
repete. Din afara provinciei soseau tot felul de ştir
şi încă din zorii zilei mulţimea se înghesuise în fa
intrării Camerei de Comerţ, ca să afle veşti precis
Dar cele mai multe noutăţi aveau să sosească abi
de acum încolo. Încă nu se ştia precis nici măca
dacă Majestatea Sa dizolvase cu adevărat Stări
Generale.

Când André-Louis ajunse în Place du Com
merce, tocmai bătea ora două — cea mai aglome
rată perioadă a zilei la Bursă. Piaţa, dominată d
această impozantă clădire în stil clasic, era atât d
plină, încât cu greu îşi croi drum până la treptel
impresionantului portal ionic. Un singur cuvân
i-ar fi fost de-ajuns pentru a-i deschide drum. Da
prudenţa îl îndemnă la tăcere. Va acţiona asupr
acestei mulţimi ca o lovitură de trăsnet, la fel cu
se întâmplase cu o zi înainte la Rennes. Nu voia s
piardă nimic din efectul surpriză.

De jur-împrejurul Bursei, se afla un cordon d
aprozi, înarmaţi cu câte o bâtă — gardă *ad hoc*
adunată în grabă de către comercianţi şi, după toat

aparenţele, cât se poate de necesară. Atunci când André-Louis dădu să urce treptele, unul dintre aceştia îi bară drumul.

Tânărul se prezentă în şoaptă.

Aprodul îl lăsă să treacă şi porni pe scări, făcându-i semn să-l urmeze. Ajungând sus, André-Louis se opri pe loc, adresându-i-se aprodului:

— Voi aştepta aici. Adu-l la mine pe preşedinte.

— Numele dumneavoastră, domnule?

Chiar când era pe punctul de-a răspunde, André-Louis îşi aminti de avertismentul dat de Le Chapelier, care-l pusese în gardă cu privire la riscul misiunii sale, sfătuindu-l să-şi ascundă adevărata identitate.

— Numele meu nu-i va spune nimic. Preşedintele nu mă cunoaşte. Spune-i că sunt purtătorul de cuvânt al poporului. Acum, du-te.

Aprodul plecă, iar André-Louis aşteptă în umbra acelui portic înalt, străjuit de colonade. Ochii lui rătăceau de colo-colo, studiind mulţimea de chipuri din imediata lui apropiere, toate cu privirile ridicate în sus.

Îndată apăru şi preşedintele, cu alţi câţiva pe urmele lui, înghesuindu-se la intrare şi împingându-se unul pe altul, nerăbdători să audă noutăţile.

— Eşti mesagerul trimis de Rennes?

— Sunt delegatul Salonului literar din oraş şi am venit să vă informez pe dumneavoastră, cei din Nantes, cu privire la ce se petrece la Rennes.

— Care-i numele dumneavoastră?

André-Louis tăcu.

— Cu cât mai puţine nume aducem în discuţie, cu atât mai bine.

Preşedintele făcu ochii mari. Chipul său păstra un aer grav. Era un om corpolent şi rumen la faţă, mândru de prosperitatea lui şi plin de sine. Ezită o clipă.

— Atunci, veniţi înăuntru, zise el.

— Cu îngăduinţa dumneavoastră, domnule, îmi voi rosti mesajul de aici, de pe trepte.

— De aici? se încruntă marele comerciant.

— Mesajul meu se adresează locuitorilor din Nantes, iar de aici pot vorbi unui mare număr de nantezi de toate felurile. E dorinţa mea şi a celor pe care-i reprezint, ca mesajul să fie auzit din gura mea de cât mai mulţi posibil.

— Spuneţi-mi, domnule, e adevărat că regele a dizolvat Stările Generale?

André-Louis îl privi. Omul surâse, în semn de scuze, şi flutură mâna spre mulţimea de oameni, care deja îşi lungeau gâturile, ca să-l poată vedea pe tânărul zvelt care-l chemase la el pe preşedinte, împreună cu mai mult de jumătate dintre membrii Camerei. Cu acel ciudat instinct al maselor, toţi ghiciseră deja că acesta era mult-aşteptatul mesager.

— Chemaţi-i şi pe ceilalţi membri ai Camerei, domnule, şi vă voi spune tot.

— Fie.

La un cuvânt al preşedintelui, aceştia se îmbulziră pe trepte, lăsând-o liberă pe ultima şi formând un semicerc în jurul vorbitorului.

André-Louis rămase în acelaşi loc, de unde domina întreaga adunare. Îşi scoase pălăria şi aruncă prima frază, explozivă, a acelui discurs care a rămas în istorie ca una dintre importantele etape premergătoare revoluţiei.

— Oameni ai marelui oraş Nantes, am venit să vă chem la luptă!

În tăcerea uluită şi aproape speriată care se aşternu, tânărul îi privi o clipă, apoi continuă.

— Sunt trimisul locuitorilor oraşului Rennes şi am misiunea de a vă înştiinţa despre ce se petrece acolo şi de-a vă îndemna ca în acest ceas de cumpănă, când patria se află în pericol, să vă ridicaţi şi să porniţi la luptă, în apărarea ei.

— Numele! Numele dumitale! se auzi strigând un glas, iar întrebarea fu preluată şi de alţii, până când toţi cerură acelaşi lucru.

Acestei mulţimi agitate nu-i putea da acelaşi răspuns ca preşedintelui. Trebuia recurs la un compromis, iar André-Louis se descurcă onorabil.

— Numele meu, zise el, este *Omnes omnibus* — toţi pentru toţi. Deocamdată mulţumiţi-vă cu atât. Sunt un vestitor, un mesager, o voce — şi nimic mai mult. Vin să vă anunţ că, întrucât clasele privilegiate întrunite la Rennes pentru Stările Generale din Bretania s-au împotrivit voinţei voastre — şi a noastre — în pofida ordinului clar dat de rege, Majestatea Sa le-a dizolvat.

Izbucniră aplauze şi aclamaţii furtunoase. Oamenii râdeau şi ţipau, strigăte de „Trăiască regele!" se rostogoleau ca bubuiturile de tunet. André-Louis aşteptă, iar gravitatea neobişnuită a chipului său îi potoli, dându-le a înţelege că mai era ceva de comunicat. Încet-încet se aşternu din nou tăcerea, iar tânărul putu vorbi mai departe.

— Nu vă grăbiţi să vă bucuraţi. Din nefericire, cu aroganţa care-i caracterizează, nobilii au decis să nesocotească poruncile regelui, astfel încât continuă

să rămână pe loc şi să procedeze după bunul lor plac.

O linişte dezamăgită se lăsă în urma tristului epilog la vestea pe care o primiseră cu atâta entuziasm. După câteva minute, André-Louis continuă:

— Astfel, aceşti oameni, care s-au ridicat împotriva poporului, împotriva dreptăţii şi egalităţii — chiar împotriva umanităţii — se ridică acum împotriva regelui lor. Decât să cedeze un pas din privilegiile lor excesive, în care au huzurit deja prea mult — spre adânca mizerie a unei întregi naţiuni — ei preferă să batjocorească autoritatea regală, dispreţuindu-l chiar şi pe rege. Iată-i hotărâţi să demonstreze că în Franţa nu există altă suveranitate în afara celei reprezentate de trândăvia acestor paraziţi.

Izbucniră câtea aplauze răzleţe. Majoritatea însă rămaseră tăcuţi, aşteptând să vadă ce urmează.

— Nu-i nici o noutate. Întotdeauna s-a petrecut la fel. În ultimii zece ani, n-a fost ministru care, văzând problemele şi primejdiile care ameninţau Statul, şi vrând să ia măsurile pe care noi acum le cerem ca fiind unicul mijloc de-a opri rostogolirea acestei naţii spre abis, să nu se fi trezit dat afară, în urma intervenţiei privilegiaţilor. Domnul Necker a fost deja numit de două ori la minister şi de două ori scos din funcţie, atunci când insistenţele lui în favoarea reformei au devenit ameninţătoare pentru privilegiile nobilimii şi clerului. Acum a fost numit a treia oară şi se pare că, în sfârşit, vom avea Stările Generale, împotriva opoziţiei celor cu privilegii. Acum, însă, ceea ce aceştia din urmă nu pot împiedica, încearcă — totuşi — să ridiculizeze.

Cum e deja stabilit ca Stările Generale să se întrunească, dacă nu vom lua măsuri, nobilii şi clerul vor încerca să-şi strecoare oameni de-ai lor în Starea a Treia, astfel încât, negându-i reprezentativitatea, să transforme Stările Generale într-un instrument al propriei lor voinţe, în scopul perpetuării abuzurilor din care trăiesc. Pentru aceasta nu se vor da în lături de la nimic. Iau în derâdere autoritatea regelui şi prin omoruri îi reduc la tăcere pe cei ce ridică glasul împotriva lor. Ieri, la Rennes, doi tineri care s-au adresat mulţimii — cum fac eu acum — au fost ucişi în stradă de asasini plătiţi de nobilime. Sângele lor se cere răzbunat.

Dintr-un murmur supărat, indignarea tuturor se revărsă într-un val de strigăte furioase.

— Cetăţeni din Nantes, patria e în pericol. Să ne ridicăm în apărarea ei. Să spunem lumii întregi că măsurile de eliberare a Stării a Treia din sclavia în care a gemut de secole îşi găsesc adversari doar în acele clase al căror egoism sălbatic vede în lacrimile şi suferinţele celor mulţi şi amărâţi un odios tribut pe care vor să-l lase moştenire şi generaţiilor încă nenăscute. Dacă, din barbaria mijloacelor folosite de duşmanii noştri pentru a perpetua exploatarea, înţelegem că avem toate motivele să ne temem de aristocraţia pe care ei vor s-o ridice la rangul de principiu constituţional în guvernarea Franţei, atunci să ne declarăm pe loc eliberaţi de sub tutela ei. Instaurarea libertăţii şi egalităţii trebuie să fie idealul fiecărui cetăţean membru al Stării a Treia. Pentru aceasta, trebuie să rămânem strâns uniţi, îndeosebi cei tineri şi puternici, îndeosebi cei ce-au avut marele noroc de-a se naşte îndeajuns de târziu,

pentru a putea culege preţioasele fructe ale filosofiei acestui secol al optsprezecelea.

Se dezlănţuiră aplauze nepotolite. Îi fascinase cu talentul său oratoric şi se grăbi să profite de acest avantaj.

— Să jurăm, strigă el cu glas răsunător, că în numele umanităţii şi libertăţii vom înălţa un zid în faţa duşmanilor, pentru a ne opune lăcomiei lor sângeroase, cu perseverenţa calmă a oamenilor care susţin o cauză dreaptă. Să protestăm aici şi de pe-acum împotriva oricăror decrete tiranice care ne-ar declara răzvrătiţi atunci când intenţiile noastre sunt bune şi curate. Să jurăm pe onoarea acestei ţări că, dacă vreunul dintre noi va fi adus în faţa unui tribunal nedrept, pentru a i se aplica ceea ce se numeşte „soluţie politică de urgenţă" — de fapt, tot un act de despotism — să jurăm, deci, că vom da frâu liber forţei pe care o reprezentăm şi ne vom apăra aşa cum ne dictează natura, curajul şi disperarea.

Aplauze puternice şi prelungite întâmpinară această concluzie, iar tânărul observă cu satisfacţie, ba chiar cu un zâmbet ironic, că negustorii bogaţi, adunaţi pe trepte, care acum se înghesuiau să-i strângă mâna şi să-l aclame, nu erau doar simpli participanţi, ci chiar capii acestui delir de entuziasm.

Faptul îi confirmă — dacă mai era nevoie — convingerea că, aşa cum filosofiile din care se inspira această nouă mişcare erau concepute de gânditori proveniţi din burghezie, la fel şi necesitatea de a le adapta la scopuri practice era resimţită cel mai acut de către burghezii pe care privilegiile nobililor îi stânjeneau în expansiunea pe

care le-o îngăduia averea. Dacă despre André-Louis s-ar fi putut spune că în acea zi aprinsese torţa Revoluţiei, la Nantes, tot atât de adevărat era şi că această torţă îi fusese oferită de burghezia înstărită.

Inutil de insistat asupra urmărilor. Se ştie din istorie că acel jurământ rostit de *Omnes omnibus* în faţa cetăţenilor din Nantes a reprezentat coloana vertebrală a protestului oficial, pe care l-au redactat şi l-au semnat mii de oameni. N-au întârziat prea mult nici consecinţele acelui puternic protest — care, la urma urmei, era în acord cu voinţa exprimată de însuşi regele. Cine poate şti în ce măsură l-a încurajat pe Necker, care pe data de 27 a aceleiaşi luni — noiembrie — a silit Consiliul să adopte cele mai semnificative şi mai cuprinzătoare dintre toate măsurile pe care clerul şi nobilimea refuzaseră să le accepte? La această dată, a fost emis decretul regal, prin care deputaţii care urmau a fi aleşi pentru Stările Generale trebuiau să fie în număr de cel puţin o mie, iar deputaţii Stării a Treia reprezentau numeric o cifră egală cu cea însumată de deputaţii clerului şi cei ai nobilimii.

Capitolul 9

URMĂRILE

A doua zi, la lăsarea întunericului, André-Louis se apropia de Gavrillac, în drum spre casă. Dându-şi seama ce tărăboi se va face în curând în legătură cu apostolul revoluţiei, care-i chemase la arme pe locuitorii din Nantes, era hotărât ca, pe cât posibil, să ascundă faptul că fusese în acel oraş. Făcu deci un mare ocol, traversând o dată râul pe la Bruz şi apoi a doua oară puţin mai sus de Chavagne, astfel încât să ajungă în Gavrillac dinspre nord, dând impresia că venea dinspre Rennes, unde se ştia că plecase cu două zile în urmă.

La vreo milă depărtare de sat, în penumbra amurgului, zări o siluetă călare, care se îndrepta spre el. Dar abia când ajunseră la câţiva paşi unul de altul, îşi dădu seama că celălalt, înveşmântat într-o mantie, se aplecase, ca să-l vadă mai bine. Privi şi el cu atenţie şi în aceeaşi clipă se auzi chemat de un glas de femeie:

— Tu eşti, André! În sfârşit!

Tânărul trase de căpăstru, uşor surprins. Imediat urmă o a doua întrebare, plină de nerăbdare şi neliniște:

— Unde-ai fost până acum?

— Unde-am fost, verişoară Aline? Oh... să văd lumea!

— Am mers în sus şi-n jos pe drumul ăsta de la prânz, tot aşteptând s-apari.

Fata vorbea pe nerăsuflate, grăbită să explice.

— Azi-dimineaţă a venit de la Rennes o trupă de jandarmi călare. Te căutau pe tine. Au întors pe dos tot castelul şi tot satul şi-au descoperit până la urmă că trebuia să te întorci cu un cal închiriat de la *Breton Armé.* Aşa că s-au instalat la han şi te-aşteaptă acolo. Toată după-amiaza am stat aici, ca să te previn, să nu cazi în cursă.

— Draga mea Aline! Atâta grijă şi bătaie de cap pentru mine!

— Nu contează! Nu asta-i important acum!

— Dimpotrivă! E cel mai important lucru din tot ce mi-ai spus. Restul nu contează.

— Îţi dai seama c-au venit să te aresteze? întrebă ea, din ce în ce mai neliniştită. Eşti acuzat de instigare la revoltă, au mandat semnat de domnul de Lesdiguières.

— Instigare? repetă el şi gândul îi zbură la cele petrecute la Nantes. Era imposibil ca la Rennes să se fi aflat deja şi să fi fost luate măsuri într-un timp atât de scurt.

— Da, instigare. E vorba de discursul acela nefericit, pe care l-ai ţinut miercuri la Rennes.

— Oh, pentru asta! zise el. Pff!

Dacă Aline ar fi fost mai atentă, suspinul lui uşurat i-ar fi dat a înţelege că vărul André avea motive să se teamă de urmările unor fapte şi mai grave.

— Dar a fost o nimica toată! adăugă el.

— O nimica toată?

— Aproape-mi vine să cred că intenţiile acestor domni jandarmi au fost greşit înţelese. Mai mult ca sigur c-au venit să-mi mulţumească din partea domnului de Lesdiguières. Eu i-am oprit pe oamenii care voiau să-l ardă de viu, cu palatul lui cu tot.

— Asta după ce tu i-ai îndemnat s-o facă. Am impresia că te-a cuprins teama. Te-ai retras în ultima clipă. Numai că, dacă ceea ce mi s-a spus e corect, i-ai adresat domnului de Lesdiguières cuvinte pe care nu ţi le va ierta niciodată.

— Înţeleg, zise André-Louis şi rămase pe gânduri.

Dar domnişoara de Kercadiou terminase deja cu gânditul, iar acum mintea ei tânără şi ageră era preocupată de găsirea unei soluţii practice.

— Nu trebuie să intri în Gavrillac, îi zise ea. Dă-te jos de pe cal şi dă-mi-l mie. Noaptea asta va rămâne la noi la castel. Mâine, când vei fi la o distanţă suficient de mare de aici, îl voi duce înapoi la *Breton Armé.*

— Nu se poate!

— Nu se poate? De ce?

— Din mai multe motive. În primul rând, pentru că nu te-ai gândit la ce ţi se va-ntâmpla ţie dacă faci aşa ceva.

— Mie? Crezi că mi-e teamă de banda aia de idioţi ai lui Lesdiguières? Nu eu m-am făcut vinovată de instigare.

— Dar e aproape la fel de grav să ajuţi pe cineva acuzat de asta. Aşa sună legea.

— Ce-mi pasă mie de lege? Îţi închipui că legea se va atinge de mine?

— Am priceput! Eşti la adăpostul unuia dintre abuzurile de care m-am plâns la Rennes. Uitasem.

— Plânge-te cât vrei, dar până una-alta, profită! Hai, André, fă ce ţi-am spus. Descalecă!

Dar cum el ezita, fata întinse o mână şi-l apucă de braţ. În glasul ei vibra sinceritatea.

— André, nu-nţelegi în ce situaţie gravă te afli? Dacă pun jandarmii mâna pe tine, vei fi aproape cu siguranţă spânzurat. Nu-ţi dai seama? Nu trebuie să mergi la Gavrillac. Trebuie să fugi chiar în clipa asta şi să-ţi pierzi urma, până când se mai uită incidentul. N-ai încotro, te vei ascunde, timp în care unchiul va reuşi ca prin influenţa lui să-ţi obţină iertarea.

— Asta va dura o veşnicie, spuse André-Louis. Domnul de Kercadiou nu s-a străduit niciodată să-şi facă prieteni la curte.

— Mai există şi domnul de La Tour d'Azyr! îi reaminti fata, spre marea lui uluire.

— El? strigă André-Louis, după care izbucni în râs. Dar eu am stârnit nemulţumirea celor din Rennes tocmai împotriva lui! Trebuia să-mi dau seama că nu ţi s-a povestit chiar tot.

— Ba da! Cunosc şi acest amănunt, la fel ca şi pe celelalte.

— Ah! Şi totuşi, ţii să-mi salvezi viaţa mie, care vreau să-l dau pe viitorul tău soţ pe mâna legii ori pe mâna poporului? Sau poate că, descoperindu-i adevărata fire în clipa când ai aflat de uciderea bietului Philippe, ţi-ai schimbat hotărârea şi-ai renunţat să mai fii marchiza de La Tour d'Azyr.

— Uneori dai dovadă că nu gândeşti deloc.

— Poate. Dar nici într-atât încât să-mi închipui că domnul de La Tour d'Azyr va mişca vreodată un deget, ca să-ţi facă pe plac.

— Te-nşeli, ca de obicei. Cu siguranţă că-mi va-mplini dorinţa, dacă-l voi ruga.

— Dacă-l vei ruga?

Glasul lui tremura de oroare.

— Bineînţeles, cum altfel? Vezi tu, eu n-am spus deocamdată că voi fi marchiza de La Tour d'Azyr. Mă mai gândesc. Aceasta-i o situaţie care oferă anumite avantaje. Unul dintre ele este că asigură o supunere totală din partea pretendentului.

— Aha! Acum înţeleg logica ta întortocheată. Eşti în stare să mergi până-ntr-acolo încât să-i spui: „Dacă tu-mi refuzi asta, eu voi refuza să fiu soţia ta." Ai face oare aşa ceva?

— La nevoie, da.

— Dar nu vezi şi reversul medaliei? Nu-ţi dai seama că vei avea mâinile legate, că onoarea ta va avea de suferit dacă va trebui să-l refuzi? Crezi c-aş accepta un târg care să te constrângă la o asemenea situaţie? Crezi c-aş vrea să-ţi pierzi sufletul, Aline?

Mâna ei căzu de pe umărul lui André-Louis.

— Eşti nebun! exclamă ea, cu răbdarea ajunsă la limită.

— Se prea poate. Dar îmi place nebunia. Are în ea un fior pe care tu, cu mintea ta întreagă, nu-l poţi cunoaşte. Aline, cu voia ta, cred că voi merge la Gavrillac.

— André! Nu trebuie! Asta înseamnă moarte!

În disperare, îşi trase calul înapoi şi-l aşeză de-a curmezişul drumului, ca să-l împiedice să treacă.

Era de-acum noapte neagră. De după un pâlc de nori, se ivi o felie de lună, îndulcind puţin întunericul.

— Haide! Haide! îl îndemnă ea. Fii rezonabil! Fă aşa cum îţi spun. Uite, din spatele tău se apropie o trăsură. Să nu ne găsească aici, împreună.

André-Louis se hotărî repede. Nu era omul care să facă pe eroul şi nici n-avea chef să sfârşească în spânzurătoarea domnului de Lesdiguières. Scopul imediat pe care şi-l propusese fusese atins. Glasul pe care domnul de La Tour d'Azyr îl credea redus la tăcere se făcuse auzit, şi chiar cu mare răsunet. Dar el era departe de a-şi fi încheiat socotelile cu viaţa.

— Cu o singură condiţie, Aline.

— Şi-anume?

— Să-mi juri că nu vei apela niciodată la sprijinul marchizului de La Tour d'Azyr în favoarea mea.

— Dacă insişti atât, mai ales că timpul ne presează, consimt. Iar acum, vino cu mine până la capătul uliţei. Hai, că se-apropie caleaşca.

Uliţa cu pricina se desfăcea din drumul principal, cu vreo trei sute de iarzi mai aproape de sat, şi ducea în susul dealului, până la castel. Călăriră în tăcere până acolo şi cotiră împreună pe ulicioara îngustă, străjuită de un gard viu. După vreo cincizeci de iarzi, fata îl opri.

— Acum! porunci ea.

Tânărul se supuse şi sări de pe cal, dându-i Alinei hăţurile.

— Nu găsesc cuvinte să-ţi mulţumesc, şopti el.

— Nici nu-i nevoie, răspunse Aline.

— Sper să mă pot revanşa într-o zi.

— Nici asta nu-i nevoie. Aş fi putut oare face altfel? Nu vreau s-ajungi la spânzurătoare, André. Nici unchiul — deşi e foarte supărat pe tine.

— Îmi închipui.

— Şi nici nu trebuie să te mire. Erai delegatul şi reprezentantul lui. Se bizuia pe tine, iar tu ai trecut în tabăra adversă. Are dreptate să fie furios, să te

facă trădător şi să jure că nu-ţi va mai vorbi niciodată. Dar nu vrea să fii spânzurat, André.

— Atunci, cel puţin cu un lucru suntem de acord, pentru că nici eu nu vreau.

— Am să-l împac eu, André. Şi acum, la revedere. Trimite-mi vorbă când eşti în siguranţă.

Aline îi întinse mâna, care părea fantomatică în lumina palidă a nopţii. El o strânse şi o duse la buze.

— Dumnezeu să te binecuvânteze, Aline.

Fata se îndepărtă, iar tânărul rămase ascultând tropotul copitelor, până ce dispăru cu totul în noapte. Apoi încet, cu umerii lăsaţi şi capul în piept, porni înapoi spre drumul principal, gândindu-se încotro s-apuce. Deodată tresări şi-şi aduse aminte că nu prea avea bani. În Bretania nu cunoştea nici o ascunzătoare sigură, iar atât timp cât se găsea în Bretania, primejdia îl pândea la tot pasul. Dar ca să părăsească ţinutul, şi încă repede, cum îi dicta prudenţa, ar fi avut nevoie de cal. Şi cum să-şi facă rost de cal, când n-avea decât un singur ludovic şi câteva monede de argint?

În plus, se simţea şi foarte istovit. Dormise foarte puţin începând de marţi noaptea şi, chiar şi-atunci, somnul îi fusese scurt. Cea mai mare parte a timpului, o petrecuse în şa, lucru foarte obositor pentru cineva atât de puţin obişnuit cu drumurile lungi. Se simţea aşa de frânt, încât era de neconceput să-şi urmeze drumul în aceeaşi seară. Ar fi ajuns poate până la Chavagne. Dar acolo ar fi trebuit să cineze şi să doarmă. Şi pe urmă?

Dacă s-ar fi gândit mai devreme, poate că Aline l-ar fi împrumutat cu câţiva ludovici. Primul impuls fu să meargă după ea, la castel. Dar prudenţa îl

opri să dea curs acestei tentaţii. Înainte de-a da ochii cu ea, ar fi fost zărit de slujitori, şi vestea venirii lui s-ar fi răspândit imediat.

N-avea de ales. Trebuia să meargă pe jos până la Chavagne, să găsească acolo un pat, iar a doua zi să plece înainte de revărsatul zorilor. De îndată ce luă această hotărâre, porni în direcţia din care venise. După câţiva paşi, se opri din nou. Chavagne se afla pe drumul spre Rennes. Dacă o lua pe acolo, însemna să intre şi mai mult în gura lupului. Va pleca din nou spre sud. La capătul unei păşuni de la marginea satului, locuia un om care avea o barcă. Dacă ar fi trecut râul, ar fi reuşit să ocolească satul. Cu râul între el şi primejdia imediată, va câştiga un plus de siguranţă.

O uliţă pornea din drumul mare, cam la vreun sfert de milă depărtare, şi ducea până la râu. După douăzeci de minute, André-Louis îşi târa picioarele obosite pe malul râului. Ocoli căsuţa barcagiului, ale cărei ferestre erau luminate, şi, pe întuneric, se strecură până la barcă, intenţionând să treacă râul singur. Căută pe bâjbâite lanţul cu care era legată la mal şi merse de-a lungul lui cu degetele, ca să vadă de ce anume fusese fixat. Spre marea lui dezamăgire, dădu peste un lacăt.

Singur în întuneric, râse în sinea lui. Barca era proprietatea domnului de La Tour d'Azyr: nu exista nici o şansă să fie luată de nişte amărâţi, care l-ar fi privat de dijmele senioriale. Neavând altă soluţie, André-Louis merse până la căsuţă şi bătu în uşă. Când i se deschise, se ţinu departe de raza de lumină care răzbătea afară.

— Am nevoie să trec, zise el laconic.

Barcagiul, un individ morocănos, pe care-l ştia bine, se duse să-şi ia un felinar şi se întoarse la uşă. Când fu în prag, înălţă felinarul, aşa încât lumina căzu în plin pe chipul drumeţului.

— Dumnezeule! scăpă omul fără voie.

— Înţelegi acum că sunt foarte grăbit, zise André-Louis, cu ochii la figura răvăşită a celuilalt.

— Aveţi şi de ce, că doar la Rennes v-aşteaptă spânzurătoarea — mârâi barcagiul. Dacă tot aţi făcut nebunia să vă-ntoarceţi la Gavrillac, măcar plecaţi de-aici cât puteţi de repede. Eu n-am să suflu o vorbă că v-am văzut.

— Îţi mulţumesc, Fresnel. Sfatul tău se potriveşte cu intenţiile mele. De asta am nevoie de barcă.

— Asta nu! zise Fresnel cu glas hotărât. Am să tac, dar nu-mi risc pielea ca să v-ajut.

— N-ai decât să uiţi că m-ai văzut la faţă.

— Aşa am să fac, domnule. Dar atât şi nimic mai mult. Nu pot să vă trec râul.

— Atunci, dă-mi cheia de la lacăt, şi-am să trec singur.

— E acelaşi lucru. Nu pot. Îmi ţin gura, dar nu pot. Nu-ndrăznesc să v-ajut.

André-Louis privi o clipă chipul întunecat şi hotărât, apoi înţelese. Acest om, care trăia în umbra lui La Tour d'Azyr, nu îndrăznea să-şi exercite o voinţă contrară celei a temutului său senior.

— Fresnel, zise el liniştit, dacă — aşa cum spui — mă aşteaptă spânzurătoarea, atunci află că ceea ce m-a adus în această situaţie a fost uciderea lui Mabey. Dacă Mabey n-ar fi fost împuşcat, nici eu nu mi-aş fi ridicat glasul aşa cum am făcut-o. Mabey era prietenul dumitale. De dragul lui, te rog să-mi dai

acest neînsemnat ajutor, care-mi poate salva gâtul de ştreang.

Omul îşi feri privirea, iar chipul i se posomorî şi mai mult.

— Aş vrea, dac-aş îndrăzni, dar n-am curaj...

Brusc, se înfurie. Era ca şi cum şi-ar fi căutat un sprijin în mânie.

— Nu-nţelegeţi că nu-ndrăznesc? Aţi vrea ca un biet om să-şi rişte viaţa pentru dumneavoastră? Ce-aţi făcut dumneavoastră sau familia pentru mine, ca să-mi cereţi să v-ajut? Nu veţi trece astă-seară cu barca mea! Înţelegeţi odată, domnule, şi plecaţi de-aici imediat, până nu-mi aduc aminte că-i riscant şi să vă vorbesc. N-aşteptaţi să-i anunţ pe jandarmi! Plecaţi!

Se răsuci pe călcâie, ca să intre în casă. Pe André-Louis îl cuprinse deznădejdea.

În clipa următoare, însă, în mintea lui se făcu lumină. Omul trebuia constrâns, iar el avea mijloacele s-o facă. Îşi aminti de pistolul pe care i-l strecurase Le Chapelier în clipa plecării din Rennes — un dar pe care la vremea aceea îl socotise inutil. E adevărat că nu era încărcat, iar el nu avea cartuşe. Dar de unde să ştie asta bietul Fresnel?

Acţionă repede. În timp ce cu mâna dreaptă scosese pistolul din buzunar, cu stânga îl înşfăcă pe barcagiu de umăr şi-l smuci cu faţa spre el.

— Acum ce mai vreţi? întrebă mânios Fresnel. Nu v-am spus că eu...

Se opri brusc. Ţeava pistolului era la câţiva centimetri de fruntea lui.

— Vreau cheia de la barcă. Atâta tot, Fresnel. Fie că mi-o dai în clipa asta, fie c-o iau eu, după ce-ţi

zbor creierii. Mi-ar părea rău să te ucid, dar nu voi şovăi. Am de ales între viaţa dumitale şi a mea. Şi cred că nu ţi se va părea ciudat dacă voi alege ca dumneata să fii cel ce trebuie să moară.

Fresnel băgă mâna în buzunar şi scoase o cheie. I-o întinse lui André-Louis cu degetele tremurând mai curând de mânie decât de frică.

— Cedez în faţa violenţei — zise el, arătându-şi dinţii, ca un câine care mârâie. Dar să nu vă închipuiţi că veţi trage cine ştie ce folos.

André-Louis luă cheia. Pistolul rămânea aţintit asupra barcagiului.

— Am impresia că mă ameninţi, spuse el. Nu-i greu să-ţi citesc în ochi ameninţarea. Cum am să-ţi întorc spatele, ai să dai fuga să mă denunţi. Ai să-i pui pe jandarmi pe urmele mele.

— Nu! Nu! strigă celălalt, înţelegând primejdia în care se afla.

În tonul rece şi sinistru al lui André-Louis îşi citi condamnarea şi i se făcu frică.

— Vă jur, domnule, că n-am câtuşi de puţin această intenţie.

— Cred c-ar fi mai bine să-mi iau măsuri de precauţie.

— Doamne-Dumnezeule! Aveţi milă, domnule!

Omul era înnebunit de frică.

— Nu vă vreau răul. Jur pe toţi sfinţii că nu vă vreau răul. Nu voi scoate o vorbă! Vă promit!

— Prefer să mă asigur de tăcerea dumitale, decât să mă încred în promisiuni. Totuşi, mai ai o şansă. Poate că sunt nebun, dar îmi displace profund vărsarea de sânge. Du-te-n casă, Fresnel! Du-te, omule. Te urmez.

În odaia sărăcăcioasă, André-Louis îl opri din nou.

— Adu-mi o frânghie, ceru el, şi omul se supuse imediat.

Câteva minute mai târziu, Fresnel era legat fedeleş de un scaun şi amuţit printr-un căluş zdravăn, improvizat dintr-o bucată de lemn şi un fular.

Din prag, André-Louis se întoarse spre el.

— Noapte bună, Fresnel.

Ochii barcagiului sticliră de furie neputincioasă.

— Mă îndoiesc că astă-seară vei mai avea nevoie de barcă. Dar cu siguranţă că mâine în zori va veni cineva să te dezlege. Până atunci, suportă-ţi chinul cu tărie şi adu-ţi aminte că ţi-ai făcut-o cu mâna dumitale, refuzând să m-ajuţi. Dacă-ţi petreci noaptea gândindu-te la asta, atunci lecţia primită tot îţi va servi la ceva. Până dimineaţă, s-ar putea să devii atât de milos, încât să uiţi cine te-a legat aşa. Noapte bună!

Tânărul ieşi şi închise uşa.

Să descuie un lacăt, să vâslească de-a curmezişul curentului iute, pe care lumina palidă a lunii lăsa o dâră argintie, fură activităţi ce nu-i luară mai mult de şase-şapte minute. Ajuns pe malul celălalt, vârî botul bărcii în tufele de rogoz, sări jos şi ascunse bine mica ambarcaţiune. Apoi, negăsind poteca prin întuneric, porni printr-o poiană plină de apă, în căutarea drumului.

Cartea a II-a

MASCA

Capitolul I

CONTRAVENIENȚII

De cum ajunse pe drumul ce ducea spre Redon, André-Louis, ascultând mai curând de instinct decât de raţiune, porni spre sud, târându-şi paşii, istovit, în virtutea inerţiei. Nici el nu ştia prea bine încotro se îndreaptă, nici încotro ar fi trebuit s-o ia. În clipa aceea, tot ce voia era să se îndepărteze cât mai mult de Gavrillac.

Îl bătea gândul — deşi nu prea hotărât — să se întoarcă la Nantes, unde folosindu-se din nou de arma recent descoperită, oratoria, să-i determine pe oameni să-l ascundă ca primă victimă a persecuţiei pe care o prevestise şi împotriva căreia îi făcuse să jure că se vor ridica la luptă. Totuşi, această idee rămânea o posibilitate destul de vagă, pentru care nu simţea cine ştie ce dorinţă s-o transpună în realitate.

În sinea lui, se amuza cu gândul la Fresnel, aşa cum îl lăsase în casă, cu căluşul în gură şi ochii scăpărând de mânie.

„Pentru cineva care nu este câtuşi de puţin un om de acţiune", va scrie el, „îmi dau seama că m-am

descurcat destul de bine." Această frază apare destul de des în sumarele sale *Confesiuni.* În permanenţă, reaminteşte de înclinaţia lui către activităţi mentale, nu fizice, scuzându-se atunci când necesitatea îl împinge la acte de violenţă. Se prea poate ca insistenţa cu care îşi subliniază detaşarea filosofică — ceea ce e foarte îndreptăţit să facă — să trădeze mândria care-l caracterizează.

O dată cu oboseala, se instalară dezamăgirea şi autocritica. Făcuse o prostie denunţându-l şi insultându-l pe domnul de Lesdiguières.

„E preferabil", scrie el în altă parte, „sa fii rău decât să fii prost. Cele mai multe nenorociri de pe lumea asta nu sunt urmările răutăţii — aşa cum spun preoţii — ci ale prostiei." Şi se ştie că dintre toate felurile de prostie omenească, el considera furia ca fiind cea mai deplorabilă.

Şi totuşi, îşi îngăduise să se înfurie pe un individ ca domnul de Lesdiguières — un lacheu, un zero, un nimic, oricât de mult rău ar fi putut face. Şi-ar fi putut îndeplini foarte bine misiunea cu care venise la Rennes şi fără să stârnească mânia şi dorinţa de răzbunare a guvernatorului regal.

Se şi văzu aruncat în mijlocul vâltorii vieţii, doar cu costumul de călărie de pe el, cu un singur ludovic de aur şi câteva monede de argint, precum şi cu o cunoaştere a legilor care se dovedise insuficientă pentru a-l feri de urmările încălcării lor.

Mai avea, ce-i drept — deşi nu punea la socoteală — acele daruri care aveau să fie salvarea lui — simţul umorului, din păcate amuţit în ultima vreme, concepţia filosofică şi firea entuziastă, calitate indispensabilă aventurierilor din toate timpurile.

Tot muncit de gânduri, hoinărea fără ţintă prin întuneric, până ce simţi că nu-l mai ţin puterile nici măcar un pas. Ocolise târguşorul Guichen, iar acum, la o jumătate de milă de Guignen şi la şapte mile distanţă de Gavrillac, picioarele refuzau să-l ducă mai departe.

Se opri în mijlocul păşunii întinse, aflate la nord de Guignen. Părăsise drumul şi pornise la întâmplare pe cărarea care traversa câmpul necuprins, presărat ici şi colo cu tufe de iarbă uscate. La o aruncătură de băţ, în dreapta, păşunea era mărginită de un gard de mărăcini, dincolo de care se zărea o construcţie înaltă, pe care o ştia a fi un hambar neîncuiat; în spatele lui, se întindea o fâşie lungă de câmpie. Umbra întunecată şi tăcută a hambarului îl ţintui pe loc, strecurându-i în gând ideea de adăpost. Avu o clipă de ezitare, apoi porni spre locul în care, în gardul viu, se deschidea o poartă cu cinci zăbrele. Împinse poarta şi se găsi în faţa hambarului. Era mare cât o casă şi se sprijinea pe vreo şase stâlpi înalţi, din cărămidă. Înăuntru erau mai multe grămezi de fân, care promiteau să fie un culcuş călduros pentru o noapte atât de rece. Din stâlpii de cărămidă ieşeau în afară bârne solide, care serveau drept scară lucrătorilor care strângeau sau coborau fânul. Cu puterile care-i mai rămăseseră, André-Louis se căţără pe o asemenea scară şi ajunse cu bine în pod, unde trebui să stea în genunchi, ca să poată avea loc. Îşi scoase haina şi eşarfa de la gât, cizmele şi ciorapii care musteau de apă, apoi îşi scobi o adâncitură în care se cuibări, învelindu-se până la gât cu fânul adunat din jur. Cinci minute mai târziu, uitase de toate grijile lumeşti şi adormise buştean.

Când se trezi, soarele era deja sus pe cer, de unde deduse că trebuia să fie foarte târziu. Apoi își aduse aminte și cum ajunsese în acest loc. Dezmeticindu-se, auzi un zumzet de glasuri, undeva, foarte aproape, dar nu le dădu nici o atenție. Se simțea nemaipomenit de bine, refăcut, deși încă puțin somnoros, cufundat în culcușul lui cald.

Dar pe măsură ce-și venea în fire, pulsul începu să-i bată mai puternic, la gândul că acele voci ar putea fi de rău augur. Își înălță capul din fân, ca să asculte cu amândouă urechile. Apoi prinse frânturi din glasul liniștitor al unei femei, muzical și cristalin, deși încărcat de teamă.

— Ah, Dumnezeule, Léandre, să ne despărțim chiar acum. Dacă-i cumva tata...

Aici se auzi un glas bărbătesc, calm și alinător:

— Nu, nu, Climène, te-nșeli. Nu vine nimeni. Suntem în siguranță. De ce tresari la orice-nchipuire?

— Ah, Léandre, dacă ne-ar găsi aici, împreună! Tremur când mă gândesc.

Nici nu era nevoie de mai mult ca André-Louis să se liniștească pe deplin. Auzise îndeajuns spre a-și da seama că nu era decât o pereche de îndrăgostiți, care deși nu se aflau în aceeași primejdie ca el, totuși se temeau mai mult. Curiozitatea îl făcu să se târască din culcușul lui confortabil până la marginea podului. Își scoase cu grijă capul și privi în jos.

Pe pajiștea cosită dintre hambar și gardul viu se aflau doi tineri: un băiat și o fată. Băiatul era bine făcut, frumos la înfățișare, cu părul castaniu prins într-o coadă legată cu o panglică lată, neagră. Purta haine puțin cam țipătoare, cu ornamente ostentative, ceea ce la prima vedere nu era chiar în favoarea

lui. Haina croită la modă era din catifea brumărie, tivită cu dantelă argintie, dar ceva cam decolorată. Manşetele îşi pierduseră apretul şi atârnau ca nişte sălcii plângătoare peste mâinile fine şi delicate. Pantalonii din stofă neagră, simplă, şi ciorapii negri de bumbac contrastau izbitor cu superba haină. Pantofii solizi, făcuţi pentru umblătură, erau împodobiţi cu catarame ieftine, lipsite de strălucire. De n-ar fi fost chipul lui frumos şi nevinovat, André-Louis l-ar fi crezut un cavaler care trăia în mod necinstit din avantajele ordinului său. Aşa însă, îşi mută privirea către fată. Trebuie spus de la început că această îndeletnicire se dovedi a fi cât se poate de atrăgătoare, în ciuda faptului că, fiind o fire studioasă şi înclinată spre cărţi, tânărului nu-i stătea în fire să-şi piardă timpul cu aprecieri la adresa femeilor.

Copila — pentru că nu avea decât, poate, cel mult douăzeci de ani — era înzestrată cu un chip şi un trup ce se apropiau de perfecţiune, la care se adăugau o graţie a mişcărilor şi o vioiciune cuceritoare — calităţi pe care André-Louis nu-şi aminti să le mai fi întâlnit vreodată într-o singură persoană. Până şi glasul — acel glas muzical şi cristalin, care-l trezise din somn — avea un farmec unic, care-ar fi făcut-o irezistibilă până şi pe cea mai urâtă dintre femei. Fata purta o mantie din stofă verde, a cărei glugă, lăsată pe spate, dezvăluia privirii un cap delicat, ai cărui cârlionţi castanii sclipeau auriu în lumina soarelui de dimineaţă. Tenul avea transparenţa unei petale de trandafir. De la distanţă, nu-şi putea da seama de culoarea ochilor, dar bănui că sunt albaştri şi le admiră scânteierea sub sprâncenele negre, frumos desenate.

N-ar fi putut spune de ce, dar îl întrista să vadă aşa o fată în braţele acestui flăcău frumos, îmbrăcat — după cât se părea — în vechituri rămase de pe la vreun nobil. Nu-şi dădea seama din ce fel de casă vine, dar vorba ei era cultivată. Încordă auzul, ca să asculte mai departe.

— N-am să am tihnă, Léandre, până nu ne vom căsători, spunea ea. Până nu ies de sub tutela lui. Dacă ne căsătorim fără să-şi dea el consimţământul, nu ne facem decât necazuri, iar când mă gândesc să-i cer acordul, m-apucă disperarea.

„E clar", se gândi André-Louis, „că tatăl ei e un om cu cap, care vede mai departe de strălucirea înşelătoare a domnului Léandre, şi nu se lasă orbit de cataramele lui ieftine."

— Draga mea Climène — veni răspunsul tânărului, care se ţinea drept în faţa ei, strângându-i mâinile — n-ai dreptate să disperi. Dacă nu-ţi dezvălui ceea ce-am pus la cale pentru a obţine acordul părintelui tău denaturat, e doar pentru că nu vreau să te lipsesc de surpriza ce te-aşteaptă. Te rog să ai încredere în mine şi-n prietenul isteţ, despre care ţi-am vorbit. De altfel, trebuie să sosească dintr-o clipă-n alta.

Dobitocul! Îşi învăţase discursul pe dinafară sau era din fire un idiot şi un pedant, de se exprima în asemenea cuvinte alese şi protocolare? Cum de ajunsese aşa o floare de fată să-şi risipească mireasma pe un astfel de înfumurat? Şi ce nume caraghios purta individul!

În timp ce André-Louis bombănea în sinea lui, fata începu să vorbească.

— Asta-i şi dorinţa sufletului meu, Léandre, dar mă cuprinde teama că vicleşugul tău vine prea târziu.

Trebuie să mă mărit cu acel îngrozitor marchiz de Sbrufadelli chiar astăzi. Soseşte la amiază. Vine să semneze contractul de căsătorie şi să facă din mine marchiza de Sbrufadelli. Oh! ţâşni strigătul de disperare al inimii ei tinere. Până şi numele acesta îmi arde buzele! Dacă l-aş purta, nu l-aş putea rosti niciodată, niciodată! Mi-e groază de omul ăsta! Salvează-mă, Léandre! Salvează-mă! Tu eşti singura mea speranţă!

André-Louis simţi o oarecare dezamăgire. Fata nu se ridica la înălţimea spirituală la care se aşteptase din partea ei. Era clar că se lăsase influenţată de vorbirea afectată a caraghiosului pe care-l iubea. În cuvintele pe care le rostise se citea o înspăimântătoare lipsă de sinceritate. Vorbele fuseseră receptate de mintea lui André-Louis, dar nu-i mişcaseră inima. Poate şi din cauza antipatiei pe care o simţea faţă de domnul Léandre şi de toată afacerea.

Deci tatăl ei o mărita cu un marchiz. Asta însemna că fata era de familie nobilă. Şi totuşi, prefera să se ducă după aventurierul ăsta nătărău, cu dantelele lui decolorate!

Se pare, îşi zise el, că nu te puteai aştepta la mai mult de la sexul slab, despre care toate cărţile de filosofie pe care le citise spuneau că trebuie privit ca fiind partea cea mai nebună a unei specii de nebuni.

— Asta niciodată! izbucni pătimaş domnul Léandre. Niciodată! Ţi-o jur! — se aprinse el, scuturându-şi anemic pumnul spre bolta albastră a cerului — Ajax [1] înfruntându-l pe Jupiter [2]. Ah, dar

---

[1] Ajax – erou grec din războiul troian, pedepsit de zei fiindcă i-a sfidat (n. tr.).

[2] Jupiter – numele roman al lui Zeus (n. tr.).

uite că vine priceputul meu prieten... (André-Louis nu-i prinse numele, întrucât domnul Léandre îl rostise cu faţa spre poarta din gardul de mărăcini.) Sper să ne-aducă veşti.

André-Louis privi şi el spre poartă, pe care intrase un bărbat subţirel şi înalt, într-o mantie ruginie, cu tricornul tras pe ochi, ca să-i ascundă faţa. În clipa când îşi scoase pălăria şi făcu o adâncă plecăciune spre cei doi îndrăgostiţi, André-Louis îşi zise că dacă pe el l-ar fi blestemat Dumnezeu să aibă o mutră ca asta, şi-ar fi ţinut pălăria astfel încât să şi-o ascundă cât mai bine. Dacă domnul Léandre părea să poarte — cel puţin în parte — vechiturile aruncate de vreun nobil, noul venit dădea impresia că-i îmbrăcat în vechituri rămase de la Léandre. Cu toate hainele mizerabile şi cu mutra şi mai mizerabilă, nerasă de trei zile, individul avea o oarecare prestanţă. Păşea ţanţoş, iar plecăciunea îi era curtenitoare şi firească.

— Domnule, zise el cu aerul unui conspirator, a sosit vremea să acţionăm. Marchizul e aici. Trebuie să ne grăbim.

Cei doi îndrăgostiţi încremeniră. Climène îşi frângea mâinile, cu buzele întredeschise şi pieptul zbătându-i-se nebuneşte sub dantela subţire. Domnul Léandre rămăsese cu gura căscată, având un aer neghiob şi disperat.

Noul venit vorbi mai departe.

— Eram la han, acum o oră, când a sosit marchizul. L-am privit cu mare atenţie cât timp şi-a luat micul dejun şi pot să vă spun că nu am nici o îndoială asupra succesului planului nostru. Cât despre înfăţişarea lui, ar dura mult să vă povestesc

cum de-a creat natura un asemenea amestec de grosolănie şi îngâmfare. Dar asta n-are nici o importanţă. Ceea ce ne interesează pe noi este cât îl poate duce capul. Ei bine, pot să vă spun că mi s-a părut atât de dobitoc, încât fiţi convinşi că se va rostogoli de-a berbeleacul în fiecare dintre capcanele pe care i le-am întins cu atâta şiretenie.

— Spune! Spune! Vorbeşte! îl imploră Climène, împreunându-şi mâinile atât de rugător, încât nici un om cu suflet nu i-ar fi putut rezista.

În clipa următoare, însă, i se tăie răsuflarea şi scoase un ţipăt uşor: „Tata!", după care, înnebunită, se întoarse spre unul, apoi spre celălalt.

— Vine! Suntem pierduţi!

— Trebuie să fugi, Climène! zise domnul Léandre.

— Prea târziu! suspină ea. Prea târziu... E aici.

— Liniştiţi-vă, domnişoară, liniştiţi-vă! o îndemnă prietenul. Stăpâniţi-vă şi aveţi încredere în mine. Vă făgăduiesc că totul va fi bine.

— Oh! strigă domnul Léandre fără vlagă. Orice-ai spune, prietene, acesta-i sfârşitul. S-a zis cu speranţele noastre. Şiretenia ta nu ne va scoate niciodată din încurcătura asta. Niciodată!

Pe portiţă intrase un om foarte corpolent, cu o faţă rotundă şi roşie şi un nas mare, pudrat după moda burghezului înstărit. Se vedea de la o poştă cât era de furios, dar modul în care îşi revărsă mânia îl ului pe André-Louis.

— Léandre, eşti un dobitoc! N-ai sentiment! N-ai sentiment! N-ai putea să convingi nici pe ultimul prost de la coarnele plugului. Ţi-a dat cumva prin cap ce vrea să-nsemne replica ta? Fii atent la mine! urlă el.

Într-o clipă, îşi aruncă pălăria rotundă, cu un gest larg, trecu pe lângă Léandre şi repetă exact aceleaşi vorbe pe care le rostise acesta puţin mai devreme, timp în care ceilalţi trei îl priveau calm şi atent.

— Oh! Orice-ai spune, prietene, acesta-i sfârşitul. S-a zis cu speranţele noastre. Şiretenia ta nu ne va scoate niciodată din încurcătura asta. Niciodată!

Glasul lui vibra de disperare. Brusc, omul se răsuci spre domnul Léandre.

— Aşa trebuie! zise el dispreţuitor. Din cuvintele tale să răzbată pasiunea şi deznădejdea. Gândeşte-te că nu-i ceri lui Scaramouche, aici de faţă, să-ţi peticească nădragii! Eşti un îndrăgostit care...

Se opri, uluit.

Dându-şi seama fulgerător ce se petrecea de fapt şi cum se lăsase înşelat de aparenţe, André-Louis nu-şi mai putuse stăpâni râsul. La hohotele răsunătoare, care făceau să vibreze hambarul, cei de jos rămaseră înlemniţi.

Grasul îşi veni în fire cel dintâi şi se exterioriză în felul lui, printr-unul din sarcasmele pe care le avea întotdeauna la îndemână.

— I-auzi! strigă el. Râsetele astea-s pentru tine, Léandre!

Apoi privi în sus, spre podul hambarului, căutându-l din ochi pe locatarul nevăzut.

— Hei, tu de-acolo!

André-Louis îşi scoase din fân capul ciufulit.

— Bună dimineaţa! zise el, cu glas plăcut.

Ridicându-se în genunchi, putu să cuprindă cu privirea până la întinsa fâneaţă de dincolo de gard. Acolo zări o căruţă foarte părăginită, încărcată cu cherestea, care ieşea ici-colo de sub muşamaua care-o

acoperea, precum şi un fel de casă pe roţi, cu un horn de tinichea, pe care ieşeau alene rotocoale de fum.

Trei zdraveni cai flamanzi şi doi măgăruşi — cu toţii împiedicaţi — păşteau mulţumiţi iarba din jurul căruţei.

Dacă ar fi zărit toate acestea mai devreme, ar fi înţeles mai curând rostul scenei petrecute sub ochii lui. Dincolo de gard, se mişcau şi alte siluete. Chiar atunci, pe portiţă, pătrunseră încă trei persoane: o fată cârnă, cu mutrişoară obraznică, pe care o presupuse a fi Colombina, subreta; apoi un tânăr înalt şi ager, care trebuia să fie lacheul Arlechino şi, în sfârşit, un altul, cu figură de şnapan, care putea fi ori vraci, ori măscărici.

Toate aceste amănunte le remarcă dintr-o singură privire cuprinzătoare, cât timp spuse „Bună dimineaţa!"

Pantalone răspunse cu un muget:

— Ce dracu' faci acolo, sus?

— Exact acelaşi lucru pe care-l faceţi şi voi acolo, jos; încalc o proprietate particulară.

— Cum? zise Pantalone, privindu-şi însoţitorii.

Nu mai părea chiar atât de stăpân pe el. Deşi era un lucru pe care îl făcea cu regularitate, îl deranja să audă pomenindu-se de el ca părtaş la un delict.

— Al cui domeniu e ăsta? întrebă el, tot mai nesigur.

André-Louis îşi trase ciorapii.

— Cred, răspunse el, că-i al marchizului de La Tour d'Azyr.

— Ce nume răsunător? E un gentilom aspru?

— E un diavol! zise André-Louis. Sau, mai bine-zis, diavolul e un gentilom în comparaţie cu el.

— Şi totuşi, interveni individul cu figură de nemernic, care îl juca pe Scaramouche, după câte-am auzit, nici dumneata nu eziţi să-i încalci domeniul.

— Vedeţi dumneavoastră, eu sunt avocat. Iar despre avocaţi se ştie că nu sunt în stare să respecte legea, tot aşa cum despre actori se ştie că nu sunt în stare să joace. Mai mult decât atât, domnule, firea omului îşi impune limitele ei, învingând respectul faţă de lege, la fel cum învinge şi alte constrângeri. Aseară, ajungând prin locurile astea, firea mea mi-a învins scrupulele, aşa c-am dormit aici, fără să-mi pese de marele şi puternicul marchiz de La Tour d'Azyr. În acelaşi timp, domnule Scaramouche, veţi observa, desigur, că, dată fiind situaţia, eu nu mă arăt chiar aşa, în văzul lumii, ca dumneavoastră şi cei ce vă-nsoţesc.

După ce-şi lustrui cizmele, André-Louis sări sprinten jos, lângă ceilalţi, în cămaşă, cu haina de călărie pe braţ. În timp ce şi-o scutura, ochii mici şi şireţi ai corpolentului „tată" îl studiau foarte atent. Hainele tânărului erau simple, dar aveau croială aleasă, cămaşa îi era ţesută din fir de in subţire, iar ca limbaj, omul se dovedea a fi educat, aşa cum şi pretinsese. Domnul Pantalone se arătă dispus a se purta politicos.

— Vă sunt foarte recunoscător pentru avertisment, domnule... începu el.

— Urmaţi-mi sfatul, prietene. Paznicii domnului de La Tour d'Azyr au ordin să tragă în contravenienţi. Faceţi la fel ca mine şi întindeţi-o de-aici.

De îndată, toţi îl urmară prin portiţa din gardul viu ce împrejmuia păşunea. Aici, André-Louis îşi luă rămas-bun. Dând să plece, zări un tânăr din

compania de actori făcându-şi toaleta de dimineaţă deasupra unui hârdău, aşezat pe una dintre treptele de lemn din spatele rulotei. André-Louis şovăi o clipă. Apoi se întoarse spre domnul Pantalone, aflat lângă el, şi-l privi în ochi.

— Dacă nu abuzez prea mult de ospitalitatea dumneavoastră, domnule — zise el — v-aş ruga să-mi permiteţi ca înainte de a pleca să-l imit şi eu pe acel distins gentilom.

— Dragă domnule!

Tot trupul pântecos al directorului trupei emana numai bunăvoinţă.

— Vă rog, nu-i nici un deranj. Cu toată plăcerea. Rhodomont vă va aduce cele necesare. În viaţa de toate zilele, el e junele prim al trupei, deşi pe scenă scoate foc pe nări. Hei, Rhodomont!

Tânărul care se spăla se îndreptă din şale şi se uită în jur, plin de clăbuc. Pantalone dădu un ordin, la care Rhodomont, care era tot atât de blând şi prietenos în viaţa de zi cu zi pe cât de teribil şi înspăimântător pe scenă, îi puse străinului la dispoziţie hârdăul, cu toată amabilitatea.

André-Louis îşi scoase din nou eşarfa şi haina, îşi suflecă mânecile cămăşii elegante, în vreme ce Rhodomont îi aduse săpun, prosop, un pieptene ştirb, ba chiar şi o panglică de păr, în caz că musafirul şi-o pierduse pe-a sa. André-Louis o refuză, dar acceptă bucuros pieptenele. După ce se spălă bine, îşi aruncă prosopul pe umărul stâng şi încercă să pună ordine în cârlionţii încâlciţi, chinuindu-se să se privească într-un ciob de oglindă, agăţat de uşa rulotei.

În timp ce se aranja, cu Rhodomont pălăvrăgind vrute şi nevrute pe lângă el, urechile lui André-Louis prinseră un tropot de copite. Privi liniştit peste umăr şi înlemni cu pieptenul în mână şi cu gura căscată.

Pe drumul ce se întindea de cealaltă parte a imaşului, zărise vreo şapte călăreţi, în uniformele albastre cu fireturi roşii ale jandarmilor.

N-avu nici o îndoială asupra scopului cu care veniseră. I se făcu frig, de parcă ar fi simţit deasupra lui umbra dătătoare de fiori a spânzurătorii.

Trupa de jandarmi se opri, iar sergentul strigă de dincolo de pajişte:

— Hei, voi de-acolo! M-auziţi?

Tonul lui era ameninţător. Toţi actorii — în număr de vreo doisprezece — rămaseră încremeniţi. Pantalone făcu doi paşi înainte, cu capul dat pe spate, într-o atitudine demnă de guvernatorul regelui.

— Acu', ce dracu' mai e şi asta? întrebă el, dar fără a specifica dacă se referea la întâmplare, la soartă sau la trupa de jandarmi.

Călăreţii se sfătuiră câteva clipe, după care traversară la trap păşunea, îndreptându-se spre tabăra actorilor.

André-Louis rămăsese în spatele rulotei. Continua să-şi treacă pieptenele prin părul neascultător, cu un gest mecanic. Toată atenţia i se concentra asupra jandarmilor, care se apropiau. Aştepta cu sufletul la gură, la nevoie gata să ţâşnească şi s-o ia la sănătoasa.

Încă departe, dar vizibil nerăbdător, sergentul strigă din nou:

— Cine v-a permis să-ntindeţi tabăra aici?

Întrebarea nu-l linişti câtuşi de puţin pe André-Louis. Nu se amăgea cu presupunerea — şi nici măcar cu speranţa — că oamenii aceştia ar fi avut doar misiunea de-a aresta contravenienţii şi vagabonzii. Nu asta era treaba lor. Intervenţia fusese făcută doar aşa, în treacăt, cu nădejdea de-a băga nişte amenzi în propriile lor buzunare. Mai mult ca sigur că veneau de la Rennes şi că adevărata lor însărcinare era de-a da de urmele unui tânăr avocat, acuzat de instigare. Între timp, Pantalone se străduia să le răspundă.

— Cine ne-a permis? Cine să ne permită? E păşune comunală. Accesul e liber.

Sergentul râse răutăcios şi continuă să se apropie călare, urmat de restul trupei.

— Nu există păşune comunală, se auzi un glas chiar lângă Pantalone, când e vorba de întinsul domeniu al domnului de La Tour d'Azyr. Acesta-i un teren supus unui cens[1] anual, iar vechilul strânge dijmele de la toţi cei ce-şi aduc vitele aici, la păşunat.

Pantalone se întoarse şi-l văzu lângă el pe André-Louis, în cămaşă, fără eşarfă, cu prosopul atârnând pe umărul stâng, cu un pieptene în mână şi părul numai pe jumătate pieptănat.

— Pe toţi Dumnezeii! îngăimă Pantalone. Dar acest marchiz de La Tour d'Azyr e un căpcăun!

— V-am mai spus ce cred eu despre el, zise André-Louis. Cât despre băieţii ăştia, mai bine lăsaţi-mă pe mine să discut cu ei. Sunt obişnuit.

---

[1] Cens – în Evul Mediu, rentă în bani sau în natură, plătită seniorului în schimbul acordării unor drepturi – în cazul de faţă, dreptul de a folosi păşunea (n. tr.).

Fără să mai aştepte încuviinţarea lui Pantalone, André-Louis făcu câţiva paşi în întâmpinarea jandarmilor, înţelegând că numai îndrăzneala îl putea salva.

Când, un moment mai târziu, sergentul îşi struni calul lângă tânărul pe jumătate dezbrăcat, André-Louis continuă să se pieptene, schiţând un zâmbet ce se voia prietenos, nevinovat şi dezarmant.

Totuşi, sergentul îi strigă morocănos:

— Tu eşti şefu' trupei ăsteia de vagabonzi?

— Da... adică tatăl meu, cel de-acolo, e şeful.

Şi arătă cu degetul spre domnul Pantalone, care-i privea de undeva din spate, de unde auzise totul.

— Care vă este voia, domnule căpitan?

— Voia mea e să vă spun c-aveţi toate şansele să fiţi băgaţi la-nchisoare.

Sergentul vorbise tare şi provocator. Vorbele lui ajunseseră până în cealaltă parte a pajiştii, fiind auzite de toţi membrii trupei, care rămaseră ţintuiţi locului. Soarta actorilor ambulanţi era oricum destul de grea şi fără puşcărie.

— Dar cum aşa, căpitane? Doar e păşune comunală. Toată lumea poate trece pe-aici...

— Nici vorbă.

— Dar unde-s gardurile? întrebă André-Louis, arătând de jur-împrejur cu mâna în care ţinea pieptenele, în semn că locul nu era împrejmuit.

— Garduri! pufni sergentul. Ce garduri? Terenul e supus unui cens anual. Nici o vită nu poate paşte aici, dacă nu-s plătite dările către marchizul de La Tour d'Azyr.

— Dar noi nu paştem, observă cu naivitate André-Louis.

— La dracu', bufon ce eşti! Nu paşteţi! Dar caii voştri pasc!

— Mănâncă aşa puţin! se scuză André-Louis şi încercă din nou să zâmbească slugarnic. Sergentul îşi ieşi din pepeni.

— Nu-i vorba despre asta! E vorba că voi comiteţi tâlhărie şi pentru tâlhari există închisori.

— Teoretic, aveţi dreptate, oftă André-Louis, continuând să se pieptene, cu ochii în ochii sergentului. Dar noi am păcătuit din neştiinţă. Vă mulţumim că ne-aţi prevenit.

Îşi trecu pieptenele în mâna stângă şi cu dreapta începu să scotocească prin buzunarul pantalonilor, de unde se auzi un zornăit de monede.

— Ne pare foarte rău că v-am făcut să v-abateţi din drum. Poate că oamenii dumneavoastră ne vor face onoarea să se oprească la primul han şi să bea pentru osteneala ce şi-au dat... să bea în sănătatea... ăăă... domnului de La Tour d'Azyr sau orice altă sănătate care cred ei că merită...

Fruntea sergentului începu să se înseninеze. Dar lupta nu fusese totuşi câştigată.

— Bine, bine... mormăi el ursuz. Dar trebuie să vă căraţi, aţi priceput?

Se aplecă din şa, întinzându-şi mâna, în care André-Louis puse o monedă de trei livre.

— Într-o jumătate de oră plecăm, zise el.

— Cum într-o jumătate de oră? De ce nu acum?

— Păi, să ne luăm şi noi micul dejun...

Se priviră în ochi, apoi sergentul cântări banul de argint pe care-l ţinea în palmă. În cele din urmă, figura i se destinse.

— De fapt, spuse el, nu-i treaba noastră să facem pe paznicii domnului de La Tour d'Azyr. Suntem de la jandarmeria din Rennes.

André-Louis clipi repede din gene.

— Dar dacă mai zăboviţi aici, feriţi-vă de paznicii marchizului. Nu-s deloc îngăduitori. Şi cu asta, poftă bună! îi ură el, în loc de bun-rămas.

— Drum bun, căpitane! îi răspunse André-Louis.

Sergentul îşi învârti calul în loc, iar ceilalţi jandarmi îi urmară exemplul. Când se pregăteau să dea pinteni cailor, omul se întoarse.

— Hei! strigă el peste umăr.

Dintr-un salt, André-Louis fu lângă el.

— Căutăm un nemernic, pe nume André-Louis Moreau, din Gavrillac. Fuge de judecată dreaptă, fiindcă ştie că-l aşteaptă spânzurătoarca, pentru instigare la revoltă. Presupun că n-aţi văzut pe nimeni care să vă pară suspect...

— Ba da, cum de nu! răspunse foarte curajos André-Louis, al cărui chip exprima dorinţa sinceră de-a fi de folos.

— Într-adevăr? strigă tare sergentul. Unde? Când?

— Ieri seară, în apropiere de Guignen...

— Aha... Aha... încuviinţă sergentul, simţind că se afla pe pista cea bună.

— Era un om care parcă se temea să nu fie recunoscut. Avea vreo cincizeci de ani sau cam aşa ceva...

— Cincizeci! exclamă dezamăgit sergentul. Pff! Omul nostru nu-i mai în vârstă ca dumneata, cu părul la fel de negru. Aşa ne-a fost descris. Fiţi cu ochii în patru pe drum, domnilor actori. Guvernatorul regelui din Rennes ne-a trimis vorbă azi-dimineaţă că va plăti

zece ludovici oricui va veni cu informaţii care s-ajute la arestarea ticălosului. Aşa că puteţi câştiga zece ludovici dacă faceţi ochii mari şi dacă daţi de ştire la cel mai apropiat post de jandarmi. Ăsta ar fi un adevărat chilipir pentru voi toţi!

— Curat chilipir, căpitane! răspunse râzând André-Louis.

Sergentul dădu pinteni calului şi porni în urma oamenilor săi. André-Louis continuă să râdă pe înfundate, aşa cum obişnuia ori de câte ori auzea o glumă mai subtilă.

Apoi se întoarse şi porni spre Pantalone şi ceilalţi actori ai trupei, care rămăseseră adunaţi la un loc şi priveau scena uluiţi.

Pantalone veni spre el, întinzându-i amândouă mâinile. O clipă, André-Louis crezu că are de gând să-l sărute.

— Slavă ţie, mântuitorule! declamă bătrânul. Deja umbra spânzurătorii se alungea deasupra noastră, îngheţându-ne sângele-n vine. Fiindcă, deşi săraci, suntem cu toţii oameni de treabă şi nici unul dintre noi n-a suferit vreodată ruşinea de-a fi închis. Nici n-am putea supravieţui unei asemenea umilinţe. Fără dumneavoastră, domnule, asta ne-ar fi fost soarta. Dar ce vrăji i-aţi făcut?

— Vrăjile care se pot face-n Franţa cu portretul regelui. Francezii sunt un popor foarte loial, asta cred că ştiţi. Îşi iubesc regele, în special când e vorba de portretul lui — şi mai ales bătut în aur. Dar îl respectă chiar şi pe cel de argint. Sergentul a fost atât de copleşit la vederea nobilului chip regal pe o monedă de trei livre, încât i-a pierit mânia şi s-a dus în drumul lui, lăsându-ne în pace.

— Ah, da! A zis că trebuie să plecăm. La treabă, băieţi! Haideţi! Haideţi!

— Dar nu înainte de-a lua micul dejun, interveni André-Louis. Sergentul a fost atât de mişcat, încât ne-a acordat şi o jumătate de oră, ca să mâncăm. E drept c-a vorbit despre paznicii marchizului. Dar ştie şi el la fel de bine ca mine că dacă aceştia ar apărea, atunci tot portretul regelui — de data asta, din aramă — i-ar putea îmblânzi. Aşa că, dragă domnule Pantalone, mâncaţi în tihnă. Se simt de-aici aromele bucătăriei şi, după miros, cred că nici nu mai e nevoie să vă urez „Poftă bună!"

— Prietenul şi salvatorul nostru! zise Pantalone, aruncându-şi braţul lui voinic pe după umerii tânărului. Trebuie să rămâneţi să mâncaţi cu noi!

— Mărturisesc că speram să mă invitaţi! recunoscu André-Louis.

Capitolul 2

ÎN SLUJBA LUI THESPIS

„Sunt nişte oameni ciudaţi; dar în acelaşi timp foarte simpatici", se gândea André-Louis în timp ce şedea alături de ei, servind micul dejun în spatele rulotei, sub soarele sclipitor care îmblânzea adierea rece a dimineţii de noiembrie. Păreau lipsiţi de griji şi se veseleau chiar şi de încercările şi neajunsurile vieţii lor de nomazi.

Aveau ceva artificial, bizar, dar plăcut; erau teatrali prin felul în care executau şi cele mai mărunte activităţi, exageraţi în gesturi, afectaţi şi bombastici în exprimare. Într-adevăr, dădeau impresia că aparţin unei alte lumi, o lume a irealităţii, care devenea reală abia pe scenă, în lumina rampei. Erau strâns uniţi între ei prin relaţiile de camaraderie, iar André-Louis cugeta cu amărăciune că poate însăşi armonia dintre ei era sursa aparentei irealităţi. În lumea reală, lăcomia şi dorinţa de-a aduna şi de-a avea mai mult decât ceilalţi exclud asemenea prietenie.

Erau unsprezece la număr, trei femei şi opt bărbaţi, şi fiecare se adresa celorlalţi cu numele de pe scenă, care denotau diverse tipuri umane şi care

niciodată — sau rareori — erau schimbate, indiferent ce piesă se juca.

— Noi suntem unii dintre acei puţini actori adevăraţi şi destoinici — îi spunea Pantalone — care susţin tradiţiile vechii *commedia dell'arte* italiene. Nu ne întinăm memoria şi nu ne tocim spiritul, învăţând fraze pompoase, rod al elucubraţiilor vreunui autor de doi bani. Fiecare dintre noi e în esenţă propriul său autor, pe măsură ce-şi dezvoltă rolul ce i-a fost atribuit. Suntem improvizatori, aparţinând vechii şi nobilei şcoli italiene.

— Bănuiam eu, spuse André-Louis, de când v-am văzut repetând astfel de improvizaţii.

Pantalone se încruntă.

— Tinere domn, am remarcat că umorul dumneavoastră tinde să fie înţepător, ca să nu spun muşcător. Foarte bine. După părerea mea, este exact umorul care vi se potriveşte cu înfăţişarea. Numai că uneori vă poate induce în eroare, ca adineauri. Repetiţia aceea — lucru cât se poate de neobişnuit pentru noi — era cerută de neîndemânarea lui Léandre. Pregătindu-l astfel, încercăm să sădim în el o artă cu care Natura a omis să-l înzestreze şi de care are mare nevoie, ca să-şi câştige existenţa. Dar dacă nici pe mai departe nu se lipeşte nimic de el... Oricum, să nu ne tulburăm pacea sufletească, anticipând lucruri neplăcute, pe care încă mai sperăm să le putem evita. Ne e drag Léandre, cu toate păcatele lui. Hai să vă prezint acum trupa noastră.

Şi-l duse pe André-Louis la fiecare dintre cei unsprezece. I-l arătă mai întâi pe lunganul Rhodomont, cel pe care tânărul nostru îl cunoscuse deja şi care se dovedise atât de prietenos.

— Picioarele lungi şi nasul coroiat fac parte dintre însuşirile care-l îndreptăţesc să joace roluri de căpitani care urlă tot timpul, explică Pantalone. L-am ales pentru că are bojoci buni. Să-l vedeţi numai când zbiară. La început, i-am spus Spavento, adică Spaima. Dar numele ăsta era nedemn de-aşa un artist. De la inegalabilul Mondor[1] care a uluit publicul, n-a mai existat pe scenă un asemenea interpret pentru roluri de fanfaroni şi palavragii. Aşa că am căzut de acord să-i dăm numele de Rhodomont, pe care Mondor l-a făcut celebru. Şi vă dau cuvântul meu de actor şi gentilom, pentru că sunt — sau am fost — un gentilom, domnule, că băiatul ăsta face cinste numelui pe care-l poartă.

În timp ce-l privea admirativ pe tânărul actor, ochişorii lui Pantalone sticleau pe faţa lui lată şi cărnoasă... Nemaipomenitul Rhodomont, intimidat de-atâtea laude, se înroşi ca o fată mare, când întâlni ochii lui André-Louis.

— Pe urmă, mai e Scaramouche[2]. Şi pe el l-aţi cunoscut deja. Uneori joacă pe Scapino[3], alteori pe Coviello[4], dar cel mai mult pe Scaramouche, care — drept să vă spun — i se potriveşte cel mai bine. Pentru că rămâne Scaramouche, nu doar pe scenă, ci şi în viaţa de toate zilele. Are darul de-a ţese intrigi pline de viclenie, arta de-a duce oamenii de nas şi, la nevoie, poate fi obraznic şi agresiv — dar

---

[1] Philippe Girard, zis Mondor – comediant, jucând în aer liber, în Place Dauphine (n. tr.).

[2] Scaramouche – pseudonimul lui Tiberio Fiorelli (1663-1694), actor italian, creatorul unui personaj, pe jumătate soldat, pe jumătate arlechin, de mare succes în epocă (n. tr.).

[3, 4] Scapino, Coviello – personaje din *commedia dell'arte* (n. tr.).

numai când știe că nu riscă mare lucru. Iată-l deci, pe Scaramouche, pus pe harță în orice clipă, chiar și atunci când nu-i pe scenă. Ar mai fi multe de spus despre el, dar eu sunt îngăduitor din fire și iubesc pe toată lumea.

— Așa spunea și popa care-a fost prins sărutând o slujnică, mârâi Scaramouche, continuând să mănânce.

— Și umorul lui, ca și-al dumneavoastră, e muș-cător, după cum vedeți! zise Pantalone, trecând la următorul.

— Pe urmă, ștrengarul cu nas borcănat și cu înfățișarea simplă și zâmbitoare e, bineînțeles, Pierrot[1], cine altul?

— Aș putea juca mult mai bine un rol de îndrăgostit, obiectă îngerul cu chip de țăran.

— Asta a fost întotdeauna nefericirea lui Pierrot, comentă Pantalone disprețuitor. Pungașul ăstălalt, solid și cu sprâncene stufoase, care-i un păcătos înrăit, ba chiar se face mai ticălos pe an ce trece, e Polichinelle[2]. După cum vezi, fiecare dintre ei e înzestrat de la Natură pentru rolul pe care-l joacă. Șnapanul acela pistruiat și iute de picior e Arlechino[3]. Nu fluturașul sclipitor în care a degenerat primul născut al lui Momus[4], ci personajul original din *commedia dell'arte*, peticit și zdrențăros, obraznic, laș — ceva între bufon și escroc.

— Fiecare dintre noi, după cum vezi — îl îngână Arlechino pe Pantalone — e înzestrat de la Natură pentru rolul pe care-l joacă.

[1, 2, 3] – personaje din *commedia dell'arte* (n. tr.).

[4] Momus – zeul grec al ironiei, zeflemelei și bârfei (n. tr.).

— Doar ca-nfăţişare, prietene, doar ca-nfăţişare! îl domoli şeful trupei. Altfel n-am avea atâta bătaie de cap să-l învăţăm pe frumosul Léandre să se poarte ca un îndrăgostit! Ei, mai avem şi pe Pasquariel[1], care-i uneori vraci, alteori notar ori chiar lacheu, un băiat drăguţ şi săritor, şi-n plus un bucătar pe cinste, fiindcă-i de fel din Italia, ţara mâncăcioşilor. În sfârşit, sunt eu, care în calitate de părinte al trupei, mă ocup şi de rolurile de părinte, cum ar fi Pantalone[2]. E drept că uneori mai joc şi pe soţul încornorat sau pe doctorul ignorant şi plin de ifose. Numai că rareori e necesar să mi se spună altfel decât Pantalone. De fapt, sunt singurul care are şi un nume real: Binet, la dispoziţia dumneavoastră, domnule.

Pantalone se întoarse către fete.

— Şi-acum, doamnele. În ordinea vârstei, prima e Madame.

Făcu semn cu mâna lui lătăreaţă spre o blondă planturoasă şi zâmbitoare, de vreo patruzeci şi cinci de ani, aşezată pe prima treaptă a rulotei.

— Ea face când pe Doica, când pe Mama, când pe Femeia cicălitoare, după cum e cazul. Răspunde la numele simplu şi regal de *Madame*[3]. Dacă a avut vreodată un nume real, l-a uitat de mult, ceea ce e poate chiar mai bine. Pe urmă, şmechera asta plină de tupeu, cârnă şi cu gura mare e, desigur, subreta Colombina[4]. Cea de-a treia e fiica mea, Climène, al cărei talent pentru roluri de îndrăgostită nu-şi

---

[1, 2, 4] – personaje din *commedia dell'arte* (n. tr.).

[3] Madame – referire la Madame Elisabeth, sora lui Ludovic al XVI-lea (n. tr.).

găseşte pereche decât poate la „Comedia Franceză”[1], unde are prostul gust să vrea s-ajungă.

Încântătoarea Climène — pentru că era, într-adevăr, încântătoare — îşi scuturâ buclele castanii şi râse, privind la André-Louis, care văzu abia acum că ochii ei nu erau albaştri, ci de culoarea alunelor.

— Nu-l credeţi, domnule. Aici sunt regină, şi prefer să fiu regină aici, decât sclavă la Paris.

— Domnişoară, i se adresă solemn André-Louis, dumneavoastră veţi fi regină oriunde veţi binevoi să domniţi.

Singurul ei răspuns fu o privire timidă, fulgerată pe sub genele ce se zbătură ca nişte aripi — timidă şi totuşi seducătoare.

În vremea asta, tatăl ei răcnea la frumosul interpret al rolurilor de îndrăgostiţi.

— Auzi, Léandre? În felul ăsta trebuie să vorbeşti şi tu!

Léandre înălţă alene din sprâncene.

— Aşa? se miră el, ridicând din umeri. Dar e cât se poate de banal.

André-Louis râse aprobator.

— Domnul Léandre e mult mai spiritual decât îl credeţi dumneavoastră, zise el. Replica lui a fost foarte subtilă: să considere ceva banal că domnişoara Climène a fost numită regină!

O parte dintre ei izbucniră în râs, făcând mare haz, printre care şi Binet.

— Îl credeţi spiritual pentru c-a spus asta? Hm! La el, subtilităţile sunt inconştiente.

---

[1] Comedia Franceză – celebru teatru parizian, al cărui repertoriu cuprinde creaţii ale autorilor clasici francezi Molière, Corneille, Racine, Marivaux, Beaumarchais (n. tr.).

Cum conversaţia lunecă spre generalităţi, André-Louis află tot ce-i mai rămăsese de aflat despre trupa de actori ambulanţi. Oamenii erau în drum spre Guichen, unde sperau să profite de târgul care avea să se deschidă lunea următoare. Voiau să-şi facă intrarea triumfală în oraş sâmbăta asta pe la amiază şi să-şi monteze scena în piaţa veche, cu gând să dea prima reprezentaţie în seara aceleiaşi zile. Spectacolul era o nouă istorioară — sau scenariu — aparţinând chiar domnului Binet şi care avea să-i lase pe spectatori cu gura căscată.

Atunci, domnul Binet scoase un oftat şi se adresă omului vârstnic şi negricios, cu sprâncene groase, care-l juca pe Polichinelle.

— Numai că-i vom duce dorul lui Fèlicien, spuse el. Zău că nu ştiu ce-o să ne facem fără el.

— Născocim noi ceva! vorbi Polichinelle, cu gura plină.

— Aşa spui tu întotdeauna, indiferent ce se-ntâmplă, fiindcă ştii că nu tu ai să tragi ponoasele.

— N-ar trebui să fie greu de-nlocuit, interveni şi Arlechino.

— Asta ar fi valabil într-un ţinut civilizat. Dar unde să găseşti printre ţărănoii din Bretania pe cineva care să aibă talent măcar pentru rolurile cele mai puţin importante? întrebă domnul Binet, întorcându-se spre André-Louis. Era şi maşinist, şi dulgher, şi mânuitor de decoruri şi om de afaceri, iar din când în când şi actor.

— Pentru rolul lui Figaro[1], după câte cred eu! îl întrerupse André-Louis, şi toţi pufniră în râs.

---

[1] Figaro – personaj din comediile lui Beaumarchais *Bărbierul din Sevilla* şi *Nunta lui Figaro*, întruchipare a isteţimii populare în lupta cu abuzurile clasei feudale (n. tr.).

— Deci cunoaşteţi piesa lui Beaumarchais[1]! zise Binet, scrutându-l pe tânărul avocat cu mult interes.

— Cred că ar trebui să fie destul de cunoscut.

— La Paris, cu siguranţă. Dar nici în vis nu mi-aş fi închipuit ca faima lui să fi ajuns pe meleagurile sălbatice ale Bretaniei.

— Eu am stat câţiva ani la Paris, unde am urmat Liceul Ludovic cel Mare. Acolo am auzit de Beaumarchais.

— Un tip primejdios! zise sentenţios Polichinelle.

— Chiar aşa, îl aprobă Pantalone. Îi recunosc isteţimea, deşi, în ceea ce mă priveşte, consider această calitate destul de inutilă pentru un autor. Numai că Beaumarchais are o isteţime malefică, răspunzătoare de răspândirea multor idei noi şi subversive. Eu unul cred că asemenea scriitori ar trebui interzişi.

— Probabil că domnul de La Tour d'Azyr ar fi de acord cu dumneavoastră — e vorba de marchizul care, cu de la sine putere, a transformat păşunea comunală în proprietate particulară.

Zicând acestea, André-Louis goli dintr-o sorbitură paharul cu vin alb şi prost — băutura oferită de gazdele sale.

Remarca respectivă ar fi stârnit poate o dispută, dacă nu i-ar fi amintit mai întâi domnului Binet în ce condiţii îşi instalaseră tabăra şi că jumătatea de oră de răgaz trecuse de mult. Într-o clipă, sări în picioare, cu o agilitate surprinzătoare pentru un om atât de corpolent, şi începu să dea ordine, ca un mareşal pe câmpul de bătaie.

---

[1] Pierre Augustin Caron de Beaumarchais (1732-1799) – dramaturg francez, autorul unor comedii de ascuţită satiră antifeudală: *Bărbierul din Sevilla*, *Nunta lui Figaro* (n. tr.).

— Haideţi, băieţi, la treabă! Doar n-o să stăm să ne ghiftuim toată ziua! Timpul zboară! Mai avem o groază de treburi, dacă vrem să ne facem intrarea în Guichen la amiază. Sus! Îmbrăcaţi-vă. În douăzeci de minute ridicăm tabăra. Grăbiţi-vă, doamnelor, la oglinzile voastre, şi-aveţi grijă s-arătaţi cât se poate de bine! Nu peste mult timp, toţi ochii din Guichen vor fi aţintiţi asupra voastră, iar felul cum vă veţi simţi mâine pe dinlăuntru depinde de cum arătaţi azi pe dinafară! La treabă cu voi!

Supunerea necondiţionată pe care o implica tonul poruncitor al acestui autocrat îi puse pe toţi în mişcare. Fură aduse coşuri şi cutii, în care fetele înghesuiră blidele de lemn şi resturile mesei lor frugale. Cât ai clipi, terenul era curăţat şi cele trei femei îşi luaseră locurile în faţa oglinzilor, aşezate ceva mai într-o parte. Bărbaţii se şi urcaseră în rulotă, când Binet se întoarse către André-Louis:

— A sosit clipa despărţirii, domnule! zise el pe un ton dramatic. A fost un privilegiu pentru noi să vă cunoaştem. Rămânem prietenii şi servitorii dumneavoastră.

Cu aceste cuvinte, îi întinse mâna lui André-Louis, iar acesta i-o strânse fără grabă. În ultimele minute, îşi făcuse grabnic o socoteală. Ţinând cont de faptul că în mijlocul acestei trupe îşi găsise scăparea din faţa urmăritorilor, îi veni ideea că nicăieri în altă parte nu s-ar fi putut ascunde mai bine deocamdată — cel puţin până când zarva din jurul lui avea să se mai domolească.

— Domnule, i se adresă el lui Pantalone. Eu sunt cel ce vă rămân îndatorat. Nu mai ai foarte des ocazia să întâlneşti o trupă atât de ilustră şi distinsă.

Ochişorii lui Binet îl fixară bănuitori, în căutarea unei umbre de ironie, dar chipul tânărului nu oglindea decât candoare şi bună-credinţă.

— Mă doare inima să mă despart de dumneavoastră, se explică André-Louis, cu atât mai mult, cu cât eu, unul, nu înţeleg de ce trebuie neapărat să ne despărţim.

— Cum vine asta? întrebă Binet încruntându-se şi trăgându-şi încet mâna înapoi dintre degetele lui André-Louis, care o reţinuseră, oricum, mai mult decât era necesar.

— Uite cum! îl lămuri André-Louis. Mă puteţi considera un fel de „cavaler al tristei figuri"[1], în căutarea aventurii, fără vreun scop precis în viaţă, pentru moment. Probabil nu veţi fi surprinşi să aflaţi că cele văzute la dumneavoastră şi la distinsa trupă pe care o conduceţi mi-au insuflat dorinţa de-a vă cunoaşte mai bine. Cât despre dumneavoastră, spuneaţi că aveţi nevoie de cineva care să-l înlocuiască pe Figaro — pe Félicien, dacă i-am reţinut bine numele. Deşi e poate o mare îndrăzneală din partea mea să sper să pot îndeplini nişte sarcini atât de variate şi de pline de răspundere...

— Iar aţi început cu sarcasmele dumneavoastră, domnule! îl întrerupse Binet. Dar, făcând abstracţie de ele, continuă el, rar şi gânditor, privind în sus, propunerea asta ar merita să fie luată în considerare.

— Din păcate, nu puteţi face abstracţie de nimic. Dacă mă acceptaţi, mă acceptaţi aşa cum sunt. Cum altfel? Cât despre umorul meu, aşa cum

---

[1] Cavalerul tristei figuri – nume dat lui Don Quijote, personajul principal al romanului *Iscusitul hidalgo Don Quijote de la Mancha*, de Miguel Cervantes Saavedra (1547-1616) (n. tr.).

e el, şi pe care îl condamnaţi, v-aţi putea servi de el în chip cât se poate de profitabil.

— Adică?

— În mai multe feluri. De exemplu, l-aş putea învăţa pe Léandre să curteze o fată.

Pantalone pufni în râs.

— Da' ştiu că sunteţi sigur de talentele dumneavoastră. Nu prea suferiţi de modestie.

— Ceea ce înseamnă că posed însuşirea numărul unu pentru un actor.

— Ştiţi să jucaţi?

— După caz şi-mprejurări, cred că da! încuviinţă André-Louis, cu gândul la reprezentaţiile de la Rennes şi Nantes şi întrebându-se în sinea sa dacă în toată cariera lui actoricească Pantalone izbutise vreodată să înmoaie inimile unei asemenea mulţimi cu improvizaţiile lui.

Domnul Binet rămăsese pe gânduri.

— Ce ştiţi despre teatru? întrebă el.

— Tot, răspunse André-Louis.

— V-am spus eu că în cariera dumneavoastră n-o să vă-mpiedicaţi niciodată de modestie...

— Gândiţi-vă. Cunosc scrierile lui Beaumarchais, Églantine, Mercier[1], Chénier[2] şi ale multor alţi contemporani. Pe urmă, bineînţeles că i-am citit pe Molière[3],

---

[1] Louis Sébastien Mercier (1740-1814) – scriitor francez, autor de romane şi piese de teatru, precum şi semnatarul unui celebru eseu asupra artei dramatice, prin care combătea canoanele clasicismului (n. tr.).

[2] André Chénier (1762-1794) – poet francez, participant la revoluţia burgheză din 1789-1794 şi executat apoi, pentru că a condamnat excesele „terorii iacobine" (n. tr.).

[3] Molière – pseudonim al lui Jean-Baptiste Poquelin (1622-1673), dramaturg francez, autor de comedii care satirizează moravurile nobilimii (*Tartuffe*, *Avarul*, *Burghezul gentilom*, *Femeile savante*, *Bolnavul închipuit*, *Şcoala nevestelor*, *Georges Dandin* ş.a.) (n. tr.).

Racine[1], Corneille[2] şi pe mulţi alţi autori francezi, de mai mică importanţă. Dintre scriitorii străini, cunosc operele lui Gozzi[3], Goldoni[4], Guarini[5], Bibbiena[6], Machiavelli[7], Secchi, Tasso[8], Ariosto[9], Fedini. Dintre antici, ştiu majoritatea lucrărilor lui Euripide[10], Aristofan[11], Terenţiu[12], Plaut[13]...

— Ajunge! tună Pantalone.

---

[1] Jean Racine (1639-1699) – dramaturg francez, reprezentant al clasicismului, autorul unor tragedii ca: *Ifigenia*, *Fedra*, *Estera*, *Atalia*, *Mithridate* ş.a. (n. tr.).

[2] Pierre Corneille (1606-1684) – dramaturg francez, creatorul tragediei clasice franceze. Principalele lucrări: *Cidul*, *Horaţiu*, *Cinna* (n. tr.).

[3] Carlo Gozzi (1720-1806) – scriitor italian, creator al feeriei dramatice de influenţă populară (n. tr.).

[4] Carlo Goldoni (1707-1793) – dramaturg italian, autor al unor comedii de caracter şi moravuri, inspirate din viaţa reală: *Bădăranii*, *Hangiţa*, *Mincinosul*, *Văduva isteaţă* ş.a. (n. tr.).

[5] Battista Guarini (1538-1612) – poet italian, autorul tragicomediei pastorale *Il Pastor fido* (n. tr.).

[6] Bernard Dovizio da Bibbiena (1470-1520) – cardinal italian şi liberal erudit. Autor de comedii, inspirate din Plaut şi Terenţiu (n. tr.).

[7] Niccolo Machiavelli (1409-1527) – om politic, scriitor şi istoric renascentist italian. Principala scriere: *Principele* (n. tr.).

[8] Torquato Tasso (1544-1595) – poet renascentist italian, creatorul epopeii naţionale *Ierusalimul eliberat* (n. tr.).

[9] Ludovico Ariosto (1574-1533) – poet renascentist italian. Principala scriere: poemul epic *Orlando furioso* (n. tr.).

[10] Euripide (480-406 î.Hr.) – poet grec, creator al tragediei clasice, alături de Eschil şi Sofocle. Principalele piese: *Troienele*, *Hecuba*, *Andromaca*, *Medeea* (n. tr.).

[11] Aristofan (446-386 î.Hr.) – poet grec, cel mai mare autor comic al antichităţii. Principalele comedii: *Pacea*, *Norii*, *Broaştele*, *Lysistrata*, *Adunarea femeilor* (n. tr.).

[12] Terenţiu (190-156 î.Hr.) – poet latin, autor de comedii construite pe modelul grecesc: *Fata din Andros*, *Fraţii*, *Eunucul* ş.a. (n. tr.).

[13] Plaut (Titus Maccius Plautus: 250-184 î.Hr.) – poet latin, autorul unui teatru de moravuri, inspirat din comedia greacească: *Captivii*, *Militarul fanfaron*, *Cartaginezul*, *Aulularia* ş.a. (n. tr.).

— Dar nu i-am citat pe toţi, protestă André-Louis.

— Păstraţi-i pe ceilalţi pentru altă dată. Pentru numele lui Dumnezeu, cum de-aţi ajuns să citiţi atâţia autori dramatici?

— În felul meu, sunt un umil cercetător al sufletului omenesc, iar acum câţiva ani am descoperit că-l pot studia mai îndeaproape prin felul în care se reflectă în piesele de teatru.

— E o descoperire cât se poate de profundă şi originală, zise foarte serios Pantalone. Asta nu mi-a trecut niciodată prin minte. Şi totuşi, e cât se poate de adevărat. Da, domnule, e un adevăr care înnobilează arta noastră. Sunteţi un om deosebit, de asta sunt convins. Mi-am dat seama din clipa când v-am întâlnit. Mă pricep la oameni. V-am ghicit de când aţi spus „bună dimineaţa". Acum, spuneţi-mi: credeţi că mă puteţi ajuta din când în când la pregătirea scenariului? Mintea mea, care-i ocupată cu o mulţime de amănunte organizatorice, nu-i întotdeauna atât de clară pe cât mi-ar cere-o o asemenea muncă. Ce ziceţi, m-aţi putea ajuta?

— Sunt convins că da.

— Păi da. Puteam să jur c-o să-mi răspundeţi aşa. Cât despre celelalte îndatoriri ale lui Félicien, le veţi deprinde repede. Bine: atunci, dacă asta vă e dorinţa, puteţi veni cu noi. Bănuiesc c-o să-mi cereţi şi ceva leafă...

— Dacă se obişnuieşte... îndrăzni André-Louis,

— Ce-aţi zice de zece livre pe lună?

— Aş zice că nu-s tocmai bogăţiile din Peru...

— S-ar putea ridica la cincisprezece, mai spuse Binet, fără tragere de inimă. Dar vremurile sunt grele.

— Le voi face eu mai bune pentru întreaga trupă.

— Nu mă-ndoiesc că sunteţi convins de ce spuneţi. Atunci, batem palma?

— Batem! încheie scurt André-Louis, intrând din acel moment în slujba lui Thespis.

Capitolul 3

MUZA COMEDIEI

Intrarea trupei în târguşorul Guichen, chiar dacă nu tocmai triumfală — cum îşi dorise Binet — fu măcar îndeajuns de neaşteptată şi de gălăgioasă încât toţi neisprăviţii să se oprească din drum şi să caşte gura. Acestora, actorii li se păreau — şi de fapt erau — fiinţe fantastice, venite din altă lume.

Prima intră caleaşca impozantă, scârţâind şi gemând din toate încheieturile, trasă de cei doi cai flămânzi. Pe capră se afla Pantalone — un Pantalone masiv şi obez, într-un tricou stacojiu şi strâmt, purtat pe sub cămaşa de noapte lungă şi cafenie, cu chipul împodobit de un imens nas din carton. Lângă el, stătea Pierrot, în veşmântul lui larg şi alb, cu mâneci care-i acopereau complet mâinile, cu pantalonii albi, largi şi o tichie neagră. Îşi albise faţa cu făină şi scotea sunete oribile dintr-o trompetă.

Deasupra, pe caleaşcă, stăteau Polichinelle, Scaramouche, Arlechino şi Pasquariel. Polichinelle în alb şi negru, purtând o haină cu croială din secolul trecut, cu două cocoaşe — una în spate şi alta în faţă — guler rotund de dantelă şi o mască

neagră, care-i acoperea jumătatea de sus a feţei, se găsea în mijlocul grupului, bine înfipt pe picioarele depărtate, ca să-şi ţină echilibrul, în timp ce bătea din răsputeri într-o tobă uriaşă. Ceilalţi trei erau aşezaţi în câte un colţ al caleştii, cu picioarele atârnând în jos. Scaramouche, complet în negru, după moda spaniolă a secolului al XVII-lea, cu chipul împodobit de o pereche de *mostachios*[1], zdrăngănea dintr-o chitară dezacordată. Arlechino, cu haina zdrenţuită şi peticită în toate culorile curcubeului, cu sabia de lemn agăţată în centura de piele, cu obrazul şi fruntea mânjite de funingine, lovea din când în când o pereche de talgere. Pasquariel, îmbrăcat ca un spiţer, cu bonetă şi şorţ alb, stârnea hazul privitorilor cu enormul său clistir[2] de tablă, în care sufla aer, făcându-l să scoată un fel de scârţâit jalnic.

La ferestrele caleştii, se zăreau capetele celor trei femei din trupă, care se adresau glumeţ mulţimii. Climène, amoreza, îmbrăcată minunat în satin brodat cu flori, cu cârlionţii ascunşi sub o perucă în formă de dovleac, arăta atât de distinsă, încât te întrebai ce caută în adunătura aceea bizară. Madame, în rolul mamei, era îmbrăcată la fel de luxos, dar mult mai ostentativ, ca să fie ridicolă. Pe cap purta o bonetă monstruoasă, împodobită cu flori, printre care erau înfipte mici pene de struţ. În faţa lor, stătea Colombina, cu spatele către vizitiu, într-o atitudine afectând modestia şi simplitatea, purtând o bonetă de muselină albă şi o rochie în dungi verzi şi albastre.

---

[1] *Mostachios* (sp.) – mustăţi (n. tr.).

[2] Clistir – irigator (n. tr.).

Era mare mirare că bătrâna caleaşcă — ce purtase probabil în vremurile ei de aur pe cine ştie ce demnitar al bisericii — nu se sfărâma, în loc să se vaiete sub greutatea excesivă a lumii pestriţe pe care o transporta.

Urma apoi rulota, mânată de Rhodomont cel înalt şi subţire, care-şi vopsise faţa în roşu şi-şi lipise o pereche de mustăţi, ca să pară şi mai fioros.

Cu cizme înalte până la coapse şi vestă de piele, trăgea după el o spadă enormă, atârnată de cingătoarea stacojie. Purta o pălărie mare de pâslă, cu o pană murdară, şi în vreme ce-şi croia loc prin mulţime, urla cu glas sălbatic tot felul de grozăvii, de-ţi îngheţa sângele-n vine, ameninţând că-i va spinteca pe toţi, fără deosebire. Pe acoperişul rulotei stătea Léandre, singur, îmbrăcat în satin albastru, cu mâneci de dantelă, o spadă scurtă, perucă pudrată, alunițe false, lornietă, pantofi cu tocuri roşii — într-un cuvânt, curtezanul perfect, întruchiparea frumuseţii bărbăteşti. Femeile din Guichen îl sorbeau din ochi cu cochetărie, în vreme ce el, luând aceste priviri drept tributul cuvenit harurilor făpturii sale, le întorcea ocheadele cu mare interes. Ca şi Climène, şi el părea nelalocul lui între clovnii care alcătuiau restul trupei.

În coada alaiului, păşea André-Louis, ducând de frâu cei doi măgăruşi, care trăgeau căruţa cu decoruri. Insistase să-şi pună şi el un nas fals, nu atât ca să-l înfrumuseţeze, cât ca să-i ascundă adevăratul chip. În rest, îşi păstrase vechile haine. Nimeni nu-i acorda vreo atenţie, aşa cum înainta pe lângă măgari, ariergardă nesemnificativă — ceea ce şi dorea să rămână.

Trupa făcu înconjurul oraşului, unde deja activitatea de pregătire a târgului din săptămâna următoare era în toi. Din loc în loc, se opreau, tărăboiul înceta, iar Polichinelle anunţa cu voce de stentor că la ceasurile cinci în aceeaşi seară, în piaţa veche, celebra trupă de improvizatori a domnului Binet va juca o nouă comedie în patru acte, intitulată *Tatăl fără inimă.*

Ajunseră astfel, într-un târziu, în piaţa veche, unde se afla şi primăria. Piaţa se deschidea spre cele patru puncte cardinale, prin cele două arcade aflate pe fiecare latură lungă şi prin arcada de pe fiecare latură scurtă. Toate arcadele fuseseră astupate, în afară de două. Prin acestea, care reprezentau intrările în „teatru", vagabonzii oraşului şi zgârciţii care se codeau să cheltuiască vreo câţiva gologani ca să intre la spectacol puteau să arunce câte o privire curioasă.

Acea după-amiază fu cea mai istovitoare din viaţa lui André-Louis, neobişnuit cu munca fizică.

Misiunea lui era să înalţe şi să pregătească scena într-un capăt al pieţei. Începu, în sfârşit, să priceapă cât de greu avea să-şi câştige cele cincisprezece livre lunare. La început, lucrară patru, sau mai curând trei, fiindcă Pantalone nu făcea altceva decât să urle, dând indicaţii. Dezbrăcaţi de veşmintele elegante, Rhodomont şi Léandre îl ajutau pe André-Louis să instaleze decorurile, în timp ce ceilalţi patru serveau masa, împreună cu femeile. După vreo jumătate de oră, aceştia veniră să-i înlocuiască pe André-Louis şi pe ajutoarele sale, care se duseră şi ei la masă, lăsându-l pe Polichinelle să dirijeze operaţiunile şi să pună în acelaşi timp şi osul la treabă.

Cei trei tineri traversară piaţa spre hanul ieftin, unde trăsese trupa. Sub arcada îngustă, André-Louis se trezi faţă în faţă cu Climène, fără podoabele din pene — cu înfăţişarea ei de toate zilele.

— Ei, cum îţi place? îl întrebă ea, îndrăzneaţă. Tânărul se uită drept în ochii ei.

— Munca asta are şi compensaţii, răspunse el cu acea indiferenţă care îl făcea pe interlocutor să se întrebe dacă voise sau nu să spună ceea ce păruse să vrea a spune.

Fata se încruntă.

— Simţi... deja nevoia de compensaţii?

— Să fiu cinstit, răspunse el, am simţit-o de la început. Tocmai asta m-a atras.

Erau singuri. Ceilalţi intraseră în încăperea ce li se rezervase şi unde era întinsă masa. André-Louis, care avea tot atât de puţină ştiinţă despre Femeie pe cât era de învăţat în ceea ce priveşte Omul, habar n-avea că dacă devenise dintr-o dată extrem de conştient de feminitatea Climènei, ea era cea care — subtil şi imperceptibil — îi trezea acele sentimente.

— Şi care sunt aceste compensaţii? întrebă fata cu perfectă inocenţă.

El se opri pe marginea prăpastiei.

— Cele cincisprezece livre pe lună, răspunse sec.

O clipă, ea îl fixă cu privirea, uluită. Era, într-adevăr, derutant. Apoi îşi reveni.

— Da, plus casă şi masă! continuă ea. Nu uita nici avantajele astea. De fapt, se pare c-ai şi uitat: ţi se răceşte mâncarea. Nu vii?

— N-ai mâncat încă? exclamă André-Louis, iar ea se strădui să prindă o undă de bucurie în glasul lui.

— Nu, răspunse fata peste umăr. Am aşteptat.

— Ce anume? întrebă el, naiv şi plin de speranţă.

— Doar a trebuit să mă schimb, caraghiosule! îl apostrofă ea cu bruscheţe.

Acum că-l adusese pe butucul măcelarului — cel puţin aşa îşi imagina — Climène nu rezista tentaţiei de a lovi cu satârul. Numai că tânărul nu era dintre cei ce se lasă mai prejos.

— Şi înţeleg, domnişoară, că ţi-ai lăsat maniere le în cameră, la un loc cu veşmintele de înaltă doamnă. Fata se înroşi ca racul.

— Eşti foarte obraznic, zise ea fără convingere.

— Mi s-a spus asta de mai multe ori, dar eu nu cred.

Cu aceasta, André-Louis îi deschise uşa şi, făcând o plecăciune cu un aer care-i impuse respect — deşi copiat după Fleury[1], de la Comedia Franceză, atât de frecventată pe vremea Regelui-Soare —, o pofti înăuntru.

— După dumneavoastră, *mademoiselle*, zise tânărul şi, pentru a spori efectul, despărţi cuvântul în cele două părţi componente: *ma demoiselle*.

— Vă mulţumesc, domnule! răspunse ea cu răceală, cu toată ironia de care putea fi în stare o făptură atât de încântătoare, după care intră şi nu-i mai adresă nici un cuvânt cât timp dură masa.

În schimb, îşi consacră tot timpul unor atenţii neobişnuite şi acaparatoare faţă de bietul Léandre, amărâtul care nu era în stare să facă pe îndrăgostitul pe scenă, alături de ea, pentru că tânjea să poată preschimba teatrul în realitate.

Cu toate acestea, André-Louis îşi mâncă pâinea neagră şi heringii cu mare poftă. Era cam puţin, dar

---

[1] Abraham-Joseph Bénard, zis Fleury (1750-1882) – actor de la Comedia Franceză, incomparabil interpret al pieselor lui Marivaux (n. tr.).

aceasta era soarta tuturor în respectiva iarnă de foamete. Întrucât își legase soarta de o trupă ale cărei afaceri nu erau din cale-afară de înfloritoare, trebuia să accepte neajunsurile acestei situații cu înțelepciune filosofică.

— Ai un nume? îl întrebă Binet într-o pauză de conversație.

— Se întâmplă să am, răspunse tânărul. Cred că mă cheamă Parvissimus.

— Parvissimus? se miră Binet. Ăsta-i numele de familie?

— Într-o trupă ca asta, unde numai șefu' are privilegiul unui nume de familie, ar fi de neiertat ca cel mai neînsemnat dintre oamenii lui să aibă și el unul. Așa încât îmi iau și eu numele care mi se potrivește cel mai bine. Parvissimus: cel mai neînsemnat.

Binet se amuză. Era nostim. Băiatul dădea dovadă de imaginație. Neapărat va trebui să lucreze împreună la scenariile acelea!

— O să-mi placă mai mult decât mânuirea decorurilor, zise André-Louis.

Totuși, trebui să se întoarcă să-și reia munca în acea după-amiază și munci din răsputeri până la ora patru, când — în sfârșit — despoticul Binet se declară mulțumit de pregătiri și începu — tot împreună cu André-Louis — să se ocupe de lumini, care erau de fapt lumânări de seu și lămpi cu untură de pește.

La ora cinci, gongul bătu de trei ori, după care se ridică cortina. *Tatăl fără inimă* începuse.

Printre îndatoririle preluate de André-Louis de la Félicien, pe care-l înlocuise, se număra și aceea de

„casier", de care se achită imediat, îmbrăcat în costumul lui Polichinelle, la care adăugă şi un nas de carton. Acest aranjament îl satisfăcea şi pe el, şi pe domnul Binet deopotrivă. Pantalone îşi luase măsura de precauţie de a păstra hainele lui André-Louis, îndepărtând astfel riscurile ca cel mai recent recrut al său s-o întindă cu încasările de la reprezentaţie. Fără a-şi face iluzii în ceea ce priveşte adevăratele motive ale domnului Binet, André-Louis se declarase imediat de acord, văzându-se astfel ferit de ghinionul de-a fi descoperit de cine ştie ce cunoscut, aflat la Guichen.

Reprezentaţia fu destul de neconvingătoare din toate punctele de vedere. Publicul, nu prea numeros, nu se arătă câtuşi de puţin entuziasmat. Pe băncile instalate în piaţă, se găseau vreo douăzeci şi şapte de persoane: unsprezece pe locuri de douăzeci de gologani şi şaisprezece pe locuri de doisprezece gologani. Cu totul, încasările se ridicau la doi ludovici, zece livre şi doi gologani. Dacă domnul Binet avea să plătească chiria pieţei, luminile, cheltuielile făcute la han până duminică, nu prea-i rămânea mare lucru pentru lefurile actorilor. Nu era, deci, de mirare că figura de obicei veselă a domnului Binet devenise către seară cam abătută.

— Ei, ce părere ai? îl întrebă el pe André-Louis, în timp ce se înapoiau la han, după încheierea reprezentaţiei.

— Putea să fie şi mai rău. Dar mai rău de-atât n-avea cum să fie!

Uluit, domnul Binet se opri în loc şi se întoarse către André-Louis.

— Ha! Pe Dumnezeul meu! Da' ştiu că nu-ţi ascunzi gândurile!

— O formă foarte nepopulară de a aduce servicii celor săraci cu duhul — după câte ştiu eu...

— Află că eu nu-s sărac cu duhul, zise Binet.

— De asta nici nu mi-am ascuns gândurile. Îţi fac complimentul de-a te presupune inteligent, domnule Binet.

— Nu zău? îl ironiză Binet. Şi cine dracu' eşti dumneata, ca să faci presupuneri? Presupunerile dumitale nu-s decât ifose, domnule!

Cu aceasta, se cufundă în tăcere, răsucind în minte încasările zilei şi cheltuielile care-i rămâneau de achitat.

Dar o jumătate de oră mai târziu, la cină, deschise din nou discuţia.

— Ultima noastră achiziţie, domnul Parvissimus — începu el — are tupeul să-mi spună că reprezentaţia noastră putea fi şi mai proastă, dar că — după toate probabilităţile — mai proastă decât atât nici nu se putea.

Şi domnul Binet pufni puternic, umflându-şi obrajii rotunzi, cu intenţia de-a stârni râsul celorlalţi, la auzul unei asemenea critici prosteşti.

— Asta-i rău! vorbi oacheşul şi sarcasticul Polichinelle, la fel de solemn ca Rhadamantus[1] la rostirea sentinţei. Asta-i rău! Dar ceea ce-i şi mai rău e că spectatorii au avut neruşinarea de-a fi de aceeaşi părere.

— O şleahtă de dobitoci! rânji Léandre, scuturându-şi capul frumos.

---

[1] Rhadamantus – erou cretan, fiul lui Zeus şi al Europei, vestit pentru înţelepciunea şi spiritul său de dreptate. După moarte, a devenit, alături de Minos şi Aeacus, unul dintre cei trei judecători din Infern, înaintea cărora se înfăţişau sufletele, pentru a li se cântări faptele (n. tr.).

— Greşeşti, interveni Arlechino. Tu, dragul meu, te-ai născut pentru dragoste, nu pentru critică.

Léandre, care — după cum s-a dovedit până acum — era cam sărac cu duhul, privi spre Arlechino plin de dispreţ.

— Şi tu, pentru ce te-ai născut? întrebă el.

— Nu se ştie pentru ce, răspunse candid omuleţul. Nu se ştie încă nici de ce. Dar asta-i situaţia multora dintre noi, prietene, crede-mă.

— Dar de ce — interveni domnul Binet, stricând începutul a ceea ce promitea să fie o ceartă pe cinste —, de ce spui că Léandre se înşală?

— La modul general, pentru că el se înşală întotdeauna. În cazul în speţă, pentru că eu consider publicul din Guichen prea rafinat pentru *Tatăl fără inimă.*

— Ar fi mai corect, se amestecă în discuţie André-Louis, care fusese sursa acestei conversaţii, să spui că *Tatăl fără inimă* e prea vulgar pentru publicul din Guichen.

— Şi care-i diferenţa? vru să ştie Léandre.

— N-am spus că-i vorba de vreo diferenţă, am fost numai de părere că exprimarea asta-i mai corectă.

— Domnul face pe subtilul! îl zeflemisi Binet.

— De ce mai corectă? insista Arlechino.

— Pentru că-i mai uşor să aduci *Tatăl fără inimă* la rafinamentul publicului din Guichen, decât publicul la vulgaritatea *Tatălui fără inimă.*

— Lasă-mă să macin bine ce-ai spus, zise Polichinelle, cuprinzându-şi capul în mâini.

Din celălalt capăt al mesei, Climène — aşezată între Colombina şi Madame — lansă provocarea.

— Ai vrea să aduci modificări piesei, nu-i aşa, domnule Parvissimus? întrebă ea.

El încercă să-i pareze înţepătura.

— Aş sugera doar că trebuie aduse unele modificări! preciză, înclinându-se.

— Şi cum ai face-o dumneata, domnule?

— Aş face-o mai bună.

— Se-nţelege, zâmbi ea subţire. Dar cum anume ai proceda?

— Chiar aşa, spune-ne! răcni domnul Binet, cu glasul lui tunător. Tăcere, vă rog, domnilor şi doamnelor. Vă vorbeşte domnul Parvissimus.

André-Louis privi de la tată la fiică şi surâse.

— Drace! zise el. Sunt între ciocan şi nicovală. Dacă scap cu viaţă, înseamnă că am noroc. Ei bine, dacă m-aţi pus la zid, atunci să vă spun ce-aş face eu în locul dumitale, domnule Binet. M-aş duce la original şi m-aş servi cu replici de-acolo, după pofta inimii.

— La original? întrebă „autorul".

— Piesa se numeşte — dacă nu mă-nşel — *Domnul de Pourceaugnac* şi a fost scrisă de Molière.

Cineva chicoti, dar acesta nu era domnul Binet. Şeful trupei fusese atins în punctul sensibil şi, din privirea lui, se vedea clar că sub înfăţişarea-i binevoitoare fierbea orice altceva în afară de bunăvoinţă.

— Mă acuzi de plagiat, vorbi el în cele din urmă. Adică eu am şterpelit ideile lui Molière...

— Sigur că mai există şi posibilitatea, zise netulburat André-Louis, ca două minţi de excepţie să gândească într-un chip asemănător.

Domnul Binet îl cercetă atent câteva clipe, dar văzându-i chipul imobil şi de nepătruns, se hotărî să pună punctul pe *i*.

— Deci nu afirmi că l-am plagiat pe Molière.

— Dar eu te sfătuiesc s-o faci, domnule Binet! veni răspunsul neaşteptat.

Omul rămase fără replică.

— Mă sfătuieşti s-o fac! Mă sfătuieşti pe mine, Antoine Binet, să m-apuc de hoţii la vârsta mea!

— E o insultă! aprobă şi domnişoara, indignată.

— Chiar acesta-i cuvântul. Mulţumesc, draga mea. Păi bine, domnule... Eu te-am luat pe încredere. Te-am primit la masa mea, ţi-am făcut onoarea să te accept în trupă şi ai neobrăzarea să mă sfătuieşti să devin hoţ — şi încă cea mai urâtă hoţie: hoţia de bunuri spirituale, de idei! Dar asta-i de neconceput! E intolerabil! Mă tem că m-am înşelat în privinţa dumitale, domnule, cum de altfel şi dumneata te-ai înşelat în privinţa mea. Nu sunt un ticălos, aşa cum crezi dumneata şi nici nu voi admite în trupa mea pe cineva care îndrăzneşte să mă-ndemne să fiu. E scandalos!

Domnul Binet se înfuriase de-a binelea. Glasul lui bubuitor răsuna în mica încăpere, iar ceilalţi tăcuseră speriaţi, cu ochii la André-Louis — singurul care nu fusese impresionat de această izbucnire de indignare virtuoasă.

— Dumneata, domnule Binet — zise el foarte liniştit — îţi dai seama că insulţi memoria marelui dispărut?

— Ha? făcu ochii mari Binet.

André-Louis începu să-i explice.

— Dumneata insulţi memoria lui Molière, cea mai mare mândrie a scenei franceze, una din gloriile naţiunii noastre! Sugerezi că-i o ticăloşie să faci ceea ce el n-a ezitat niciodată să facă — aşa cum n-a

ezitat s-o facă nici un mare autor. Doar nu-ţi închipui că Molière şi-a dat vreodată osteneala să aibă idei originale şi că istorioarele din piesele lui n-au mai fost povestite niciodată până atunci. Au fost culese — deşi dumneata pe moment pari să fi uitat asta, motiv pentru care e nevoie să-ţi amintesc eu —, deci, spuneam, culese în mare parte de la autorii italieni, care — la rândul lor — le-au cules şi ei Dumnezeu ştie de unde. Molière a preluat aceste vechi istorisiri şi le-a repovestit în stilul lui caracteristic. Exact asta ţi-am sugerat şi eu să faci. Trupa pe care o conduci e o trupă de improvizaţie. Puteţi construi dialogurile pe măsură ce se desfăşoară acţiunea — ceea ce e mult peste realizările lui Molière. Dacă preferaţi — deşi mi s-ar părea o dovadă de prea mare scrupulozitate — puteţi merge direct la opera lui Boccaccio[1] sau Sachetti. Dar nici aşa nu poţi fi sigur c-ai dat de povestirea originală.

Astfel, André-Louis ieşi cu faţa curată din această discuţie. Ar fi putut fi un mare orator, atât de uşor reuşea să facă albul să pară negru şi invers. Toţi cei de faţă rămăseseră impresionaţi şi mai cu seamă domnul Binet, care intrase astfel în posesia unui argument zdrobitor faţă de cei ce l-ar fi putut vreodată acuza de a fi plagiat cu neruşinare — deşi, în realitate, chiar asta făcuse. Aşa încât bătrânul îşi retrase trupele cât mai organizat, părăsind poziţia cucerită la începutul discuţiei.

— Deci dumneata crezi — zise el, după ce-şi exprimase îndelung acordul cu spusele tânărului

---

[1] Giovanni Boccaccio (1313-1375) – scriitor renascentist italian, comentator al lui Dante şi întemeietor al prozei artistice italiene. Capodopera sa: *Decameronul* (n. tr.).

avocat — că *Tatăl fără inimă* ar putea fi îmbogăţit cu elemente din *Domnul de Pourceaugnac,* cu care, dacă mă gândesc mai bine, trebuie să recunosc că aduce într-o oarecare măsură?

— Desigur! Desigur! Cu condiţia ca aceste împrumuturi să fie făcute cu cap! De-atunci încoace vremurile s-au schimbat.

Drept urmare, curând după aceea, Binet se retrase, luându-l cu sine şi pe André-Louis. Amândoi rămaseră treji până noaptea târziu şi lucrară împreună toată ziua de duminică.

După cină, domnul Binet le citi celorlalţi noua versiune a *Tatălui fără inimă,* îmbogăţită şi extinsă, pe care muncise din răsputeri s-o elaboreze, sub îndrumarea domnului Parvissimus. Încă înainte de-a începe el să citească, puţini se îndoiau asupra adevăratei paternităţi a textului. Când se sfârşi lectura, nu mai exista nici un dubiu. Povestirea era captivantă şi plină de vervă. Mai mult decât atât: cei care cunoşteau piesa lui Molière îşi dădură seama că noul scenariu nu numai că nu se apropia prea mult de original, dar chiar se îndepărta considerabil. Rolul titular original devenise aproape nesemnificativ, spre marea nemulţumire a lui Polichinelle, care urma să-l interpreteze. Cu excepţia lui Léandre, toate celelalte roluri câştigaseră în importanţă. Principalele personaje erau acum Scaramouche — care-l juca pe intrigantul Sbrigandini — şi Pantalone — tatăl. Mai era şi rolul comic al lui Rhodomont, bătăuşul gălăgios angajat de Polichinelle, ca să-l taie în bucăţi pe Léandre. Şi, dată fiind importanţa lui Scaramouche, piesa fusese rebotezată *Figaro-Scaramouche.*

Această propunere întâmpinase multă rezistență din partea domnului Binet. Dar neînduplecatul său colaborator — în realitate, autorul noii versiuni — apelase fără rușine la numărul impresionant de lecturi pe care le avea la activ și în cele din urmă îl convinsese.

— Trebuie să fim în pas cu timpul, domnule Binet. La Paris, Beaumarchais e la mare modă. Azi Figaro e cunoscut în toată lumea. Să ciupim și noi un pic din gloria lui. Titlul ăsta va atrage spectatorii ca un magnet. La *Figaro* vei avea public cât n-ai fi avut la o duzină de *Tați fără inimă.* Așa încât hai să așezăm mantia lui Figaro pe umerii unuia dintre noi, spunând asta și-n titlu.

— Dar eu sunt directorul trupei... începu domnul Binet, fără prea mare convingere.

— Dacă refuzi să-ți cunoști interesul, ai să fii curând ca un cap fără trup. La ce bun? Oare poți pune mantia lui Figaro pe umerii lui Pantalone? Vezi că râzi? Sigur că râzi! E absurd. Singura persoană potrivită pentru Figaro e Scaramouche, care-i din fire frate geamăn cu șiretul bărbier.

Astfel tiranizat, tiranul Binet ceda în fața argumentului, consolat la gândul că dacă nu se pricepea cine știe ce la teatru, atunci măcar își procurase cu numai cincisprezece livre pe lună, pe cineva care în curând avea să-i aducă tot atâția ludovici.

Felul în care trupa primi noua versiune a piesei îi confirmă speranțele. Numai Polichinelle, necăjit că prin modificările aduse își pierduse jumătate din rol, declară că scenariul era prostesc.

— Adică numești scenariul meu o prostie? îl apostrofă domnul Binet.

— Scenariul dumitale? i-o întoarse Polichinelle, făcând pe niznaiul. Nici nu mi-am dat seama că dumneata erai autorul.

— Atunci, dă-ţi seama acum.

— Ai colaborat foarte strâns cu domnul Parvissimus la piesa asta! zise Polichinelle, pe un ton insolent şi semnificativ.

— Şi ce-i cu asta? Unde vrei să baţi?

— Spun doar că l-ai luat ca să-ţi ascută pana, nimic mai mult.

— Dacă eşti obraznic, am să-ţi rup urechile! spumegă Binet, în culmea furiei.

Polichinelle se ridică şi se întinse alene.

— Doamne Dumnezeule! comentă el. Dacă Pantalone o să-l joace pe Rhodomont, cred că eu unul vă părăsesc. N-are nici un haz în rolul ăsta.

Şi ieşi ţanţoş, înainte ca domnul Binet să-şi revină din stupoare.

Capitolul 4

IESE DIN SCENĂ
DOMNUL PARVISSIMUS

Luni după amiază, la orele patru, cortina se ridică pentru *Figaro-Scaramouche,* în faţa unui public ce umplea două treimi din piaţă. Domnul Binet puse acest fapt pe seama afluxului de oameni veniţi la târgul din Guichen şi măreţei defilări a trupei sale pe străzile oraşului, la ora de maximă aglomeraţie. André-Louis însă atribuia numărul de spectatori noului titlu al piesei. Numele lui Figaro atrăsese burghezia mai înstărită, care ocupa mai mult de jumătate din locurile de douăzeci de gologani şi trei sferturi din cele de doisprezece gologani. Momeala prinsese. Dacă avea să-i atragă şi de-acum încolo, asta depindea de modul în care avea să fie interpretată piesa, la care tânărul avocat lucrase din greu, spre gloria lui Binet. Cât despre meritele piesei, în privinţa asta n-avea nici o îndoială. Autorii din care se inspirase erau de încredere, iar el luase ce era mai bun — şi asta nu i se părea a fi altceva decât un omagiu adus artei lor.

Trupa se întrecu pe sine. Publicul se delectă cu intrigile isteţe ale lui Scaramouche, fu cucerit de

frumusețea și prospețimea Climènei, mișcat la lacrimi de soarta potrivnică ce-o ținea timp de patru acte lungi departe de brațele iubitoare ale atât de frumosului Léandre, chiui satisfăcut de umilirea lui Pantalone și rămase încântat de giumbușlucurile zburdalnicului Arlechino, de fanfaronada și urletele furioase ale lașului Rhodomont.

Succesul trupei lui Binet în Guichen era asigurat. În acea seară, toți băură vin de Burgundia, cu care făcu cinste domnul Binet. Încasările se ridicau la opt ludovici — mai mult decât adunase domnul Binet vreodată în viața lui. Directorul trupei era în culmea încântării și nu știa cum să-și mai arate recunoștința. Merse chiar până acolo încât recunoscu faptul că o parte din succes i se datora domnului Parvissimus.

— Ideea lui, zise domnul Binet, alegându-și cu grijă cuvintele, pentru a delimita clar contribuția tânărului, a fost extrem de valoroasă, lucru pe care eu l-am înțeles chiar de la-nceput.

— Și faptul că ți-a ascuțit pana... mârâi Polichinelle. Nu uita nici asta! E de mare importanță să ai lângă tine pe cineva care să se priceapă s-ascută o pană. Când am să mă fac autor, am să țin minte chestia asta.

Dar nici chiar înțepătura lui Polichinelle nu reuși să-l facă pe domnul Binet să-și piardă buna dispoziție.

Marți succesul se repetă, iar încasările crescură: zece ludovici și șapte livre era suma enormă pe care „casierul" André-Louis o numără în palma domnului Binet, după reprezentație. Niciodată până atunci nu strânsese trupa atâția bani într-o singură

seară, iar un sătuc nenorocit ca Guichen era ultimul loc în care să se-aştepte la un asemenea chilipir.

— Nu uita că acum la Guichen e târgul în toi! îi aminti André-Louis. Au venit aici oameni tocmai de la Rennes şi Nantes ca să vândă sau să cumpere. Cum mâine-i ultima zi de târg, va fi mai multă lume ca oricând. Vom câştiga mai mult ca astă-seară.

— Mai mult? Aş fi mulţumit să câştig măcar cât am câştigat azi.

— De asta poţi fi sigur, îl linişti André-Louis. Mai bem nişte vin?

Atunci se petrecu drama. Se auziră mai multe bufnituri şi icneli, apoi o trosnitură în faţa uşii. Toţi săriră speriaţi în picioare.

Pierrot se repezi să deschidă. Pe trepte zăcea întins corpul unui bărbat. Gemea, deci trăia. Pierrot coborî şi-l întoarse cu faţa în sus: era Scaramouche — un Scaramouche care gemea şi se schimonosea, pradă unor adevărate convulsii.

Toţi ceilalţi, care se năpustiseră pe urmele lui Pierrot, izbucniră în râs.

— Întotdeauna ţi-am spus c-ar trebui să faci schimb de roluri cu mine, glumi Arlechino. Faci nişte tumbe nemaipomenite. Dar, ia zi, te antrenai?

— Dobitocule! şuieră Scaramouche. Chiar trebuie să faceţi haz cu toţii, când era cât pe-aci să-mi frâng gâtul?

— Ai dreptate. Ar trebui să plângem că nu ţi l-ai frânt. Hai, bătrâne, scoală-te! îl îndemnă Arlechino. Întinzând o mână spre omul aflat la pământ.

Scaramouche îl apucă strâns, se opinti să se ridice, dar se lăsă din nou să cadă, scoţând un ţipăt ascuţit.

— Piciorul! se văită el.

Binet îşi făcu în grabă loc spre Scaramouche, dându-i pe actori de-o parte şi de alta. În suflet, îi încolţi teama. Nu era prima dată când soarta îi juca feste.

— Ce te doare? întrebă el acru.

— Cred că mi-am rupt piciorul, se văicări Scaramouche.

— Ţi l-ai rupt? Aş! Sus, omule!

Îl apucă de subsuori şi-l trase în sus.

Scaramouche se lăsă pe un picior, urlând. Când încercă să-l pună pe celălalt în pământ, văzu că nu se poate sprijini pe el şi s-ar fi prăbuşit din nou, de n-ar fi fost Binet să-l prindă în braţe. Urla de răsuna hanul, în timp ce Binet înjura cum îi venea la gură.

— Chiar trebuie să ragi ca o viţă, idiotule? Ţacă-ţi fleanca! Daţi-i un scaun!

Fu adus un scaun, în care Binet îl trânti pe Scaramouche.

— Ia să vedem ce-i cu piciorul ăsta al tău!

Fără să-i pese de urletele de durere ale lui Scaramouche, bătrânul îi scoase pantoful şi ciorapul.

— Ce te doare? se miră el. Nu văd nimic.

Îi apucă piciorul, ţinându-i călcâiul într-o mână şi talpa în cealaltă, apoi încercă să-l răsucească. Scaramouche răcni ca din gură de şarpe. Atunci Climène puse mâna pe braţul tatălui ei şi-l rugă să-l lase în pace.

— Ţată, oare chiar n-ai milă? îl dojeni ea. Nu vezi că şi-a rupt piciorul? La ce bun să-l mai chinui? Crezi c-aşa ai să-l vindeci?

— Şi-a rupt piciorul! pufni dispreţuitor Binet. Dar văd că n-are nimic! Nimic care să îndreptăţească răgetele astea... Poate că s-a ales cu vreo vânătaie...

— Pentru o vânătaie nu ţipi în asemenea hal! interveni şi Madame, din spatele Climènei. Poate că şi l-a scrântit.

— De asta mă şi tem, scânci Scaramouche.

Binet se ridică în picioare, enervat.

— Duceţi-l în pat, ordonă el, şi chemaţi un doctor să-l vadă.

Zis şi făcut. Doctorul veni şi, după ce-l consultă pe pacient, le spuse că nu era nimic grav, dar că în cădere îşi scrântise glezna. Câteva zile de repaus şi totul avea să reintre în normal.

— Câteva zile! simţi că înnebuneşte Binet. Sfinte Dumnezeule! Vreţi să spuneţi că nu poate să meargă?

— N-ar fi recomandabil. Într-adevăr, nu poate, afară doar de doi-trei paşi.

Domnul Binet îi plăti doctorului, după care se aşeză şi începu să cugete. Îşi turnă un pahar de vin de Burgundia, pe care-l dădu peste cap dintr-o duşcă, apoi rămase cu ochii ţintă la paharul gol.

— Bineînţeles că mie trebuie să mi se-ntâmple întotdeauna câte ceva, mormăi el ca pentru sine.

Ceilalţi actori stăteau tăcuţi în jurul lui, împărtăşindu-i nefericirea.

— Trebuia să-mi închipui că mi se va-ntâmpla una ca asta, sau cine ştie ce altceva, care să-mi alunge primul strop de noroc pe care l-am avut după ani de zile. Ei gata, asta e! S-a terminat! Mâine împachetăm şi plecăm. Cea mai bună zi de târg, în culmea succesului, cu cinşpe ludovici pe care i-aş fi încasat — şi mi se-ntâmplă asta! Dumnezeule Doamne!

— Vrei să spui că renunţi la spectacolul de mâine?

Toţi, în frunte cu Binet, îşi întoarseră privirile nedumerite către André-Louis.

— Da' cum? Să jucăm *Figaro-Scaramouche* fără Scaramouche? îi replică batjocoritor Binet.

— Bineînţeles că nu.

André-Louis păşi printre ceilalţi.

— Se mai pot aranja nişte roluri. De pildă. Polichinelle e un foarte bun actor.

Polichinelle făcu o plecăciune,

— Mă simt copleşit, zise el, la fel de sarcastic ca de obicei.

— Bine, dar el îşi are rolul lui! obiectă Binet.

— Unul mic, pe care l-ar putea face Pasquariel.

— Şi cine-o să-l joace pe Pasquariel?

— Nimeni. Renunţăm la rol. Piesa nu va suferi prea mult.

— Uite-l cum se gândeşte la toate, îl luă peste picior Polichinelle. Ce om!

Dar Binet nici nu se gândea să-şi dea consimţământul.

— Vrei să spui că Polichinelle ar trebui să joace rolul lui Scaramouche? întrebă el, nevenindu-i să creadă.

— De ce nu? Poate foarte bine!

— Mă copleşeşti din nou! se auzi glasul lui Polichinelle.

— Să joace Scaramouche cu o mutră ca a lui? zise Binet, arătând acuzator cu degetul spre trupul scund şi lat în umeri al lui Polichinelle.

— În lipsă de ceva mai bun... răspunse André-Louis.

— Mă simt mai copleşit ca niciodată! mulţumi Polichinelle, cu o plecăciune ireproşabilă. Zău c-am să ies puţin la aer, că prea m-am îmbujorat de plăcere.

— Du-te la dracu! îi azvârli Binet.

— Din ce în ce mai bine!...

Polichinelle porni spre uşă, dar în prag se opri şi-şi luă un aer impunător.

— Să ne-nţelegem, Binet. Acum nu mai vreau eu să-l joc pe Scaramouche — oricare-ar fi condiţiile.

Zicând acestea, ieşi din încăpere. Oricum, fusese o retragere demnă.

André-Louis înălţă din umeri, îşi ridică braţele, apoi le lăsă din nou să cadă, în semn de neputinţă.

— Ai stricat tot! îi spuse el domnului Binet. Lucrurile se puteau aranja foarte uşor. Dar dumneata eşti directorul. Aşa că dacă vrei să-mpachetăm şi să plecăm, asta o să şi facem.

Ieşi şi el. Domnul Binet rămase pe gânduri o clipă, apoi îl urmă, cu o sclipire şireată în ochi. În pragul hanului, îl ajunse din urmă.

— Să facem o mică plimbare împreună, domnule Parvissimus! zise el foarte îndatoritor.

Îl luă de braţ pe André-Louis şi-l scoase în stradă, unde era încă destulă lume. Trecură pe lângă dughenele din piaţă şi coborâră panta spre pod.

— Nu cred că vom împacheta mâine, zise domnul Binet deodată. De fapt, mâine seară vom avea reprezentaţie.

— Din câte-l cunosc eu pe Polichinelle, nu prea cred. L-ai...

— Nu mă gândesc la Polichinelle.

— Dar la cine?

— La dumneata.

— Mă simt flatat, domnule Binet. Şi, mă rog, în ce calitate te gândeşti la mine?

Glasul lui Binet era prea dulce şi linguşitor pentru a fi pe placul lui André-Louis.

— Mă gândesc să-l joci dumneata pe Scaramouche.

— Visezi! replică André-Louis. Fără doar şi poate că glumeşti!

— Câtuşi de puţin. Vorbesc foarte serios.

— Dar eu nu-s actor!

— Mi-ai spus că la nevoie ai putea fi.

— Oh, la nevoie... poate pentru un rol mai mic...

— Ei, eu îţi ofer un rol mare. Ai şansa să dai lovitura! Câţi au avut un asemenea noroc?

— E o şansă la care nu râvnesc, domnule Binet. Nu vrei să vorbim despre altceva?

André-Louis era foarte distant, poate pentru că simţise în atitudinea domnului Binet un fel de ameninţare vagă.

— Vom vorbi despre altceva când voi vrea eu! zise domnul Binet, a cărui uitătură mieroasă făcuse loc unei sclipiri de oţel. Mâine seară vei juca Scaramouche. Ai replica promptă, ca înfăţişare eşti tocmai ce-mi trebuie şi dispui exact de acel umor muşcător, pe care-l cere rolul. O să fie un mare succes.

— E mult mai probabil să fie un eşec răsunător.

— Asta nu va mai avea importanţă, zise cinic Binet. Eşecul va fi al dumitale, se explică el. Dar până atunci noi vom fi adunat deja banii.

— Vă foarte mulţumesc, spuse André-Louis.

— Mâine seară trebuie să strângem cincisprezece ludovici.

— Regret că n-ai un Scaramouche, replică tânărul.

— Mie-mi pare bine că am unul, domnule Parvissimus.

André-Louis îşi desprinsese braţul din strânsoare.

— Domnule Binet, începi să mă plictiseşti. Vreau să mă-ntorc la han, vorbi el.

— O clipă, domnule Parvissimus. Dacă tot pierd cei cincisprezece ludovici, sper că nu-mi vei lua în nume de rău dacă am să-ncerc să-i compensez pe altă cale...

— Asta-i treaba dumitale, domnule Binet.

— Să-mi fie cu iertare, domnule Parvissimus. S-ar putea să fie şi treaba dumitale.

Binet îl apucă din nou de braţ.

— Fă-mi plăcerea să traversezi strada cu mine. Numai până la oficiul poştal. Vreau să-ţi arăt ceva.

André-Louis îl urmă. Încă înainte de a ajunge în faţa hârtiei bătute în cuie pe uşă, ştiu exact ce scria acolo. Într-adevăr, după cum presupusese, se promiteau douăzeci de ludovici drept recompensă pentru orice informaţie care ar fi ajutat la capturarea unui anume André-Louis Moreau, avocat din Gavrillac, căutat de guvernatorul regal din Rennes pentru instigare la revoltă.

Domnul Binet îl aşteptă până ce termină de citit. Mâna lui se încleştase strâns pe braţul lui André-Louis.

— Acum, prietene — zise el — accepţi să fii domnul Parvissimus şi să joci pe Scaramouche mâine seară sau preferi să fii André-Louis Moreau din Gavrillac şi să mergi la Rennes, să-i faci pe plac guvernatorului?

— Şi dacă totuşi te-nşeli? întrebă André-Louis, alb la faţă.

— E un risc pe care mi-l asum eu, rânji domnul Binet. Dacă mi-aduc bine aminte, ai spus cândva că eşti avocat. O indiscreţie din partea dumitale, dragă prietene. E puţin probabil ca în aceeaşi perioadă şi în acelaşi ţinut să se ascundă doi avocaţi. Vezi că nici nu trebuia să fiu prea deştept ca să-mi dau

seama? Atunci, domnule André-Louis Moreau, avocat din Gavrillac, ce hotărăşti?

— Să discutăm în drum spre casă, încercă să-l mai amâne André-Louis.

— Ce să mai discutăm?

— Vreo câteva amănunte. Trebuie şi eu să ştiu la ce să mă aştept. Vino, domnule Binet. Te rog!

— Prea bine! încuviinţă domnul Binet.

Porniră împreună în direcţia din care veniseră. Numai că domnul Binet îl ţinea strâns de braţ şi era cu ochii în patru, ca nu cumva tânărului domn să-i vină ideea să recurgă la vreo şmecherie. Era o precauţie inutilă. André-Louis nu era omul care să-şi cheltuiască energia în zadar. Ştia prea bine că nu se putea pune cu masivul şi puternicul Pantalone.

— Dacă cedez în faţa grăitoarelor şi convingătoarelor dumitale argumente, domnule Binet — zise el mieros — cine-mi garantează că o dată ce ţi-ai atins scopul, nu mă vei vinde pentru douăzeci de ludovici?

— Ai cuvântul meu de onoare, spuse Pantalone solemn.

André-Louis începu să râdă.

— Oh, acum vorbim de onoare, nu? Zău, domnule Binet, dumneata mă crezi naiv!

Întunericul ascunse roşeaţa care năvălise în obrazul domnului Binet. Răspunsul veni abia după câteva clipe.

— Poate că ai dreptate, mormăi el. Ce garanţii îmi ceri?

— Nu ştiu ce garanţii ai putea să-mi dai dumneata.

— Ţi-am spus că-mi voi respecta cuvântul.

— Până-n clipa când ţi se va părea mai profitabil să mă vinzi.

— Depinde de dumneata, domnule Parvissimus, să faci în aşa fel încât prezenţa dumitale lângă mine să fie cât mai profitabilă. În fond, dumneata ai făcut s-avem aşa un succes la Guichen. O recunosc cu toată sinceritatea.

— Între patru ochi, preciză André-Louis. Binet se făcu că nu aude.

— Ceea ce-ai reuşit cu *Figaro-Scaramouche*, poţi reuşi şi cu alte piese. Bineînţeles că nu vreau să te pierd. Asta-i garanţia pe care ţi-o dau.

— Şi totuşi, astă-seară ai vrut să mă vinzi pe douăzeci de ludovici.

— Asta pentru că m-ai scos din fire, refuzând să faci un lucru care stătea în puterea dumitale, ce naiba! Nu vezi că dac-aş fi fost atât de ticălos pe cât mă crezi, te-aş fi vândut încă de sâmbătă? Vreau să mă-nţelegi bine, dragă Parvissimus.

— Te rog să nu-ţi ceri scuze. Ar fi mai plicticos ca niciodată.

— Desigur că glumeşti. Pentru asta, nu pierzi nici o ocazie. O să ai necazuri toată viaţa cu umorul ăsta al dumitale. Ei, hai! Uite c-am ajuns la han şi încă nu mi-ai dat răspunsul.

André-Louis îl privi în ochi.

— N-am încotro. Trebuie să accept.

Domnul Binet îi dădu drumul, în sfârşit, şi-l bătu pe spate, prietenește.

— Bine gândit, flăcăule! N-o să-ţi pară rău niciodată! Dacă mă pricep vreun pic la teatru, atunci află c-ai luat cea mai importantă hotărâre din viaţa dumitale. Mâine seară ai să-mi mulţumeşti.

André-Louis ridică din umeri şi porni spre han. Domnul Binet îl strigă din urmă.

— Domnule Parvissimus!

Tânărul se întoarse. Omul rămăsese la câţiva paşi înapoia lui — corpolent, cu faţa lătăreaţă scăldată de lumina lunii şi cu mâna întinsă.

— Domnule Parvissimus, nu-mi purta pică. E un sentiment pe care nu-l suport. Dă-mi mâna şi să uităm ce-a fost.

André-Louis îl privi o clipă cu dezgust. Simţea că se înfurie. Apoi, dându-şi seama ce se întâmpla cu el, se simţi ridicol, aproape tot atât de ridicol ca şi pramatia asta vicleană de Pantalone. Aşa că râse şi apucă mâna întinsă spre el.

— Nu-mi porţi pică? întrebă domnul Binet.

— Nu, nu-ţi port pică, răspunse André-Louis.

Capitolul 5

INTRĂ ÎN SCENĂ SCARAMOUCHE

Îmbrăcat într-o haină neagră şi strâmtă, de modă veche, cu tichie de catifea şi ciorapi brodaţi, tot negri, cu faţa vopsită în alb şi împodobită de o mustaţă subţire, răsucită în sus, cu o sabie micuţă la şold şi o chitară atârnând pe după gât, Scaramouche se studia în oglindă, înclinând să fie sarcastic în aprecieri — ceea ce de altfel era exact tonul pe care trebuia să-l împrumute personajului.

Se gândi cum viaţa lui, până nu de mult statică şi contemplativă, devenise dintr-o dată extrem de agitată. În decursul unei singure săptămâni, fusese, pe rând, avocat, orator public, proscris, mânuitor de decoruri şi, în cele din urmă, saltimbanc.

Miercurea trecută se adresase locuitorilor oraşului Rennes, strecurându-le în suflet revolta şi mânia. După exact o săptămână, la Guichen trebuia să stârnească hazul. La Rennes, misiunea lui era de-a stoarce lacrimi, iar acum — de-a provoca râsul. Era o mare deosebire, dar şi o oarecare asemănare. Şi-atunci, ca şi acum, fusese comediant: dacă se gândea mai bine, rolul pe care-l jucase la Rennes

era înrudit cu cel de-acum. Ce altceva fusese el la Rennes decât un fel de Scaramouche, omuleţul pus pe harţă, intrigantul şiret, capabil de-a stârni tulburare prin iscusinţa minţii sale? Singura diferenţă era că astăzi apărea sub numele personajului pe care-l interpreta, în timp ce cu o săptămână în urmă fusese un tânăr şi respectabil avocat de ţară.

Făcu o adâncă plecăciune în faţa propriei sale imagini, reflectate în oglindă.

— Bufonule! se dojeni el. Ţi-ai găsit, în sfârşit, vocaţia. Ai intrat cu-adevărat în posesia moştenirii ce ţi-a fost lăsată. Ar trebui să culegi ropote de aplauze.

Auzindu-se chemat pe noul său nume de către domnul Binet, André-Louis coborî şi-i găsi pe toţi membrii trupei adunaţi în aşteptare, în holul de intrare al hanului.

Bineînţeles că toată lumea îl înconjură cu mare interes. Domnul Binet şi domnişoara Climène îl studiară cel mai îndeaproape: primul cu o privire gravă şi cercetătoare, a doua cu un început de zâmbet dispreţuitor.

— Merge! se declară satisfăcut domnul Binet. Cel puţin pentru rolul ăsta, merge.

— Din păcate, bărbaţii nu sunt întotdeauna ceea ce par, comentă Climène, cu acreală.

— Acest adevăr nu mi se aplică mie acum, replică André-Louis. Pentru prima oară în viaţă, arăt a ceea ce sunt în realitate.

— Merge! se declară satisfăcut domnul Binet. Ceilalţi, însă, îl considerară foarte spiritual — probabil fiindcă nu pricepuseră ce-a vrut să spună. Colombina îl încurajă cu un zâmbet prietenos,

arătându-şi dinţii albi şi frumoşi, iar domnul Binet se jură încă o dată că va fi un mare succes, întrucât tânărul punea atâta suflet în acest rol. Apoi, cu un glas ce părea a fi fost împrumutat de la căpitanul furios, jucat de Rhodomont, domnul Binet dădu trupei semnalul de plecare, pentru scurta paradă din piaţă.

Noul Scaramouche se nimeri lângă Rhodomont. Vechiul Scaramouche, şchiopătând în cârje, plecase cu o oră în urmă să-şi ocupe postul de casier, eliberat de André-Louis din motive de strictă necesitate. Astfel, cei doi îşi inversaseră rolurile în totalitate.

În frunte cu Polichinelle, care bătea în uriaşa-i tobă, şi Pierrot, suflând în trompetă, trupa se puse în mişcare, defilând după toate regulile artei prin faţa zdrenţăroşilor adunaţi buluc, să se bucure cât mai mult de acest spectacol, oferit pe gratis.

Zece minute mai târziu, gongul bătu de trei ori şi cortina se ridică, dând la iveală un decor ponosit, care înfăţişa ceva între o grădină şi-o pădure: locul unde Climène pândea cu înfrigurare sosirea lui Léandre. În culise, se găsea frumosul şi melancolicul îndrăgostit, aşteptând momentul să intre în scenă, şi neexperimentatul Scaramouche, care avea să urmeze imediat după el.

În aceste clipe de încordare, André-Louis simţi că i se face greaţă de emoţie. Încercă să revadă în gând, cu viteza fulgerului, primul act al scenariului al cărui principal autor era el însuşi, dar în mintea lui se făcuse un gol absolut. Simţind că-l trec toate năduşelile, se dădu înapoi spre perete, unde, la lumina unui felinar, era prinsă o hârtie care schiţa pe scurt intriga piesei. Încă o studia, când cineva, îl

înşfăcă de braţ şi se trezi tras cu putere în culise. Mai apucă să deslușească figura schimonosită a lui Pantalone, cu ochii fulgerând, şi mârâind furios:

— Climène ţi-a rostit deja replica de trei ori!

Înainte să-şi dea seama ce se întâmplă, se găsi în mijlocul scenei, unde rămase năuc, clipind des în lumina „reflectoarelor" de tinichea. Avea un aer atât de caraghios şi prostesc, încât spectatorii începură, rând pe rând, să râdă, până ce toată piaţa ajunse să se zguduie de hohotele lor. Tremurând din toate încheieturile, din ce în ce mai zăpăcit, Scaramouche încremeni pe loc, culegând roadele situaţiei lui absurde. Climène îl privea batjocoritor, savurând dinainte umilirea la care era supus. Léandre îl fixa consternat, în timp ce domnul Binet, în culise, ţopăia pe loc, în culmea furiei.

— Mii şi milioane de draci! gemu el către ceilalţi actori, care se adunaseră în jur înspăimântaţi. Ce se va întâmpla în clipa când lumea o să-şi dea seama că idiotul ăsta nu joacă!?

Dar lumea nu-şi dădu seama de nimic. Uimirea şi încremenirea lui Scaramouche durară numai câteva secunde. Fulgerător, tânărul deveni conştient că se râdea de el şi-şi aduse aminte că Scaramouche era un personaj care trebuia să provoace râsul la adresa altora, nu a propriei lui persoane. Trebuia să salveze situaţia, s-o exploateze în folosul lui, pe cât îi stătea în putinţă. Teama şi nedumerirea lui reală fură urmate tot de teamă şi nedumerire, de astă-dată jucate — dar nu tot atât de caraghioase. Făcu în aşa fel, încât să dea impresia că teama lui fusese provocată de cineva din afara scenei. Se ascunse după o tufă pictată şi când, în cele din urmă, râsetele

începură să se potolească, se adresă celor doi îndrăgostiţi:

— Frumoasă domnişoară, cer iertare dacă apariţia mea neaşteptată v-a umplut de spaimă. Adevărul e că niciodată nu mi-am mai revenit de la ultima mea afacere cu Almaviva[1]. Inima mea nu mai rezistă la şocuri tot atât de bine ca pe vremuri. Colo, în capul uliţei, am dat nas în nas cu un bătrân, înarmat cu un retevei uriaş. M-am gândit că s-ar putea să fie tatăl dumneavoastră şi că planul nostru de a face să reuşească această căsătorie i-a fost probabil dezvăluit de cineva. Ceea ce m-a făcut să cred că lucrurile stau astfel a fost bâta. Nu că mi-ar fi fost frică. Eu nu mă tem de nimeni şi de nimic. Numai că nu pot să nu mă gândesc că de-ar fi fost într-adevăr tatăl dumneavoastră, mi-ar fi spart capul cu ciomagul, iar o dată cu mine ar fi pierit şi nădejdea dumneavoastră. Ce v-aţi fi făcut fără ajutorul meu, bieţii de voi?

Râsete înăbuşite din rândul spectatorilor îl încurajară să continue şi să-şi recapete dezinvoltura caracteristică. Era limpede că îl găseau plin de haz. Avea să li se pară şi mai comic până la sfârşitul reprezentaţiei şi asta în mare măsură datorită împrejurării neaşteptate, pe care n-avusese cum s-o prevadă. Teama de-a nu fi recunoscut de cineva din Gavrillac sau din Rennes îl chinuise tot timpul. E drept că machiat astfel era greu să-i ghiceşti adevăratul chip. Dar rămânea glasul. Ca să-şi schimbe vocea, se folosise de faptul că Figaro era spaniol. Cunoscuse un spaniol la Liceul Ludovic cel Mare şi

[1] Contele de Almaviva – personaj din piesele *Bărbierul din Sevilla* şi *Nunta lui Figaro* de Beaumarchais (n. tr.).

remarcase franceza lui fluentă, dar foarte ciudată, cu multe sunete şuierătoare. Era un accent pe care-l imitase deseori, aşa cum fac tinerii când îi imită pe alţii ca să se distreze. Îi venise în minte la timp acel student spaniol, aşa că astă-seară îşi stâlcea vorba după modelul lui. Publicul din Guichen găsi acest accent la fel de caraghios pe buzele lui Scaramouche pe cât îl găsiseră şi colegii de la liceu la spaniolul de care râdeau odinioară.

Între timp, în culise, Binet — care ascultase această improvizaţie comică despre care scenariul nu pomenea nicăieri — îşi revenise din spaimă.

— Iisuse Hristoase! şopti el, cu gura până la urechi de încântare. Deci a făcut înadins.

I se părea imposibil ca un om arătând atât de îngrozit pe cât i se păruse a fi André-Louis să-şi vină în fire atât de repede şi atât de total. Totuşi, îndoiala rămânea.

Ca să se lămurească, domnul Binet aşteptă să se tragă cortina după primul act — care se desfăşurase cu o vervă nemaiîntâlnită până în acel moment în analele trupei şi datorată aproape în exclusivitate novicelui Scaramouche — după care se duse glonţ să-l întrebe.

Erau adunaţi cu toţii în spaţiul îngust ce ţinea loc de foaier, felicitându-l călduros pe proaspătul actor. Exaltat de succesul care poate a doua zi avea să i se pară un lucru banal, Scaramouche profita de ocazie, ca să se răzbune pe Climène pentru satisfacţia răutăcioasă cu care asistase la clipele lui de spaimă paralizantă, la intrarea în scenă.

— Nici nu mă miră întrebarea, îi răspunse el lui Binet. Zău aşa, ar fi trebuit să te previn că intenţionam

să fac de la-nceput tot posibilul ca să-i distrez pe spectatori. Domnişoara era cât pe-aci să strice tot, refuzând să participe la spaima mea. N-a fost nici măcar surprinsă de veştile pe care le aduceam. Data viitoare, domnişoară, am să vă pun la curent în amănunt cu toate intenţiile mele.

Sub stratul de machiaj, fata se înroşi toată. Dar înainte de-a găsi un răspuns suficient de veninos, taică-său şi începu s-o dojenească pentru prostia de care dăduse dovadă — cu atât mai mult, cu cât chiar şi el fusese derutat de măiestria actoricească a lui Scaramouche.

Succesul actului întâi fu mai mult decât confirmat de restul reprezentaţiei. Complet stăpân pe sine şi stimulat de primirea făcută de public, André-Louis se încălzi la joc. Obraznic, alert, şiret, graţios, întruchipa un Scaramouche ideal. Spiritual din fire, îşi îmbogăţea replicile cu versuri pe care şi le amintea din Beaumarchais, astfel încât spectatorii mai cultivaţi erau convinşi că piesa avea ceva din adevăratul Figaro, iar ei se vedeau puşi în contact cu atmosfera din capitală.

Când se lăsă cortina după ultima scenă, Scaramouche împărţi cu Climène ovaţiile publicului, care-i rechemă pe amândoi la rampă în repetate rânduri.

După ce cortina se lăsă definitiv şi publicul se ridică să plece, domnul Binet veni spre ei, frecându-şi bucuros mâinile grăsulii. Haimanaua asta de avocat, ajuns printr-o întâmplare în trupa lui, era cu siguranţă trimis de ceruri ca să-i poarte noroc şi să-l îmbogăţească. Succesul neaşteptat de la Guichen, fără precedent până atunci, avea să se repete în alte locuri,

poate şi mai răsunător. Nu vor mai dormi pe lângă garduri şi nu vor mai fi nevoiţi să strângă cureaua.

Se isprăvise cu necazurile. Îşi puse mâna pe umărul lui Scaramouche şi-l privi cu un surâs a cărui extremă bunăvoinţă nu putea fi ascunsă nici de vopseaua roşie, nici de nasul uriaş, din carton.

— Ei, acum ce mai ai de zis? întrebă el. M-am înşelat cumva când ţi-am spus că vei avea succes? Crezi că mi-am petrecut o viaţă întreagă în teatru ca să nu recunosc un actor înnăscut, atunci când îmi iese în cale? Eu te-am descoperit, Scaramouche, şi te-am făcut să te descoperi şi tu. Eu ţi-am îndreptat paşii pe calea succesului şi a celebrităţii. Ar trebui să-mi fii recunoscător.

Scaramouche începu să râdă, dar în râsul lui nu era numai veselie.

— Mereu acelaşi Pantalone! zise el.

Faţa lătăreaţă a celuilalt se întunecă.

— Văd că nu-mi ierţi mica stratagemă la care am recurs ca să-ţi fac tot dumitale un bine. Nerecunoscător mai eşti! Ca şi cum aş fi urmărit alt scop decât să fac din dumneata un mare actor! Ceea ce am şi reuşit în cele din urmă. Dacă o ţii tot aşa, vei ajunge la Paris. S-ar putea să păşeşti pe scena Comediei Franceze, să rivalizezi cu Talma[1], Fleury şi Dugazon[2]. Dar când vei fi acolo poate că-ţi vei da seama şi de recunoştinţa pe care trebuie s-o porţi bătrânului Binet — pentru că totul se va datora acestui sărman actor, cu inima de aur!

---

[1] François Joseph Talma (1763-1826) – celebru tragedian francez, interpret al unor roluri din teatrul clasic francez şi din tragediile lui Shakespeare (n. tr.).

[2] Roze Lefevre Dugazon (1755-1821) – actriţă franceză (n. tr.).

— Dacă şi pe scenă ai fi un actor tot atât de bun pe cât eşti în viaţa de toate zilele, zise Scaramouche, ai fi ajuns de mult la Comedia Franceză. Dar nu-ţi port pică, domnule Binet! râse el, întinzându-i mâna.

Binet i-o apucă în grabă şi i-o strânse cu toată căldura.

— Asta, în sfârşit, înseamnă ceva! declară el. Băiete, am gânduri mari cu tine — şi cu noi toţi. Mâine plecăm la Maure; acolo va fi târg la sfârşitul săptămânii. Luni ne încercăm norocul la Pipriac şi pe urmă mai vedem. S-ar putea să fiu pe punctul de a mi se împlini visul de-o viaţă. Cred că astă-seară am strâns mai mult de cincisprezece ludovici. Unde dracu-i nerodul ăla de Cordemais?

Cordemais era numele real al fostului Scaramouche, care avusese ghinionul să-şi scrântească glezna. Faptul că Binet vorbea despre el, nemaifolosind numele de artist, era semn că, în cadrul trupei, sărmanul om căzuse definitiv şi în ochii tuturor de pe piedestalul pe care se aflase ca Scaramouche.

— Hai să mergem să-l căutăm şi pe urmă ne-ntoarcem la han să facem praf o sticlă de vin de Burgundia, din cel mai bun! Poate chiar două sticle!

Dar Cordemais nu era de găsit. Nimeni nu-l văzuse de la încheierea reprezentaţiei. Domnul Binet se duse până la intrare. Cordemais nu era acolo. La început se enervă, dar pe măsură ce striga cu glas bubuitor numele individului, începu să-i încolţească în suflet un sentiment de nelinişte. În cele din urmă, Polichinelle descoperi cârjele lui Cordemais abandonate în spatele unei uşi. Domnul Binet înlemni săgetat de-o îngrozitoare bănuială. Sub stratul de machiaj, chipul lui se făcu alb ca varul.

— Dar mai devreme nici nu se putea clinti fără cârje! exclamă el nedumerit. Cum de le-a lăsat aici şi-a plecat fără ele?

— Poate că s-a dus la han, îşi dădu cu părerea cineva.

— Dar fără cârje nu putea să meargă, insistă domnul Binet.

Totuşi, cum Cordemais nu putea fi găsit nicăieri în piaţă, porniră cu toţii spre han, unde se năpustiră cu întrebările asupra hangiţei.

— Da, domnul Cordemais a trecut pe-aici acum câtva timp, răspunse ea.

— Şi unde-i acum?

— A plecat imediat. A urcat numai cât să-şi ia lucrurile.

— Lucrurile?! explodă Binet, pe punctul de-a face apoplexie. Când s-a-ntâmplat asta?

Femeia privi spre ceasornicul de pe şemineu.

— Acum vreo jumătate de oră. Cu câteva minute înainte să treacă pe-aici diligenţa de Rennes.

— Diligenţa de Rennes! repetă buimăcit domnul Binet. Dar putea... putea să meargă? întrebă el, în culmea agitaţiei.

— Dacă putea să meargă? Când a plecat din han, alerga precum un iepure. Şi mie mi s-a părut ciudat să-l văd atât de agil, când ştiu cum şchiopăta ieri, după ce-a căzut pe scări. S-a-ntâmplat cumva ceva?

Domnul Binet se prăbuşise într-un jilţ, gemând cu capul în mâini.

— Ticălosul s-a prefăcut tot timpul! se-înfurie Climène. Căderea lui pe scări a fost un şiretlic. A pus la cale totul. Ne-a tras pe sfoară.

— Cel puţin cincisprezece ludovici, dacă nu chiar şaisprezece! se văită domnul Binet. Nemernic

fără suflet! Să mă-nşele pe mine, care i-am fost ca un tată! Să mă-nşele într-un moment ca ăsta!

Din mijlocul grupului de actori, care rămăseseră tăcuţi şi încremeniţi de surpriză — fiecare întrebându-se cam cât avea să piardă dintr-un câştig şi-aşa destul de amărât, pentru a recupera paguba — se auzi un hohot de râs.

Domnul Binet privi în jur furios, cu ochii scânteind.

— Care râde-acolo? zbieră el. Care-i atât de mizerabil şi de lipsit de inimă, încât să râdă de nenorocirea mea?

André-Louis, încă îmbrăcat în hainele negre ale lui Scaramouche, păşi spre bătrân, continuând să râdă.

— Tu erai, nu-i aşa? S-ar putea să-ţi cam piară râsul, amice, dacă mă gândesc la un anume fel de a-mi scoate paguba.

— Eşti un dobitoc! nu se mai putu stăpâni Scaramouche. N-ai minte nici cât un iepure, în tot capul ăla mare de elefant! Şi ce dacă a fugit Cordemais cu cincisprezece ludovici? Nu ţi-a lăsat oare ceva de douăzeci de ori mai preţios?

Domnul Binet îl privi cu gura căscată, fără să înţeleagă o iotă.

— Cred că eşti criţă! trase el concluzia. Ai băut până ţi-ai pierdut minţile.

— Sigur c-am băut! încuviinţă Scaramouche. Din fântâna Thaliei[1]. Dar nu pricepi odată? Nu vezi ce comoară ţi-a lăsat Cordemais?

— Ce comoară?

— O idee unică pentru construcţia unui scenariu. Am totul limpede în faţa ochilor. Am să împrumut o parte din titlu de la Molière. Piesa se va

[1] Thalia – muza comediei în mitologia greacă (n. tr.).

numi *Vicleniile lui Scaramouche*, şi dacă la Maure şi Pipriac nu se vor ţine cu mâinile de burtă de râs, pe viitor accept să-l joc pe prostănacul de Pantalone!

Polichinelle se bătu cu pumnul în podul palmei.

— Minunat! zise el rânjind. Să transformi nenorocirea în noroc, pierderea în profit, ăsta mai zic şi eu geniu!

Scaramouche se prefăcu a-i cânta în strună.

— Polichinelle, eşti un tip pe gustul meu. Îmi sunt dragi oamenii care ştiu să-mi recunoască meritele. Dacă Pantalone ar avea măcar pe jumătate mintea ta, astă-seară am bea vin de Burgundia, deşi Cordemais ne-a lăsat cu buzele umflate.

— Vin de Burgundia? îşi ieşi din ţâţâni domnul Binet, dar înainte de-a mai apuca să spună ceva, Arlechino bătu din palme.

— Chiar aşa, domnule Binet! L-ai auzit, hangiţo? A comandat vin de Burgundia.

— Eu? Eu n-am comandat aşa ceva!

— Dar l-ai auzit doar, hangiţo! Cu toţii l-am auzit! Ceilalţi se grăbiră să-l aprobe, în timp ce Scaramouche îi zâmbi, bătându-l prietenește pe umăr.

— Sus inima, omule! Curaj! Nu dumneata mi-ai spus că ne surâde norocul? Şi nu dispunem oare de toate mijloacele ca să-l silim să rămână cu noi? Atunci, să bem vin de Burgundia şi să închinăm paharul pentru *Vicleniile lui Scaramouche*!

Domnul Binet, care pricepu că argumentele aduse de tânărul actor nu erau lipsite de temei, ceda în cele din urmă şi, luându-şi inima în dinţi, se puse pe băut laolaltă cu ceilalţi.

Capitolul 6

CLIMÈNE

Căutările asidue prin numeroase scenarii de improvizaţie păstrate până în zilele noastre n-au reuşit să dea la iveală *Vicleniile lui Scaramouche,* piesă prin care au sporit şi s-au consolidat faima şi veniturile trupei lui Binet. Prima reprezentaţie a fost dată la Maure, în săptămâna următoare, în rolul principal jucând André-Louis — cunoscut deja sub numele de Scaramouche atât de trupă, cât şi de public. Dacă se descurcase bine în *Figaro-Scaramouche,* în acest nou scenariu, cu mult mai bun decât primul, era de-a dreptul inegalabil.

După Maure a urmat Pipriac, unde au avut loc patru spectacole, câte două cu fiecare din piesele care formau acum baza repertoriului lui Binet. În ambele, Scaramouche, care începuse să-şi formeze un stil, jucase din ce în ce mai bine. Acum ambele scenarii decurgeau fără greş, astfel încât Scaramouche se încumetă să-i propună lui Binet ca după Fougeray, unde aveau să se găsească peste o săptămână, să-şi încerce norocul într-un teatru adevărat, dintr-un oraş important — ca Redon. La început, pe Binet îl

sperie ideea, dar după un timp de gândire — cum orgoliul îi era permanent stimulat de André-Louis — bătrânul începu şi el să se lase pradă unei astfel de tentaţii.

La acea vreme, lui André-Louis i se părea că şi-a găsit adevărata vocaţie, pe care nu numai că începea s-o îndrăgească, dar şi visa la o carieră de autor şi interpret, care l-ar fi putut aduce până la urmă în acea Meccă a tuturor oamenilor de teatru: Comedia Franceză. Dar mai avea şi alte posibilităţi. De la schiţe de scenariu, putea curând să treacă la teatru cu dialog, la piese în adevăratul sens al cuvântului, aşa cum scriseseră Chenier, Églantine şi Beaumarchais.

Chiar faptul că năzuia atât de sus dovedea cât de mult se ataşase de profesia pe care o îmbrăţişase graţie întâmplării şi domnului Binet. Nu ne îndoim că avea un talent real ca autor şi ca actor şi păstrăm convingerea că dacă lucrurile ar fi evoluat altfel, şi-ar fi câştigat un loc nemuritor printre dramaturgii francezi, ca deplină încununare a aspiraţiilor sale artistice.

Oricât ar fi fost, însă, de idealist, totuşi tânărul nu neglijă nici aspectul practic.

— Cred că-ţi dai seama, îi spuse el domnului Binet, că depindeţi cu toţii de mine, ca să vă fac bogaţi şi celebri.

Stăteau amândoi în sala de mese a hanului din Pipriac, bând o sticlă din excelentul vin de Volnay. Era în seara de după cea de-a patra şi ultima reprezentaţie cu *Vicleniile lui Scaramouche*. La Pipriac, treburile merseseră tot atât de bine ca şi la Maure şi Guichen — lucru uşor de dedus şi din faptul că cei doi îşi permiteau să bea Volnay.

— Sunt întru totul de acord, dragul meu Scaramouche, aşa încât aştept s-aud ce urmează.

— Mă declar dispus să-mi pun la bătaie toate însuşirile, dacă vei şti să mă convingi... Înţelegi, desigur, că pentru cincisprezece livre pe lună nu-şi vinde nimeni calităţi ca ale mele.

— Există şi cealaltă alternativă, îl întrerupse Binet, mohorât.

— Nu există nici o alternativă. Nu fii prost, Binet.

Binet sări în picioare, ca picat cu ceară. Ceilalţi membri ai trupei nu-şi permiteau să-i vorbească pe un asemenea ton.

— Dacă vrei, îţi dau şi şansa asta! urmă vesel Scaramouche. Foloseşte-te de ea. Du-te în târg şi cheamă poliţia, să pună laba pe André-Louis Moreau. Dar cu asta s-a zis cu visul dumitale de-a merge la Redon şi de-a juca, pentru întâia oară în viaţă, într-un teatru adevărat. Fără mine, n-ai să reuşeşti niciodată, ştii bine! Iar eu refuz să merg la Redon sau în altă parte, refuz să merg şi la Fougeray, dacă nu ajungem la o înţelegere echitabilă.

— Câtă zarvă! se plânse Binet. Şi pentru ce? De ce trebuie să presupui că am un suflet de cămătar? Când am bătut palma, habar n-aveam — cum să-mi dea prin minte? — că te vei dovedi atât de nepreţuit pentru trupa mea. Nu trebuia decât să-mi pomeneşti de asta, dragul meu Scaramouche. Sunt un om corect. De azi încolo, vei primi treizeci de livre pe lună. Vezi că ţi-am dublat leafa fără comentarii? Sunt un suflet generos.

— Dar nu şi ambiţios. Ascultă-mă cu atenţie.

Şi André-Louis începu să prezinte un proiect de viitor, care-l umplu de spaimă pe Binet.

— După Redon, Nantes! Nantes şi Teatrul Feydau.

Binet se înecă cu vinul. Teatrul Feydau era un fel de Comedie Franceză de provincie. Marele Fleury jucase acolo, în faţa unui public la fel de pretenţios ca în orice alt mare teatru din Franţa. Chiar şi gândul la Redon, care îi era atât de drag, îi dădea uneori dureri de burtă domnului Binet, într-atât de îndrăzneţ i se părea. Iar Redon era un teatru de păpuşi în comparaţie cu Nantes. Şi totuşi, mucosul ăsta, pe care-l culesese de pe drumuri, în urmă cu trei săptămâni, timp în care dintr-un avocat de ţară se dezvoltase un autor şi un actor, vorbea de Nantes şi de Teatrul Feydau fără să clipească.

— De ce nu la Paris, la Comedia Franceză? întrebă el ironic, când reuşi, în sfârşit, să-şi dezlege limba.

— O să vină la rând şi asta! se auzi glasul insolent al tânărului.

— Cum? Da' ştiu c-ai băut zdravăn, amice!

Însă André-Louis începu să-i explice în detaliu planul pe care-l concepuse. Fougeray avea să fie o repetiţie generală pentru Redon, iar Redon — o repetiţie generală pentru Nantes. Vor rămâne la Redon atâta vreme cât vor face săli pline, între timp lucrând la perfecţionarea interpretării fiecărui rol. Vor mai angaja şi alţi trei-patru actori talentaţi, iar el va mai scrie trei-patru noi scenarii, care ar urma să fie testate şi îmbunătăţite, până ce trupa va avea în repertoriu cel puţin şase piese care să poată fi oricând jucate. Vor cheltui o parte din încasări pe costume şi pe decoruri mai bune şi, în câteva luni, dacă totul mergea ca pe roate, ar trebui să fie pregătiţi să-şi încerce norocul la Nantes. Era foarte adevărat că de obicei la Feydau apăreau doar companii cunoscute

şi reputate, dar, pe de altă parte, la Nantes nu se mai văzuse o trupă de improvizaţie timp de-o generaţie, dacă nu mai mult. Ei vor aduce o noutate, pe care tot oraşul va da năvală s-o vadă, cu condiţia ca jocul lor să fie exact ceea ce trebuia să fie. Scaramouche făgădui că dacă Binet lăsa totul în seama sa, renaşterea *commediei dell'arte* — aşa cum o visa, cu gloria ei de altădată — va întrece toate aşteptările publicului din Nantes.

— După Nantes, vom putea vorbi despre Paris, încheie el netulburat, la fel cum despre Nantes vom discuta concret după Redon.

Puterea lui de convingere, care impresionase o mare de oameni la Rennes şi Nantes, sfârşi prin a-şi face efectul şi asupra domnului Binet. Proiectul lui Scaramouche era pe cât de înspăimântător, pe-atât de atrăgător. Şi cum tânărul avea câte un argument zdrobitor pentru fiecare obiecţie ridicată de Binet, acesta din urmă se lasă păgubaş şi promise că va cugeta cât se poate de serios la cele auzite.

— Redon ne va arăta pe ce cale trebuie s-apucăm, mai zise André-Louis, şi n-am nici o îndoială care va fi aceasta.

Astfel, ceea ce la început păruse marea aventură de la Redon deveni acum un lucru banal. Departe de-a mai fi o tentativă îndrăzneaţă, Redon era considerat o simplă repetiţie pentru ceva mult mai măreţ. În entuziasmul care-l cuprinsese, Binet propuse să deschidă încă o sticlă de Volnay. Scaramouche aşteptă până ce vinul fu turnat în pahare, apoi continuă:

— Toate aceste drumuri ne sunt deschise — vorbi el cât se poate de degajat, privindu-şi paharul în lumină — atâta timp cât rămân alături de voi.

— De acord, dragul meu Scaramouche, de acord. Întâlnirea noastră întâmplătoare a însemnat norocul amândurora.

— Al amândurora, repetă apăsat Scaramouche. Așa da! În felul ăsta, îmi place să cred că nu mă vei da pe mâinile poliției tocmai acum.

— Dar cine se mai gândește la asemenea lucruri?! Glumești, dragul meu Scaramouche! Te implor să nu-mi mai amintești niciodată — dar niciodată — de acea glumă nevinovată pe care am făcut-o.

— Am și uitat de ea! zise atunci împăciuitor André-Louis. Cât despre partea a doua a propunerii mele, dacă urmează să fiu făuritorul norocului dumitale, înfăptuind tot ce-am plănuit, trebuie să am grijă ca în egală măsură să mă ocup și de propria mea soartă.

— În aceeași măsură? se încruntă Binet

— În aceeași măsură, repetă André-Louis. De azi înainte, cu voia dumitale, vom administra afacerile companiei după toate regulile și vom ține registre de socoteli.

— Sunt artist, zise cu mândrie Binet, nu negustor.

— În arta dumitale există și o latură care ține de afaceri și care trebuie administrată cu mare pricepere. M-am gândit eu la toate, în locul dumitale. Nu va mai trebui să-ți bați capul cu fleacuri, care te-ar putea abate de la grija excesivă pentru artă. Tot ce ai de făcut e să-mi răspunzi dacă ești sau nu de acord cu propunerea mea.

— Cum? Care propunere?

— Să mă faci asociatul dumitale, cu drept la profituri egale din încasările companiei.

Faţa mare şi congestionată a lui Pantalone păli, iar ochii, ieşiţi din orbite, nu se puteau dezlipi de chipul lui André-Louis. Apoi urmă explozia.

— Trebuie să fii nebun, de vii să-mi faci o propunere ca asta!

— Nu-i întru totul dreaptă, recunosc. Dar m-am gândit şi la asta. De pildă, n-ar fi corect ca pe lângă tot ce am intenţia să fac pentru dumneata, să mai joc pe Scaramouche sau să-ţi scriu scenarii fără nici o plată, în afară de jumătatea de profit la care-aş fi îndreptăţit ca asociat. Aşa încât, până la împărţirea acestor drepturi, trebuie să mă plăteşti ca actor şi să-mi dai şi-o mică sumă pentru fiecare scenariu pe care-l scriu pentru trupă. Cât anume, asta vom stabili împreună. De asemenea, şi dumneata vei căpăta salariu pentru rolul lui Pantalone. După ce lămurim problema lefurilor tuturor şi a celorlalte cheltuieli, ce rămâne e profitul, pe care-l vom împărţi în mod egal.

Este uşor de imaginat că domnul Binet nu putea înghiţi pe nemestecate o asemenea propunere. Prima reacţie fu de a refuza din capul locului.

— Atunci, prietene, vorbi Scaramouche, ne despărţim chiar din clipa asta. Mâine voi fi obligat să-mi iau rămas-bun de la dumneata.

Binet simţi că-l apucă turbarea. Vorbi despre ingratitudine, pe un ton care-ţi frângea inima. Îşi îngădui chiar şi o nouă aluzie vicleană la mica glumă cu poliţia, deşi promisese să nu mai amintească niciodată despre ea.

— Cât despre asta, fă ce vrei. Du-te şi fă-o pe informatorul, dacă rolul ţi se potriveşte! Ţine minte numai că te vei lipsi pentru totdeauna de serviciile

mele şi că fără mine dumneata eşti un nimic — exact cum erai şi înainte de-a mă primi în trupă.

Domnului Binet nu-i mai păsa de urmări. Îl durea în cot de ele. Avea de gând să-l înveţe minte pe neobrăzatul de avocat că Binet nu era omul căruia să-i baţi cu pumnul în masă.

Scaramouche se ridică în picioare.

— Foarte bine, zise el cu amărăciune şi resemnare. Fă precum ţi-e voia. Dar înainte de a-ţi aduce hotărârea la îndeplinire, mai aşteaptă până mâine. Poate că-n răcoarea dimineţii vei vedea cele două propuneri — a dumitale şi a mea — în adevărata lor lumină. A mea înseamnă norocul amândurora, a dumitale — ruina pentru amândoi. Noapte bună, domnule Binet. Dumnezeu să-ţi ajute să iei hotărârea cea bună.

Hotărârea pe care o luă în cele din urmă domnul Binet era bineînţeles singura posibilă faţă de atitudinea fermă a lui André-Louis, în mâna căruia se aflau toţi aşii. Firește, mai avură loc şi alte discuţii, până ce totul fu pus la punct, iar domnul Binet ajunse la o înţelegere cu André-Louis numai după nesfârşite târguieli — lucru surprinzător pentru cineva care se pretindea artist şi nu om de afaceri. Tânărul trebui să facă şi el niscaiva concesii: fu de acord, de exemplu, să renunţe la pretenţia de a-i fi plătite scenariile şi acceptă şi ca domnul Binet să-şi fixeze un salariu din cale-afară de exagerat faţă de meritele sale.

În cele din urmă, ajunseră la un acord, ale cărui condiţii le comunicară — după cum se cuvenea — întregii companii. Desigur, unii îşi manifestară invidia şi nemulţumirea. Dar aceste sentimente nu

erau profunde şi ele se topiră repede când toţi înţeleseră că prin acest acord între Binet şi Scaramouche, întreaga trupă avea să câştige lefuri mai mari. Şi problema lefurilor întâmpinase o rezistenţă considerabilă din partea bătrânului, dar irezistibilul Scaramouche îi îndepărtase rând pe rând toate obiecţiile.

— Dacă vom juca la Feydau, ai nevoie de o trupă de actori respectabili, nu de-o adunătură de jerpeliţi, numai pielea şi osul. Cu cât îi vei plăti mai bine, cu atât îţi vor aduce încasări mai substanţiale.

În felul acesta, membrii trupei îşi înfrânseră şi resentimentul faţă de rapida avansare a ultimului venit. Cu o singură excepţie, ei acceptau acum cu dragă inimă să fie conduşi de Scaramouche, a cărui dominaţie avea să fie în curând atât de puternică, încât să se întindă şi asupra domnului Binet.

Acea excepţie era Climène. Eşecul suferit în încercarea de a-l face să cadă la picioarele ei pe acest tânăr necunoscut şi interesant, adus de soartă pe neaşteptate în mijlocul lor, dăduse naştere în sufletul ei unei porniri răutăcioase, care sporea zi de zi, datorită faptului că el continua s-o ignore. Îşi dojenise tatăl când acesta se hotărâse să-l ia pe André-Louis ca asociat. Fata îşi ieşise din fire şi-i reproşase tatălui ei că-i un naiv, la care domnul Binet — după cum îi şedea bine unui Pantalone — îşi pierduse şi el răbdarea şi-i arsese vreo câteva. Climène trecu şi palmele primite tot în contul lui Scaramouche, pândind ocazia de a-i mai plăti măcar o parte din datorie. Dar prilejul nu i se ivea prea des. Exact în acea perioadă, Scaramouche era foarte ocupat. În săptămâna de pregătiri de la

Fougeray fu rareori văzut, cu excepţia spectacolelor, iar odată ajunşi la Redon, zbura ca vântul de la teatru la han şi înapoi.

Încă de la început, experimentul de la Redon dădu rezultate. Stimulat şi încurajat, André-Louis munci zi şi noapte timp de o lună, cât rămaseră în micuţul şi aglomeratul orăşel de provincie. Momentul fusese bine ales, deoarece era în toi târgul de castane, iar principalul centru era Redon. În fiecare după-amiază, micuţul teatru gemea de spectatori. Faima trupei se răspândise repede, dusă de cultivatorii de castani de prin partea locului, care veneau cu marfă la târgul din Redon, iar publicul era format din lume sosită din tot ţinutul, de prin satele învecinate, până la Allaire, Saint Perrieux şi Saint Nicolas.

Ca nu cumva să scadă interesul publicului, André-Louis pregătea câte un nou scenariu în fiecare săptămână. Mai scrise încă trei, pe lângă cele două cu care înzestrase deja compania: *Căsătoria lui Pantalone, Îndrăgostitul cel timid* şi *Fiorosul căpitan.* Dintre toate, cel de-al treilea se bucură de cel mai mare succes. Era inspirat din *Miles gloriosul* al lui Plaut şi-i oferea vaste posibilităţi lui Rhodomont, precum şi un rol frumos lui Scaramouche, vicleanul locotenent al fiorosului căpitan. Succesul se datora în mare măsură faptului că André-Louis extinsese scenariul, indicând cât se poate de precis ce linie trebuiau să urmeze dialogurile, ba chiar — pe alocuri — scriind el însuşi replicile ce urmau a fi rostite, fără a cere totuşi actorilor să le respecte cu sfinţenie.

Între timp, pe măsură ce afacerea prospera, începu să se ocupe de croitori, înnoind garderoba

trupei — ceea ce era mai mult decât necesar. Alergă peste tot, până ce găsi vreo câţiva actori mai nevoiaşi, pe care îi convinse să se angajeze în companie pentru rolurile mai mici — spiţeri sau notari — şi-i puse să-şi umple orele de răgaz pictând decoruri noi, pentru a fi gata de „cucerirea oraşului Nantes" — cum spunea el — eveniment ce avea să se petreacă în anul următor. Niciodată în viaţă nu lucrase atât de înverşunat. Rezerva lui de energie şi entuziasm era inepuizabilă, la fel ca şi buna dispoziţie. Pleca şi se întorcea, juca, scria, concepea, regiza, plănuia, realiza, în timp ce domnul Binet, scăpat de orice griji, bea vin de Burgundia în fiecare seară, mâncând pâine albă şi alte delicatese şi tot felicitându-se că a avut isteţimea de a-şi alege ca partener pe băiatul acesta harnic şi neobosit. Dându-şi seama cât de nejustificate fuseseră temerile sale de a juca la Redon, bătrânul începuse de-acum să-şi alunge şi spaima provocată de ideea teatrului din Nantes.

Fericirea lui era împărtăşită de întreaga trupă, cu aceeaşi singură excepţie: Climène. Încetase să-l mai ironizeze pe Scaramouche, înţelegând în cele din urmă că sarcasmele ei nu-i făceau nici o impresie, şi preferase să se închidă în sine. Astfel, inexplicabila ei ură faţă de tânăr devenea cu atât mai puternică cu cât nu se exterioriza. Până la urmă, însă, tot avea să izbucnească.

Într-o zi, fata îi ieşi în cale, când el tocmai părăsea teatrul, după reprezentaţie. Toţi ceilalţi plecaseră, iar ea se întorsese, sub pretext că a uitat ceva.

— Pot să ştiu şi eu cu ce te-am supărat? îl întrebă ea fără ocolişuri.

— Să mă superi, domnişoară? repetă el, neînţelegând nimic.

Ea schiţă un gest de nerăbdare.

— De ce mă urăşti?

— Să te urăsc, domnişoară? Eu nu urăsc pe nimeni. Mi se pare cel mai stupid sentiment. N-am urât niciodată — nici măcar pe cei ce-mi sunt duşmani.

— Câtă resemnare creştinească!

— Cât despre dumneata... Cum aş putea să te urăsc? Eşti o fiinţă adorabilă. Îl invidiez pe Léandre în fiecare clipă. M-am gândit foarte serios să-i dau lui rolul lui Scaramouche, ca să joc eu îndrăgostitul.

— Nu cred c-ar avea cine ştie ce succes! zise ea.

— Exact gândul acesta mă munceşte şi pe mine. Şi totuşi, dac-aş avea şi eu norocul lui Léandre, poate c-aş reuşi să fiu convingător.

— La ce noroc faci aluzie?

— Acela de-a juca alături de-o fată atât de încântătoare.

Ochii ei atât de galeşi deveniseră scrutători, pândind orice schimbare de expresie de pe chipul tras al lui André-Louis.

— Îţi baţi joc de mine! zise fata şi trecu pe lângă el, intrând în teatru, ca să caute pretinsul obiect pierdut.

Cu un asemenea om, nici n-o puteai scoate la capăt. Era complet lipsit de sentiment. Nu era deloc bărbat.

Totuşi, când se întoarse, după vreo cinci minute, îl găsi tot lângă uşă.

— N-ai plecat încă? îl întrebă ea, bănuitoare.

— Te aşteptam, domnişoară. Probabil că mergi la han. Dacă mi-ai permite să te-nsoţesc...

— Câtă galanterie! Câtă condescendenţă!

— Ai prefera, poate, să n-o fac?

— Cum să prefer aşa ceva, domnule Scaramouche? În afară de asta, amândoi avem acelaşi drum, iar străzile sunt pentru toată lumea. Vreau să spun, doar, că sunt copleşită de această neobişnuită onoare.

Privindu-i feţişoara nostimă, pe care se aşternuse un aer cât se poate de demn, André-Louis începu să râdă.

— Poate m-am temut că nu-mi vei cere această onoare.

— Ah, acum înţeleg! strigă ea. Va să zică eu trebuie să-ţi cer asemenea dovezi de respect! Să mă ploconesc în faţa unui bărbat, ca să-mi acorde o dovadă de elementară politeţe! Aşa trebuie că stau lucrurile, din moment ce dumneata, care le ştii pe toate, ai spus-o cât se poate de clar. Nu-mi rămâne decât să-mi cer scuze pentru ignoranţă.

— Te amuză să fii crudă! îi spuse Scaramouche. Dar n-are nici o importanţă. Mergem?

Porniră împreună cu paşi vioi, ca să-şi pună sângele în mişcare, căci noaptea de iarnă era foarte rece. Un timp merseră în tăcere, fiecare încercând să tragă cu coada ochiului spre celălalt.

— Deci găseşti că sunt crudă! vorbi ea într-un târziu, dezvăluind faptul că spusele tânărului merseseră drept la ţintă.

O privi cu un început de surâs.

— Vrei să spui că nu-i aşa?

— Eşti primul bărbat care m-acuză de asta.

— Nu-ndrăznesc să cred că eu sunt primul faţă de care te-ai arătat crudă. Ar fi prea măgulitor pentru mine. Prefer să cred că ceilalţi au suferit în tăcere.

— Mon Dieu! Ai suferit?

Glasul ei era pe jumătate serios, pe jumătate ironic.

— Ia această mărturisire ca pe-o ofrandă pe altarul orgoliului tău.

— N-aş fi crezut niciodată că...

— Cum era să-ţi dai seama? Nu sunt eu oare ceea ce tatăl tău numeşte „un actor înnăscut"? Am fost actor cu mult înainte de-a deveni Scaramouche. Aşa încât am râs, ceea ce fac de multe ori când mă doare sufletul. Când tu aveai chef să te porţi dispreţuitor, mă prefăceam şi eu că te disprețuiesc.

— Ai jucat perfect, zise ea, fără a sta pe gânduri.

— Bineînţeles. Sunt un actor desăvârşit.

— Şi de unde schimbarea asta bruscă?

— E răspunsul meu la schimbarea petrecută cu tine. Ai obosit să tot faci pe femeia lipsită de suflet — un rol ingrat, crede-mă, şi nedemn de talentul tău. Dacă eu aş fi femeie şi-aş avea frumuseţea şi gingăşia ta, Climène, nu m-aş folosi de ele ca de nişte arme, menite să rănească.

— Frumuseţe şi gingăşie! îl îngână fata, prefăcându-se amuzată şi surprinsă.

Dar atitudinea i se schimbase simţitor.

— Şi când ai descoperit la mine frumuseţea şi gingăşia, domnule Scaramouche?

El o privi o clipă, admirându-i făptura ageră şi încântătoare — adorabila feminitate care-l atrăsese irezistibil încă din primul moment.

— Într-o dimineaţă când te-am văzut repetând o scenă de dragoste, împreună cu Léandre.

O văzu cum face ochii mari de surpriză: apoi ea îşi adumbri privirea, coborându-şi pleoapele, ca tânărul să nu-i poată citi în suflet.

— Cum, dar atunci m-ai văzut pentru prima oară-n viaţă!

— Pân-atunci n-am avut ocazia să-ţi cunosc farmecul...

— Îmi ceri să cred prea mult, îi zise ea, dar glasul îi era mai blând ca niciodată.

— Deci refuzi să crezi că frumuseţea şi graţia ta au fost motivul pentru care m-am alăturat trupei tatălui tău, schimbându-mi astfel destinul?

Ea începu să respire precipitat. Nu mai era în căutare de pretexte pentru o răbufnire. Toată ciuda şi nemulţumirea fuseseră date uitării.

— Dar de ce? Cu ce scop?

— Cu scopul ca-ntr-o zi să te rog să fii soţia mea.

Şocată, fata se opri în loc şi se răsuci cu faţa spre el. Îl privi în ochi, de data asta fără fereală. Ochii ei sclipeau cu o umbră de mânie, în timp ce faţa i se împurpurase uşor. Bănui că-şi bate joc de ea într-un mod nepermis.

— Nu crezi că te cam grăbeşti? îl întrebă, pornită.

— Nu. Nu ţi-ai dat seama pân-acum că sunt un om care acţionează sub impulsul momentului? Uită-te ce-am făcut din trupa Binet în mai puţin de câteva luni. Un altul s-ar fi căznit un an de zile, făr-a realiza nici măcar pe jumătate din ce-am realizat eu. De ce-aş fi mai domol în iubire decât la muncă? Ar fi mai înţelept s-aştept iubirea să vină la mine? M-am stăpânit şi m-am străduit să nu te sperii cu graba mea. Prin asta mi-am făcut mie rău — mai ales atunci când îţi arătam indiferenţa şi răceala pe care mi le arătai şi tu. Am aşteptat — nici nu ştii cu câtă răbdare! — să te plictiseşti de-a mai fi rea cu mine.

— Eşti un om uluitor, zise ea fără vlagă

— Adevărat, încuviinţă André-Louis. Numai convingerea că sunt altfel decât ceilalţi mi-a dat voie să sper aşa cum am sperat.

Mecanic, de parcă s-ar fi înţeles între ei, îşi reluară plimbarea.

— Şi-atunci când te plângi că mă cam grăbesc, urmă el, te rog să-ţi aduci aminte că totuşi până acum nu ţi-am cerut nimic.

— Ce vrei să spui? se încruntă fata.

— Nu ţi-am vorbit decât despre speranţele mele. Nu sunt chiar atât de nesăbuit, încât să pretind să se realizeze imediat.

— Asta-i o hotărâre prudentă, zise ea înţepată.

— Firește.

Calmul lui o exaspera. Restul drumului îl parcurseră în tăcere, aşa că pentru moment lucrurile se opriră aici.

Dar în aceeaşi seară, după cină, în clipa când Climène era pe punctul de a merge la culcare, se întâmplă ca amândoi să se găsească din nou singuri în încăperea de la etaj, rezervată de Binet exclusiv pentru trupă. După cum se vede, compania „Binet" începea să capete prestigiu.

Când Climène se ridică să plece, Scaramouche se sculă şi el, ca să-i aprindă sfeşnicul. Ţinând lumina în mâna stângă, fata îi oferi dreapta, cu degete lungi şi albe, cu rotunjimea marmoreană a braţului dezgolit până la cot.

— Noapte bună, Scaramouche — şopti ea atât de blând şi drăgăstos, încât lui i se tăie răsuflarea şi rămase privind-o ţintă, cu ochi arzători.

Apoi îi apucă vârfurile degetelor şi, aplecându-se, le sărută apăsat, după care o privi din nou.

Răscolitoarea ei feminitate îl atrăgea, îl chema, i se oferea. Chipul fetei era palid, în ochi îi sclipea o luminiţă, iar buzele întredeschise schiţau un zâmbet ciudat, în timp ce pieptul i se ridica şi cobora spasmodic sub eşarfa de dantelă, trădându-i tulburarea.

Fără să-i dea drumul la mână, o trase înspre el, iar fata nu opuse nici o rezistenţă. Îi luă sfeşnicul şi-l puse alături, pe bufetul din spate. În clipa următoare, braţele lui André-Louis înlănţuiră trupul zvelt şi subţire al Climènei şi tânărul se aplecă s-o sărute, murmurându-i numele, ca pe o rugăciune.

— Şi-acum, sunt tot crudă? întrebă ea, cu răsuflarea întretăiată.

Drept răspuns, el o sărută din nou.

— Tu m-ai făcut să fiu crudă, pentru că nu voiai să vezi nimic — îi şopti ea la ureche.

Dar uşa se dădu de perete şi în prag apăru domnul Binet, a cărui privire paternă avea astfel ocazia de a se „delecta" cu indecenta situaţie în care îşi descoperea propria fiică.

Rămase cu gura căscată, în timp ce tinerii se desprinseră încet din îmbrăţişare, cu un calm prea desăvârşit pentru a fi firesc.

— Ce-nseamnă asta? întrebă domnul Binet, uluit şi profund şocat.

— E nevoie de vreo explicaţie? Nu se vede foarte clar? Înseamnă că eu şi Climène am hotărât să ne căsătorim.

— Dar ce hotărăsc eu n-are nici o importanţă?

— Desigur că are. Sper însă că dumneata nu vei avea nici prostul gust, nici inima de piatră de-a ne pune beţe-n roate.

— Eşti chiar atât de sigur? Cum de nu! Doar e-n firea dumitale să mergi la sigur. Numai că de fiica mea să nu fii atât de sigur. În privinţa ei, am eu socotelile mele. Ai făcut un lucru urât, Scaramouche. Mi-ai înşelat încrederea. Sunt foarte supărat pe dumneata.

Şi înaintă încă puţin, cu paşi grei, dar ciudat de neauziţi. Scaramouche se întoarse către fată, zâmbi şi-i întinse sfeşnicul.

— Lasă-ne singuri, Climène. Am să-ţi cer mâna de la tatăl tău, după cuviinţă.

Ea dispăru, îmbujorată şi mai frumoasă ca oricând, cu aeru-i timid şi încurcat. Scaramouche închise uşa şi se întoarse spre domnul Binet, care, furios, se azvârlise într-un jilţ, în capul mesei. Tânărul se pregăti să-i ceară mâna Climènei, după toate rigorile unei astfel de ocazii, aşa cum făgăduise.

— Tată socrule, începu el, dă-mi voie să te felicit. Asta va însemna cu siguranţă Comedia Franceză pentru Climène, iar dumneata, nu peste mult timp, te vei bucura de strălucirea gloriei ei. Deşi ca tată al doamnei Scaramouche, te-ai putea bucura de faimă cu mult mai devreme...

Binet, care se înroşea la faţă din ce în ce mai tare, îl fulgeră cu privirea, consternat, fără să poată scoate un cuvânt. Furia lui era cu atât mai mare, cu cât era convins că, indiferent ce-ar fi spus sau ar fi făcut, flăcăul ăsta irezistibil l-ar fi determinat să se supună voinţei sale. În cele din urmă, reuşi să-şi recapete graiul.

— Pirat blestemat! urlă el, dând în masă cu pumnul cât un baros. Piratule! Mai întâi vii la mine şi mă jefuieşti de jumătate din câştigul ce mi se

cuvine, iar acum vrei să-mi furi şi fata! Da' să mă ia dracu' dac-am s-o dau pe mâna unui escroc ca tine, fără nume şi fără căpătâi, pe care-l aşteaptă spânzurătoarea!

Scaramouche, care nu-şi pierduse cumpătul câtuşi de puţin, se întinse şi sună din clopoţel. Zâmbi îmbujorat şi cu ochii sclipitori. În seara aceea, viaţa i se părea foarte frumoasă. Îi datora, într-adevăr, foarte mult domnului de Lesdiguières.

— Binet, zise el, uită măcar o dată că eşti Pantalone şi poartă-te aşa cum trebuie să se poarte un socru drăguţ şi amabil, când a dat peste un ginere cu calităţi excepţionale. Să bem o sticlă cu vin de Burgundia, fac eu cinste! Cel mai bun vin de Burgundia din Redon. Aşa că vino-ţi în fire ca să-l onorezi cum se cuvine. Tulburările fierii dăunează întotdeauna sensibilităţii gustative.

Capitolul 7

CUCERIREA ORAŞULUI NANTES

După cum menţionează exemplarele care s-au păstrat din *Curierul nantez,* trupa Binet s-a produs la Nantes pentru întâia oară cu *Vicleniile lui Scaramouche.* Numai că la Nantes nu sosiseră ca în alte orăşele sau târguri de provincie, neanunţaţi dinainte şi bazându-se numai pe o paradă, ca să atragă atenţia asupra lor. André-Louis împrumutase metodele Comediei Franceze. Procedând cu îndrăzneală şi exclusiv după cum îl tăia capul, comandase la Redon afişe tipărite, iar cu patru zile înainte de sosirea trupei, acestea fuseseră lipite la intrarea Teatrului Feydau şi prin tot oraşul, atrăgând atenţia unui număr considerabil de nantezi, în vremea aceea afişele fiind încă un lucru destul de neobişnuit. Încredinţase această misiune unuia dintre ultimii angajaţi ai trupei, un tânăr isteţ, pe nume Basque, pe care-l trimisese la Nantes înainte de sosirea companiei.

La Muzeul Carnavalet încă se mai poate vedea un asemenea afiş. Cu excepţia domnului Binet şi a fiicei sale, actorii sunt menţionaţi doar cu numele

purtat pe scenă; lăsând deoparte faptul că cel ce juca pe Trivelin într-o piesă apărea sub numele de Tabarin în alta, afişul face ca numărul membrilor trupei să pară cu cel puţin jumătate mai mare decât era în realitate. În el se anunţa că turneul se va deschide cu *Vicleniile lui Scaramouche*, urmată de încă cinci piese, ale căror titluri erau menţionate; la acestea se puteau adăuga şi alte scenarii, fără nume precizat, în caz că primirea făcută de distinsul şi luminatul oraş Nantes trupei lui Binet, ar fi încurajat-o să-şi prelungească şederea la Teatrul Feydau. Se punea mare accent pe faptul că era vorba de o companie de improvizaţie în vechiul stil italian, lucru care nu se mai văzuse în Franţa de o jumătate de secol; publicul nantez era invitat să nu scape ocazia de a-i vedea pe distinşii actori care reînviau gloria de altădată a *commediei dell'arte*.

Tot în anunţ se spunea că vizita la Nantes era preludiul vizitei la Paris, unde trupa intenţiona să arunce mănuşa actorilor de la Comedia Franceză şi să arate tuturor cum arta improvizatorului este mai mare decât cea a actorului, care depinde de autor pentru ceea ce are de spus, astfel încât întotdeauna rosteşte aceleaşi replici când joacă în aceleaşi piese.

Textul era foarte îndrăzneţ, ceea ce îl speriase din cale-afară pe domnul Binet, alungându-i şi puţina minte pe care i-o mai lăsase vinul de Burgundia, de care la vremea aceea îşi putea permite să abuzeze. Bătrânul ridicase obiecţii vehemente, din care André-Louis înlăturase o parte, neluând în seamă restul.

— Recunosc că-i îndrăzneţ, replică Scaramouche. Dar la vârsta dumitale ar fi trebuit să ştii că în

timpurile pe care le trăim, nimic nu reuşeşte decât cu îndrăzneală.

— Îţi interzic să pui afişul! Pur şi simplu îţi interzic! nu se lăsase domnul Binet.

— Nici nu m-aşteptam la altceva. La fel cum mă aştept ca nu peste mult timp să-mi mulţumeşti că nu te-am ascultat.

— Ai să provoci o catastrofa!

— Am să provoc norocul! Cea mai mare catastrofă care ţi s-ar putea întâmpla ar fi să te întorci în pieţele satelor şi târgurilor de provincie de unde te-am scos eu. Şi totuşi, în ciuda rezistenţei dumitale, eu tot am să te fac să joci la Paris! Lasă totul în seama mea.

Şi André-Louis plecase să supravegheze tipărirea afişului. Dar pregătirile nu se opriseră aici. Tânărul scrisese un articol interesant despre gloria *commediei dell'arte* şi renaşterea ei în arta trupei de improvizatori condusă de marele actor Florimond Binet. Numele lui Binet nu era Florimond, dar Andre-Louis avea un ascuţit simţ dramatic. Articolul trata pe larg despre punctele de atracţie enumerate în afiş. Iar autorul lui îl convinsese pe Basque, care avea relaţii la Nantes, să se folosească de toată influenţa de care dispunea şi de toată mita pe care şi-o putea permite, ca articolul să apară în *Curierul nantez,* cu câteva zile înainte de sosirea trupei lui Binet.

Basque reuşise, lucru deloc surprinzător, date fiind neîndoielnicele merite literare şi conţinutul interesant al articolului.

Aşa încât în prima săptămână a lui februarie, trupa lui Binet descinse într-un oraş aflat în

așteptare febrilă. Domnul Binet ar fi vrut să-și facă intrarea ca de obicei — paradă cu costume, tobe și talgere. Dar André-Louis rămase neînduplecat.

— N-am face altceva decât să le arătăm sărăcia noastră, zise el. E mai bine să ne strecurăm în oraș neștiuți de nimeni și să lăsăm totul pe seama imaginației publicului.

Ca și în alte rânduri, avu și de astă dată câștig de cauză. Deja obosit să lupte împotriva curentului vijelios al voinței lui André-Louis, domnul Binet se trezi acum în fața unei lupte inegale, întrucât Climène se aliase cu Scaramouche, susținându-i punctele de vedere și alăturându-se reproșurilor aduse gândirii încete și reacționare a tatălui ei Așa încât Binet își înălță brațele spre cer, blestemând metaforic ziua în care îl primise pe tânăr în trupa lui, apoi se lăsă dus în voia curentului, convins că, până la urmă, îi era dat să se înece. Dar până atunci, avea de gând să-și înece doar amarul — și asta în vin de Burgundia. Nicicând în viața lui nu i se păruse vinul de Burgundia mai binefăcător ca acum. Poate că lucrurile nu stăteau totuși chiar atât de prost pe cât își imagina. La urma urmei, se gândi el, ar fi trebuit să-i mulțumească lui Scaramouche pentru vinul de Burgundia. Chiar continuând să se teamă de ce-i mai rău, se va strădui, totuși, să spere în mai bine.

Și tare se temea de ce-i mai rău în seara când cortina Teatrului Feydau se ridică pentru prima reprezentație, în fața unei săli destul de pline, ai cărei spectatori avuseseră curiozitatea să urmeze îndemnurile de pe afiș.

Și, deși se pare că scenariul *Vicleniilor lui Scaramouche* nu s-a păstrat până în zilele noastre,

ştim totuşi, din *Confesiunile* lui André-Louis, că se deschide cu Polichinelle în postura unui îndrăgostit înfumurat şi cumplit de gelos, care tocmai o convinge pe subreta Colombina să-şi spioneze stăpâna, pe Climène. Cuvintele măgulitoare n-au nici un spor la isteaţa Colombina, căreia îi plac curtezanii cu înfăţişare atrăgătoare şi atenţi la tributul cerut de propriile-i farmece; aşadar, îndrăgostitul cel ghebos trece la oribile ameninţări cu răzbunarea, în caz că ea l-ar trăda sau ar refuza să i se supună. Cum nici aşa nu reuşeşte să-şi atingă scopul, recurge la mită şi, după ce-şi deşartă bine punga în palma primitoare a Colombinei, obţine — în sfârşit — consimţământul ei de a-şi spiona stăpâna, ca mai apoi să-i dezvăluie curtezanului tot ce-ar urma să afle.

Cei doi jucară scena foarte bine, fiind poate într-o oarecare măsură ajutaţi şi de propria lor nervozitate, la gândul că se aflau în faţa unui public atât de distins. Polichinelle era cât se poate de fioros, arogant şi insistent. Colombina, obraznică şi indiferentă la linguşirile lui, râdea ironic de ameninţările cu răzbunarea, ca mai apoi să devină cât se poate de şireată şi să stoarcă tot mai mulţi bani de la cel ce-i oferise mită.

În sală se auzeau râsete promiţătoare. Dar domnul Binet, care tremura în culise, ducea dorul hohotelor de râs ale spectatorilor neciopliţi în faţa cărora jucase până acum, aşa încât temerile lui deveneau din ce în ce mai chinuitoare.

De-abia ieşise pe uşă Polichinelle, că Scaramouche sări înăuntru pe fereastră. Era o intrare plină de efect, care de-obicei stârnea râsete nepotolite. Dar

de data asta, nimic. În acea dimineaţă, stând în pat, Scaramouche se gândise bine şi se hotărâse să apară într-un mod cu totul nou. Avea să renunţe la jocul şarjat şi la clovneriile care făcuseră deliciul neciopliţilor de prin pieţe, în favoarea unor subtilităţi de interpretare. Avea să abordeze un umor viclean, reţinut, de o oarecare demnitate, păstrând o înfăţişare cu desăvârşire solemnă şi folosindu-şi replicile sec, fără a părea conştient de efectul comic cu care urmărea să le înzestreze. Astfel, chiar dacă publicului îi va lua mai mult timp să-l înţeleagă, în final îl va aprecia mai mult. Credincios acestei hotărâri, îşi jucă rolul de prieten şi aliat tocmit de îndrăgostitul Léandre, din partea căruia venea să ceară veşti de la Climène, fără a scăpa din vedere oportunitatea de a-şi continua idila cu Colombina şi planurile de a-l stoarce de bani pe Pantalone. De asemenea, îşi luase şi libertatea de a schimba pe ici, pe colo tradiţionalul costum al lui Scaramouche: vesta şi pantalonii erau împestriţaţi cu dungi roşii, iar croiala aducea puţin cu moda Henric al III-lea. Înlocuise tichia de catifea neagră cu o pălărioară conică, ale cărei boruri răsucite în sus erau împodobite cu un smoc de pene. În plus, renunţase la chitară.

Domnul Binet îşi încorda cu disperare auzul. În aşteptarea hohotului de râs cu care era întâmpinată întotdeauna intrarea lui Scaramouche, şi când urechea nu prinse nimic, simţi cum creşte în el deznădejdea. Deodată, deveni conştient de ceva neobişnuit de alarmant în comportarea lui Scaramouche: îşi păstrase accentul străin şi şuierător, dar nimic din gesturile largi şi pălăvrăgeala gălăgioasă, atât de îndrăgite de publicul de până acum.

Deznădăjduit, începu să-şi frângă mâinile:

— Gata! S-a zis cu noi! Individul ăsta a distrus totul! Aşa-mi trebuie dac-am fost prost şi l-am lăsat să facă tot ce-a vrut!

Dar bătrânul se înşela amarnic. Prima bănuială în acest sens o avu când intră şi el pe scenă, de unde văzu că spectatorii erau atenţi şi observă zâmbete tăcute şi apreciative pe fiecare faţă. Totuşi nu fu sigur că vor scăpa cu viaţă decât în clipa când se lăsă cortina după primul act, iar din sală explodă nestăvilit un ropot de aplauze.

Dacă în *Vicleniile lui Scaramouche* rolul lui Pantalone n-ar fi fost cel al unui dobitoc bătrân, timid şi nepriceput, Binet, cu temerile lui, ar fi făcut să se ducă totul de râpă. Dar aşa, chiar aceste temeri, accentuând şovăiala şi uluirea care erau esenţa rolului său, îi asigurară succesul. Şi avură, într-adevăr, un succes răsunător, care justifică pe deplin anunţarea trupei cu surle şi fanfare, de care fusese acuzat Scaramouche.

Cât despre eroul nostru, succesul lui nu fu doar un succes de public. La terminarea reprezentaţiei, întreaga trupă, adunată în foaierul teatrului, îi făcu o primire dintre cele mai entuziaste. Talentul, resursele şi energia lui îi transformaseră, în câteva săptămâni, dintr-o ceată de saltimbanci vagabonzi într-o respectabilă companie de teatru, cu actori de primă mână. Toate acestea i le datorau lui, ceea ce şi mărturisiră într-un discurs ţinut de Polichinelle, care completă acest omagiu adus meritelor lui André-Louis prin angajamentul ca aşa cum au cucerit oraşul Nantes, să cucerească întreaga lume, sub îndrumarea lui.

În entuziasmul lor, neglijaseră puţin sentimentele domnului Binet. Bătrânul era deja destul de iritat de permanenta nesocotire a dorinţelor sale şi de conştiinţa propriei slăbiciuni în comparaţie cu Scaramouche. Şi, deşi suportase această treptată uzurpare a autorităţii, deoarece fusese compensată de un profit personal care treptat sporea şi el, totuşi, în adâncul sufletului, nemulţumirea ajunsese să-i înăbuşe orice urmă de recunoştinţă pe care ar fi trebuit s-o datoreze asociatului său. În acea seară, cu nervii la pământ, trecuse printr-o spaimă de moarte, pe care nu i-o ierta lui Scaramouche nici chiar în faţa acestui ultim succes, în fond, aproape miraculos.

Pe lângă toate acestea, acum se mai vedea şi ignorat de propria-i trupă, pe care o selectase şi o adunase cu atâta trudă dintre oamenii găsiţi ici-colo, în drojdia societăţii. Simţea că-i plesneşte fierea şi că în suflet i se trezeşte o răutate pe care nu reuşise niciodată să şi-o înăbuşe pe deplin. Dar oricât de adânc îl rodea furia, nu-l orbea într-atât încât să facă prostia de-a se da de gol. Şi totuşi, în această clipă, era absolut necesar să se impună, dacă nu voia să rămână pe veci un om lipsit de importanţă pentru propria-i trupă, peste care domnise nestingherit luni de zile, până ce apăruse intrusul care-şi umpluse buzunarele şi-i subminase prestigiul.

Aşadar, de cum termină de vorbit Polichinelle, Binet făcu un pas înainte. Cum machiajul îl ajuta să-şi ascundă amărăciunea şi ciuda, se prefăcu a se alătura laudelor acestuia. Dar vorbi în aşa fel, încât să fie clar pentru toţi că realizările lui Scaramouche

se datorau în primul rând bunăvoinţei lui Binet, care fusese tot timpul braţul călăuzitor al tânărului său asociat. Ţinând isonul lui Polichinelle, dorea să-i mulţumească lui Scaramouche cam în acelaşi mod în care un senior şi-ar fi arătat recunoştinţa faţă de valetul care i-a îndeplinit ordinele cu precizie şi credinţă.

Această intervenţie nu-i păcăli pe ceilalţi şi nu-l uşură nici pe vorbitor. Dându-şi seama cât de puţină atenţie se acorda discursului său, Binet se înciudă şi mai mult. Însă, cel puţin, făcuse faţă onorabil şi se salvase de la nulitate — el, directorul trupei!

Să spunem că ceilalţi nu se lăsaseră păcăliţi ar fi poate prea mult, pentru că trupa se înşelase, totuşi, într-o singură privinţă: sentimentele lui Binet. Dând la o parte insinuările prin care îşi atribuia toate meritele, toţi rămaseră încredinţaţi că inima lui era la fel de plină de recunoştinţă ca şi a lor. Chiar şi André-Louis împărtăşea această opinie şi, în scurtul său discurs de mulţumire, susţinu cu însufleţire pretenţiile ridicate de domnul Binet.

În continuare, tânărul îi înştiinţă că pentru el succesul de la Nantes era cu atât mai important cu cât făcea realizabil visul său cel mai scump: căsătoria cu Climène. El era primul care să afirme că-i nevrednic de un asemenea noroc. Această căsătorie avea să strângă legăturile dintre proaspătul ginere şi bunul său prieten, domnul Binet, căruia îi datora tot ce realizase pentru sine şi pentru întreaga trupă.

Vestea fu primită cu mare bucurie, întrucât în lumea teatrului îndrăgostiţii sunt la fel de simpatizaţi ca şi în lumea de dincolo de scenă. Deci toţi

felicitară fericita pereche, cu excepţia lui Léandre, a cărui privire era mai tristă ca oricând.

În acea seară, urcară în camera de la etaj a hanului de pe Quai de la Fosse — acelaşi din care, cu câteva săptămâni în urmă, André-Louis pornise să joace un rol complet diferit în faţa publicului nantez. Şi totuşi, chiar atât de diferit? se întreba el. Nu fusese oare şi atunci tot un fel de Scaramouche, ager şi viclean, meşter la trasul sforilor, capabil să înşele mulţimea, înflăcărând-o în mod cinic, prin susţinerea unor idei în care nu credea? Era chiar atât de surprinzător că obţinuse un succes atât de rapid şi de total ca actor? Nu asta fusese întotdeauna? Nu pentru aşa ceva fusese zămislit?

În seara următoare, se jucă *Îndrăgostitul cel timid.* Sala era plină, întrucât faima premierei se răspândise repede, aşa că succesul de luni fu reeditat. Miercuri jucară *Figaro-Scaramouche,* iar joi dimineaţă, *Curierul nantez* publică un articol în care mai mult de o coloană era consacrată acestor străluciţi improvizatori, care îi întreceau de departe pe simplii recitatori de roluri învăţate pe dinafară.

Citindu-l la micul dejun, André-Louis, care nu-şi făcea iluzii la adresa adevărurilor pe care le conţinea, râse în sinea lui: noutatea genului abordat de trupă şi reclama pretenţioasă, pe care i-o făcuse chiar el, sfârşiseră prin a-i îmbrobodi pe toţi. André-Louis se răsuci să-i salute pe Binet şi pe Climène, care tocmai intraseră, apoi flutură ziarul deasupra capului.

— S-a aranjat, zise el. Rămânem la Nantes până la Paşti.

— Nu zău! mormăi Binet, cât se poate de acru. Pe toate le aranjezi, prietene!

— Citeşte şi dumneata! îl îndemnă André-Louis, întinzându-i ziarul.

Morocănos, Binet începu să citească. Când termină, puse ziarul deoparte, fără un cuvânt, şi-şi concentră întreaga atenţie asupra micului dejun.

— Ei, am avut dreptate sau nu? îl întrebă Scaramouche, căruia purtarea lui Binet i se păru puţin cam bizară.

— În legătură cu ce?

— Cu venirea la Nantes,

— Dacă nu mă gândeam eu la asta, n-am fi venit, mormăi Binet şi începu să mănânce.

Intrigat, André-Louis renunţă să mai discute.

După micul dejun, ieşi împreună cu Climène să se plimbe pe chei şi să respire o gură de aer curat. Era o zi cu soare strălucitor, mai caldă decât cele precedente. Când erau pe punctul să plece, Colombina le făcu figura şi se arătă dornică să-i însoţească. Dar lucrurile se aranjară cât de cât când şi Arlechino alergă în urma lor, nevrând să rămână departe de Colombina.

André-Louis, care mergea împreună cu Climène, la câţiva paşi înaintea celuilalt cuplu, începu să vorbească despre gândul care-l frământa cel mai mult.

— Tatăl tău se poartă foarte ciudat faţă de mine, zise el. De parcă mi-ar fi devenit dintr-o dată ostil...

— Ţi se pare, îl linişti fata. Tata îţi este foarte recunoscător, ca şi noi toţi, de altfel.

— Asta numai recunoştinţă nu se poate numi. E furios pe mine — şi cred că ştiu de ce. Tu nu-nţelegi? Nu ghiceşti?

— Să ştii că nu!

— Climène, dacă tu ai fi fata mea — şi har Domnului că nu eşti! —, aş fi foarte supărat pe bărbatul care te-ar lua de lângă mine. Bietul Pantalone! Când i-am spus că vreau să te iau de soţie, m-a făcut „pirat"!

— Avea dreptate! Ai fost foarte îndrăzneţ, ca să mă răpeşti, Scaramouche!

— Asta-mi stă în fire, replică el. Tatăl tău e convins că actorii trebuie să joace rolurile care se potrivesc temperamentului lor real.

— Aşa e! Iar tu pui mâna pe tot ce vrei, nu? îl întrebă ea, privindu-l cu dragoste şi timiditate.

— Se prea poate, încuviinţă el. I-am obţinut consimţământul, forţându-i puţin mâna. N-am aşteptat să-şi dea acordul de bunăvoie. Când el mă refuza de fapt, eu i-am smuls încuviinţarea, iar acum vreau să-l silesc să accepte şi de bunăvoie.... Cred că asta l-a deranjat cel mai tare.

Climène râse ţi începu să-i răspundă cu însufleţire. Dar el nu auzea o vorbă. Prin forfota de pe chei se îndrepta spre ei o cabrioletă, cu partea de sus aproape în întregime din sticlă, trasă de doi superbi cai murgi, mânaţi de un vizitiu în livrea strălucitoare.

În cabrioletă se afla o tânără zveltă, înveşmântată într-o blană de linx şi cu un chip încântător şi delicat. Fata se aplecase în afară, buzele stându-i gata să strige, în timp ce ochii rămâneau pironiţi asupra lui André-Louis. Deodată, el îi simţi privirea şi rămase încremenit pe loc.

Climène se opri în mijlocul unei fraze, şocată de purtarea lui, apoi îl trase uşor de mânecă.

— Ce s-a întâmplat, Scaramouche?

Dar el nici nu se sinchisi să-i răspundă. În aceeaşi clipă, vizitiul, care primise deja poruncă de la tânăra din trăsură, struni caii chiar lângă grupul lor. Decorul sclipitor al cabrioletei cu portiere împodobite cu blazoane, vizitiul impozant şi lacheul cu ciorapi albi, care sări la pământ de cum opri trăsura, îi dădură Climènei impresia că făptura din faţa ei e o prinţesă de basm. „Prinţesa" se aplecă prin geamul portierei, cu ochi strălucitori şi obraji îmbujoraţi, şi întinse spre Scaramouche mâna vârâtă într-o mănuşă scumpă.

— André-Louis!

Scaramouche îi luă mâna, la fel cum ar fi luat-o şi pe a Climènei şi, cu privirea la fel de bucuroasă ca a fetei din trăsură, cu glasul vibrând de aceeaşi fericită surpriză, o chemă pe nume, aşa cum făcuse şi ea:

— Aline!

Capitolul 8

VISUL

— Uşa! porunci Aline lacheului. Urcă lângă mine, îi şopti ea dintr-o suflare lui André-Louis.

— O clipă, Aline.

Tânărul se întoarse spre însoţitoarea sa, care rămăsese fără grai, şi spre Arlechino şi Colombina, care nu erau nici ei mai puţin surprinşi.

— Îmi îngădui, Climène? şopti el aproape neauzit.

Fusese mai mult o afirmaţie decât o întrebare.

— Din fericire, nu eşti singură. Arlechino va avea grijă de tine. Pe curând. Ne vedem la cină.

Cu aceasta, sări în cabrioletă, fără să mai aştepte vreun răspuns. Lacheul închise portiera, vizitiul plesni din bici şi impresionantul echipaj porni în goana cailor de-a lungul cheiului, lăsându-i pe cei trei actori privind în urma lui cu gura căscată. Apoi, Arlechino izbucni în râs.

— Un prinţ deghizat — Scaramouche al nostru! Colombina bătu din palme, zâmbind cu dinţii ei albi şi strălucitori.

— Ce poveste de dragoste trăieşti, tu, Climène! Ce minunat!

Încruntarea Climènei începu să se risipească. Expresia ei înciudată făcu loc nedumeririi.

— Dar cine-o fi?

— Desigur, sora lui! zise Arlechino, foarte convins.

— Sora lui? De unde ştii?

— Ştiu ce-ţi va spune când se va-ntoarce.

— Dar de ce?

— Pentru că dacă ţi-ar spune că-i maică-sa, nu l-ai crede.

Urmărind cu privirea cabrioleta, cei trei începură să meargă în aceeaşi direcţie.

Între timp, Aline îl privea pe André-Louis cu ochi atenţi, cu buzele strânse, cu o cută îngustă între sprâncenele frumos desenate.

— Mă miră să te văd în asemenea companie, André! fu primul lucru pe care i-l spuse. Sau poate mă-nşel şi nu-i vorba de domnişoara Binet de la Teatrul Feydau.

— Nu te-nşeli. Dar nu-mi închipuiam că domnişoara Binet e deja celebră.

— Cât despre asta... ridică din umeri Aline, cu glasul încărcat de dispreţ. Pur şi simplu, am fost aseară la teatru, explică ea, şi mi s-a părut c-o recunosc.

— Ai fost aseară la teatru? Dar nu te-am văzut!

— Erai şi tu acolo?

— Dacă eram acolo! exclamă el.

Se stăpâni, însă, şi schimbă tonul.

— Da, am fost şi eu, urmă el, cu un glas cât se poate de firesc, cuprins brusc de o reţinere în a-i mărturisi că se coborâse de bunăvoie în acele adâncuri pe care ea le socotea demne de dispreţ.

Era încântat că felul în care se deghizase şi-şi schimbase vocea se dovedise eficient chiar şi faţă de o persoană care-l cunoştea atât de bine.

— Înţeleg... zise ea, strângând şi mai mult din buze.

— Ce înţelegi?

— Farmecele fără egal ale domnişoarei Binet. Bineînţeles c-ai fost la teatru! Din tonul tău se vede foarte clar. Să ştii că mă dezamăgeşti, André. Poate că-i o prostie din partea mea. Se pare că nu mă pricep prea bine la bărbaţi. Ştiu că mulţi tineri din ziua de azi se dau în vânt după fetele care se expun astfel pe scenă. Dar nu mă aşteptam ca tu să le urmezi exemplul. Am făcut imprudenţa să-mi închipui că nu eşti la fel ca ei, că te situezi deasupra unor astfel de preocupări. Te credeam mai curând un idealist.

— Mă simt flatat.

— Se vede! Dar m-ai indus în eroare. Vorbeai atât de mult despre moralitate, erai întotdeauna gata să faci filosofie, aşa încât m-am lăsat înşelată de aparenţe. De fapt, ipocrizia ta era atât de perfectă, încât niciodată n-am bănuit nimic. Cu darul acesta actoricesc, mă şi mir că n-ai intrat în trupa domnişoarei Binet.

— Am intrat, zise el liniştit.

Acum devenise imperios necesar să-i dezvăluie adevărul şi, având de ales între două rele, îl preferă pe cel mai mic.

Pe chipul ei se citi mai întâi neîncredere, apoi consternare şi în cele din urmă dezgust.

— Firește, rosti ea după o îndelungată tăcere. Doar aveai avantajul de-a te găsi mai aproape de cea care te vrăjise.

— Acesta a fost numai unul dintre motive, dar nu singurul. Când eram pus în situaţia de-a alege între scenă şi spânzurătoare, am avut incredibila slăbiciune de-a o prefera pe cea dintâi. Este, într-adevăr, nedemn de un om cu idealuri înălţătoare, ca ale mele. Dar ce vrei? Ca şi altor ideologi, şi mie îmi este mai uşoară teoria decât practica. Să opresc trăsura şi să te scutesc de prezenţa mea dezgustătoare sau să-ţi spun cum s-a-ntâmplat?

— Întâi povesteşte-mi şi pe urmă, vom vedea.

André-Louis îi relată cum întâlnise trupa Binet, cum prezenţa jandarmilor îl făcuse să înţeleagă că s-ar putea foarte bine ascunde printre actori, până ce avea să se domolească zarva făcută în jurul numelui său. Chipul fetei se destinse.

— Dragul meu André, de ce nu mi-ai spus asta de la-nceput?

— În primul rând, pentru că nu mi-ai dat răgazul s-o fac. În al doilea rând, m-am temut să nu te şochez, vorbindu-ţi despre decăderea mea.

Ea îl luă în serios.

— Dar de ce? De ce nu ne-ai trimis vorbă, aşa cum te-am rugat, ca să ne spui unde te găseşti?

— Abia ieri m-am gândit la asta. Am şovăit din mai multe motive.

— Ai crezut că vom fi indignaţi să aflăm cu ce te ocupai?

— Cred că aş fi preferat să vă surprind prin succesul ultimelor mele realizări.

— Oh, vrei să devii un mare actor?

Glasul ei era de-a dreptul dispreţuitor.

— E foarte posibil. Numai că pe mine mă interesează în primul rând să devin un mare autor.

Aici n-ai avea de ce să strâmbi din nas. E o profesiune cât se poate de onorabilă. Toată lumea îi admiră pe Beaumarchais şi pe Chénier.

— Şi tu speri să fii la fel ca ei?

— Eu sper să-i întrec — deşi recunosc că de la ei am învăţat să fac primii paşi. Cum ţi s-a părut piesa de aseară?

— Amuzantă şi foarte bine concepută.

— Permite-mi să ţi-l prezint pe autor!

— Tu?! Dar e trupă de improvizaţie!

— Chiar şi improvizatorii au nevoie de un autor care să le scrie scenariul. Deocamdată, scriu doar atât. Dar curând voi scrie şi piese în stil modern.

— Îţi faci iluzii, bietul meu André. Piesa de aseară n-ar fi însemnat nimic fără actori.

— Între noi fie vorba — fă cunoştinţă şi cu Scaramouche...

— Tu!!! Scaramouche? Tu!!!

Aline se răsuci să-l privească drept în faţă. El zâmbi cu zâmbetu-i obişnuit, care-i făcea gropiţe în obraji, şi încuviinţă din cap.

— Dar nici nu te-am recunoscut!

— Îţi mulţumesc pentru aprecieri. Îţi imaginai, probabil, că-n teatru mă ocup doar cu mânuirea decorurilor. Acum, că ştii totul despre mine, ce mai e nou în Gavrillac? Ce face naşul?

Ea îi răspunse că domnul de Kercadiou era bine şi, deşi încă supărat pe trădarea lui André-Louis, nu încetase — totuşi — să-şi facă griji pe seama lui.

— Chiar astăzi am să-i scriu că te-am văzut.

— Te rog! Spune-i că sunt sănătos şi că-mi merge bine. Dar nimic mai mult. Şi el îşi are prejudecăţile lui. Pe urmă, nici n-ar fi prudent, iar acum,

lasă-mă să-ţi pun întrebarea care-mi stă de mult pe buze: cum de te afli la Nantes, Aline?

— Sunt în vizită la mătuşa mea, doamna de Sautron. Tot cu ea am fost şi-aseară la teatru. Ne-am cam plictisit la castel, dar de-acum se va schimba situaţia. Azi mătuşa primeşte nişte invitaţi, printre care se află şi domnul de La Tour d'Azyr.

André-Louis se încruntă şi oftă.

— Ţi-a ajuns cumva vreodată la ureche cum a murit bietul Philippe de Vilmorin?

— Da, mi s-a spus. Întâi am aflat de la unchiul, apoi chiar din gura domnului de La Tour d'Azyr.

— Şi amănuntul acesta n-a influenţat în nici un fel hotărârea ta de a te mărita cu el?

— Dar de ce? Uiţi că nu sunt decât femeie. Doar nu te-aştepţi să-i judec eu pe bărbaţi în astfel de chestiuni?

— De ce nu? Ai putea foarte bine. Cu atât mai mult cu cât ai audiat ambele părţi. Pentru că naşul ţi-a spus, cu siguranţă, adevărul. Dacă nu poţi judeca, asta se întâmplă pentru că nu vrei s-o faci.

Tonul lui se înăsprise.

— Închizi ochii cu bună ştiinţă la adevărul care te-ar putea opri din mersul ambiţiei tale nefireşti şi nesănătoase.

— Minunat! exclamă ea, privindu-l amuzată. Dar ştii că ai haz? Te ridici fără ruşine din drojdia societăţii, unde te-am găsit, te desprinzi de braţul unei comediante şi-ncepi să-mi ţii mie predici?

— Chiar de-ar fi drojdia societăţii, până şi din mijlocul lor te-aş putea povăţui, Aline. Din respect şi devotament.

Încă păstra un aer ţeapăn şi sever.

— Dar ei nu-s drojdia societăţii. Chiar şi la o comediantă poţi găsi virtute şi onoare — calităţi inexistente la o înaltă doamnă care se vinde pentru a-şi satisface ambiţia de mărire, care pentru rang, bogăţie şi blazon acceptă căsătoria ca pe-un târg!

Aline îl privea sufocându-se de indignare. Albă la faţă de furie, dădu să facă semn vizitiului.

— Cred că-i mai bine să cobori. Du-te şi bucură-te de onoarea şi virtutea fetei ăleia din teatru!

— Nu-ţi permit să vorbeşti despre ea în felul acesta, Aline.

— Ei, asta-i acum! Văd că eşti amorezat rău! Crezi că mi-am menajat prea mult cuvintele? Crezi c-ar trebui să vorbesc despre ea ca despre o...

— Dacă trebuie neapărat să vorbeşti despre ea, o întrerupse André-Louis furios, atunci vorbeşte ca despre soţia mea!

Mânia ei se topi, făcând loc unei uimiri fără margini. Paloarea i se accentuă.

—Dumnezeule! şopti ea, îngrozită, apoi întrebă repede: Te-ai însurat? Te-ai însurat! cu una ca...

— Încă nu. Dar o voi face în curând. Şi dă-mi voie să-ţi spun, Aline, că această fată, pe care o copleşeşti cu dispreţul tău încă înainte de a o cunoaşte, e la fel de bună şi de curată ca tine. Are talent şi inteligenţă, graţie cărora a ajuns acolo unde este şi care-o vor face să ajungă departe. În plus, femeia din ea, şi-a ales viitorul soţ dintr-o pornire sufletească.

Aline tremura de furie. Fără a pregeta, făcu semn vizitiului.

— Să cobori imediat! şuieră ea, în culmea indignării. Îndrăzneşti să mă compari pe mine cu...

— Cu viitoarea mea soţie, o întrerupse André-Louis, înainte ca ea s-apuce să rostească vorba jignitoare. Fără să mai aştepte lacheul, deschise uşa şi sări jos.

— Complimente asasinului cu care te căsătoreşti! mârâi el printre dinţi, trântind portiera. Dă-i bice! porunci apoi vizitiului.

Trăsura porni în goană spre Faubourg Gigan, iar tânărul rămase ţintuit locului, furios la culme.

Treptat-treptat, în drum spre han, furia i se domoli. Judecând la rece, înţelese punctul de vedere al Alinei şi, în sinea lui, o iertă. Nu era vina ei că gândea astfel. Educaţia pe care o primise o făcea să considere că orice actriţă e o femeie uşoară, tot aşa cum privea cât se poate de calm perspectiva unei monstruoase căsătorii de convenienţă.

Ajungând la han, îi găsi pe ceilalţi la masă. La intrarea lui se aşternu o tăcere atât de bruscă, încât îşi dădu seama imediat că subiectul conversaţiei fusese el. Arlechino şi Colombina povestiseră tuturor despre „prinţul deghizat", răpit de caleaşca unei prinţese — poveste care-i lăsase pe toţi cu gura căscată.

Climène era tăcută şi gânditoare. Se tot întreba ce voise să spună Colombina, când vorbise despre povestea ei de dragoste. Era limpede că Scaramouche trebuia să fie cu totul altceva decât lăsase să se înţeleagă până atunci, altfel înalta doamnă nu l-ar fi abordat cu atâta familiaritate. Închipuindu-şi-l la fel de umil ca ea, Climène simţise că-i aparţine. Iar acum primea răsplata iubirii ei dezinteresate.

Până şi vechea ostilitate a bătrânului Binet faţă de André-Louis pălise în faţa acestei descoperiri năucitoare. O ciupise glumeţ de ureche pe Climène, spunându-i:

— Ah, ah, cu siguranţă că tu ai citit dincolo de masca lui, copila mea!

Ea se trăsese înapoi, nemulţumită de această insinuare.

— Nu-i adevărat, tată. Eu l-am luat drept ceea ce părea.

Tatăl ei îi făcuse cu ochiul, râzând.

— Desigur, desigur. Dar la fel ca taică-tău, care a fost cândva gentilom şi cunoaşte manierele din lumea bună, şi tu ai descoperit la el ceva deosebit faţă de cei cu care — din nenorocire — am fost nevoiţi să ne-nhăităm. Ţi-ai dat şi tu seama tot atât de bine că n-ar fi învăţat niciodată să-şi ia un asemenea aer impunător, de comandă, într-un amărât de birou avocăţesc. E clar că nici la vorbă, nici la minte nu seamănă cu un burghez, aşa cum vrea să pară. Ai fost isteaţă să-l prinzi în mrejele tale. Ştii că sunt chiar mândru de tine, Climène?

Fata plecase, fără să-i răspundă. Ipocrizia tatălui ei o rănea adânc. Scaramouche era, cu siguranţă, un mare gentilom — poate un excentric, dar un nobil înnăscut. Iar ea avea să-i fie soţie. Taică-său va trebui să înveţe să se poarte cu amândoi în cu totul alt chip.

Privi cu timiditate — o altfel de timiditate — spre iubitul ei. Pentru prima oară observă ce mândru îşi ţine capul, cu bărbia înainte, ce graţios se mişcă — cu graţia cuiva care din copilărie a avut maestru de dans şi de scrimă.

Aproape o duru inima văzându-l că se azvârle într-un jilţ schimbând o glumă cu Arlechino — de la egal la egal — cum îi era obiceiul. O duru şi mai mult când Arlechino, care acum ştia multe, continuă să se poarte faţă de André-Louis cu aceeaşi familiaritate de neîngăduit.

Capitolul 9

TREZIREA

— Ştii că aştept o explicaţie, începu Climène, pe care cred că mi-o datorezi?

Rămăseseră singuri, aşezaţi la masa pe care André-Louis o onorase cu întârziere.

Tânărul îşi umplu pipa. În ultimul timp, de când se alăturase trupei lui Binet, se apucase de fumat. Ceilalţi plecaseră — unii la plimbare, alţii, ca Binet şi Madame, fiindcă simţiseră că se cuvenea să fie discreţi şi să-i lase pe cei doi tineri să aibă o explicaţie. André-Louis, însă, nu era de aceeaşi părere. Îşi aprinse alene pipa, în timp ce fruntea i se înnegură uşor.

— Explicaţie? se miră el, ridicând privirea spre Climène. În legătură cu ce?

— În legătură cu faptul că te-ai prefăcut faţă de noi — faţă de mine.

— Nu m-am prefăcut câtuşi de puţin, o linişti el.

— Vrei să spui că nu ne-ai dezvăluit nimic şi deci că tăcerea nu înseamnă prefăcătorie. Eu însă cred că nu-i corect să-i ascunzi viitoarei tale soţii adevărul despre tine şi despre situaţia ta reală. N-ar

fi trebuit să faci pe simplul avocat de țară — ceea ce se vede de la o poștă că nu ești. Ar fi fost poate romantic, dar... În sfârșit, vrei să-mi spui?

— Înțeleg, zise el, trăgând din pipă. Dar te-nșeli, Climène. Nu m-am prefăcut. Dacă există amănunte din viața mea despre care nu ți-am vorbit, e pentru că le consider lipsite de importanță. Dar nu te-am înșelat nici o clipă, pretinzând c-aș fi altceva decât sunt. Nu-s nici mai mult, nici mai puțin decât am arătat.

Insistența lui începu s-o irite, umbrindu-i chipul delicat și făcând să-i tremure vocea.

— Da? Și-atunci, frumoasa doamnă, din rândurile nobilimii, care te-a luat în trăsură, fără a se sinchisi prea mult de mine? Ea cine e?

— Un fel de soră, răspunse el.

— Un fel de soră!... îl îngână ea indignată. Când Arlechino mi-a prezis că acesta va fi răspunsul tău, am crezut că glumește. Dar nu-mi venea totuși să râd. Cu atât mai puțin îmi vine să râd acum, când aud asta de la tine. Și sora asta a ta n-are cumva și-un nume?

— Desigur că are un nume. Se numește domnișoara Aline de Kercadiou și e nepoata lui Quintin de Kercadiou, senior de Gavrillac.

— Oho! Un nume destul de frumos! Și... ce fel de soră, dragul meu?

Pentru prima oară de când erau împreună, André-Louis remarcă plin de regret că fata putea fi vulgară și arțăgoasă.

— Ar fi fost mai corect să spun „un fel de verișoară de-a doua, de familie bună".

— Verișoară de-a doua, de familie bună? Ce fel de rudenie mai e și asta? Zău că mă uluiești cu-atâta sânge rece!

— E nevoie de o explicaţie!

— Asta ţi-am şi cerut. Dar nu pari prea dornic să mi-o oferi.

— Ba da. Numai că detaliile sunt fără importanţă. Judecă şi singură. Unchiul ei, domnul de Kercadiou, este naşul meu, drept care noi doi am copilărit împreună. La Gavrillac se crede că domnul de Kercadiou ar fi tatăl meu. Într-adevăr, s-a ocupat să-mi dea o educaţie încă de la o vârstă foarte fragedă şi numai graţie lui am putut urma cursurile Liceului Ludovic cel Mare. Lui îi datorez tot ce am, sau — mai bine zis — tot ce-am avut: pentru că m-am rupt de tot, cu de la mine putere, iar azi nu mai am nimic în afară de ceea ce câştig pe scenă.

Climène rămăsese năucită, pălind în faţa cruntei lovituri primite de orgoliul ei, în creştere. Dacă André-Louis i-ar fi dat vestea doar cu o zi în urmă, nu i-ar fi făcut nici o impresie şi nici n-ar fi contat în vreun fel. Cele întâmplate ar fi confirmat destăinuirea, înălţându-l în ochii ei. Dar aşa, după ce imaginaţia ţesuse vise atât de măreţe, după ce se pripise să-i atribuie o origine nobilă şi ajunsese să fie invidiată de întreaga trupă, după ce se şi văzuse legată prin căsătorie de un mare senior, această dezvăluire era copleşitoare şi umilitoare. Prinţul deghizat nu era decât bastardul abandonat al unui nobil de ţară! Să vezi ce-or să mai râdă de ea cu toţii — toţi cei care-i invidiaseră norocul de-a trăi o asemenea poveste romantică!

— Ar fi trebuit să-mi spui mai demult — zise ea sec, străduindu-se să-şi ascundă tremurul din glas.

— Poate că ai dreptate. Dar ce importanţă are?

— Ce importanţă are? abia se stăpâni Climène. Zici că lumea îl crede pe domnul de Kercadiou tatăl tău. Ce vrei să spui cu asta?

— Exact ceea ce-am spus! Eu, personal, nu cred. Poate c-aşa îmi şopteşte instinctul. Mai mult decât atât, odată l-am întrebat fără ocolişuri pe domnul de Kercadiou, iar el mi-a răspuns că nu. Poate că dezminţirea lui n-ar trebui să însemne neapărat că aşa stau lucrurile. Numai că eu n-am avut niciodată motive să mă îndoiesc de înalta onoare şi probitate a domnului de Kercadiou, aşa încât n-am de ce să nu dau crezare spuselor lui, cu atât mai mult, cu cât se potrivesc cu instinctul meu. Seniorul de Gavrillac m-a asigurat că habar n-avea cine-i tatăl meu.

— Nici pe mama ta n-o cunoştea? ricană ea, dar André-Louis nu remarcă ironia, întrucât chipul fetei rămăsese în umbră.

— N-a vrut să-mi dezvăluie numele mamei. Mi-a spus numai că-i vorba de o bună prietenă a lui.

Spre surprinderea lui André-Louis, fata începu să râdă, dar râsul îi suna a rău.

— De asta poţi fi sigur, prostule! Care-i numele tău adevărat?

El îşi stăpâni indignarea crescândă şi-i răspunse la întrebare.

— Moreau. Mi s-a spus c-am fost numit astfel după satul în care m-am născut. Dar nu pot afirma că-i numele real. De fapt, nici n-am nume — cu excepţia celui de Scaramouche, pe care mi-am câştigat dreptul de a-l purta. Aşa încât, draga mea — încheie el, zâmbind —, vezi bine că nu te-am înşelat.

— Nu, nu! Acum e clar că nu!

Climène râse fără veselie, apoi respiră adânc şi se ridică.

— Mă simt foarte obosită, zise ea.

Într-o clipă, tânărul sări în picioare, gata să-i ofere braţul. Dar ea îl refuză, cu un gest blazat.

— Cred c-am să mă odihnesc până ce se va face ora de mers la teatru.

Porni către uşă, târşâindu-şi puţin picioarele. El se repezi să-i deschidă; dar ea ieşi fără să-l privească. Scurtu-i vis romantic luase sfârşit. Măreţia şi strălucirea pe care fantezia le construise până la ultimul amănunt, şi asupra cărora părea să aibă menirea de-a domni, se prăbuşiseră la picioarele ei, iar mormanele de dărâmături o împiedicau deacum să se mai mulţumească cu Scaramouche, aşa cum era el.

André-Louis rămase la fereastră, fumând şi rătăcind cu privirea de partea cealaltă a râului. Era trist şi intrigat. O şocase. Asta era limpede. Numai că el nu înţelegea şi motivul. Mărturisirea că nu-şi cunoaşte numele adevărat n-ar fi trebuit să-l coboare în ochii unei fete crescute într-un mediu precum cel căruia îi aparţinea Climène. Şi totuşi se vedea clar că destăinuirea lui o ofensase.

Când se întoarse Colombina, îl găsi tot la fereastră, cufundat în gânduri.

— Eşti singur, prinţe? îl salută ea, râzând.

Cuvintele ei ţâşniră ca o rază de lumină peste întunericul din mintea lui. Climène fusese dezamăgită! Îşi văzuse înşelate speranţele nebune pe care imaginaţia acestor comedianţi le ţesuse în jurul întâlnirii cu Aline! Biata fată!

Râse glumeţ spre Colombina.

— Un timp voi rămâne prinţ, până ce toată lumea va înţelege, în cele din urmă, că nu sunt câtuşi de puţin un prinţ.

— Nu eşti prinţ? Atunci duce, sau, cel puţin, marchiz...

— Nici măcar cavaler, afară de cazul când aş aparţine „Ordinului norocului". Nu-s decât Scaramouche. Toate castelele mele se află în Spania[1].

Pe chipul ager şi binevoitor al Colombinei, se aşternu dezamăgirea.

— Şi eu, care-mi închipuiam...

— Ştiu, ştiu... o întrerupse el. Tocmai asta-i nenorocirea!

Cât despre dimensiunile nenorocirii, André-Louis putu să le constate în aceeaşi seară, în atitudinea Climènei faţă de gentilomii din lumea bună, care se înghesuiau în foaier pe timpul pauzei, să-şi exprime admiraţia faţă de incomparabila „îndrăgostită". Până atunci îi primise cu reţinere şi respect. Acum însă devenise nepermis de veselă, degajată, aproape frivolă.

În drum spre casă, tânărul îi pomeni calm despre cele văzute, sfătuind-o ca pe viitor să fie mai prudentă.

— Încă nu suntem căsătoriţi, i-o întoarse ea cu insolenţă. Când o să fim, atunci poţi să-mi critici purtarea.

— Sper să nu am o astfel de ocazie, replică André-Louis.

— Crezi? Ah, da. Eşti un tip foarte încrezător.

— Climène, te-am supărat... îmi pare rău...

— Nu face nimic, i-o tăie fata. Eşti ceea ce eşti!

Şi totuşi, el încă nu-şi dădea seama pe deplin. Înţelegea motivul proastei ei dispoziţii. Deşi regreta că există un asemenea motiv, o iertă pe Climène.

Observă, însă, că şi tatăl ei era la fel de pornit — ceea ce-l distră copios. Dispreţul îngăduitor era singurul sentiment pe care-l putea nutri cineva care

---

[1] „Toate castelele mele se află în Spania" – castelele în Spania simbolizează iluziile deşarte (n. tr.).

ajungea să-l cunoască bine pe domnul Binet. Cât despre restul trupei, actorii se străduiau să se poarte cât mai drăguţ cu Scaramouche, ca şi cum el ar fi decăzut şi în realitate de la poziţia înaltă unde-l plasase chiar imaginaţia lor. Sau, poate, pentru că vedeau efectul acelei coborâri din înălţimile temporare şi fictive asupra Climènei.

Numai Léandre făcea excepţie. Obişnuita lui melancolie părea să se fi risipit în sfârşit şi ochii îi străluceau de satisfacţie răutăcioasă ori de câte ori zăboveau asupra lui Scaramouche, căruia continua să i se adreseze din când în când, în batjocură, cu vorbele „mon prince"[1].

A doua zi, André-Louis n-o prea zări pe Climène. Asta nu-l miră din cale-afară, pentru că el avea foarte mult de lucru, pregătind *Figaro-Scaramouche,* care urma să se joace sâmbătă. Pe lângă multiplele-i ocupaţii legate de teatru, acum îşi rezerva în fiecare dimineaţă câte o oră pentru şcoala de scrimă — nu atât ca să umple un gol rămas în educaţia sa, cât mai curând ca să-şi sporească graţia şi eleganţa pe scenă. În acea dimineaţă, însă, gândul îi zbura la Climène şi la Aline. Ciudat, dar Aline îl tulbura cel mai tare. Considera purtarea Climènei drept un capriciu trecător, care nu trebuia să-l preocupe prea mult. Dar amintirea atitudinii pe care o avusese Aline era o rană vie, la care se adăuga şi mai durerosul gând al posibilei ei logodne cu domnul de La Tour d'Azyr.

În acest fel, îi reveni în minte misiunea pe care şi-o impusese, de care aproape că uitase şi din care îşi făcuse un crez în viaţă. Se lăudase că el va face să

[1] „Mon prince" (fr.) – prinţe: (n. tr.)

răsune în tot ţinutul glasul pe care domnul de La Tour d'Azyr încercase să-l reducă la tăcere. Şi ce realizase? Incitase mulţimea din Rennes şi pe cea din Nantes cu aceleaşi vorbe pe care le-ar fi folosit şi bietul Philippe, iar când izbucnise scandalul, fugise ca o potaie şi se ascunsese în prima vizuină ieşită în cale, unde rămăsese liniştit, ocupându-se de cu totul alte lucruri — chipurile ca să se descopere pe sine! Câtă deosebire între promisiune şi realizarea ei!

Astfel, André-Louis începu să se dispreţuiască. El îşi trecea timpul jucându-l pe Scaramouche şi visând să rivalizeze cu Chénier şi Mercier, iar domnul de La Tour d'Azyr îşi făcea în continuare mendrele, fără ca cineva să se împotrivească purtării lui arogante. În zadar îşi spunea André-Louis că ceea ce semănase el avea să dea roade curând şi că pretenţiile pe care le ridicase la Nantes în privinţa Stării a Treia fuseseră satisfăcute de domnul Necker, în mare măsură datorită tulburărilor stârnite de discursul său. Nu aceasta îi era misiunea. Pe el nu-l preocupa regenerarea omenirii, nici cea a structurii sociale din Franţa. Îl interesa doar ca domnul de La Tour d'Azyr să plătească cu vârf şi-ndesat pentru răul făcut lui Philippe de Vilmorin. Pe de altă parte, se simţea înciudat la gândul că sentimentul care-i redeşteptase ranchiuna şi-i reamintise legământul făcut era teama că Aline se va căsători cu marchizul. Aproape că-i venea să treacă peste propriile-i argumente, cum că nu era nimic de făcut, că ajungea să scoată capul din ascunzătoare şi s-ar fi trezit arestat şi dus la Rennes, unde şi-ar fi luat adio de la viaţă, de pe podiumul spânzurătorii.

Nu se poate citi această parte a *Confesiunilor* fără a încerca un sentiment de compasiune faţă de André-Louis, aflat într-o asemenea stare de spirit, pradă unor simţăminte atât de contradictorii. În locul lui, oricine şi-ar da seama că era imposibil de luat altă hotărâre în afara celei adoptate de el, şi anume că va acţiona în momentul când îşi va da seama în ce direcţie ar fi indicat s-o pornească.

În acea seară de joi, se întâmplă ca prima persoană pe care o zări la intrarea în scenă să fie Aline, iar alături de ea — marchizul de La Tour d'Azyr. Ocupau o lojă puţin deasupra scenei, imediat în dreapta. Nu veniseră singuri: mai erau câteva persoane, dintre care o doamnă în vârstă, subţire şi impunătoare, pe care André-Louis o presupuse a fi contesa de Sautron. În acea clipă, însă, nu avea ochi decât pentru Aline şi marchiz, care îi chinuiseră gândul atât de mult în ultimele ceasuri. Pe oricare dintre ei l-ar fi văzut, s-ar fi simţit oricum descumpănit. Dar dând cu ochii de ei împreună, la doi paşi, aproape că uită de ce se găsea pe scenă. Apoi îşi reveni şi începu să joace. Jucă atât de plin de vervă, scrie el, încât niciodată în cariera-i plină de peripeţii n-a fost mai aplaudat ca în acea seară.

Prezenţa celor doi fusese primul şoc. Următorul veni după actul întâi. Intrând în foaier, găsi aici mai multă lume ca de obicei. În cel mai îndepărtat colţ era Climène, în faţa căreia stătea un bărbat înalt şi distins, care-o privea atent în timp ce i se adresa zâmbind: marchizul de La Tour d'Azyr! O acaparase numai pentru el — privilegiu de care nu se bucurase nici unul dintre gentilomii care aveau

obiceiul să vină în culise. Toţi se dăduseră înapoi din faţa marchizului, ca şacalii în faţa leului.

O clipă, André-Louis rămase ca paralizat, cu ochii mari de uimire. Revenindu-şi din surpriză, începu să-l studieze pe marchiz cu o privire critică. Zăbovi asupra frumuseţii, graţiei şi alurii sale impozante, asupra aerului curtenitor şi a calmului desăvârşit. Mai presus de orice, însă, îl şocă expresia ochilor lui întunecaţi, care o devorau din priviri pe Climène. André-Louis îşi strânse buzele.

Domnul de La Tour d'Azyr nu băgă în seamă nici prezenţa, nici căutătura lui Scaramouche. Chiar de-ar fi făcut-o, n-ar fi ştiut cine-l fixează din spatele măştii. Iar dacă ar fi ştiut şi asta, n-ar fi fost câtuşi de puţin tulburat sau consternat.

André-Louis se aşeză într-un ungher, cu zeci de gânduri roindu-i în minte. Curând i se adresă un tânăr, vorbindu-i în cuvinte afectate, iar el se strădui să dea un răspuns adecvat. Cum Climène fusese sechestrată de marchiz, iar Colombina se afla în mijlocul unui grup de admiratori, vizitatorii mai mărunţi trebuiau să se mulţumească cu Madame şi cu bărbaţii trupei. Domnul Binet era în centrul unei cete vesele, care se tăvălea de râs la glumele lui. Părea că deodată, după două zile posomorâte, a revenit din nou la o bună dispoziţie molipsitoare — numai că Scaramouche nu putu să nu observe cum îi sclipeau ochii, văzându-şi fata alături de strălucitorul ei curtezan.

În aceeaşi seară, avu loc prima ceartă dintre André-Louis şi Climène. Ea ridică prima tonul. Când tânărul insistă din nou ca logodnica sa să fie prudentă, rugând-o să aibă grijă până unde încurajează

avansurile unui om ca domnul de La Tour d'Azyr, fata deveni de-a dreptul agresivă, şocându-l prin tonul de mahalagioaică şi printr-o nebănuită înclinaţie spre insulte.

André-Louis încercă s-o calmeze şi, în cele din urmă, ajunseră la o discuţie cât de cât civilizată.

— Dacă ne-am logodit doar ca să-mi stai mereu în cale, atunci cu cât rupem logodna mai repede, cu atât mai bine.

— Deci, nu mă iubeşti, Climène?

— Ce-are a face aici iubirea? Nu suport gelozia ta feroce. O actriţă trebuie să ştie să primească laude din partea tuturor.

— De acord. Şi nu-i nici un rău în asta, cu condiţia să nu ofere nimic în schimb.

Albă la faţă şi cu ochi scăpărători, Climène se răsuci spre el:

— Asta ce vrea să-nsemne?

— E cât se poate de limpede. O fată în situaţia ta poate accepta oricâte laude, cu condiţia să le primească demn şi rezervat, dând a înţelege că nu-i dispusă să ofere nimic în schimb — decât, poate, favoarea unui surâs. Dacă-i înţeleaptă, va avea grijă să primească laudele de faţă cu alţi admiratori, astfel încât nici unul dintre ei să nu aibă privilegiul de a o aborda singură. Dacă are puţină minte, nu va încuraja nici o speranţă, pe care mai târziu să nu-i stea în putere s-o îndeplinească.

— Cum îndrăzneşti?

— Îi ştiu pe cei din lumea mea. Şi-l ştiu pe domnul de La Tour d'Azyr, răspunse el. E un individ ce nu cunoaşte mila — aş putea zice chiar că nu cunoaşte omenia — un individ care înşfacă tot ce-i

pofteşte inima atunci când are chef, fără să ţină cont de voia sau acordul altora; căruia nu-i pasă nici cât negru sub unghie de nenorocirea pe care o seamănă de-a lungul existenţei lui egoiste, a cărei singură lege e forţa. Gândeşte-te, Climène, şi vezi dacă avertismentul meu înseamnă altceva decât o dovadă de respect faţă de tine.

Se opri aici, simţindu-se umilit să continue o asemenea discuţie.

Zilele care urmară fură triste pentru André-Louis şi pentru încă cineva: Léandre, care se cufundase în cea mai neagră tristeţe, văzând curtea insistentă făcută Climènei de către domnul de La Tour d'Azyr. Marchizul era prezent la toate spectacolele. Îşi rezervase o lojă şi venea fie singur, fie însoţit de vărul său, cavalerul de Chabrillane.

Marţea următoare, André-Louis ieşi singur în oraş, dis-de-dimineaţă. Era iritat, copleşit de un sentiment de umilinţă şi spera să-şi mai limpezească gândurile, respirând puţin aer curat.

Cotind spre Place du Bouffay, dădu nas în nas cu un domn zvelt, oacheş, îmbrăcat în negru, cu perucă cu coadă sub pălăria rotundă. La vederea lui André-Louis, omul făcu un pas înapoi, punându-şi monoclul, apoi îl strigă cu glas în care răzbătea uimirea:

— Moreau! Unde dracu' te-ai ascuns de-atâtea luni?

Era Le Chapelier, avocatul, conducătorul Salonului literar din Rennes.

— Sub fustele lui Thespis, răspunse Scaramouche.

— Nu-nţeleg ce vrei să spui!

— Asta am şi vrut! Dar tu, Isaac? Şi ce se mai întâmplă prin lume, că de la un timp pare să fi încremenit locului!

— Să fi încremenit? râse Le Chapelier. Dar tu unde-ai fost pân-acum? Auzi colo, „să fi încremenit"!

Arătă cu mâna spre o cafenea aflată alături de clădirea mohorâtă a închisorii.

— Hai să mergem să bem ceva! Tu eşti exact cel de care avem nevoie, cel pe care l-am căutat pretutindeni şi deodată, hop! pici ca din cer drept în calea mea!

Traversară piaţa şi intrară în cafenea.

— Deci tu crezi că lumea a încremenit! Doamne sfinte! Bănuiesc că n-ai auzit de porunca regelui de a fi convocate Stările Generale, nici că urmează să obţinem ceea ce-am cerut — ceea ce-ai cerut tu pentru noi, aici, la Nantes! N-ai auzit că ordinul prevedea alegeri preliminare: alegeri care să-i desemneze pe viitorii alegători? N-ai auzit de recentele tulburări de la Rennes, din luna trecută? Ordinul regelui era ca cele trei categorii sociale să participe la dezbateri împreună, în cadrul Stărilor Generale din fiecare circumscripţie. Numai că la Rennes nobilii trebuie întotdeauna să fie recalcitranţi. Pur şi simplu şi-au luat armele — vreo şase sute dintre ei, cu valeţi cu tot, sub conducerea vechiului tău prieten, domnul de La Tour d'Azyr — şi-au sosit, porniţi să ne căsăpească pe noi, cei din Starea a Treia, ca să pună capăt nerușinării noastre.

Le Chapelier râse uşor.

— Dar zău că le-am arătat şi noi de ce suntem în stare. Şi noi ne-am înarmat. Exact ce pledai tu aici, la Nantes, în noiembrie trecut. Ne-am luptat cu ei pe străzi, conduşi de alt Moreau — tizul tău — şi le-am tras o mamă de bătaie, de-au fost nevoiţi să se retragă la mânăstirea Cordelier. Şi cu asta, s-a

terminat cu opoziţia lor faţă de autoritatea regală şi de voinţa poporului.

Continuă să povestească însufleţit evenimentele petrecute între timp şi, în cele din urmă, ajunse la motivul pentru care, aşa cum spusese, îl căutase pretutindeni pe André-Louis, până ce-şi pierduse speranţa de a-i mai da de urmă.

Nantes avea să trimită cincizeci de delegaţi la adunarea din Rennes, unde urmau să fie aleşi deputaţii pentru Starea a Treia şi să se elaboreze o listă de doleanţe. Rennes era foarte bine reprezentat, în schimb, sate ca Gavrillac trimiteau câte doi delegaţi la fiecare două sute de familii, dacă nu chiar mai puţin. Şi Nantes, şi Rennes, şi Gavrillac cereau ca unul dintre delegaţi să fie André-Louis Moreau. Gavrillac îl voia, pentru că era din sat, unde se ştia bine ce sacrificii făcuse pentru cauza poporului. Rennes-ul îl cerea pentru discursul însufleţit din ziua când fuseseră împuşcaţi cei doi studenţi, iar Nantes — care nu-l ştia pe nume — avea nevoie de cel ce li se adresase sub denumirea de *Omnes omnibus,* enunţând liniile generale ale memoriului care se pare că-l influenţase în mare măsură pe domnul Necker în formularea convocării.

Cum André-Louis nu putuse fi găsit nicăieri. delegaţiile se alcătuiseră fără el. Acum însă se întâmpla să fie vreo două locuri libere în rândul reprezentanţilor oraşului Nantes. Le Chapelier se găsea în oraş exact în scopul găsirii unor înlocuitori.

Auzind propunerea făcută de Le Chapelier, André-Louis scutură din cap cu hotărâre.

— Refuzi? strigă celălalt. Ai înnebunit? Refuzi, când te cer atâţia oameni? Nu-nţelegi că mai mult

ca sigur vei fi ales deputat, că vei fi trimis la întrunirea Stărilor Generale de la Versailles, să ne reprezinţi în această încercare de a salva Franţa?

Numai că în acea clipă, pe André-Louis nu-l interesa câtuşi de puţin să salveze Franţa.

El voia să salveze două femei — pe care le iubea, deşi în două moduri complet diferite — să le salveze de omul pe care jurase să-l piardă. Rămase neclintit în refuzul său, până ce Le Chapelier, dezamăgit, renunţă la orice încercare de a-l mai convinge.

— Ciudat, comentă André-Louis, am fost prins cu tot soiul de fleacuri şi nu mi-am dat seama că Nantes are aşa o activitate politică!

— Activitate?! Amice, e ca un cazan sub presiune! Ceea ce menţine oraşul aparent liniştit e convingerea că totul merge bine. La cea mai mică bănuială că ceva nu-i în regulă, ar exploda.

— Chiar aşa? întrebă Scaramouche, rămânând pe gânduri. E bine de ţinut minte...

Apoi, schimbând subiectul:

— Ştiai că La Tour d'Azyr e aici?

— La Nantes? Are curaj, nu glumă, să se-arate aici! Nantezii ăştia nu ştiu multe! În plus, toţi cunosc ce-i poate pielea şi ce-a făcut nu demult la Rennes. Mă mir că n-au încercat să-l linşeze. Dar mai curând sau mai târziu tot or s-o facă! Nu-i nevoie decât să le dea cineva ideea.

— Se pare că ai dreptate, încuviinţă zâmbind André-Louis. Nu se-arată prea mult — cel puţin, nu pe stradă. Aşadar, nu are curajul pe care i-l presupuneai tu. Şi n-are curaj în general — cum i-am spus eu cândva. N-are decât tupeu!

La despărţire, Le Chapelier îl îndemnă din nou să se mai gândească la propunerea făcută.

— Trimite-mi vorbă dacă te răzgândeşti. Locuiesc la *Cerf*[1] şi mă poţi găsi acolo până poimâine. Dacă ai ambiţie, acesta-i momentul s-o arăţi.

— Cred că n-am ambiţie, încheie André-Louis şi-şi văzu de drum.

În acea seară, la teatru, simţi o dorinţă diabolică de-a testa spusele lui Le Chapelier în legătură cu starea de spirit din oraş. Se juca *Fiorosul căpitan,* unde, în ultimul act, Scaramouche demasca laşitatea palavragiului şi fanfaronului Rhodomont.

După hohotul de râs invariabil, pe care-l stârnea această scenă, Scaramouche trebuia să i se adreseze cu dispreţ, într-o frază care varia de la seară la seară, în funcţie de inspiraţia momentului. De astă dată, se hotărî să dea replicii sale o tentă politică.

— Iată cum a ieşit la iveală fanfaronada ta, laş îngâmfat ce eşti! Pentru că porţi o spadă, pentru că eşti solid, pentru că-ţi pui pălăria într-o parte, toţi au ajuns să se teamă de tine, să creadă că eşti ceea ce pari, să te închipuie tot atât de nemaipomenit şi înspăimântător, pe cât ai avut neruşinarea să încerci a te-arăta. Dar la cea mai neînsemnată atingere a spiritului adevărului, te-ai prăbuşit, ai început să tremuri, să scânceşti jalnic, fără a-ţi trage spada din teacă. Îmi aminteşti de clasele privilegiate, confruntate cu Starea a Treia!

Fusese o îndrăzneală din partea lui, aşa că era pregătit pentru orice — râsete, aplauze, indignare, sau câte puţin din toate. Nu se aştepta, însă, la ceea

---

[1] *Cerf* (fr.) – cerb (n. tr.).

ce urmă. Iar reacţia întregului teatru fu atât de bruscă, atât de spontană, încât aproape că-l sperie, ca pe un copil care a apropiat un chibrit aprins de o claie de fân uscat. Izbucni o furtună de aplauze entuziaste. Oamenii săriseră în picioare, se urcaseră pe scaune, fluturându-şi pălăriile, asurzindu-l cu vacarmul de nedescris al aclamaţiilor. Şi nu se opriră până ce nu se lăsă cortina.

Scaramouche rămase gânditor, cu un început de zâmbet pe buze. În ultima clipă, îl zărise pe domnul de La Tour d'Azyr, care ieşise din conul de umbră al lojei, roşu la faţă de mânie şi cu ochii scăpărând.

— Dumnezeule! râse Rhodomont, revenindu-şi din spaima reală, ce urmase celei jucate pe scenă. Dar tu ai un adevărat dar de a-i atinge tocmai în punctul sensibil, Scaramouche.

Scaramouche ridică privirea spre el şi surâse.

— Uneori foloseşte şi asta la ceva... zise el pornind spre cabină, ca să-şi schimbe costumul.

Numai că-l aştepta un tărăboi pe cinste.

Mai întârzie în teatru, preocupat de problema decorului pentru spectacolul de-a doua zi. Până ce-şi termină treburile, compania plecase de mult. Chemă o birjă şi porni singur către han. Era unul dintre micile luxuri pe care şi le permitea în situaţia actuală, mai bună decât cea dinainte.

Urcând în încăperea de la etaj, care fusese reţinută pentru întreaga trupă, îl găsi pe domnul Binet vorbind tare şi furios. Îi auzise glasul încă de pe scară. Când intră el, Binet se întrerupse, răsucindu-se cu faţa spre uşă:

— În sfârşit, ai apărut!

Vorbele lui sunau atât de ciudat, încât André-Louis nu putu decât să-l privească uşor mirat.

— Aştept explicaţii pentru scena dezgustătoare pe care-ai provocat-o astă-seară.

— Dezgustătoare? E dezgustător ca publicul să mă aplaude?

— Publicul? Poate prostimea... Vrei să ne lipseşti de sprijinul persoanelor sus-puse, cu modul tău vulgar de-a aţâţa patimile primitive ale gloatei?

André-Louis trecu pe lângă domnul Binet şi se îndreptă către masă. La urma urmei, omul îl insultase. Ridică din umeri dispreţuitor.

— Exagerezi, ca de obicei.

— Nu exagerez deloc. În teatrul meu, eu sunt stăpânul. Asta-i trupa „Binet" şi va fi de-acum condusă aşa cum vrea Binet.

— Şi care sunt persoanele sus-puse, al căror patronaj asupra Teatrului Feydau îl deplângeţi cu atâta patimă? întrebă André-Louis.

— Vrei să spui că nu-i nici una? Uite că te-nşeli! Astă-seară, după spectacol, a venit la mine domnul marchiz de La Tour d'Azyr şi mi-a făcut reproşuri severe la adresa ieşirii tale scandaloase. Am fost silit să-i cer scuze şi...

— Cu-atât mai rău pentru dumneata, îl întrerupse André-Louis. Un om care se respectă l-ar fi poftit pe uşă afară.

Domnul Binet simţi că i se suie sângele-n obraz.

— Zici că eşti directorul trupei „Binet", te lauzi că vrei să fii stăpân în propriul dumitale teatru şi te ploconeşti ca un lacheu în faţa primului nerușinat care vine în culise, să-ţi spună că nu i-a plăcut o

replică din spectacol! Îţi repet că dacă ai fi fost un om demn, i-ai fi arătat uşa!

Se ridică un murmur de aprobare, întrucât mai mulţi actori ai trupei fuseseră martori ai tonului arogant cu care vorbise marchizul şi erau nemulţumiţi că servilismul lui Binet aruncase o umbră şi asupra lor.

— Mai mult decât atât, continuă André-Louis, oricine se respectă — şi chiar din motive cât se poate de diferite — tot ar fi fost fericit să profite de ocazie şi să-i arate uşa.

— Adică ce vrei să spui? sună întrebarea, ca un bubuit de tunet.

André-Louis îşi plimbă privirea pe deasupra tuturor celor adunaţi în jurul său.

— Unde-i Climène? întrebă el, încruntându-se.

Alb la faţă de încordare şi tremurând tot, Léandre se repezi să-i răspundă.

— A plecat cu trăsura marchizului de La Tour d'Azyr, imediat după spectacol. L-am auzit oferindu-se să o conducă înapoi, la han.

André-Louis aruncă o privire spre ceasul de pe şemineu. Părea nefiresc de calm.

— Asta înseamnă acum o oră — dacă nu mai mult. N-a sosit încă?

Îl căută din ochi pe domnul Binet. Acesta însă îi evită privirea. Tot Léandre veni cu răspunsul.

— Nu.

— Ah!

André-Louis se aşeză şi-şi turnă nişte vin. În încăpere se lăsase o tăcere apăsătoare. Léandre îl privea, parcă aşteptând ceva de la el. Colombina arăta jalnic. Până şi domnul Binet avea aerul că aşteaptă

ca Scaramouche să spună ceva. Dar acesta îl dezamăgi.

— Mi-aţi lăsat şi mie ceva de mâncat? îi întrebă.

Împinseră tăvile spre el. André-Louis se servi liniştit şi mâncă fără să scoată o vorbă, dar cu poftă. Domnul Binet se aşeză şi el, îşi turnă vin şi bău. Nu după mult timp, încercă să lege o conversaţie ba cu unul, ba cu altul. Primi însă răspunsuri scurte, monosilabice. În seara aceea, domnul Binet nu prea părea să se bucure de favorurile trupei sale.

În cele din urmă, se auzi un uruit de roţi şi un tropot de cai, care se opriră în faţa hotelului. Răsună râsul subţire şi cristalin al Climènei, dar André-Louis continuă să mănânce netulburat.

— Ce actor! şopti Arlechino către Polichinelle, iar acesta încuviinţă posomorât.

Climène intră, ca o actriţă în rolul principal, umplând scena cu prezenţa ei: fruntea sus, bărbia ridicată mândru, ochii surâzători. Era toată numai triumf şi aroganţă. Obrajii îi erau îmbujoraţi şi coama de păr castaniu puţin cam ciufulită. În mână ţinea un enorm buchet de camelii albe, iar în deget strălucea un diamant de mare preţ, care atrase de îndată toate privirile cu scânteierile lui.

Tatăl ei sări în picioare s-o întâmpine, cu o neobişnuită efuziune de tandreţe:

— În sfârşit, copila mea!

O conduse până la masă, unde fata se aşeză, cam obosită, cam plictisită, dar fără a-şi părăsi zâmbetul, nici măcar atunci când privirea i se opri asupra lui Scaramouche. Numai Léandre, care o fixa cu ochi avizi şi încruntaţi, descoperi la ea parcă o urmă

de teamă, între două fâlfâiri de pleoape peste ochii de culoarea alunei.

André-Louis continuă să mănânce zdravăn, fără a-i arunca mai mult de-o privire. Treptat, ceilalţi înţeleseră că se pregătea o scenă, dar că izbucnirea nu va avea loc atâta timp cât ei se vor găsi prin preajmă. În cele din urmă, Polichinelle dădu semnalul de retragere, şi peste câteva minute în cameră nu mai rămăseseră decât domnul Binet, fiica lui şi André-Louis. André-Louis puse înapoi pe masă cuţitul şi furculiţa, îşi clăti gâtul cu o duşcă de vin de Burgundia şi se lăsă pe spate în jilţul său, privind-o pe Climène.

— Nădăjduiesc, începu el, că aţi făcut o plimbare plăcută, domnişoară.

— Cât se poate de plăcută, domnule. Fără ruşine, fata încercă să-i încurajeze răceala, dar nu reuşi pe deplin.

— Şi nu chiar pe degeaba, dacă mă uit la inelul pe care-l porţi în deget. Trebuie că face cel puţin câteva sute de ludovici — o sumă extraordinară chiar şi pentru un nobil atât de bogat ca domnul de La Tour d'Azyr. În calitate de bărbat care are o oarecare intenţie de-a te lua de soţie, pot da dovadă de-atâta îndrăzneală încât să te întreb ce i-ai dat în schimb?

Domnul Binet pufni într-un râs grosolan — un ciudat amestec de cinism şi dispreţ.

— Nu i-am dat nimic, răspunse indignată Climène.

— Deci e vorba de-o plată în avans.

— Pe legea mea, eşti lipsit de ruşine! protestă domnul Binet.

— Ruşine?

Fulgerele din privirea lui André-Louis se revărsară asupra domnului Binet cu atâta dispreţ, încât bătrânul nemernic se foi, încurcat, pe scaunul lui.

— Ai vorbit cumva de ruşine, Binet? Aproape că mă faci să-mi ies din fire, lucru pe care-l consider a fi cel mai detestabil!

Privirea lui se întoarse încet spre Climène, care stătea cu coatele sprijinite pe masă, cu bărbia în pumni, cu o expresie în care se amestecau dispreţul şi sfidarea.

— Domnişoară, vorbi el rar, în propriul dumitale interes, aş dori să te gândeşti pe ce cale ai apucat.

— Pot face asta şi fără sfatul dumitale, domnule.

— Acum c-ai primit răspunsul, chicoti Binet, sper că n-ai nimic împotriva lui.

André-Louis pălise uşor. În ochii lui mari şi întunecaţi, aţintiţi asupra fetei, se citea o undă de neîncredere. Domnului Binet nu-i acordă însă nici o atenţie.

— Domnişoară, îmi place să cred că n-am înţeles bine. Nu pot să-mi închipui că, de bunăvoie şi pe deplin conştientă de ce faci, schimbi situaţia de soţie cinstită cu... cu ceea ce-ţi oferă un individ de teapa marchizului de La Tour d'Azyr.

Domnul Binet făcu un gest a lehamite, apoi se întoarse către fiica sa.

— I-auzi ce spune „gură de aur"! I-auzi începutul! Acum poate c-ai să-nţelegi şi tu că o căsătorie cu el ar fi o nenorocire. Ar sta întotdeauna în coasta ta — soţul incomod — ca să-ţi distrugă orice şansă.

Fata scutură energic din cap, în semn de încuviinţare.

— Începe să mă obosească cu gelozia lui prostească, mărturisi ea. Ca soţ, cred că va fi de-a dreptul imposibil.

André-Louis simţi că i se strânge inima. Dar, actor cum era, nu lăsă să răzbată la suprafaţă nimic. Râse puţin — şi nu prea vesel — apoi se ridică.

— Mă închin în faţa alegerii dumitale, domnişoară. Dea Domnul să n-ai vreodată motive s-o regreţi.

— Să regrete? exclamă domnul Binet.

Râdea de-a binelea, respirând uşurat să-şi vadă fiica în sfârşit scăpată de logodnicul pe care nu-l acceptase niciodată — cu excepţia acelor câteva ore când îşi închipuise că-i vreun nobil excentric.

— Şi ce-ar regreta, mă rog? Că a acceptat protecţia unui senior atât de bogat şi puternic, încât i-a dăruit — de parcă n-ar fi fost nimic — un asemenea giuvaier, care valorează cât câştigul pe un an de zile al unei actriţe de la Comedia Franceză?

Binet se ridică şi se apropie de André-Louis. Tonul lui devenise împăciuitor.

— Hai, prietene, fără ranchiună! Ce dracu'! Doar n-ai să stai în calea fetei? Doar n-o acuzi c-a făcut aşa o alegere? Te-ai gândit ce-nseamnă asta pentru ea? Te-ai gândit că sub protecţia unui asemenea gentilom, ar putea ajunge oricât de sus? Nu vezi ce noroc a dat peste ea? Ştiu că ţi-e dragă, mai ales că eşti şi gelos din fire, dar, dacă ţii la ea, nu te bucuri s-o vezi fericită?

André-Louis îl privi lung, în tăcere, apoi râse din nou.

— Eşti un visător, îi zise el. Nu trăieşti cu picioarele pe pământ.

Apoi se răsuci pe călcâie şi porni către uşă.

Atât gestul, cât şi privirea dispreţuitoare, râsul, vorbele tânărului îl înfuriară pe domnul Binet, făcându-l să-şi piardă orice urmă de bunăvoinţă.

— Visător zici? zbieră el, aţintind asupra lui Scaramouche ochii lui mici, în care sclipea acum o răutate de nedescris. Visător, că prefer protecţia unui nobil puternic, şi nu căsătoria cu un cerşetor şi-un bastard, care, pe deasupra, n-are nici nume? Visător, ai?

André-Louis, care pusese mâna pe clanţă, întoarse capul.

— Nu, răspunse el. M-am înşelat. Nici unul din voi nu-i visător. Sunteţi doar josnici. Amândoi.

Şi ieşi din cameră.

Capitolul 10

REMUŞCAREA

Într-o duminică de martie, domnişoara de Kercadiou se plimba cu mătuşa ei în lumina strălucitoare a dimineţii, pe terasa castelului de Sautron.

În pofida firii ei blânde, în ultimul timp se arătase neobişnuit de irascibilă, începând să manifeste porniri mondene, care o convinseseră mai mult ca oricând pe doamna de Sautron că fratele ei, Quintin, neglijase în mod scandalos educaţia fetei. Aline părea să cunoască toate lucrurile pe care o tânără e mai bine să nu le ştie şi habar n-avea de ceea ce se cuvenea să ştie. Cel puţin, aceasta era părerea doamnei de Sautron.

— Spuneţi-mi, doamnă, întrebă Aline, oare toţi bărbaţii sunt nişte animale?

Spre deosebire de fratele ei, contesa era înaltă şi avea o înfăţişare majestuoasă. Înainte de căsătoria cu domnul de Sautron, gurile rele spuneau că ea era singurul bărbat din familie. Din înaltul măreţiei sale, contesa coborî asupra nepoatei o privire consternată.

— Cu siguranţă, Aline, ai un adevărat obicei de-a pune întrebările cele mai tulburătoare şi mai nelalocul lor.

— Poate pentru că viaţa mi se pare tulburătoare şi nelalocul ei.

— Viaţa? O fată tânără nu trebuie să discute despre viaţă.

— De ce nu, din moment ce trăiesc? Doar nu vreţi să spuneţi că-i necuviincios să trăieşti?

— E necuviincios ca o fată tânără şi necăsătorită să încerce să afle prea multe despre viaţă. Cât despre întrebarea ta absurdă, privitoare la bărbaţi, dacă am să-ţi reamintesc că omul este cea mai nobilă creaţie a lui Dumnezeu, poate ai să consideri că ţi-am răspuns.

Doamna de Sautron nu părea foarte dornică să continue discuţia. Dar educaţia revoltătoare pe care o primise domnişoara de Kercadiou o făcuse şi foarte încăpăţânată.

— Dacă-i aşa, nu se lăsă ea, îmi puteţi spune de ce sunt atât de irezistibil atraşi de cele mai nerușinate reprezentante ale sexului nostru?

Contesa se opri în loc şi ridică mâinile spre cer, apoi îşi privi din nou nepoata.

— Uneori — de fapt, deseori, draga mea Aline — devii cât se poate de neînţelegătoare. Am să-i scriu lui Quintin că tu cu cât te vei mărita mai repede, cu atât mai bine va fi pentru toţi.

— Unchiul Quintin m-a lăsat pe mine să hotărăsc în această chestiune, îi reaminti Aline.

— Asta-i cea mai mare şi mai condamnabilă greşeală, zise contesa cu profundă convingere.

Cine-a auzit vreodată ca o fată să decidă singură asupra propriei ei căsătorii? E... aproape nedelicat s-o pui în situaţia de a se gândi la asemenea lucruri.

Doamna de Sautron simţi c-o trec fiorii.

— Quintin e un bădăran. Purtarea lui e incalificabilă. Adică domnul de La Tour d'Azyr să se învârtă în jurul tău, iar tu să te hotărăşti dacă e bărbatul potrivit pentru tine, sau nu.

Se cutremură din nou.

— E o grosolănie, o... curiozitate bolnăvicioasă... Doamne Dumnezeule! Când m-am măritat cu unchiul tău, totul a fost hotărât de către părinţi. Prima oară când l-am întâlnit a fost la semnarea contractului de căsătorie. Aş fi murit de ruşine dacă lucrurile ar fi stat altfel. Aşa se procedează în asemenea situaţii.

— Fără îndoială că aveţi dreptate, doamnă. Dar întrucât în situaţia mea nu se procedează aşa, o să-mi iertaţi îndrăzneala de-a vedea şi eu lucrurile într-un mod diferit. Domnul de La Tour d'Azyr doreşte să mă ia de soţie. I s-a îngăduit să-mi facă curte. Aş fi fericită dacă aş avea ocazia să-i comunic că-şi poate înceta atenţiile la adresa mea.

Doamna de Sautron rămase locului, încremenită de uimire. Faţa-i lungă se albise. Părea că abia respiră.

— Dar... dar... ce tot spui acolo? gâfâi ea. Liniştită, Aline repetă ce spusese mai înainte.

— Dar e strigător la cer! Cum îţi permiţi să te joci în halul acesta cu un senior ca marchizul de La Tour d'Azyr? Abia a trecut o săptămână de când i-ai trimis vorbă că acceptai să fii soţia lui!

— M-am pripit!... Dar de-atunci încoace comportamentul marchizului m-a convins că m-am înşelat.

— Dar cum, Dumnezeule? exclamă contesa. Nu vezi ce onoare ţi se acordă? Marchizul va face din tine prima doamnă din Bretania. Iar tu, prostuţo — şi prostul de Quintin! — vă jucaţi cu un asemenea noroc! Dar te previn, continuă ea, ameninţând-o cu degetul, dac-ai să continui să te porţi aşa, domnul de La Tour d'Azyr şi-ar putea retrage definitiv oferta, refuzând să accepte o asemenea umilire.

— Dar vreau să mă-nţelegeţi, doamnă, că aceasta este şi cea mai mare dorinţă a mea.

— Ai înnebunit de-a binelea!

— Doamnă, se prea poate ca tocmai acum să fiu teafără la minte, întrucât prefer să mă las condusă de propriile mele instincte; cred că sunt pe deplin îndreptăţită să mă supăr pe un bărbat care, deşi aspiră să devină soţul meu, totuşi o curtează asiduu pe o comediantă amărâtă de la Teatrul Feydau.

— Aline!

— Dar ce, nu-i adevărat? Sau poate că nu vi se pare ciudat ca domnul de La Tour d'Azyr să se comporte astfel înainte de căsătorie!

— Aline, nu ştiu ce să mai cred despre tine. Uneori mă uimeşti cu expresiile tale indecente, alteori cu excesul de decenţă. Cred c-ai fost crescută ca o mic-burgheză. Chiar aşa: o mic-burgheză. În adâncul fiinţei lui, Quintin a rămas întotdeauna un negustor.

— V-am cerut părerea despre comportarea domnului de La Tour d'Azyr, contesă, nu despre comportarea mea.

— Dar e nedelicat din partea ta să remarci asemenea lucruri. Ar trebui să n-ai habar de ele. Şi nu ştiu cine... cine-a fost atât de lipsit de inimă încât să te pună la curent. Dar întrucât ai aflat, ar trebui să închizi ochii la ceea ce se petrece în afara sferei de interes a unei domnişoare cu purtări alese.

— Şi când mă voi mărita, tot în afara sferei mele de interes vor rămâne?

— Da, dacă vei da dovadă de înţelepciune. Trebuie să nu ai cunoştinţă de asemenea lucruri. Îţi... îţi întinează inocenţa. Pentru nimic în lume n-aş vrea ca domnul de La Tour d'Azyr să afle ce educaţie ai primit. Dacă ai fi fost crescută ca lumea, într-o mănăstire, n-ai fi gândit niciodată în acest fel.

— Dar nu mi-aţi răspuns, doamnă! aproape că strigă Aline, exasperată. Aici nu-i vorba de castitatea mea, ci de aceea a domnului de la La Tour d'Azyr!

— Castitate!

Buzele contesei tremurau de oroare. Groaza i se întipărise pe toată figura.

— Unde-ai învăţat un cuvânt atât de îngrozitor, atât de lipsit de bună-cuviinţă?

Dar în aceeaşi clipă, doamna de Sautron înţelese că trebuia să-şi stăpânească sentimentele şi că aici se cerea mult tact şi multă prudenţă.

— Copila mea, întrucât ştii atât de multe lucruri pe care nu s-ar fi cuvenit să le ştii, atunci pot să-ţi spun şi eu că un gentilom trebuie să aibă, din când în când, şi câte-o mică distracţie.

— Dar de ce, doamnă? De ce aşa?

— *Mon Dieu*[1], dar tu îmi pui întrebări stupide! E aşa pentru că-i aşa! Pentru că aşa-s bărbaţii!

---

[1] „Mon Dieu!" (fr., interj.) – Dumnezeule! (n. tr.)

— Vreţi să spuneţi, pentru că bărbaţii sunt nişte animale! De fapt, chiar asta v-am întrebat la început!

— Eşti de o prostie incorigibilă, Aline!

— Asta pentru că am altă părere decât dumneavoastră, doamnă! Nu aştept cu nerăbdare să mă mărit — aşa cum credeţi. Dar am totuşi dreptul să pretind ca, în timp ce-mi face mie curte, domnul de La Tour d'Azyr să nu curteze şi o femeie uşoară de la teatru! Am impresia că această subtilă asociere dintre mine şi fiinţa aceea detestabilă mă întinează şi mă ofensează. Marchizul e un dobitoc, care înţelege să facă curte rostind complimente pompoase, stupide şi răsuflate. Iar aceste complimente sunt cu atât mai greu de acceptat, cu cât vin de pe buze care încă poartă gustul sărutărilor mizerabilei aceleia de actriţe!

Contesa era atât de scandalizată, încât rămase o clipă fără grai.

— Doamne! exclamă ea. N-aş fi bănuit niciodată că poţi da dovadă de o imaginaţie atât de lipsită de delicateţe!

— N-am ce face, doamnă! De fiecare dată când buzele lui îmi ating degetele, mă gândesc la ce-au atins ultima oară. Imediat mă duc să mă spăl pe mâini. Dacă nu aveţi amabilitatea de a-i transmite mesajul meu, data viitoare să ştiţi c-am să cer să mi se aducă apă şi am să mă spăl de faţă cu el!

— Dar ce să-i spun? Cum... în ce cuvinte să-i comunic un asemenea mesaj?

Contesa era înspăimântată.

— Vorbiţi-i deschis, doamnă. Asta-i calea cea mai dreaptă. Spuneţi-i că oricât de murdară i-a fost

viaţa până acum, oricât de impură intenţionează să şi-o facă de-acum încolo, ar trebui ca măcar în prezenţa unei fecioare fără pată, să încerce să înveţe ce-i puritatea!

Contesa se dădu înapoi, astupându-şi urechile cu mâna, cu faţa schimonosită de oroare.

Pieptul ei masiv tresălta greu.

— Cum poţi...? gâfâi ea. Cum poţi rosti asemenea cuvinte îngrozitoare? Unde Dumnezeu le-ai învăţat?

— La biserică, zise Aline.

— Ah, la biserică se spun foarte multe lucruri pe care nici nu visăm să le rostim în viaţa noastră de toate zilele. Draga mea copilă, dar cum i-aş putea spune aşa ceva domnului marchiz? Cum?

— Să-i spun eu?

— Aline!

— Ei, asta e! spuse Aline. Trebuie să fac ceva ca să mă pun la adăpost de insulte. Marchizul mă dezgustă! E un om detestabil! Şi oricât ar fi de frumos să devin marchiză de La Tour d'Azyr, să vă spun drept, aş prefera să mă mărit cu un cârpaci cinstit.

Era atât de vehementă şi de hotărâtă, încât doamna de Sautron renunţă la propria-i disperare, ca să încerce din nou s-o convingă. Aline îi era nepoată şi o asemenea căsătorie ar fi înnobilat întreaga familie. Nimic nu trebuia s-o împiedice, cu nici un preţ!

— Ascultă, draga mea... Hai să ne gândim bine. Marchizul e plecat şi nu se întoarce până mâine.

— Aşa e. Iar eu ştiu şi unde s-a dus — sau, cel puţin, cu cine. Dumnezeule, şi când te gândeşti că

nenorocita aia are un tată şi-un idiot de curtezan, care vrea s-o ia de soţie — numai că nici unul n-are de gând să facă ceva. Bănuiesc, doamnă, că şi ei sunt de părere că marii nobili trebuie să aibă micile lor distracţii.

Vorbele ei erau tăioase şi pline de dispreţ.

— Şi ce voiaţi să spuneţi, doamnă? reveni Aline.

— Că poimâine te întorci la Gavrillac. Mai mult ca sigur că domnul de La Tour d'Azyr te va urma.

— Vreţi să spuneţi că acest capriciu va trece de la sine.

— Numeşte-l cum vrei tu.

Contesa, care deja renunţase să-i mai reproşeze nepoatei vorbele necuviincioase, continuă:

— La Gavrillac, nu va mai fi nici un fel de domnişoară Binet. Aventura asta va rămâne de domeniul trecutului. E neplăcut c-a întâlnit-o tocmai acum. La urma urmei, puştoaica e tare nostimă, trebuie să recunoşti. Iar tu... tu trebuie să fii îngăduitoare.

— Marchizul mi-a cerut oficial mâna acum o săptămână. În parte, ca să îndeplinesc dorinţa familiei, în parte... Se opri, şovăind o clipă, apoi reluă, cu durere în glas:

— În parte, pentru că se pare că nu contează prea mult cu cine mă mărit... i-am dat consimţământul. Numai că din motivele pe care vi le-am expus, doamnă, acum vreau să-mi retrag acest consimţământ.

Contesa era în culmea agitaţiei,

— Aline, asta nu ţi-aş ierta-o niciodată! Unchiul tău, Quintin, va fi disperat. Nu ştii ce vorbeşti, habar n-ai la ce situaţie dai cu piciorul! Oare chiar

nu-ţi dai seama de poziţia ta, şi-n ce familie te-ai născut?

— Dacă nu mi-aş fi dat seama, doamnă, aş fi terminat cu el de mult. Dacă am tolerat să-mi facă curte, e pentru că înţeleg importanţa unei căsătorii convenabile din punct de vedere social. Numai că, pentru mine, căsătoria înseamnă ceva mai mult — iar unchiul Quintin mi-a lăsat libertatea de a hotărî.

— Pentru asta, să-l ierte Dumnezeu! zise contesa, apoi se grăbi să continue. Lasă totul în seama mea, Aline. Lasă-te condusă de mine, te rog!

Tonul era implorator.

— Am să mă sfătuiesc cu unchiul tău, Charles. Dar nu te grăbi să strici tot, până ce nu se termină cu povestea asta nenorocită. Charles va şti cum să procedeze. Marchizul va trebui să se căiască, dacă tirania ta i-o cere. Dar nu în genunchi şi nici cu cenuşă-n cap. Sper că nu-i vei cere chiar atât!

Aline ridică din umeri.

— Eu nu cer nimic, zise ea, fără a da a-nţelege dacă accepta sau nu.

Aşadar, doamna de Sautron se consultă cu soţul său, un om între două vârste, subţire, foarte aristocratic ca înfăţişare şi înzestrat cu multă isteţime. Contesa abordă faţă de el exact acelaşi ton pe care-l folosise Aline şi pe care ea însăşi îl găsise lipsit de delicateţe. Ba chiar împrumută şi câteva din expresiile fetei.

Ca urmare, luni după-amiază, când, în cele din urmă, trăsura domnului de La Tour d'Azyr se întoarse la castel, marchizul fu întâmpinat de contele de Sautron, care dorea să discute ceva cu el, fără întârziere.

— Gervais, eşti un prost! se auzi excelenta introducere a contelui.

— Charles, asta nu-i nici o noutate pentru mine! replică marchizul. La care-anume prostie îmi faci onoarea să te referi?

Se azvârli obosit pe sofa şi, întinzându-şi trupul lung şi graţios, îşi privi prietenul cu un surâs abia schiţat pe chipul palid şi frumos, ce părea să sfideze trecerea anilor.

— La ultima. La fata lui Binet.

— Aia? Pff! O întâmplare! Nici măcar prostie n-o poţi numi.

— O prostie — tocmai acum! insistă contele.

Marchizul îl privi întrebător.

— Aline, continuă domnul de Sautron, apăsat. Ştie tot. Nu ştiu de unde, dar ştie, şi e cât se poate de jignită.

Marchizului îi pieri orice umbră de zâmbet. Se ridică în capul oaselor.

— Jignită? întrebă el, cu un glas în care se citea îngrijorarea.

— Bineînţeles. Ştii ce fel de fată e. Ştii ce idealuri şi-a făurit. Se simte ofensată că, în timp ce te afli aici, ca să-i faci curte ei, te-ai încurcat cu mucoasa aia a lui Binet.

— Dar de unde ştii? întrebă La Tour d'Azyr.

— I-a povestit tot mătuşii ei. Şi se pare că biata copilă are destul de multă dreptate. Spune că nu va îngădui să-i săruţi mâna cu aceleaşi buze cu care... Mă înţelegi. Îţi imaginezi impresia pe care o poate face o asemenea situaţie asupra unei fete pure şi sensibile ca Aline. Spune — şi-i mai bine să ştii şi

dumneata — că data viitoare când îi vei săruta mâna, va cere apă şi se va spăla în prezenţa dumitale.

Chipul marchizului devenise stacojiu. Se ridică în picioare. Cunoscându-i firea violentă şi intolerantă, domnul de Sautron era pregătit pentru o izbucnire.

Dar aceasta nu veni. Marchizul îi întoarse spatele şi porni încet către fereastră, cu capul în piept, cu mâinile la spate. Ajuns acolo, vorbi fără să-l privească pe conte. Glasul lui era în acelaşi timp visător şi dispreţuitor.

— Ai dreptate, Charles, sunt un prost — rău şi prost! Mi-a mai rămas destulă minte cât să-mi dau seama. Presupun că aşa am şi trăit. N-am ştiut niciodată ce-nseamnă să fii nevoit să renunţi la lucrul pe care ţi-l doreşti.

Brusc se răsuci pe loc şi-atunci avu loc explozia.

— Dar, pe Dumnezeul meu, o vreau pe Aline aşa cum nu mi-am dorit nimic până acum! Cred că dacă din prostie aş pierde-o, mi-aş lua zilele de supărare! Sunt o bestie! se lovi el cu palma peste frunte. Ar fi trebuit să-mi închipui că dacă această fecioară pură şi delicată află de micile mele ticăloşii, mă va dispreţui. Şi-ţi spun drept, Charles, aş trece şi prin foc să-i recâştig respectul!

— Sper să nu fie foarte greu, interveni Charles.

Apoi, ca să destindă situaţia, care-l irita prin solemnitatea ei, făcu o mică glumă:

— Ţi se cere doar să nu mai treci prin anumite focuri, pe care domnişoara nu le socoteşte tocmai purificatoare...

— Cât despre fata lui Binet, s-a terminat — gata! zise marchizul.

— Te felicit. Când ai luat această hotărâre?

— Chiar în clipa asta. Ah, de-aş fi luat-o cu douăzeci şi patru de ore mai devreme! Dar aşa — ridică el din umeri — douăzeci şi patru de ore cu ea mi-au fost de-ajuns, aşa cum ar fi fost şi pentru alt bărbat: o târgoveaţă ambiţioasă, cu suflet de târfă! Puah!

Se strâmbă, dezgustat de el însuşi şi de amintirea Climènei.

— Atunci se simplifică lucrurile pentru tine, zise cinic domnul de Sautron.

— Să nu spui asta, Charles. Nu-i chiar aşa. Dacă nici tu n-ai fi fost prost, m-ai fi prevenit mai devreme.

— S-ar putea dovedi că te-am prevenit la timp, dacă vei lua în seamă avertismentul.

— Voi face orice ca să-i obţin iertarea. Am să îngenunchez, am să mă prosternez în faţa ei. Mă voi mărturisi ei, plin de remuşcare şi, dacă-mi ajută Dumnezeu, voi reuşi să-mi schimb felul de-a fi, de dragul ei.

Marchizul era de-o sinceritate tragică.

Pentru domnul de Sautron, care nu-l văzuse niciodată altfel decât reţinut, pretenţios şi batjocoritor, purtarea marchizului era o uluitoare revelaţie. Aproape că nu voia să asiste la o asemenea scenă: îi dădea senzaţia că pândeşte, că se uită prin gaura cheii. Îşi bătu prietenul pe umăr.

— Dragul meu Gervais, starea ta de spirit este minunat de romantică. Ai promis destul. Acum ţine-te de cuvânt şi-ţi garantez că în curând totul va fi bine. Voi fi ambasadorul tău şi te asigur că nu vei avea motive să te plângi.

— Dar nu pot merge să-i vorbesc chiar eu?

— Dacă eşti înţelept, nu te mai ivi în calea ei. Scrie-i dacă vrei, arată-ţi remuşcările prin scrisori. Eu am să-i spun că nu faci decât să urmezi sfatul meu. Voi proceda cu tact. Sunt un bun diplomat, Gervais. Ai încredere în mine.

Marchizul îşi ridică privirea. Chipul îi era răvăşit de durere. Îi întinse mâna contelui.

— Bine, Charles. Ajută-mă acum şi poţi conta pe prietenia mea ori de câte ori vei avea nevoie.

Capitolul II

SCANDALUL DE LA TEATRUL FEYDAU

Lăsându-şi gazda să se comporte în calitate de ambasador plenipotenţiar faţă de domnişoara de Kercadiou şi să-i explice că remuşcarea îl făcuse să plece fără a-şi lua rămas-bun, marchizul plecă în grabă de la Sautron, cufundat în gânduri negre. Douăzeci şi patru de ore cu domnişoara Binet erau mai mult decât suficient pentru un bărbat cusurgiu şi pretenţios ca el. Îşi amintea în silă de acea aventură — reacţie psihologică inevitabilă — mirându-se cum de până ieri putuse s-o dorească şi blestemându-se în gând că pentru o astfel de satisfacţie efemeră şi fără importanţă îşi periclitase serios şansele de a se căsători cu domnişoara de Kercadiou. Starea lui de spirit — de fapt, deloc extraordinară — era rezultatul conflictului dintre îngerul şi demonul ce se luptă în firea oricărui om.

Cavalerul de Chabrillane — în realitate, un fel de cavaler de onoare al domnului de La Tour d'Azyr — era şi el aşezat pe pernele încăpătoarei caleşti. Între ei fusese plasată o mică măsuţă

pliantă, iar cavalerul sugeră o partidă de pichet. Dar marchizul n-avea nici un chef de cărţi. Era cufundat în gânduri. Pe când treceau pe străzile pietruite ale Nantes-ului, îşi aminti că-i făgăduise domnişoarei Binet să asiste la spectacolul din acea seară, *Îndrăgostitul necredincios*. Iar acum, fugea de ea. Gândul îl nemulţumea din două motive. Îşi încălca promisiunea, purtându-se ca un laş. Mai mult decât atât: o făcuse să creadă pe mica fluşturatică — acum aşa gândea, şi nu fără motiv — că se poate aştepta din partea lui la favoruri şi mai mari decât cele de până acum. Femeiuşca încercase chiar să încheie un târg cu privire la viitorul ei. Marchizul urma s-o ducă la Paris şi să-i aranjeze o situaţie; sub valoroasa lui protecţie, aveau să i se deschidă porţile marilor teatre din capitală. La Tour d'Azyr nu făcuse promisiuni concrete — şi gândul acesta îl mai liniştea puţin. Dar nici n-o refuzase categoric. Acum era necesar să găsească o soluţie, întrucât se vedea pus în situaţia de-a alege între o pasiune vulgară — deja satisfăcută, de altfel — şi iubirea profundă, aproape idealistă, pentru domnişoara de Kercadiou.

Considera că onoarea îi cere să-şi clarifice poziţia. Fata lui Binet avea, desigur, să-i facă o scenă. Însă el ştia cum să procedeze cu acest soi de isterice. La urma urmei, banul slujeşte la multe.

Trase cordonul şi caleaşca se opri. În cadrul portierei, apăru lacheul.

— La Teatrul Feydau! porunci marchizul.

Lacheul dispăru şi trăsura porni mai departe. Domnul de Chabrillane râse cu cinism.

— Te-aş ruga să nu găseşti nimic de râs! se răsti marchizul. Nu-nţelegi!

Apoi încercă să se explice — ceea ce era o rară dovadă de bunăvoinţă. Nu suportă însă să fie greşit înţeles, mai ales acum. Ca reacţie la aerul grav al marchizului, Chabrillane deveni şi el serios.

— De ce nu-i scrii? îşi dădu el cu părerea. Mie unul mi s-ar părea mai uşor.

Nimic nu putea lămuri mai bine starea de spirit a lui La Tour d'Azyr ca răspunsul pe care-l dădu cavalerului.

— Scrisorile pot fi prost concepute sau greşit înţelese. Iată două riscuri pe care nu vreau să mi le asum. Dacă nu mi-ar răspunde, n-aş afla niciodată ce reacţie a avut. Şi nu-mi voi găsi tihna până ce nu voi pune capăt acestei afaceri. Trăsura ne va aştepta până ne întoarcem de la teatru. Pe urmă, vom porni mai departe. La nevoie, vom călători şi noaptea.

— *Peste!* [1] se strâmbă domnul de Chabrillane.

Dar nu mai zise nimic altceva.

Impunătoarea caleaşcă trase în faţa intrării luminate a Teatrului Feydau. Marchizul coborî şi pătrunse în teatru cu Chabrillane, fără să ştie că intra în gura lupului.

André-Louis era exasperat de îndelungata absenţă a Climènei, plecată din Nantes împreună cu marchizul. La aceasta se adăuga şi incalificabilul consimţământ tacit al domnului Binet, care considera faptul ca având o însemnătate considerabilă.

Oricât s-ar fi străduit să facă pe nepăsătorul şi să încerce să judece la rece, totuşi sufletul lui André-Louis

[1] *Peste!* (fr., interj.) – Fir-ar să fie! (n. tr.)

era zbuciumat şi revoltat. Nu pe Climène o acuza. În privinţa ei, se înşelase. Fata nu era decât o amărâtă de corăbioară şubredă şi neputincioasă în faţa unei adieri — oricât de înşelătoare — care ar fi făcut-o să înainteze. Suferea de viciul lăcomiei, iar tânărul se felicita că-i descoperise slăbiciunea înainte de-a o lua de soţie. Acum nu mai simţea faţă de ea decât o mare milă şi un oarecare dispreţ. Mila se trăgea din iubirea pe care i-o inspirase nu demult şi aducea întrucâtva cu drojdia iubirii, rămasă după ce vinul bun s-a terminat. Cât despre mânia tânărului, ea se revărsa asupra tatălui şi asupra seducătorului.

Gândurile care-i dădeau târcoale în acea dimineaţă de luni — când se descoperi că Climène nu se întorsese din excursia făcută în ajun cu trăsura marchizului — erau şi aşa destul de războinice, chiar înainte ca îndureratul Léandre să toarne gaz peste foc.

Până acum, atitudinea celor doi bărbaţi unul faţă de celălalt fusese dispreţuitoare — lucru cât se poate de obişnuit în asemenea situaţii. În ultimul timp, nefericirea comună îi condusese la un soi de alianţă. Cel puţin aşa considera Léandre, care, căutându-l pe André-Louis, îl găsi aparent liniştit, fumându-şi pipa pe chei, în faţa hanului.

— Ei drăcia dracului! exclamă Léandre. Cum poţi fi atât de calm, încât să fumezi liniştit tocmai acum?

Scaramouche privi spre cer.

— Nu mi se pare prea frig, zise el. Soarele străluceşte... Mă simt foarte bine aici.

— Dar ce, eu vorbeam despre vreme? întrebă agitat Léandre.

— Nu? Atunci despre ce?

— Bineînţeles că despre Climène.

— Ah! Această domnişoară nu mă mai interesează, minţi el.

Léandre rămăsese nemişcat în faţa lui — o siluetă frumoasă, îmbrăcată elegant, cu părul bine pudrat, cu ciorapi de mătase în picioare. Era palid la faţă şi ochii îi păreau mai mari ca de obicei.

— Nu te mai interesează? Nu te-nsori cu ea?

André-Louis scoase un rotocol de fum pe nări.

— Ştiu că nu vrei să mă jigneşti. Dar cum poţi să-mi sugerezi să trăiesc din resturi lăsate de alţii?

— Doamne sfinte! îngăimă Léandre, uluit şi rămânând cu ochii ţintă la André-Louis. Chiar eşti lipsit de inimă? Ai rămas tot Scaramouche?

— Dar ce-ai vrea să fac? i-o întoarse André-Louis, încercând să schiţeze o umbră de mirare.

— Să nu renunţi la ea fără luptă!

— Dar m-a şi părăsit!

André-Louis pufăi din nou din pipă, în vreme ce Léandre îşi încleşta şi-şi descleşta pumnii, de furie şi neputinţă.

— Şi la ce bun să lupţi împotriva inevitabilului? Tu te-ai luptat când am luat-o de lângă tine?

— Nu-mi aparţinea, deci nu mi-ai luat-o mie. Eu doar speram să fie a mea, dar tu ai câştigat. Şi chiar dacă lucrurile ar fi stat altfel, nu văd asemănarea. Între noi a fost o rivalitate cinstită. Dar acum... e-o ticăloşie.

Emoţia lui îl mişcă pe André-Louis, care-l luă de braţ.

— Eşti un băiat bun, Léandre. Sunt fericit c-am intervenit la timp, ca să te scap de-o asemenea soartă.

— Ah, dar tu n-o iubeşti! strigă celălalt, pătimaş. N-ai iubit-o niciodată! Nu ştii ce-nseamnă să iubeşti, altfel n-ai vorbi aşa. Isuse Hristoase! Dacă Climène ar fi fost logodnica mea şi mi s-ar fi întâmplat un lucru ca ăsta, l-aş fi ucis pe rival. M-auzi tu? L-aş fi ucis! Dar tu... Tu vii şi fumezi aici, stai la aer curat şi vorbeşti de resturi rămase de la alţii. Mă şi mir că nu te-am pălmuit pentru asemenea vorbe!

Léandre îşi smulse braţul din strânsoarea celuilalt şi-l privi de parcă i-ar fi venit să-l plesnească.

— Ar fi trebuit s-o faci, zise André-Louis. Ţine de rolul tău.

Blestemând, Léandre se întoarse să plece, dar André-Louis îl opri.

— O clipă, prietene. Pune-te în locul meu şi judecă. Tu te-ai însura cu ea acum?

— Dacă m-aş însura?

Ochii tânărului ardeau, plini de pasiune.

— Dacă m-aş însura? Numai să spună ea că vrea să se mărite cu mine, şi i-aş fi sclav pe veci!

— „Sclav" e cuvântul potrivit — sclav în infern.

— Pentru mine, acolo unde-i Climène, n-ar putea fi niciodată un infern — indiferent ce-ar face ea. O iubesc, omule, nu ca tine! O iubesc, mă-nţelegi?

— Asta ştiu de mult, zise André-Louis, deşi nu bănuiam că eşti atât de atins de boala asta. Dumnezeu ştie cât am iubit-o şi eu — destul ca să împărtăşesc setea ta de a-mi ucide rivalul. Numai că, în cazul meu, sângele albastru al lui La Tour d'Azyr n-ar reuşi s-astâmpere această sete. Ar mai fi nevoie şi de lichidul acela murdar, care curge în vinele nelegiuitului de Binet.

O clipă nu-şi mai controlase emoţia, iar tonul muşcător al ultimelor cuvinte îi dezvăluise lui Léandre flacăra ce ardea sub calmul lui de gheaţă. Tânărul îl apucă de mână.

— Ştiam eu că joci teatru, zise el. Şi tu simţi... la fel ca mine.

— Iată-ne aliaţi, în răutate! Se pare că m-am trădat... Şi ce-i cu asta? Vrei să-l vezi pe drăguţul de marchiz tăiat în bucăţele? Ţi-aş putea oferi un asemenea spectacol.

— Ce? se holbă Léandre, întrebându-se dacă şi acesta era tot vreun sarcasm de-al lui Scaramouche.

— Nu-i nici o greutate, numai că am nevoie de ajutor. Vrei să m-ajuţi tu?

— Fac tot ce-mi ceri! izbucni Léandre. Dacă vrei, îmi dau şi viaţa!

André-Louis îl luă din nou de braţ.

— Hai să facem câţiva paşi, îi propuse el. Am să te-nvăţ ce trebuie să faci.

Când se întoarseră, trupa era deja la masă. Domnişoara Climène încă nu se întorsese. Toţi erau prost-dispuşi. Colombina şi Madame arătau foarte îngrijorate. De fapt, relaţiile dintre Binet şi restul companiei deveneau pe zi ce trecea tot mai încordate.

André-Louis şi Léandre merseră să-şi ocupe locurile obişnuite. Ochii mici ai lui Binet îi urmăriră cu o sclipire răutăcioasă, în timp ce buzele i se schimonosiră într-un zâmbet strâmb.

— Văd c-aţi devenit dintr-o dată buni prieteni! ricană el.

— Eşti un om inteligent, Binet! vorbi Scaramouche, cu glas atât de rece şi dispreţuitor, încât părea el însuşi o insultă. Poate că ştii şi motivul.

— Nici nu-i greu de-nţeles!

— Atunci, desfată-i pe toţi cu ce-ai de zis! îl îndemnă André-Louis şi aşteptă. Cum? Şovăi cumva? E oare posibil ca neruşinarea dumitale să aibă şi limite?

Binet îşi înălţă capul uriaş.

— Vrei să te cerţi cu mine, Scaramouche?

Glasul lui adânc răsună ca un bubuit de tunet.

— Să mă cert? Glumeşti! Nu mă pot certa cu indivizi de teapa ta. Ştim cu toţii de cât respect se bucură soţii prea îngăduitori faţă de comportarea soţiilor... Dar, pentru numele lui Dumnezeu, ce merită atunci un tată prea îngăduitor?

Binet se săltă în picioare — o masă imensă de carne, dominând asupra tuturor. Îi dădu violent la o parte mâna lui Pierrot, care încercase să-l reţină.

— Mii de draci! urlă el. Dacă-mi vorbeşti pe tonul ăsta, am să-ţi frâng toate oasele tale mizerabile!

— Dacă-ndrăzneşti să m-atingi doar c-un deget, Binet, voi avea pretextul necesar ca să te ucid cu mâna mea.

André-Louis, cu calmul lui dintotdeauna, era cu atât mai ameninţător. Actorii se priviră unii pe alţii, alarmaţi. Tânărul scoase din buzunar vârful ţevii unui pistol, pe care abia îl cumpărase.

— Umblu înarmat, Binet. Mi s-a părut cinstit să te previn. Provoacă-mă numai, aşa cum ai spus, şi te ucid fără nici o remuşcare, ca pe-un vierme. Asta şi eşti, Binet: un vierme, un trup gras şi-alunecos — o creatură scârboasă, lipsită de inimă şi de creier. Când mă gândesc la asta, mi-e şi silă să stau la masă alături de dumneata. Mi se-ntoarce stomacul pe dos.

Îşi împinse deoparte farfuria şi se ridică.

— Am să mă duc să mănânc jos, în sala de mese.

În aceeaşi clipă sări şi Colombina.

— Merg şi eu cu tine, Scaramouche! strigă ea.

Acesta fu semnalul. Dacă actorii s-ar fi înţeles dinainte între ei, şi tot n-ar fi fost mai solidari. Binet rămase convins că era vorba de o conspiraţie. Imediat după Colombina urmă Léandre, apoi Polichinelle, apoi şi ceilalţi, până ce Binet rămase singur, în capul unei mese goale, dintr-o încăpere pustie — un om zdruncinat, a cărui furie nu reuşea să învingă teama ce începea să-l cotropească puţin câte puţin.

Se aşeză să cugete la cele întâmplate. Aşa îl găsi Climène după vreo jumătate de oră, când, în sfârşit, se întoarse din escapadă.

Era palidă, ba chiar puţin speriată — de fapt cât se poate de conştientă că trebuie să înfrunte încercarea de-a da ochii cu toată trupa.

Nevăzând pe nimeni în încăpere, în afară de tatăl ei, se opri în prag.

— Unde-s ceilalţi? întrebă ea, cu un glas care se străduia să sune firesc.

Domnul Binet îşi înălţă capul masiv şi-şi întoarse spre ea ochii injectaţi. Se încruntă, îşi mişcă buzele groase, scoţând nişte sunete guturale. Şi totuşi, nu se putu împiedica să n-o admire, încântătoare şi graţioasă, arătând ca o adevărată doamnă în mantia lungă de călătorie, verde închis, tivită cu blană, cu manşonul ei, cu pălăria împodobită cu o strălucitoare broşă, de sub care se revărsa o cascadă de păr castaniu. Nu exista nici un motiv să se teamă de viitor, cât timp avea aşa o frumuseţe de fată! Scaramouche n-avea decât să facă ce poftea!

Cu toate acestea, nu-şi dădu pe faţă nici unul din aceste gânduri liniştitoare.

— Iată-te, în sfârşit, proastă mică! mârâi el în loc de salut. Începusem să mă-ntreb dacă mai jucăm astă-seară. Nu m-aş fi mirat să nu te fi-ntors la timp. Dacă tot te-ai hotărât să-ţi joci rolul după capul tău, fără să ţii seama de sfaturile mele, nimic nu mă mai surprinde.

Fata merse până în dreptul mesei, apoi sprijinindu-se de ea, îl privi aproape dispreţuitor.

— Nu regret nimic, spuse ea.

— Asta spune la-nceput orice naiv. Şi chiar dac-ai avea ce să regreţi, tot n-ai recunoaşte. Asta-i firea ta. Faci după cum te taie capul, fără să mai asculţi şi sfatul unui om în vârstă. Pe legea mea, fato, ce ştii tu despre bărbaţi?

— Nu mă plâng de nimic, îi aminti ea.

— Nu, dar s-ar putea s-o faci curând, când ai să-ţi dai seama că era mai bine să te laşi condusă de taică-tău. Cât timp marchizul ar fi suspinat după tine, puteai face orice din el... Atâta timp cât nu i-ai permis decât să-ţi sărute vârful degetelor.... Ah, drace! Era şansa ta de a-ţi asigura un viitor. Cât ai să trăieşti, n-ai să mai întâlneşti aşa noroc! Şi i-ai dat cu piciorul pentru... Pentru ce?

Domnişoara se aşeză.

— Eşti josnic! zise ea cu dezgust.

— Josnic?

Buzele lui groase se strânseră din nou.

— M-am săturat să trăiesc prin şanţuri, şi credeam că ţi-a fost de-ajuns şi ţie! Aveai în mână o carte cu care să poţi câştiga o avere, dacă jucai precum te-am sfătuit. Acum ţi-ai jucat-o, şi unde-i

averea? Ai rămas cu buzele umflate. Dacă vântul a stat, acu' n-ai decât să sufli, ca să-mpingi corabia! Şi să vezi numa' ce-o să mai trebuiască să suflăm, dacă se schimbă vremea în relaţiile cu trupa, după cât s-ar părea c-o să se-ntâmple! De bună seamă, şi-a vârât coada ticălosul ăla de Scaramouche. Pe toţi i-a apucat deodată moralitatea. Nu vor să mai stea la aceeaşi masă cu mine.

Trăncănea, între furie şi bucurie sardonică.

— Amicul tău, Scaramouche, a dat tonul. M-a şi ameninţat că mă omoară! M-a ameninţat cu moartea! Mi-a spus... Eh, dar ce mai contează? Ceea ce contează e că-n curând trupa „Binet" îşi va da seama că se poate descurca foarte bine şi fără Binet sau fiica lui. Javra asta ticăloasă, pe care-am socotit-o prietenul meu, mi-a luat, puţin câte puţin, tot ce-aveam. Stă-n puterea lui să-mi ia şi trupa, şi-i destul de nerecunoscător şi de nevrednic ca s-o facă!

— N-are decât! zise domnişoara Binet, disprețuitoare.

— N-are decât?

Binet era de-a dreptul îngrozit.

— Şi cu noi, ce se va-ntâmpla?

— Pe mine, în orice caz, nu mă mai interesează prea mult trupa „Binet", spuse ea. În curând voi pleca la Paris. Acolo sunt teatre mai bune decât Feydau: teatrul domnişoarei Montansier, din Palais-Royal, Ambigu Comique, Comedia Franceză. Ba chiar aş putea avea un teatru al meu.

El făcu dintr-o dată ochii mari, apoi întinse o mână grasă şi-o puse pe braţul ei. Fata îl simţi că tremură.

— Ţi-a făgăduit el asta? Ţi-a făgăduit? Ea îl privi cu capul puţin aplecat într-o parte, cu ochii vicleni şi cu un zâmbet ciudat pe buzele fără cusur.

— Nu mi-a spus „nu" când l-am rugat... răspunse ea, convinsă că totul avea să fie aşa cum îşi dorea.

— Pff!

Binet îşi retrase mâna şi se ridică greoi. Pe chipul lui se putea citi dezgustul.

— Nu ţi-a spus „nu"... o ironiză el, apoi izbucni: Dac-ai fi făcut cum ţi-am spus, ar fi acceptat tot ce-i cereai. Mai mult decât atât: ţi-ar fi dat orice-ai fi pretins, orice-i stătea în putinţă să-ţi ofere — iar posibilităţile lui sunt inepuizabile! Ai dat o certitudine pe o posibilitate. Ah, urăsc posibilităţile! Doamne, Doamne! Din posibilităţi am trăit o viaţă şi, de multe ori, era să mor de foame!

De-ar fi ştiut despre discuţia ce-avea loc chiar în acele clipe la castelul de Sautron, Climène ar fi fost mai puţin încrezătoare şi n-ar mai fi râs de presimţirile sumbre ale tatălui. Dar destinul ei era să nu afle niciodată — şi asta i-a fost pedeapsa cea mai cruntă. Tot răul care-a copleşit-o dintr-o dată, prăbuşirea speranţelor puse în marchiz şi dezmembrarea trupei „Binet", toate acestea aveau să fie puse în seama amestecului nefast al ticălosului de Scaramouche.

E foarte posibil ca şi fără avertismentul contelui de Sautron, marchizul să fi găsit în incidentul petrecut în acea seară la Teatrul Feydau destule motive de-a rupe o legătură cu consecinţe atât de neplăcute, în timp ce dezintegrarea trupei „Binet" era cu siguranţă opera lui André-Louis. Numai că

el nici nu dorise, nici nu prevăzuse un asemenea deznodământ.

În pauza de după actul doi, Scaramouche se duse în cabina rezervată lui Polichinelle şi Rhodomont. Polichinelle tocmai îşi schimba costumul.

— Eu, unul, nu m-aş mai obosi să mă schimb, zise Scaramouche. Nu cred că mai jucăm decât deschiderea actului trei, adică scena mea cu Léandre.

— Ce vrei să spui?

— Ai să-nţelegi îndată.

Scaramouche puse o hârtie pe măsuţa lui Polichinelle, printre borcănaşele cu sulimanuri.

— Aruncă o privire la asta. E un fel de testament, cu ultimele mele dorinţe în ceea ce priveşte trupa. Cândva am fost avocat. Actul e cât se poate de valabil. Vă las vouă, tuturor, partea mea din câştigul adunat de când fac parte din companie.

— Doar nu vrei să spui că ne părăseşti? strigă alarmat Polichinelle.

În ochii holbaţi ai lui Rhodomont se citea aceeaşi întrebare.

Scaramouche ridică din umeri. Fusese cât se poate de clar.

— Era de aşteptat, mormăi Polichinelle. Dar de ce să pleci tu? Tu ai făcut din noi ceea ce suntem. Tu eşti cu adevărat creierul şi sufletul trupei. Tu ne-ai făcut să fim o companie de teatru după toate regulile artei. Dacă trebuie să plece cineva, ăla-i Binet. Binet şi nenorocita aia de fiică-sa! Dacă tu pleci, zău că te urmăm cu toţii.

— Da, da! îl aprobă Rhodomont. Ne-am săturat de dobitocul ăla umflat.

— M-am gândit şi la asta, fii sigur! reluă André-Louis. Nu din orgoliu, ci pentru că am încredere în prietenia voastră. După reprezentaţia de astă-seară, mai vorbim... Dacă scap cu viaţă...

— Dacă scapi cu viaţă? strigară ceilalţi doi, într-un glas.

Polichinelle se ridică.

— Ce nebunie-ţi mai trece prin minte? întrebă el.

— Pe de-o parte, îi fac pe plac lui Léandre, pe de altă parte, am de reglat o veche socoteală.

Se auziră trei ciocănituri în uşă.

— Gata, trebuie să plec. Păstrează hârtia, Polichinelle. Poate că până la urmă, nu va fi totuşi nevoie de ea...

Şi plecă. Rhodomont nu-şi putea lua ochii de la Polichinelle. Polichinelle rămăsese cu ochii ţintă la Rhodomont.

— Ce dracu' mai are de gând? întrebă acesta din urmă.

— Cel mai bine-ar fi să mergem şi să vedem, răspunse Polichinelle.

Îşi schimbă repede costumul, deşi Scaramouche îl sfătuise să n-o facă, apoi ieşi în grabă urmat de Rhodomont.

Când intrară în culise, auziră un ropot de aplauze. Dar nu aplauze obişnuite. Entuziasmul sălii avea ceva cu totul nou. Când aclamaţiile se potoliră, se auzi glasul lui Scaramouche, limpede ca cristalul:

— Aşa că vezi tu, dragul meu Léandre, când vorbeşti despre Starea a Treia, trebuie să fii mai explicit. De fapt ce-i Starea a Treia?

— Nimic, răspunse Léandre.

Publicul îşi ţinu respiraţia, apoi Scaramouche lansă repede următoarea întrebare:

— Aşa e, din păcate. Şi ce-ar trebui ea să fie?

— Totul, răspunse Léandre.

Sala se zguduia de aplauze, cu atât mai nestăpânite cu cât replica fusese neaşteptată.

— Şi asta-i adevărat. Mai mult decât atât, chiar asta va fi! De fapt, asta şi este. Te îndoieşti cumva?

— Sper să ai dreptate, urmă Léandre, după cum fusese învăţat.

— Fii convins că am dreptate, zise Scaramouche, şi din nou vorbele lui fură acoperite de aplauze furtunoase.

Polichinelle şi Rhodomont se priviră o clipă. Primul surâse, destul de amuzat.

— Ei drăcia dracului! mormăi un glas în spatele lor. Iar face politică pe scenă ticălosul ăsta?

Cei doi actori se întoarseră şi dădură nas în nas cu domnul Binet. Venise cu paşi neauziţi, cum îi era obiceiul, şi se postase în spatele lor. Era îmbrăcat în costumul stacojiu al lui Pantalone, cu o cămaşă de noapte lungă, şi-i scăpărau ochii de mânie, pe deasupra nasului de carton. Dar atenţia lor se îndreptă din nou spre scenă. Scaramouche făcuse câţiva paşi înainte, către public.

— Se îndoieşte, se adresă el sălii, arătând spre Léandre. Atunci şi domnul Léandre e dintre cei ce se închină idolului ros de carii al Privilegiului? Şi el se teme să creadă un adevăr care devine limpede pentru toată lumea? Să-l conving? Să-i spun cum o şleahtă de nobili, cu valeţi cu tot — vreo şase sute de inşi — au vrut să dea ordine Stării a Treia din Rennes, cu câteva săptămâni în urmă? Să-i

amintesc ce frumos s-a comportat atunci Starea a Treia şi cum a curăţat străzile de adunătura aceea de nobili?... *cette canaille noble...*[1]

Fu nevoit să se oprească, din cauza aplauzelor. Replica îşi atinsese scopul şi prinsese la public. Cei ce-şi încovoiaseră spinarea sub această infamă denumire, dată de stăpânitorii lor, îşi ridicară capul auzind cum fraza se întoarce acum chiar împotriva celor care-o născociseră.

— Dar să vă vorbesc despre conducătorul lor: *le plus noble de cette canaille ou bien le plus canaille de ces nobles!*[2] Îl ştiţi bine cu toţii. Se teme de multe, dar cel mai tare îl înspăimântă glasul adevărului. Pentru unul ca el, adevărul care vorbeşte de la sine, exprimat cu voce clară, e ceva care trebuie imediat redus la tăcere. Aşa că i-a condus pe cei de-o seamă cu el, împreună cu mulţimea de valeţi, ca să-i măcelărească pe amărâţii de burghezi, care îndrăzniseră să ridice glasul. Numai că ...amărâţii de burghezi" nu s-au lăsat ciopârţiţi pe străzile Rennes-ului. Dacă nobilii tot hotărâseră că trebuie să curgă sânge, atunci de ce n-ar fi curs chiar sângele lor? Aşa că burghezii au pornit la luptă — o nobilă „adunătură" împotriva unei adunături de nobili. Şi-atât de bine s-au descurcat, încât i-au alungat pe marchizul de La Tour d'Azyr şi şleahta sa, care s-au ales cu capetele sparte şi iluziile sfărâmate, de-au trebuit să ceară adăpost în

---

[1] *Cette canaille noble* (fr.) – joc de cuvinte: *canaille* înseamnă şi „gloată" şi „canalie" (n. tr.).

[2] *Le plus noble de cette canaille ou bien le plus canaille de ces nobles*" (fr.) – „cel mai nobil dintre acele canalii sau poate cea mai mare canalie dintre acei nobili" (n. tr.).

mănăstirea Cordelier. Bineînţeles, e vorba despre cei ce-au scăpat cu viată; între care şi îngâmfatul lor conducător, marchizul de La Tour d'Azyr. Aţi auzit de viteazul marchiz, stăpân suprem, cu drept de viaţă şi de moarte?

O clipă, stalurile răsunară de aclamaţii. Dar se lăsă din nou liniştea şi Scaramouche continuă:

— Ah, ce privelişte încântătoare, să-l vezi pe marele vânător cum aleargă ca un iepure, să se-ascundă şi-n gaură de şarpe, la mănăstirea Cordelier! De-atunci n-a mai pus piciorul în Rennes. Dar dacă are curaj, are şi discreţie. Şi unde credeţi dumneavoastră că s-a ascuns acest nobil, care voia să vadă străzile oraşului Rennes înecate în sângele cetăţenilor săi? Unde să fie cel care-ar fi căsăpit tineri şi bătrâni din gloata pe care o dispreţuieşte, doar pentru a face să amuţească glasul raţiunii şi al libertăţii, care azi ar trebui să răsune în întreaga Franţă? Unde oare credeţi că se ascunde? Ei bine, aici, în Nantes.

Din nou se iscă o hărmălaie asurzitoare.

— Ce-aţi spus? Imposibil? Cum, prieteni, dar chiar în clipa asta se află aici, în teatru, chircit acolo, în loja aceea. E prea timid ca să se-arate la faţă — e modestia personificată! Dar e în spatele perdelei. Chiar nu vreţi să vă prezentaţi în mijlocul prietenilor, domnule de La Tour d'Azyr? Domnul marchiz mai consideră că elocinţa-i un dar primejdios? Îi vedeţi? Ar vrea să aibă o vorbă cu dumneavoastră. Nu mă cred pe cuvânt când le spun că sunteţi acolo.

Oricum ar fi stat lucrurile şi oricare ar fi fost opinia lui André-Louis, totuşi marchizul de La Tour d'Azyr nu era câtuşi de puţin un laş.

Afirmaţia că se ascundea la Nantes nu era chiar adevărul-adevărat. Marchizul venea şi pleca din oraş, fără a se feri, la lumina zilei. Se întâmplase, totuşi, ca nantezii să nu aibă habar de prezenţa seniorului printre ei, până în acest moment. Iar el n-ar fi catadicsit să-i informeze asupra acestui fapt, tot aşa cum n-ar fi catadicsit nici măcar să-l treacă sub tăcere.

Astfel provocat, în ciuda reacţiei de rău augur a burgheziei din sală la dezvăluirea făcută de Scaramouche şi în ciuda strădaniilor lui Chabrillane de a-l reţine, marchizul dădu deoparte perdeaua lojei şi se înfăţişă publicului: palid, dar stăpân pe sine şi foarte dispreţuitor. Privi mai întâi spre îndrăzneţul Scaramouche, apoi spre cei care, la ivirea lui, îşi dădură frâu liber ostilităţii.

Îl întâmpinară bubuieli şi fluierături; oamenii îşi agitau pumnii şi-şi fluturau bastoanele ameninţător.

— Asasinule! Ticălosule! Laşule! Trădătorule!

Dar marchizul înfruntă furtuna, zâmbind cu acelaşi dispreţ zdrobitor. Aşteptă să înceteze vacarmul, ca să li se adreseze şi el, la rândul său. Dar, după cum avea să-şi dea seama curând, aşteptarea-i fu zadarnică.

Dispreţul pe care nu se străduia să şi-l ascundă nu făcu decât să-i înverşuneze şi mai mult pe cei din sală.

În staluri gălăgia era deja infernală. Începuseră să se bată între ei. Grupurile se războiau unul cu altul, ici-colo, câte unii îşi scoseseră chiar spada din teacă, dar — din fericire — era prea mare înghesuială ca armele să poată fi folosite eficient. Cei ce fuseseră însoţiţi de femei, precum şi cei

fricoşi din fire se grăbeau să părăsească sala de spectacole, care devenise o arenă de luptă, unde scaunele erau sfărâmate ca să servească drept arme, iar o parte dintre candelabre erau folosite ca proiectile.

Unul dintre acestea, lansat dintr-o lojă de mâna unui nobil, trecu chiar pe lângă Scaramouche, care — cu un sentiment de tristeţe şi triumf — privea spre haosul dezlănţuit de cuvintele lui. Ştiind din ce materie inflamabilă era alcătuit publicul, azvârlise cu bună ştiinţă asupra lui torţa aprinsă a discordiei, din care izbucnise vâlvătaia.

Văzu cum oamenii se împart repede în grupuri, reprezentând cele două tabere din marea dispută ce începea deja să cuprindă toată Franţa. Strigătele războinice ale fiecăruia răsunau în tot teatrul.

— Jos cu prostimea! strigau unii.

— Jos cu privilegiaţii! strigau alţii.

Apoi, peste învălmăşeala generală se auzi un strigăt ascuţit şi insistent:

— Să mergem în lojă! Moarte măcelarului din Rennes! Moarte lui La Tour d'Azyr, care se războieşte cu poporul!

Atunci o mulţime de oameni se repezi către uşa de la parter, care dădea spre scara ce urca până la lojă.

În timp ce vălmăşagul şi lupta se întindeau cu viteza fulgerului, trecând din teatru în stradă, în loja lui La Tour d'Azyr, atacată de burghezi, se adunaseră gentilomii aflaţi în sală şi alţi spectatori, care, deşi nu erau ei înşişi de familie bună, totuşi ţineau cu tabăra nobililor.

La Tour d'Azyr ieşise în întâmpinarea celor ce i se alăturaseră. Chiar în acea clipă, la parter, un grup

de gentilomi înfuriaţi încercau să ajungă pe scenă, traversând loja orchestrei, ca să-l înveţe minte pe îndrăzneţul comediant, răspunzător pentru toată această dezlănţuire. Însă ei se găsiră faţă în faţă cu un alt grup — al oamenilor care-şi regăsiseră gândurile şi sentimentele în vorbele rostite de André-Louis.

Văzându-i şi aducându-şi aminte de candelabrul care-l vizase mai devreme, André-Louis se întoarse spre Léandre, care rămăsese alături de el.

— Cred că-i vremea s-o ştergem! zise el.

Léandre, palid ca un strigoi sub stratul de machiaj, îngrozit de dezlănţuirea care întrecuse cu mult orice şi-ar fi închipuit mintea lui lipsită de imaginaţie, bâigui ceva ce aducea a încuviinţare. Dar se pare că era deja prea târziu, pentru că se treziră atacaţi din spate.

Domnul Binet reuşise în cele din urmă să treacă de Polichinelle şi Rhodomont, care, văzându-l înnebunit de furie, încercaseră să-l reţină. Vreo şase gentilomi, obişnuiţi ai foaierului, veniseră în spatele scenei, ca să-l străpungă pe nemernicul care stârnise tot tărăboiul. Ei îi îndepărtară pe cei doi actori, agăţaţi de hainele lui Binet. Acum înaintau spre Scaramouche, cu spadele trase din teacă. În spatele lor însă, apăruseră Polichinelle, Rhodomont, Arlechino, Pierrot, Pasquariel şi Basque, înarmaţi fiecare cu ce găsise la îndemână şi porniţi să-l salveze pe omul pe care-l iubeau şi în care-şi puseseră toată speranţa.

Primul care năvăli spre André-Louis fu Binet, care se mişca mai repede decât îl văzuse vreodată

cineva şi agita deasupra capului bastonul cel lung, arma nedespărţită a lui Pantalone.

— Ticălos afurisit! tună el. M-ai ruinat! Dar pe toţi dracii, ai să-mi plăteşti scump!

André-Louis se răsuci spre el,

— Confunzi cauza cu efectul, zise el.

Dar nu apucă să mai spună nimic, pentru că bastonul lui Binet, mânuit cu răutate şi ură, i se prăvăli peste umăr. Dacă n-ar fi sărit brusc într-o parte lovitura l-ar fi nimerit drept în cap, lăsându-l în nesimţire. În saltul său, tânărul îşi vârî fulgerător mâna în buzunar şi imediat după lovitura de baston a lui Binet răsună şi o împuşcătură de pistol — răspunsul lui André-Louis.

— Te-am prevenit, codoş nenorocit! strigă el şi-şi descărcă arma în plin asupra lui Binet.

Binet se rostogoli urlând, în timp ce Polichinelle, mai fioros ca oricând în mijlocul crâncenei încleştări, îi strecură repede la ureche lui André-Louis:

— Nebunule! Nu mai era nevoie şi de asta! Acum întinde-o, dacă nu vrei să-ţi laşi pielea pe-aici! Fugi, n-auzi?

André-Louis socoti că-i un sfat bun, aşa că-l urmă neîntârziat. Gentilomii se năpustiseră în scenă, pe urmele lui Binet, ca să-l pedepsească pe îndrăzneţ, dar fie intimidaţi de pistolul lui Scaramouche, fie ţinuţi în loc de armele improvizate ale actorilor, îl lăsară să plece. Scaramouche intră repede în culise, unde dădu peste doi sergenţi de pază din grupul de poliţişti care deja invadau teatrul, pentru a restabili ordinea. La vederea lor, îi veni în minte că risca să ajungă în faţa justiţiei pentru isprava din seara aceea şi mai ales pentru

glonţul pe care-l vârâse în corpul obez al lui Binet. Aşa că-şi îndreptă pistolul asupra celor doi.

— La o parte sau vă zbor creierii! le strigă el.

Intimidaţi, cei doi poliţişti, care nu purtau arme de foc, se dădură înapoi şi-l lăsară să treacă. Se strecură pe lângă uşa foaierului, unde femeile din trupă se închiseseră până ce avea să se liniştească scandalul, şi ieşi în strada din spatele teatrului. Era pustie. O străbătu în goană, cu gândul să ajungă la han, să-şi ia haine şi bani, întrucât era imposibil să pornească la drum costumat în Scaramouche.

Cartea a III-a

SPADA

Capitolul I

TRANZIȚIA

Probabil că și tu vei fi de-aceeași părere cu mine, îi scria André-Louis din Paris lui Le Chapelier, *că-i păcat să renunț pentru totdeauna la costumul lui Scaramouche, întrucât cu siguranță că nimic nu mi se potrivește mai bine. Se pare că mi-e scris să stârnesc mereu zâzanie și-apoi să fug, înainte de-a fi strivit în încleștarea dintre cele două tabere, pe care eu însumi le-am ațâțat una împotriva celeilalte. E un gând destul de umilitor. Încerc să-mi aflu consolarea în cugetarea lui Epictet* [1] *(ai citit Epictet?)* că *toți suntem actori într-o piesă în care fiecăruia i se atribuie un anume rol de către Creatorul suprem. Totuși, nu mă încălzește prea mult ideea că mi s-a hărăzit un rol atât de ingrat: arta de-a o lua la sănătoasa. Dar chiar dacă nu sunt curajos, sunt măcar prudent; cu alte cuvinte, îmi lipsește o virtute, în schimb mă pot lăuda că posed o alta din belșug. Nu de mult, voiau să mă spânzure pentru instigare la revoltă. Trebuia s-aștept să fiu dus la streang? De data, asta, s-ar putea să mă pască*

[1] Epictet (50-138 d.Hr.) – filosof stoic grec (n. tr.).

spânzurătoarea din mai multe motive, printre care crima. Asta fiindcă nu știu dacă nemernicul de Binet mai trăiește sau nu, după doza de plumb pe care i-am expediat-o în burdihan. Și nici nu pot să spun că-mi pasă prea mult. Dacă am vreo dorință, e să știu că ticălosul a răposat și că arde-n flăcările iadului.

Dar altfel, nici nu-mi pasă. Am eu și-așa destule griji pe cap. Deja mi-am cheltuit toți banii pe care i-am avut asupra mea când am fugit din Nantes, în noaptea aceea de groază. Și amândouă profesiile din care pretind că știu câte ceva — avocatura și actoria — îmi sunt de-acum interzise, întrucât nu-mi pot găsi o slujbă fără să dezvălui amănuntul că sunt căutat de urgență de călău, ca să-mi pună funia de gât! După cum se prezintă situația, e foarte posibil să mor de foame, având în vedere actualul preț al alimentelor în orașul ăsta hrăpăreț. Așa că am recurs din nou la Epictet, pentru consolare: „e mai bine să mori de foame după o viață lipsită de teamă și necazuri, decât să trăiești în bogăție, dar cu conștiința încărcată". Numai că eu am șanse mari să crăp tocmai ducând stilul de viață pe care el îl socotește de invidiat. Dacă mie nu mi se pare tocmai de invidiat, asta pare să se datoreze faptului că eu, ca stoic, n-am prea reușit mare lucru.

Cam tot din aceeași perioadă datează încă o scrisoare, adresată de André-Louis marchizului de La Tour d'Azyr. Publicată ulterior de Emile Quersac în lucrarea *Curente subterane ale Revoluției în Bretania*, epistola a fost descoperită în arhivele din Rennes, unde fusese depusă de domnul de Lesdiguières, care o primise de la marchiz, în scopuri justițiare.

Ziarele din Paris, scrie el, *care au povestit în detaliu scandalul de la Teatrul Feydau şi au dezvăluit adevărata identitate a lui Scaramouche — actorul ce dezlănţuise totul — informează că aţi scăpat de soarta pe care v-o pregătisem când am stârnit acel uragan al opiniei şi indignării publice. N-aş vrea să trăiţi cu satisfacţia că regret că aţi scăpat. Nu regret deloc. Ba chiar mă bucur. Actul justiţiar prin ucidere prezintă dezavantajul că victima habar n-are că i se aplică o pedeapsă dreaptă. Dacă aţi fi murit şi-aţi fi fost sfâşiat în bucăţi în seara aceea, acum aş regreta că vă dormiţi somnul de veci, netulburat de nimeni. Vinovaţii nu trebuie să fie scutiţi de penitenţă prin moarte, ci să-şi ispăşească vina prin căinţă. Vedeţi dumneavoastră, eu nu sunt prea sigur că există un iad pe lumea cealaltă, în schimb sunt convins că poate exista unul pe lumea asta, aşa încât doresc să trăiţi şi să gustaţi încă un timp din* bucuriile *lui.*

L-aţi ucis pe *Philippe de Vilmorin fiindcă v-aţi temut de ceea ce numeaţi* periculosul său dar al elocinţei. *În ziua aceea am jurat să nu trageţi nici un folos de pe urma acelei crime şi să am grijă ca vocea pe care aţi amuţit-o să răsune în întreg ţinutul. Aşa am înţeles eu răzbunarea. Acum vedeţi cum mi-am respectat cuvântul şi cum voi continua să mi-l respect, ori de câte ori voi avea ocazia? În discursul cu care l-am înflăcărat pe locuitorii Rennes-ului, chiar a doua zi după crima pe care aţi comis-o, n-aţi recunoscut glasul lui Philippe de Vilmorin? Ideile lui au fost rostite cu şi mai multă patimă şi însufleţire, pentru că mă ajuta Nemesis*[1]*. În vocea lui* Omnes omnibus *din*

[1] Nemesis – în mitologia greacă, zeiţa răzbunării şi a justiţiei (n. tr.).

din Nantes — care eram tot eu, solicitând petiţia ce-avea să pună capăt speranţelor dumneavoastră de-a supune Starea a Treia — nu l-aţi recunoscut tot pe Philippe de Vilmorin? Nu v-aţi gândit că tocmai ideile omului pe care l-aţi ucis, reînviate în mine — prietenul lui — au dus la inutila încercare de atac armat din ianuarie trecut, când oamenii dumneavoastră, înfrânţi, au trebuit să se adăpostească la mănăstirea Cordelier? Şi în seara când la Teatrul Feydau aţi fost denunţat în faţa publicului, n-aţi recunoscut din nou, în vorbele lui Scaramouche, pe Philippe de Vilmorin, cu acel periculos dar al elocinţei, *pe care aţi avut naivitatea să vă închipuiţi că-l puteţi reduce la tăcere cu o lovitură de spadă? Nu-i aşa că începe să vă obsedeze glasul de dincolo de mormânt, care se vrea auzit şi ascultat şi care nu-şi va găsi odihna până ce nu veţi fi mistuit de flăcările iadului? Probabil că acum regretaţi slăbiciunea de-a nu mă fi omorât atunci şi pe mine, aşa cum vă îndemnam să faceţi. Îmi imaginez aceste amare păreri de rău şi mă bucur că gândiţi aşa. Regretul faţă de o ocazie pierdută e cel mai cumplit infern pentru sufletul omenesc — mai ales când e vorba de un suflet ca al dumneavoastră. Iată de ce sunt fericit că aţi scăpat din vălmăşagul de la Feydau, deşi atunci nu aceasta fusese intenţia mea. Dar mă simt mulţumit să ştiu că trăiţi, ca să suferiţi şi să vă măcinaţi nervii în umbra acelei fapte criminale. Acum aflaţi, în sfârşit — pentru că n-aţi avut atâta minte, încât să vă daţi seama singur — că glasul lui Philippe de Vilmorin vă va urmări şi vă va denunţa tot mai răsunător, tot mai insistent, până când, după o viaţă de spaime, veţi sfârşi înecat în propriul dumneavoastră sânge, strivit sub furia*

dreaptă a mulţimii, pe care o va aprinde periculosul dar al elocinţei *victimei, Philippe de Vilmorin.*

În mod ciudat, autorul acestor rânduri omite s-o menţioneze pe domnişoara Binet. Pare puţin nesincer în încercarea de-a pune intervenţia de la Feydau numai pe seama misiunii pe care şi-o asumase de bunăvoie, fără a pomeni de sentimentele rănite, nutrite faţă de Climène.

Aceste două scrisori, ambele datând din aprilie 1789, au avut drept rezultat imediat intensificarea căutărilor, pentru a se da de urma lui André-Louis Moreau. Le Chapelier voia să dea de el, ca să-l ajute şi să-l îndemne din nou spre o carieră politică. Alegătorii din Nantes îl solicitau şi ei — sau cel puţin, umblau să dea de urma lui *Omnes omnibus,* a cărui identitate o ignorau în continuare — ori de câte ori se crea câte un loc liber în consiliul lor. Apoi, desigur, marchizul de La Tour d'Azyr şi domnul de Lesdiguières îl căutau şi ei, ca să-l trimită la spânzurătoare.

Tot cu dorul răzbunării îl căuta şi domnul Binet, care avusese ghinionul să se însănătoşească după rana primită, numai ca să se trezească ruinat complet. Cât timp zăcuse, trupa îl părăsise, pentru ca sub conducerea lui Polichinelle, să se străduiască să continue, cu destul succes, pe liniile trasate de André-Louis. Cum scandalul din teatru îl împiedicase pe marchiz să-i mărturisească prin viu grai lui Climène dorinţa de-a pune capăt relaţiilor lor, el fu silit să-i scrie de la Azyr, câteva zile mai târziu. Încercă să atenueze lovitura, despăgubind-o printr-o poliţă de o sută de ludovici. Cu toate acestea, vestea

o năuci pe biata Climène, iar tatăl său, de cum începu să se înzdrăvenească, îşi revărsă furia asupra ei, pe motiv că ea purta întreaga vină, pentru că cedase prea devreme, fără să ţină seama de poveţele primite. Şi tatăl şi fiica puseră hotărârea marchizului pe seama tărăboiului de la Teatrul Feydau — şi asta fără a se înşela prea mult. Cu această ocazie, nota de plată a lui Scaramouche spori şi mai mult, iar cei doi Binet fură nevoiţi să recunoască, plini de amărăciune, că ticălosul se răzbunase cu vârf şi-ndesat.

Se prea poate ca Climène să fi înţeles că i-ar fi mers mai bine dacă i-ar fi rămas credincioasă lui Scaramouche. Astfel, prin căsătorie, s-ar fi lăsat pe seama neîndoielnicului lui talent, pentru a ajunge pe culmile spre care o îndemna ambiţia şi spre care acum aspira în zadar. Dacă aşa ar fi stat lucrurile, acest gând ar fi fost în sine suficientă pedeapsă. Întrucât, aşa cum spune pe bună dreptate André-Louis, nici un chin sufletesc nu-i mai cumplit decât regretul pentru ocaziile pierdute.

Cât despre André-Louis Moreau, cel căutat cu atâta înverşunare, acesta parcă intrase în pământ. Apriga poliţie pariziană, alertată de guvernatorul regal din Rennes, îl căuta zadarnic. Şi totuşi, tânărul se găsea numai la o azvârlitură de băţ de Palais-Royal, în Rue du Hasard, unde ajunsese printr-o pură întâmplare[1].

Situaţia pe care o prezenta în scrisoarea către Le Chapelier ca fiind de perspectivă, acum era, de fapt, chiar situaţia sa reală. Complet lipsit de mijloace de

[1] Joc de cuvinte: în franceză „hasard" înseamnă „întâmplare" (n. tr.).

trai, nu mai avea nici un ban şi cheltuise chiar şi ceea ce adunase din vânzarea unor obiecte ce nu-i erau de absolută necesitate.

Ajunsese la disperare. Într-o dimineaţă vântoasă de aprilie, pe când mergea pe Rue du Hasard, tot cugetând în căutare de soluţii, se opri să citească un anunţ lipit pe uşa unei case, pe partea stângă, în apropiere de Rue de Richelieu. Nu avea nici un motiv special să se plimbe pe Rue du Hasard în afară poate de numele străzii, care se potrivea cumva cu situaţia lui.

Afişul, scris cu litere mari şi rotunde, anunţa că se caută un tânăr îndemânatic, priceput la scrimă. Sub anunţ — semnătura şi un desen, reprezentând un scut, despre care cu puţină bunăvoinţă se putea spune că e roşu şi împodobit cu două spade încrucişate şi patru flori de crin, câte una în fiecare colţ. Sub scut era scris cu litere aurii:

BERTRAND DES AMIS
Maestru de scrimă al Academiei Regale.

André-Louis începu să chibzuiască. Se gândi că putea pretinde că posedă calităţile necesare. Era tânăr şi — după părerea lui — destul de îndemânatic; în plus, lecţiile de scrimă urmate la Nantes îi dăduseră măcar unele cunoştinţe elementare de mânuire a spadei. Anunţul părea a fi fost lipit în urmă cu vreo câteva zile, ceea ce sugera că nu existau prea mulţi solicitanţi. Poate că în acest caz, domnul Bertrand des Amis nu va fi prea exigent. Oricum, André-Louis nu mâncase de douăzeci şi patru de ore, astfel că deşi slujba oferită — al cărei

specific nu-l putea decât bănui — nu reprezenta chiar ceea ce-şi dorea, nu era, totuşi, momentul să mai facă şi mofturi.

Şi pe urmă, îi plăcu numele de Bertrand des Amis, pentru că-i sugera o combinaţie fericită de cavalerism şi prietenie. În plus, cum profesia acelui om avea ceva romantic, era posibil ca domnul Bertrand des Amis să nici nu-i pună prea multe întrebări.

Aşadar urcă la etajul al doilea, unde se opri în faţa unei uşi, pe care scria: „Academia domnului Bertrand des Amis". O deschise şi pătrunse într-o anticameră goală, mobilată sumar. Dintr-o altă cameră, a cărei uşă era închisă, răzbătea clinchet de spade, şi un glas răsunător şi vibrant, vorbind într-o limbă care era cu siguranţă limba franceză — dar o franceză care nu putea fi auzită în afara zidurilor unei şcoli de scrimă.

— Strecoară-te! Hai, strecoară-te odată! Aşa! Acum flanconada[1]! Bun! Urmează riposta... Acum reluăm. Haideţi! Respingerea terţei[2]... Fă paşi înainte... acum cvintă[3]! Ah, întinde braţul... întinde-l! Mergi până la capăt! Ei, acum a fost mai bine!

Zgomotul de spadă încetă.

— Ţineţi minte: braţul înclinat, cotul nu prea în afară. Pentru azi ajunge. Miercuri o să încercăm străpungerea apărării... Asta-i ceva mai greu. Viteza va veni de la sine, când veţi stăpâni mai bine mecanismul mişcărilor.

Se auzi un alt glas, murmurând aprobator. Paşii se îndepărtară. Lecţia se terminase. André-Louis bătu la uşă.

---

[1] *Flanconadă* – figură de scrimă (n. tr.).

[2,3] *Terţă, cvintă* – poziţii în scrimă (n. tr.).

Îi deschise un bărbat de vreo patruzeci de ani, înalt, zvelt şi armonios proporţionat, îmbrăcat în pantaloni negri de mătase, ciorapi şi pantofi uşori, precum şi o vestă strâmtă de piele, care-l încingea până sub bărbie. Era oacheş la faţă, cu nas acvilin, cu ochi negri şi pătrunzători, cu gură ferm desenată. Părul tuns scurt era de un negru strălucitor, cu câte un fir alb ici şi colo.

Sub braţ ţinea o mască de scrimă, din piele, cu un grilaj de sârmă, pentru protecţia ochilor. Privirea lui ascuţită îl măsură pe André-Louis din cap până-n picioare.

— Domnul doreşte...? întrebă el politicos.

Era clar că-l luase pe André-Louis drept un client — ceea ce nu trebuie să surprindă, întrucât în pofida mijloacelor sale modeste de trai, tânărul arăta ireproşabil. Domnul Bertrand des Amis nu putea deci bănui că omul din faţa sa nu poseda decât ceea ce avea pe el.

— Aţi pus un anunţ la intrare, domnule — zise André-Louis, şi din sclipirea ochilor celuilalt înţelese că nu se înşelase în presupunerea sa şi că nu se prezentaseră prea mulţi solicitanţi. M-am gândit că poate eu întrunesc calităţile necesare.

Celălalt îl pofti înăuntru.

— Vedeţi — continuă André-Louis, închipuindu-şi că cineva care îşi câştigă pâinea cu spada avea cu siguranţă o înclinaţie spre romantism — am un duşman, un om foarte puternic, cea mai bună spadă din ţinut, dacă nu din Franţa. Ştiindu-l astfel, m-am gândit să vin la Paris, să învăţ câte ceva din arta scrimei, iar apoi să mă încumet să-l provoc la duel şi să-l ucid. Să fiu sincer, acesta-i motivul

pentru care m-a atras anunţul dumneavoastră. Nu prea am posibilitatea să-mi plătesc nişte lecţii. Mă gândisem să-mi caut de lucru în avocatură — asta fiind specialitatea mea — dar n-am reuşit. Şi-aşa sunt prea mulţi avocaţi la Paris, iar eu — tot aşteptând să se ivească ceva — mi-am cheltuit şi ultimul ban... Într-un cuvânt, anunţul dumneavoastră mi s-a părut un semn providenţial.

Domnul des Amis îl apucă de umeri şi-l privi drept în ochi.

— Tot ce mi-ai povestit acum e-adevărat? întrebă el.

— Nici un singur cuvânt! răspunse André-Louis, riscându-şi toate şansele dintr-un impuls irezistibil de-a spune ceva neaşteptat.

Dar nu se întâmplă nimic. Domnul des Amis izbucni în râs şi, după ce râse din toată inima, îi mărturisi tânărului că era încântat de acest răspuns fără ocolişuri.

— Scoate-ţi haina, îl îndemnă el pe André-Louis. Să vedem ce ştii să faci. În orice caz, natura te-a înzestrat pentru a fi spadasin. Eşti uşor, agil, suplu, ai braţul lung şi pari inteligent. S-ar putea să iasă ceva din dumneata. Te-aş învăţa destule, ca să poţi la rândul dumitale să predai primele elemente noilor mei elevi, iar apoi să-i preiau eu şi să-i perfecţionez. Ia-ţi o mască şi-o spadă şi vino încoace!

Îl conduse pe André-Louis spre celălalt capăt al încăperii, unde podeaua era însemnată cu cretă, pentru a-i îndruma pe începători cum să-şi mişte picioarele.

După vreo zece minute, domnul des Amis îi oferi slujba, explicându-i ce-avea de făcut. Pe lângă

predarea primelor elemente de mânuire a spadei de către începători, mai trebuia să frece zilnic podeaua din sala de scrimă, să lustruiască floretele, să-i ajute pe domnii veniţi la lecţie să se îmbrace şi să se dezbrace şi — în general — să se facă util tot timpul. Pentru început, leafa lui urma să fie de patruzeci de livre pe lună. În plus, putea să doarmă în alcovul din spatele sălii de scrimă, dacă nu avea altă locuinţă.

Slujba îşi avea, desigur, umilinţele ei. Dar dacă André-Louis simţea nevoia să mănânce ceva, atunci trebuia să înceapă prin a-şi înghiţi mândria, pe post de aperitiv.

— Deci — spuse el, stăpânindu-şi o grimasă — dau roba de avocat nu numai pe o spadă, ci şi pe-o mătură. Fie! Rămân!

Era în firea lui ca atunci când făcea o alegere, să se dedice scopului respectiv cu tot entuziasmul. De asemenea, se pricepea să facă orice, dacă se baza pe resursele minţii şi pe forţa trupului. Atunci când nu preda elemente de scrimă unor elevi foarte tineri, arătându-le salutul minuţios şi complicat — pe care după câteva zile de exersare ajunsese să-l stăpânească la perfecţie — precum şi cele opt poziţii de gardă, se apuca el însuşi să repete aceleaşi poziţii, educându-şi ochiul, încheietura şi genunchii.

Remarcându-i entuziasmul, domnul des Amis înţelese că existau şanse reale ca tânărul să devină un asistent cu adevărat eficient şi începu să se ocupe de el mai serios.

— Râvna şi zelul de care dai dovadă, prietene, merită mai mult de patruzeci de livre pe lună! îi comunică maestrul la sfârşitul săptămânii. Totuşi,

deocamdată, te voi recompensa prin a-ţi destăinui secretul acestei nobile arte. Viitorul dumitale depinde de modul în care vei şti să profiţi de pe urma excepţionalului avantaj de-a fi instruit de mine.

Aşadar, în fiecare dimineaţă, înainte de deschiderea Academiei, maestrul se duela preţ de vreo jumătate de oră cu noul său asistent. Beneficiind de o pregătire cu adevărat excelentă, André-Louis se perfecţiona cu o viteză şi o eficienţă care-l flatară şi-l uluiră pe domnul des Amis. Poate că ar fi fost mai puţin flatat şi uluit dacă ar fi ştiut că cel puţin jumătate din uimitorul progres al lui André-Louis se datora faptului că tânărul devora biblioteca maestrului, alcătuită din vreo douăsprezece tratate de scrimă, scrise de mari specialişti ca La Bessière, Danet şi de Augustin Rousseau, decanul Academiei Regale.

Pentru domnul des Amis, a cărui măiestrie se baza exclusiv pe practică şi absolut deloc pe teorie — el nefiind cu nici un chip un teoretician sau un om preocupat de studiu — micuţa bibliotecă nu era decât un accesoriu adecvat unei şcoli de scrimă, o piesă de mobilier decorativă şi foarte potrivită. El, unul, nu era genul care să fi citit aşa ceva în mod profitabil şi nici nu l-ar fi înţeles pe cel ce-ar fi făcut-o. Dimpotrivă, André-Louis, care avea obiceiul de-a studia şi capacitatea de-a învăţa din cărţi, citi acele lucrări, din care profită enorm: reţinu preceptele enunţate acolo, compară critic punctele de vedere ale diverşilor maeştri şi-şi alese propriul său stil, pe care hotărî să-l pună în practică.

La sfârşitul lunii, domnul des Amis avu brusc revelaţia că asistentul său devenise un spadasin de-o

forţă considerabilă, un adversar cu care era necesar să se antreneze el însuşi, dacă nu voia să fie învins.

— Ţi-am spus din prima clipă că natura te-a înzestrat cu însuşirile necesare unui spadasin, îi zise el lui André-Louis într-o bună zi. Vezi câtă dreptate am avut şi ce bine m-am priceput să modelez materialul uman pe care ţi l-a hărăzit natura?

— Toate laudele i se cuvin maestrului! răspunse André-Louis.

Între timp, relaţiile sale cu domnul des Amis deveniseră cât se poate de amicale, iar tânărul începuse să se ocupe şi de alţi elevi, nu numai de începători. De fapt, André-Louis devenea un asistent în toată puterea cuvântului.

Având un suflet cavaleresc şi generos, domnul des Amis nici nu se gândi să profite de situaţia grea pe care bănuia c-o are tânărul şi-i răsplăti eforturile mărindu-i leafa la patru ludovici pe lună.

De la studiul atent şi inteligent al teoriilor altora, André-Louis ajunse la performanţa — deseori întâlnită — de a-şi dezvolta propriile-i teorii.

Într-o dimineaţă de iunie, stând lungit pe patul micuţ din spatele sălii de scrimă, se gândea la un pasaj din Danet, pe care-l citise cu o noapte în urmă şi care trata despre fentele duble şi triple. Citindu-l, avusese impresia că Danet se oprise în pragul unei mari descoperiri în arta scrimei. Fiind prin excelenţă un teoretician, André-Louis intui metoda astfel sugerată, pe care Danet n-o intuise, deşi o sugerase. Acum, trântit pe spate, cu ochii pe crăpăturile din tavan, cugetă la cele citite, cu lucidi-tatea pe care o are dimineaţa o minte înzestrată cu

inteligenţă ascuţită. Nu trebuie scăpat din vedere faptul că de aproape două luni, spada fusese clipă de clipă în mâna şi în gândul lui André-Louis. Concentrarea prelungită asupra acestui subiect îi conferise o extraordinară putere de pătrundere. Scrima, aşa cum o învăţa, o preda şi-o vedea exersată zilnic, consta dintr-o serie de atacuri şi parări, de degajări de la o linie la alta. Dar niciodată prea multe. Vreo şase degajări de fiecare adversar erau de obicei limita unei partide. Apoi totul era luat de la început. Dar chiar şi aşa, aceste degajări se făceau la întâmplare. Dar dacă ar fi fost calculate, de la prima şi până la ultima?

Acesta era unul dintre punctele de sprijin ale teoriei sale. Celălalt suna cam aşa: ce s-ar întâmpla dacă cineva ar duce mai departe ideile lui Danet asupra fentei triple, concepând o serie de degajări, astfel calculate încât să culmineze la a patra, a cincea sau chiar a şasea? Cu alte cuvinte, dacă cineva avea de gând să iniţieze o serie de atacuri, provocând riposte, la care să trebuiască să răspundă, fără a urmări mişcarea finală, ci doar pentru a obliga adversarul să-şi ţină spada într-un asemenea fel, încât în cele din urmă să se deschidă fatal, în faţa fandării finale? Fiecare ripostă a adversarului trebuia deci anticipată ca o slăbire a gărzii sale, atât de gradată încât acesta să nici nu-şi dea seama, preocupat fiind de a-şi atinge ţinta într-una dintre aceste riposte.

Cândva, André-Louis fusese şi un jucător de şah destul de bun, excelând prin capacitatea de a gândi cu anticipaţie. Principiul aplicat în scrimă, putea revoluţiona această artă. Desigur că el era deja

aplicat, dar într-un mod destul de primitiv şi limitat, în fente unice, duble sau triple. Numai că şi fenta triplă urma să devină un procedeu elementar pe lângă metoda pe care încerca el s-o teoretizeze.

Se gândi mai bine şi se convinse din ce în ce mai mult că ţinea în mână cheia unei mari descoperiri, pe care era nerăbdător s-o testeze.

În acea dimineaţă, urma să se ocupe de un elev destul de bun, în faţa căruia avea aproape întotdeauna de furcă pentru a se apăra. Punându-se în gardă, se hotărî să-şi lovească adversarul la cea de-a patra degajare, calculându-şi cu anticipaţie cele patru fente care aveau să preceadă lovitura finală. Se angajară într-o terţă şi André-Louis conduse atacul printr-un salt înainte şi o întindere a braţului. Imediat veni şi riposta aşteptată, pe care o contracară prompt printr-o împunsătură în cvintă. Cum şi aceasta primi o ripostă, pătrunse şi mai mult, şi după ce lovitura îi fu corect parată, aşa cum calculase, fandă, atingând în plin pieptul adversarului. Fu surprins de uşurinţa cu care îşi realiză intenţia.

Reluară duelul. De data aceasta, se hotărî să-şi atingă adversarul la a cincea degajare, ceea ce se şi întâmplă, cu tot atâta uşurinţă. Apoi, vrând să complice strategia şi mai mult, încercă lovitura finală la a şasea degajare, elaborând mental combinaţia celor cinci mişcări preliminare. Şi de data aceasta, reuşi fără nici o greutate.

Tânărul său adversar râse cu uşoară părere de rău.

— În dimineaţa asta m-aţi terminat de tot, zise el.

— Nu sunteţi în aceeaşi formă ca de obicei, vorbi şi André-Louis.

Apoi, cu o teribilă îndrăzneală şi tot ca să-şi testeze teoria până la capăt, adăugă:

— Trebuie însă să vă spun un lucru: sunt aproape sigur că vă pot lovi exact cum şi când voi anticipa. Elevul îl privi, cu un zâmbet ironic:

— Asta nu mai cred, spuse el.

— Veţi vedea. La cea de-a patra degajare, am să vă ating. Haideţi! *En garde!*

Lucrurile se petrecură întocmai după previziunea lui André-Louis.

Tânărul gentilom făcu ochii mari. Până atunci, nu avusese cine ştie ce părere despre măiestria lui André-Louis, considerându-l suficient de bun pentru a se exersa alături de el, când maestrul era ocupat. Într-o pornire generoasă şi entuziastă, André-Louis era pe punctul de a-şi dezvălui metoda — care mai târziu avea să devină ceva obişnuit în sălile de scrimă — însă se stăpâni la timp. Dacă nu-şi ţinea gura, îşi putea pierde prestigiul căpătat prin aplicarea metodei pe care o elaborase.

Cum la amiază nu erau elevi, domnul des Amis îl invită pe André-Louis la una dintre lecţiile ocazionale, pe care continua să i le predea. Pentru prima oară de când lucra cu André-Louis, domnul des Amis fu atins în plin, în cursul primului asalt. Maestrul râse mulţumit, aşa cum îi dicta firea lui generoasă.

— Aha! Te perfecţionezi extrem de rapid, prietene!

Râse din nou, deşi nu tot atât de încântat, când fu atins şi în cel de-al doilea asalt. Din acea clipă, începu să lupte cu toată seriozitatea, în aşa fel încât André-Louis fu atins de trei ori la rând. Viteza şi

precizia maestrului îi cam dădură peste cap teoria, care nefiind prea mult pusă în practică, îi cerea lui André-Louis mai mult timp de gândire.

Nu se îndoia însă nici o clipă de temeinicia ei, ceea ce pentru moment era suficient ca să-l mulţumească. Acum îi mai rămânea s-o perfecţioneze, prin cât mai mult exerciţiu — ceea ce şi făcu, plin de pasiune şi entuziasm, ca orice descoperitor. Se limită la şase combinaţii, pe care le exersă cu râvnă, până ce fiecare deveni aproape automată, apoi le dovedi infailibilitatea în întâlnirile cu cei mai buni elevi ai domnului des Amis.

În sfârşit, după vreo săptămână de la ultima lecţie cu des Amis, maestrul îl invită din nou să lupte împreună.

După ce fu iarăşi atins în primul asalt, des Amis porni la luptă, cu toată înverşunarea. În acea zi însă toată măiestria nu-i sluji la nimic, în faţa atacurilor imperioase ale lui André-Louis.

După ce fu atins a treia oară, domnul des Amis făcu un pas înapoi şi-şi scoase masca.

— Ce-i asta? întrebă el.

Era palid şi sprâncenele lui negre se împreunaseră, încruntate. Niciodată nu fusese atât de atins în amorul propriu.

— Te-a învăţat cineva lovitura secretă?

Întotdeauna se lăudase că se pricepe mult prea bine la spadă ca să creadă în prostii cum ar fi lovitura secretă. Dar reuşita lui André-Louis îi zdruncinase oarecum această convingere.

— Nu, răspunse tânărul. Am exersat enorm de mult. În plus, se întâmplă că eu mă duelez cu mintea.

— Mi-am dat seama. Ei, prietene, am impresia că te-am învăţat destul. N-am de gând să folosesc un asistent mai bun ca mine.

— Cât despre asta, nu-i nici un pericol, zâmbi larg André-Louis. Dumneavoastră aţi mânuit spada toată dimineaţa, aşa că sunteţi obosit, în vreme ce eu, care n-am avut cine ştie ce treabă, sunt perfect odihnit. Acesta e singurul secret al succesului meu de azi.

Tactul tânărului şi bunăvoinţa domnului des Amis făcură ca discuţia să se oprească aici. Începând din acea zi, ori de câte ori se duelau împreună, André-Louis — care continua zilnic să-şi îmbunătăţească teoria, făcând din ea o metodă aproape infailibilă — avu grijă să-l lase pe domnul des Amis să marcheze cel puţin două victorii pentru una de-a lui. Acceptase acest compromis, de dragul păstrării secretului. Dar numai până în acest punct. Dorea ca domnul des Amis să fie conştient de puterea adversarului, fără a-l lăsa, totuşi, să ghicească limitele ei reale, ceea ce i-ar fi stârnit, poate, invidia, în mod inutil.

Atât de bine potrivi lucrurile, încât nu numai că maestrul îl considera un ajutor din ce în ce mai preţios — deoarece îşi perfecţionase simţitor stilul şi maniera de luptă — dar se şi mândrea cu el, ca fiind cel mai strălucit elev pe care-l avusese vreodată. Cât despre André-Louis, acesta nu-şi dezamăgi niciodată profesorul, păstrând tăcerea asupra faptului că-şi datora măiestria mai degrabă bibliotecii domnului des Amis şi inteligenţei sale native, decât lecţiilor primite.

Capitolul 2

QUOS VULT IUPITER PERDERE[1]

Şi astfel, ca şi atunci când se alăturase trupei Binet, André-Louis se dedică din tot sufletul noii profesiuni, pe care o îmbrăţişase de nevoie şi în care se putea pune la adăpost de toţi cei care-l căutau, dorindu-i pieirea. Scrima l-ar fi putut până la urmă determina să se considere un om de acţiune, dar lucrurile nu se petrecură întocmai aşa. André-Louis nu încetase nici o clipă să fie un om care gândeşte, iar evenimentele de la Paris, din primăvara şi vara lui 1789, îi ofereau un amplu subiect de reflecţie. Avu ocazia să citească o pagină vie, poate cea mai uluitoare din întreaga istorie a evoluţiei umane, iar în final fu nevoit să admită că toate ideile sale preconcepute fuseseră eronate şi că cei ce avuseseră dreptate erau tocmai oamenii entuziaşti, pasionaţi şi înflăcăraţi ca domnul de Vilmorin.

Se prea poate ca el să fi găsit un motiv de mândrie în faptul că se înşelase, punând eroarea pe

---

[1] *Quos vult Iupiter perdere prius dementat* – lat.: Când Iupiter vrea să piardă pe cineva, mai întâi îi ia minţile. Expresie atribuită lui Euripide, căruia elenistul francez J. Boissonade (1774-1857) i-a dat această formă latină (n. tr.).

seama minţii sale, prea sănătoase şi prea logice ca să fi bănuit profunzimea nebuniei omeneşti care ieşea acum la iveală.

În acea primăvară, fu martor al foametei, sărăciei şi mizeriei din ce în ce mai crunte din Paris, şi puse toată această stare de lucruri pe seama aceleiaşi cauze căreia i se datora şi răbdarea cu care le îndura poporul. Societatea franceză trăia o stare de aşteptare, tăcută şi paralizantă, punându-şi toate speranţele în întrunirea Stărilor Generale, pentru a pune capăt unor secole de tiranie. Datorită acestei aşteptări, industria se oprise, iar comerţul era ca şi inexistent. Oamenii refuzau să cumpere ori să vândă înainte de-a afla mijloacele prin care geniul bancherului elveţian Necker avea să-i scoată din acest impas. Datorită paraliziei generale a societăţii, oamenii din popor erau daţi afară din serviciu şi lăsaţi să moară de foame, împreună cu nevestele şi copiii lor.

Asistând la toată această înrăutăţire a situaţiei, André-Louis surâdea trist. Până acum avusese dreptate. Cel ce suferea era întotdeauna proletariatul. Cei care doreau să facă revoluţia — electorii, atât din Paris, cât şi din alte părţi — erau oameni înstăriţi, burghezi respectabili şi comercianţi bogaţi. În vreme ce aceştia disprețuiau prostimea şi îi invidiau pe privilegiaţi, fără a se ruşina să vorbească de egalitate — înţelegând prin aceasta: egalitate cu nobilimea —, proletariatul suferea în sărăcie şi mizerie.

În cele din urmă, în luna mai, sosiră deputaţii — printre care, la loc de cinste, se afla şi prietenul lui André-Louis, Le Chapelier — şi Stările Generale fură inaugurate la Versailles. Din acel moment, toţi începură să manifeste interes pentru afaceri, iar

André-Louis se întreba dacă nu cumva se înşelase în punctele de vedere susţinute până atunci.

Când ordinul regal decretase că deputaţii Stării a Treia aveau să întrunească un număr egal cu cel al celorlalte două Stări, luate împreună, André-Louis îşi închipuise că în acest fel, Starea a Treia va reuşi prin vot să determine declanşarea reformelor pentru care luptase.

Numai că el nu luase în calcul nici influenţa Stărilor privilegiate pe lângă mândra regină austriacă[1], nici influenţa acesteia asupra unui monarh obez, flegmatic şi nehotărât. Era explicabil ca privilegiaţii să se lupte pentru a-şi apăra privilegiile. Omul rămâne ceea ce este, iar blestemul setei de îmbogăţire îl va face să nu renunţe de bunăvoie la bunurile posedate, indiferent că are sau nu dreptul să le deţină. Însă ceea ce l-a surprins pe André-Louis au fost metodele josnice şi brutale de care s-au folosit ordinele privilegiate în lupta lor. Forţa şi violenţa s-au ridicat împotriva filosofiei şi raţiunii, iar batalioane de mercenari au înfruntat forţa unor idei. De parcă ideile puteau fi ucise cu baioneta!

Începuse războiul nobililor, aliaţi cu Curtea, împotriva Adunării Stărilor Generale şi a poporului.

Starea a Treia se stăpânea şi aştepta. Aştepta cu o răbdare ca aceea a Naturii. Aşteptă aşa o lună, timp în care — economia fiind la pământ — foametea îşi întinse gheara asupra Parisului. Tot în această lună, nobilii îşi adunară armata la Versailles, pentru a-l

---

[1] Regina austriacă – referire la Maria Antoaneta, regină a Franţei între 1755-1793, soţia regelui Ludovic al XVI-lea, fiică a împăratului german Francisc I şi a împărătesei Maria-Tereza. Maria Antoaneta a fost ghilotinată în timpul revoluţiei burgheze (n. tr.).

intimida pe monarh — cincisprezece regimente, dintre care nouă germane şi elveţiene — şi instalară artileria în faţa clădirii în care se aflau deputaţii. Aceştia însă nu se lăsară intimidaţi. Nu-i interesau nici armele, nici uniformele străine. Singura lor preocupare era scopul pentru care se întruniseră din ordinul regelui.

Aceasta era situaţia la 10 iunie, când marele filosof metafizic, abatele Siéyès, dădu semnalul: „E timpul să rupem lanţul."

Ocazia nu întârzie să se ivească la începutul lui iulie. Domnul de Châtelet, un sever şi arogant adept al disciplinei, propuse ca unsprezece soldaţi din garda franceză, aflaţi sub arest, să fie transferaţi de la închisoarea militară din Abbaye la îngrozitoarea închisoare Bicêtre, rezervată tâlharilor şi ticăloşilor de cea mai joasă speţă. Cum vestea acestui transfer se răspândi repede, în cele din urmă, oamenii se opuseră la violenţă cu violenţă.

O mulţime de vreo patru mii de persoane năvăli în Abbaye şi-i eliberă nu numai pe cei unsprezece, ci şi pe toţi ceilalţi prizonieri, cu excepţia unuia singur, despre care aflară că era hoţ şi-l vârâră din nou la închisoare.

Acesta fu un act de revoltă făţişă, iar nobilii ştiau prea bine cum să procedeze în asemenea situaţii. Răsculaţii din Paris aveau să fie prinşi în cercul de fier al regimentelor străine. Imediat fură luate măsurile necesare. Bătrânul mareşal de Broglie, veteran al războiului de şapte ani[1], care, în calitatea sa de soldat,

[1] Războiul de şapte ani (1756-1763) – război purtat între Anglia, Prusia şi Portugalia pe de-o parte, şi Franţa, Austria, Suedia, Saxonia şi Spania pe de altă parte (n. tr.).

îi disprețuia profund pe civili, crezu că simpla vedere a unei uniforme era suficientă pentru a restabili liniștea și ordinea. Drept care preluă conducerea operațiunilor, împreună cu mâna sa dreaptă, Besenval. Regimentele străine fură dispuse în împrejurimile Parisului și prin simplul lor nume deveniră un motiv de iritare pentru locuitorii capitalei — Reisbach, Diesbach, Nassau, Esterhazy, Roehmer. La Bastilia fură trimise întăriri elvețiene și încă din 30 iunie, între crenelurile acesteia se puteau zări țevi de tun.

Pe 10 iulie, electorii adresară regelui o nouă rugăminte de a fi retrase trupele. În ziua următoare, li se răspunse că trupele se aflau acolo tocmai pentru a apăra Adunarea! A doua zi, duminică, doctorul Guillotin — a cărui invenție filantropică, moartea fără dureri, urma pe viitor să aibă enorm de mult de lucru — sosi la Adunare, al cărei membru era, pentru a-i asigura pe electorii din Paris că, în ciuda aparențelor, totul era în ordine, întrucât Necker era mai stăpân pe situație ca oricând. Habar n-avea că exact în clipa când vorbea atât de încrezător, domnul Necker — cel chemat și destituit de atâtea ori — tocmai fusese din nou scos din funcție, ca urmare a intrigilor ostile, țesute de cei din preajma reginei. Privilegiații doreau să fie luate măsuri energice, ceea ce și avea să se întâmple — dar nu conform așteptărilor lor.

În aceeași perioadă, un alt doctor și filantrop de origine italiană, un anume Jean-Paul Mara — cunoscut mai curând sub numele de Marat[1], varianta

[1] Jean-Paul Marat (1743-1793) – publicist și om politic francez, președinte al Clubului Iacobinilor. A fost asasinat de Charlotte Corday (n. tr.).

franţuzească pe care a adoptat-o în cele din urmă — om de litere, care petrecuse câţiva ani în Anglia, unde publicase câteva lucrări de sociologie, scria:

„Aveţi grijă! Gândiţi-vă la ceea ce va însemna efectul fatal al unei mişcări de revoltă. Dacă veţi avea ghinionul să dezlănţuiţi aşa ceva, veţi fi consideraţi răsculaţi şi vor curge râuri de sânge."

André-Louis se găsea în grădinile de lângă Palais-Royal, care găzduiau magazine, teatre de păpuşi, spectacole de circ, cafenele, case de joc, bordeluri. În acea dimineaţă de duminică, se răspândise vestea demiterii lui Necker, umplându-i pe toţi de furie şi disperare. În căderea lui Necker, oamenii văzură triumful adversarilor poporului. Era sfârşitul oricăror speranţe ca lucrurile să se mai îndrepte vreodată.

În clipa aceea, André-Louis zări un tânăr zvelt, cu faţa ciupită de vărsat, a cărui desăvârşită urâţenie era compensată de doi ochi minunaţi. Tânărul sări pe o masă din faţa Cafenelei de Foy, cu sabia în mână, strigând: „La arme!" În tăcerea uluită care se lăsă, începu să vorbească repede şi convingător, cu un glas care pe alocuri se poticnea într-o uşoară bâlbâială. Le spuse oamenilor că în aceeaşi seară, nemţii aflaţi pe Champ de Mars vor intra în Paris şi-i vor măcelări pe locuitorii oraşului.

— Să arborăm o cocardă! strigă el, smulgând o frunză dintr-un copac. Cocarda verde a speranţei!

Mulţimea fu cuprinsă de entuziasm. Se găseau alături bărbaţi şi femei din toate categoriile sociale, de la vagabonzi la nobili, de la târfe la înalte doamne. Copacii fură sărăciţi de frunziş şi fiecare om deveni purtătorul cocardei verzi.

— Sunteţi prinşi între două focuri, continuă să vorbească glasul incendiar, germanii în Champ de Mars şi elveţienii la Bastilia. La arme, deci, la arme!

Entuziasmul mulţimii nu mai cunoştea margini. Dintr-o fabrică de ceară, aflată prin apropiere, fu adus bustul lui Necker, apoi cel al ducelui d'Orleans, care îşi avea susţinătorii lui şi era tot atât de pregătit ca şi ceilalţi oportunişti ai acelor vremuri să profite de moment pentru propria-i mărire. Bustul lui Necker era drapat în pânză neagră.

André-Louis se înspăimântă. Discursul lui Marat îl impresionase. Conţinea aceleaşi idei pe care le exprimase şi el în urmă cu mai mult de jumătate de an, în faţa locuitorilor din Rennes. Tânărul simţea că gloata trebuia ţinută în frâu. Bâlbâitul acela, pătimaş şi iresponsabil, putea aprinde până-n seară tot oraşul, dacă nu se luau măsuri. Un alt tânăr, avocat al Palatului, pe nume Camille Desmoulins — care mai târziu avea să devină celebru — sări şi el de la masa unde stătea, scoţându-şi sabia şi strigând: „La arme! După mine!"

André-Louis încercă să ocupe tribuna improvizată, de la care tocmai coborâse bâlbâitul, într-un efort de a contracara oarecum acea chemare înflăcărată. Se strecură prin mulţime şi deodată dădu nas în nas cu un bărbat înalt, îmbrăcat în straie alese, cu chipul frumos crispat şi încordat, cu ochii mari şi adânci sclipind de mânie reţinută.

Trezindu-se faţă în faţă, cei doi rămaseră încremeniţi câteva clipe, privindu-se în ochi, în vreme ce de jur împrejurul lor mulţimea curgea, îmbulzindu-se. Apoi, André-Louis izbucni în râs.

— Şi flăcăul de colo are un periculos dar al elocinţei, domnule marchiz! zise el. De fapt, sunt destui dintr-aceştia în Franţa, la ora actuală. Cresc din pământul pe care dumneavoastră şi cei de teapa dumneavoastră l-aţi udat cu sângele martirilor libertăţii. În curând, însă, s-ar putea să-l stropiţi cu propriul sânge. Pământul e ars de sete şi însetat de sânge.

— Ticălos bun de spânzurătoare! şuieră marchizul. De tine o să se ocupe poliţia. Voi da de ştire guvernatorului general că eşti la Paris.

— Doamne sfinte! se cruci André-Louis. Bine, omule, dar nu pricepi nici măcar atât? Cum poţi vorbi de guvernator, când întreg Parisul e gata să se reverse, să ia foc la prima scânteie? Vorbeşte, marchize! Denunţă-mă în faţa acestor oameni! Vei face din mine un erou. Sau mai bine să te denunţ eu? Cred că asta am să şi fac! E vremea să-ţi plăteşti păcatele. Hei, oameni buni! Ascultaţi-mă! Daţi-mi voie să vă prezint pe...

Un grup masiv se înghesui în jurul lui, luându-l aproape pe sus şi despărţindu-l de domnul de La Tour d'Azyr, pe care-l întâlnise în împrejurări atât de ciudate.

Încercă să se opună torentului uman. Marchizul, care se afla la marginea şuvoiului, rămase pe loc, şi ultima imagine pe care o zări André-Louis fu cea a unui zâmbet cu buzele strânse, un zâmbet prevestitor de rău.

Între timp, grădinile se goleau, ca urmare a îndemnului lansat de bâlbâitul cu cocardă verde. Masa de oameni se revărsă în Rue de Richelieu şi André-Louis trebui să se lase purtat de val, cel puţin

până în Rue du Hasard. Aici reuşi să scape din strânsoare şi, nedorind să-şi piardă zilele, nici să participe la nebunia care se stârnise, porni în josul străzii şi se întoarse la Academia de scrimă, acum pustie. În ziua aceea nu erau elevi, iar domnul des Amis, ca şi André-Louis, ieşise din casă, ca să încerce să afle ce se petrecea la Versailles.

Pentru Academia lui Bertrand des Amis aceasta era o situaţie neobişnuită. Chiar când la Paris totul începenise pe loc, şcoala de scrimă mersese înainte ca şi până atunci. De obicei, atât maestrul, cât şi asistentul aveau de lucru de dimineaţa până seara, iar André-Louis ajunsese să fie plătit la numărul de lecţii, maestrul oferindu-i jumătate din încasări — ceea ce asistentul găsea foarte profitabil. Duminicile aveau o jumătate de zi liberă. Dar în această duminică, în oraş fusese o asemenea tulburare şi agitaţie, încât nimeni nu se prezentase la lecţie până la ora unsprezece, când şi des Amis şi André-Louis ieşiră în stradă. Când se despărţiră, luându-şi rămas bun ca doi buni prieteni ce erau acum, nici unul nu-şi închipuia că le era scris să nu se mai revadă niciodată în această lume.

În aceeaşi zi. în Paris, urmă un măcel. În piaţa Vendôme, un detaşament de dragoni îi întâmpină pe cei de care André-Louis tocmai se despărţise. Călăreţii luară cu asalt mulţimea, împrăştiind-o, sfărâmară bustul de ceară al domnului Necker şi uciseră un om — un nefericit de soldat din Garda Franceză, care nu voise să bată în retragere. Acesta fu începutul. Besenval îşi aduse elveţienii din Champ de Mars şi-i conduse în formaţiune de luptă pe Champs-Elysées, echipaţi cu patru tunuri.

Dragonii fură instalaţi în piaţa Ludovic al XV-lea. În aceeaşi seară, mulţimea imensă, care ieşise pe Champs-Elysées şi în Grădina Tuileries, privea cu groază la acele pregătiri, ca de război. Se auziră insulte la adresa mercenarilor străini. Câţiva oameni începură să azvârle cu pietre. Pierzându-şi capul — sau, poate, acţionând la ordin — Besenval trimise după dragoni şi le dădu dispoziţie să împrăştie mulţimea. Dar aceasta era atât de densă, încât călăreţii nu se puteau mişca fără a călca oamenii sub copite, ceea ce nu întârzie să se şi întâmple. Ca urmare, când dragonii conduşi de prinţul de Lambesc intrară în Grădina Tuileries, mulţimea înfuriată îi întâmpină cu o ploaie de pietre şi de sticle. Lambesc dădu ordin de tragere. Mulţimea o luă la goană, înspăimântată. Din Grădina Tuileries se răspândi în tot oraşul vestea că dragonii călcaseră sub copitele cailor femei şi copii. Acum răsună din nou şi cu adevărat chemarea la arme, lansată la prânz în Palais-Royal, de către Desmoulins.

Victimele fură ridicate de la locul măcelului, printre ele numărându-se şi Bertrand des Amis, susţinător al nobililor — la fel ca toţi cei ce trăiau prin spadă — dar strivit sub copite de caii călăreţilor străini, chemaţi de nobilime şi conduşi tot de un nobil.

În timp ce la lăsarea serii, în Rue du Hasard numărul 13, André-Louis aştepta întoarcerea maestrului şi prietenului său, patru oameni din popor aduseră trupul mutilat al uneia dintre primele victime ale Revoluţiei, care acum izbucnise cu adevărat.

Capitolul 3

PREȘEDINTELE LE CHAPELIER

Frământările din Paris, care în următoarele două zile începu să semene mai curând cu o tabără militară decât cu un oraş, întârziară înmormântarea lui Bertrand des Amis până miercuri. În vâltoarea evenimentelor care zguduiau din temelii o întreagă societate, moartea unui profesor de scrimă trecu aproape neobservată, chiar şi pentru elevii lui, cei mai mulţi neprezentându-se la şcoală pe timpul celor două zile, cât zăcu acolo trupul neînsufleţit. Totuşi, vreo câţiva veniră, şi aceştia răspândiră vestea, astfel încât maestrul fu condus la cimitirul Père Lachaise de vreo douăzeci de tineri, în fruntea cărora se afla şi cel care-l jelea cel mai mult: André-Louis.

După câte ştia el, nu prea existau rude care să fie anunţate în legătură cu tragicul eveniment. Cu toate acestea, la o săptămână după moartea domnului des Amis se prezentă o soră de la Passy, cu pretenţii de moştenire. Averea maestrului era considerabilă, întrucât acesta prosperase şi economisise bani, din care cea mai mare parte erau investiţi în Compania Apelor şi în Datoria Naţională.

André-Louis o încredinţă avocaţilor pe sora domnului des Amis, după care nu mai avu de-a face cu ea.

Moartea maestrului de scrimă îi lăsase în suflet atâta singurătate şi tristeţe, încât nici nu se mai gândi la norocul ce dăduse peste el. Oricât de mare ar fi fost averea ce-i revenea surorii, André-Louis moştenise mina de aur şi sursa acelei averi — şcoala de scrimă, în care el era de-acum recunoscut ca instructor, astfel încât toţi elevii se aşteptau să se descurce şi ca proprietar. Pe de altă parte, nicicând şcolile de scrimă nu cunoscuseră o asemenea prosperitate ca în acele vremuri tulburi, când fiecare bărbat îşi ascuţea spada şi se instruia în privinţa folosirii ei.

Mai trecură vreo câteva săptămâni până ce André-Louis îşi dădu seama pe deplin de ceea ce se întâmplase în viaţa lui. În acelaşi timp, se simţea foarte obosit, întrucât în toată această perioadă muncise cât doi. Dacă nu i-ar fi trecut prin minte ideea fericită de a-şi cupla elevii mai avansaţi, punându-i să lupte unul cu celălalt, în timp ce el comenta, corecta şi-i învăţa, efortul i s-ar fi părut peste puterile lui. Dar chiar şi aşa, era necesar să mânuiască spada vreo şase ore pe zi, astfel încât acumulă oboseală până în punctul în care simţi că-l părăsesc puterile. În cele din urmă, se gândi să-şi angajeze un asistent, care să se ocupe de începători, aceştia dându-i cel mai mult de furcă. Spre norocul lui, îl găsi repede, chiar printre elevi. Tânărul se numea Le Duc. Spre sfârşitul verii, cum afluenţa de elevi era tot mai mare, fu nevoit să-şi ia încă un asistent, un instructor capabil, pe nume Galoche, şi să-şi închirieze o cameră în plus, la etajul de deasupra.

Pentru André-Louis, acestea fură zile epuizante, mai epuizante decât tot ce cunoscuse până atunci, chiar şi decât munca pentru ridicarea companiei Binet. Dar în acelaşi timp, fu şi o perioadă extrem de prosperă. Uneori regreta că Bertrand des Amis avusese ghinionul să moară chiar în ajunul declanşării modei de-a mânui o spadă.

Pe uşa de la intrare continua să rămână blazonul Academiei Regale, de care André-Louis nu avea, de fapt, dreptul să beneficieze. Dificultatea fusese depăşită într-un mod demn de isteţimea lui Scaramouche: tânărul lăsase pe mai departe firma „Academia lui Bertrand des Amis, Maestru de Scrimă al Academiei Regale", la care adăugase doar: „Condusă de André-Louis".

Cum nu prea avea timp să iasă în lume, află repede de la elevii săi şi din ziare — care inundaseră Parisul o dată cu decretarea libertăţii presei — despre procesele revoluţionare ce se petreceau în jurul său, ca urmare a căderii Bastiliei[1]. Asaltul închisorii avusese loc în timp ce domnul des Amis zăcuse neînsufleţit — chiar cu o zi înainte de înmormântare, fiind de fapt cauza întârzierii acestei ceremonii. Evenimentul se petrecuse ca urmare a proastei inspiraţii avute de prinţul Lambesc de a lansa atacul de cavalerie, în timpul căruia fusese ucis şi maestrul de scrimă. Furioasă, populaţia pariziană îi asediase pe electori în sediul Primăriei, cerând arme pentru a se putea apăra împotriva

[1] Bastilia – fortăreaţă pariziană, devenită închisoare. Simbol al absolutismului regal, a fost cucerită de masele populare din Paris la 14 iulie 1789. Din 1880, această zi a devenit ziua naţională a Franţei (n. tr.).

ucigaşilor străini, plătiţi de tirani. În cele din urmă, electorii acceptaseră să le dea arme sau, mai curând — cum ei nu dispuneau de arme — să le îngăduie să se înarmeze. De asemenea, insurgenţii arborară o cocardă roşie şi albastră — culorile Parisului. Cum aceste culori, erau şi cele ale ducelui d'Orleans, li se adăugă şi alb — culoarea vechiului stindard al Franţei — şi aşa se născu tricolorul. Mai fu numit şi un comitet permanent de electori, care să vegheze la ordinea publică.

Primind această aprobare, oamenii se puseră pe treabă cu o asemenea râvnă, încât în treizeci şi şase de ore fuseseră deja confecţionate şaizeci de mii de suliţe. Marţi dimineaţă, la ora nouă, treizeci de mii de persoane se adunaseră în faţa Domului Invalizilor[1]. La ora unsprezece, erau deja în posesia armelor depozitate aici — vreo treizeci de mii de muschete — în timp ce alţii atacaseră Arsenalul şi făcuseră astfel rost de praf de puşcă.

Acum erau pregătiţi să reziste atacului, care avea să fie lansat din şapte părţi împotriva oraşului, chiar în aceeaşi seară. Dar Parisul nu aşteptă să fie atacat, ci preluă iniţiativa. Într-un delir de entuziasm, mulţimea avu ideea nebunească de-a lua cu asalt înspăimântătoarea fortăreaţă a închisorii Bastilia, şi — după cum se ştie — chiar reuşi, înainte de orele cinci ale după-amiezii, cu ajutorul Gărzilor Franceze, înarmate cu tunuri.

Când vestea ajunse la Versailles, dusă de Lambesc, care fugise împreună cu dragonii săi din faţa imensei forţe armate crescute din pavajul

[1] Domul Invalizilor – parte din ansamblul construit de Ludovic al XIV-lea pentru îngrijirea soldaţilor invalizi (n. tr.).

Parisului, Curtea rămase fără grai. Mulţimea avea acum tunuri, capturate de la Bastilia. Acestea erau montate pe baricadele care împânziseră străzile oraşului. Atacul fusese amânat prea mult timp, iar acum ideea trebuia abandonată, de teama unui măcel inutil, care n-ar fi făcut decât să clatine prestigiul şi aşa destul de şubred al regalităţii.

Aşadar, Curtea, pe care frica o făcuse să devină înţeleaptă, preferă să tragă de timp. Necker trebuia readus la postul său şi cele trei Stări urmau să se întrunească, aşa cum cerea Adunarea Naţională. Astfel, forţa ceda cu totul în faţa forţei — supremul argument. Regele veni singur să informeze Adunarea Naţională de hotărârea luată în cel de-al unsprezecelea ceas, spre marea uşurare a tuturor celor care urmăriseră cu durere şi îngrijorare starea critică a Parisului.

„Nici o altă forţă, în afară de cea a raţiunii şi a argumentelor". Aceasta era deviza Adunării şi avea să fie respectată încă doi ani, cu voinţă şi răbdare în faţa interminabilelor provocări, care nu au fost încă suficient de analizate şi judecate.

Pe când regele părăsea Adunarea, o femeie îi îmbrăţişă genunchii, dând glas unei întrebări, ce putea fi la fel de bine atribuită întregii Franţe:

— Ah, Sire, sunteţi cu adevărat sincer? Sunteţi sigur că nu veţi fi silit să vă schimbaţi hotărârea?

Şi totuşi, nimeni nu repetă întrebarea când, după câteva zile, regele — singur, însoţit numai de reprezentanţii Naţiunii — veni la Paris să definitiveze încheierea păcii care consfinţea înfrângerea nobililor. Curtea era înspăimântată. Nu erau aceşti parizieni răzvrătiţi „duşmanul"? Un rege trebuie

oare să meargă astfel în mijlocul duşmanilor săi? Chiar dacă şi el împărtăşea într-o oarecare măsură aceeaşi teamă, după cum lăsa de bănuit figura sa posomorâtă, probabil că totuşi respinsese acest sentiment, ca fiind nejustificat. Şi ce dacă îl aşteptau două sute de mii de oameni înarmaţi — fără uniforme şi dispunând de cele mai diverse arme cu putinţă? Îl aşteptau în chip de gardă de onoare.

La intrarea în Paris, primarul Bailly îi înmână cheile oraşului.

— Sunt aceleaşi chei care i-au fost oferite şi lui Henric al IV-lea. El îşi recucerise poporul. Acum poporul şi-a recucerit regele.

La Primărie, domnul Bailly îi oferi regelui noua cocardă — simbolul tricolor al Franţei constituţionale. După ce îşi dădu acceptul regal pentru formarea Gărzii Burgheze şi pentru numirea lui Bailly şi Lafayette, monarhul plecă înapoi spre Versailles, în mijlocul strigătelor entuziaste de „Trăiască regele!", venite din partea credincioşilor săi supuşi.

Acum, nobilii se supuneau, în sfârşit: sub ameninţarea tunurilor, în timp ce dacă s-ar fi supus mai devreme, ar fi evitat mari vărsări de sânge — îndeosebi sânge de-al lor. Astfel, nobilii şi clerul se alăturau Adunării Naţionale, ca să conceapă împreună Constituţia care urma să regenereze Franţa. Dar această reunire se dovedi a fi o batjocură — ca şi *Te Deum*-ul rostit de arhiepiscopul Parisului, pentru căderea Bastiliei — cel mai grotesc şi mai incredibil dintre toate aceste evenimente groteşti şi incredibile. În realitate, Adunarea Naţională se trezi având în sânul ei vreo cinci-şase sute de duşmani, care zădărniceau şi împiedicau dezbaterile.

Dar aceasta-i o poveste cât se poate de cunoscută, aşa încât nu-şi are rostul aici. Evenimentele menţionate sunt doar cele ce figurează în scrierile lui André-Louis, unde sunt descrise chiar în aceşti termeni — ceea ce reflectă schimbările petrecute în gândirea sa. Deşi acum tăcea, ajunsese să creadă din toată inima în acele lucruri în care nu crezuse atunci când le propovăduise.

O dată cu schimbarea petrecută în destinul său, veni şi schimbarea situaţiei lui în raport cu legea, consecinţă a transformărilor operate în întreaga societate franceză. Nu mai era nevoit să se ascundă. Cine-ar mai fi lansat acum împotriva lui acea grotescă acuzaţie de instigare la revoltă, pentru ceea ce făcuse în Bretania? Care tribunal ar fi îndrăznit să-l condamne la spânzurătoare pentru a fi rostit, cu mult înainte, vorbele rostite acum de întreaga Franţă? Cât despre posibila acuzaţie de crimă, cui să-i pese de moartea acelui mizerabil de Binet, dacă, într-adevăr, îl ucisese (cum de altfel spera), survenită în legitimă apărare?

Într-o frumoasă zi de început de august, André-Louis îşi îngădui o mică vacanţă, întrucât acum Academia mergea foarte bine şi cu asistenţii. Închirie o birjă şi porni spre Versailles la Café d'Amaury, unde ştia că se află locul de întâlnire al Clubului Breton, din care avea să ia naştere Societatea Prietenilor Constituţiei, cunoscuţi mai bine sub numele de iacobini[1].

Dorea să-l caute pe Le Chapelier, unul dintre fondatorii Clubului, acum o personalitate însemnată,

[1] Iacobini – repezentanţii curentului radical din cadrul Convenţiei Naţionale (n. tr.).

preşedinte al Adunării în această perioadă importantă, când se dezbătea Declaraţia Drepturilor Omului.

Importanţa lui Le Chapelier se vedea clar şi din subita supunere a chelnerului cu cămaşă şi şorţ alb, pe care André-Louis îl întrebă despre preşedinte.

Domnul Le Chapelier era la etaj, cu prietenii. Ospătarul dorea să-l servească pe André-Louis, dar ezita să întrerupă discuţiile grupului în care se afla domnul deputat.

André-Louis îi vârî în palmă o monedă de argint, ca să-i dea curaj. Apoi se aşeză la o măsuţă de marmură, lângă fereastră, privind spre piaţeta mărginită de copaci. În cele din urmă, în sala de mese, goală la acea oră, intră preşedintele, care se îndreptă către el.

Cu mai puţin de un an în urmă, îl socotea pe André-Louis mai îndreptăţit la un asemenea post de conducere; acum ajunsese o personalitate, unul dintre marii şefi ai Naţiunii aflate la lucru, iar André-Louis nu era decât o umbră din masa amorfă a oamenilor de rând.

Acest gând îi săgetă pe amândoi chiar din prima clipă când se priviră în ochi, fiecare dându-şi seama de schimbarea vizibilă petrecută cu celălalt în timpul scurs de la ultima lor întâlnire. În înfăţişarea lui Le Chapelier, André-Louis remarcă o mai mare atenţie acordată îmbrăcăminţii, precum şi o expresie subtil controlată. Era mai slab, mai palid, iar ochii obosiţi scrutau vizitatorul printr-un monoclu cu ramă de aur. Cât despre deputatul breton, acesta observă la André-Louis schimbări şi mai pronunţate. Lunile de scrimă îi dăduseră o graţie a mişcărilor, un echilibru al gesturilor şi un vag şi ciudat

aer de demnitate de comandă. Toate acestea îl făceau să pară mai înalt. Era îmbrăcat cu haine scumpe, dar de o eleganţă neostentativă. Purta o spadă mică, cu mâner de argint, cu care se vedea că-i obişnuit. Părul negru, pe care Le Chapelier nu i-l văzuse decât fluturând în şuviţe drepte peste obrajii supţi, era acum strălucitor şi legat la spate. Arăta aproape ca un *dandy*.

Dar, după cum avea să se vădească în curând, în amândoi schimbarea era doar de suprafaţă. Le Chapelier rămăsese acelaşi om direct şi onest, cu vorbă repezită. Se opri o clipă pe loc, zâmbind de plăcere şi surpriză. Apoi îşi deschise larg braţele şi se îmbrăţişară, sub privirile pline de veneraţie ale ospătarului, care se făcu imediat nevăzut.

— André-Louis! Prietene! De unde-ai apărut?

— Vin dintre cei de jos ca să fiu cu ochii pe cineva, ajuns foarte sus.

— Foarte sus! Dar chiar tu ai dorit asta şi, de fapt, ar trebui să fii în locul meu.

— Nu-mi prieşte înălţimea. Aerul e rarefiat. Nici tu n-arăţi prea bine, Isaac. Eşti cam palid.

— Adunarea a avut de lucru toată noaptea. Asta-i tot! Ticăloşii de nobili ne dau tot mai mult de furcă. Aşa se va întâmpla până ce vom decreta abolirea lor.

Se aşezară.

— Abolirea lor? Chiar aici vreţi s-ajungeţi? Nu că m-aş mira. Întotdeauna ai fost un extremist.

— Mă gândesc că asta i-ar putea salva. Încerc să-i lichidez oficial, ca să-i scap de altfel de lichidare, fiindcă poporul a ajuns la exasperare.

— Înţeleg. Şi regele?

— Regele reprezintă Naţiunea. Îl vom elibera şi pe el şi Naţiunea din lanţul privilegiaţilor. Asta se va realiza prin Constituţie. Nu eşti şi tu de acord?

André-Louis ridică din umeri.

— Ce importanţă are părerea mea? În politică eu sunt un visător, nu un om de acţiune. Până nu demult eram foarte moderat, mai moderat decât crezi. Dar acum, aproape c-am devenit republican. Am tot urmărit ce se întâmplă şi mi-am dat seama că regele ăsta e un nimic, o marionetă care dansează după cum îl trage aţa păpuşarului.

— Regele ăsta? Dar care alt rege? Sper că nu eşti dintre cei care-şi fac iluzii cu privire la ducele d'Orleans. Are şi el un fel de partid — o suită, recrutată în mare măsură din rândul celor ce-o detestă pe regină şi care cunosc ura acesteia faţă de duce. Unii ar vrea să-l facă regent, alţii merg cu gândul chiar şi mai departe. Dintre aceştia face parte şi Robespierre[1].

— Cine? întrebă André-Louis, căruia numele îi era complet necunoscut.

— Robespierre — un avocăţel ridicol, care reprezintă oraşul Arras. Un prostovan fricos, jigărit şi necioplit, care ţine discursuri vorbind pe nas ca ţârcovnicii, în timp ce nimeni nu-l ascultă. Un ultraregalist, pe care şi susţinătorii ducelui d'Orleans şi cei ai regelui îl folosesc pentru propriile lor interese. E perseverent şi cere să fie ascultat. Într-o zi, s-ar putea întâmpla chiar şi asta. Dar ca el — sau alţii — să

[1] Maximilien de Robespierre (1758-1794) – om politic francez, supranumit „Incoruptibilul", unul dintre capii Revoluţiei burgheze din Franţa şi ai iacobinilor. Şef al guvernului revoluţionar între 1793-1794, a instituit dictatura iacobină. A fost răsturnat prin lovitura de stat de la Thermidor, 27 iulie 1794, şi ghilotinat (n. tr.).

reuşească să facă ceva cu ducele... pff! E posibil ca şi d'Orleans să-şi dorească o asemenea poziţie, însă... omul ăsta-i un eunuc: vrea, dar nu poate! Asta a spus-o Mirabeau[1].

Se opri şi schimbă vorba, cerându-i lui André-Louis veşti despre el.

— Când mi-ai scris, nu mi te-ai adresat ca unui prieten! îi reproşă Le Chapelier. Nu mi-ai dezvăluit unde te-ascunzi. Spuneai că eşti în pragul mizeriei, dar nu mi-ai dat posibilitatea de a-ţi veni în ajutor. Am fost foarte neliniştit în privinţa ta, André. Dar dacă mă uit bine la tine, puteam foarte bine să nu-mi fac griji. Pari să ai o viaţă prosperă şi liniştită. Hai, povesteşte-mi!

André-Louis îşi deschise inima şi-i relată ce se întâmplase de la ultima lor întâlnire.

— Dar ştii că mă uimeşti? exclamă deputatul. De la roba de avocat la masca de comediant, şi de la mască la spadă! Mă-ntreb ce-o să mai urmeze!

— Probabil că spânzurătoarea.

— Ţţ! Fii serios! De ce nu toga de senator într-o Franţă senatorială? Dacă ai fi vrut, acum ai fi putut s-o ai.

— Ăsta-i drumul cel mai sigur spre spânzurătoare, râse André-Louis.

Le Chapelier se foi, nerăbdător. Oare aveau să-i vină în minte vorbele lui André-Louis, peste patru ani, când şi el urma să fie dus cu căruţa morţii spre piaţa Grève[2]?

---

[1] Honoré Gabriel Rigueti, Conte de *Mirabeau* (1749-1791) – om politic francez, participant la Revoluţia burgheză din Franţa şi adept al regimului monarhic-constituţional (n. tr.).

[2] Piaţa Grève – situată în faţa Primăriei din Paris, a constituit locul execuţiilor publice din timpul vechiului Regim (n. tr.).

— În Adunare suntem şaizeci şi şase de deputaţi bretoni. În caz că se face vreun loc liber, nu vrei să vii ca membru supleant? Nu-i nevoie decât să rostesc eu o vorbă, ca ceilalţi să-şi amintească de ce-a însemnat numele tău pentru Rennes şi Nantes.

André-Louis începu să râdă de-a binelea.

— Ştii, Isaac, că ori de câte ori ne-am întâlnit, ai încercat să mă atragi în politică?

— Pentru că eşti înzestrat pentru politică. Te-ai născut pentru asta.

— Ah, da! Scaramouche în viaţa de toate zilele! L-am jucat pe scenă, ajunge! Spune-mi, Isaac, ce veşti ai despre vechiul meu prieten, marchizul de La Tour d'Azyr?

— Blestematul e la Versailles; un spin în coasta Adunării. I-au dat foc castelului de La Tour d'Azyr. Din nefericire, la vremea aceea, el se afla în altă parte. Flăcările n-au reuşit nici măcar să-i afume cât de cât obrăznicia. Îşi închipuie că atunci când se va sfârşi aberaţia asta filosofică, vor exista din nou servi, care să-l reconstruiască din temelii.

— Aşadar, au fost tulburări în Bretania? André-Louis deveni brusc serios, cu gândul la Gavrillac.

— Şi încă cum! Acolo, ca şi-n alte părţi! De ce te miră, cu foametea care bântuie în toată ţara? Multe castele au fost incendiate în ultimele două săptămâni. Ţăranii au luat exemplul parizienilor şi-au văzut în fiecare castel o mică Bastilie. Acum însă, acolo, ca şi-aici, s-a restabilit ordinea. Oamenii s-au liniştit.

— Dar de Gavrillac ştii ceva?

— Cred că totul e-n regulă. Domnul de Kercadiou nu-i marchizul de La Tour d'Azyr. Ţăranii de pe domeniul lui îl iubesc. Nu cred c-ar fi

în stare să se-atingă de castel. Dar tu nu corespondezi cu naşul tău?

— Date fiind împrejurările — nu. După cele ce mi-ai relatat, mi-ar fi mai greu ca niciodată, pentru că probabil el mă socoteşte unul dintre cei ce-au contribuit la aprinderea torţei care-a dat foc atâtor castele aparţinând clasei lui. Află veşti despre ce se mai întâmplă acolo şi dă-mi de ştire.

— Îţi promit c-aşa voi face.

La despărţire, când era pe punctul de-a urca în cabrioletă pentru a se întoarce la Paris, André-Louis îşi aduse aminte să mai întrebe ceva.

— Ai cumva idee dacă marchizul de La Tour d'Azyr s-a căsătorit?

— Habar n-am. Ceea ce înseamnă că nu. În cazul unuia ca el, vestea s-ar fi răspândit cu siguranţă.

— Bineînţeles, aprobă indiferent André-Louis. Rămâi cu bine, Isaac! Vino să-mi faci o vizită! Rue du Hasard, numărul 13. Vino cât de curând!

— Cât de curând şi de des îmi vor permite îndatoririle mele. Pe moment, sunt obligat să rămân aici.

— Biet sclav al datoriei, cu Evanghelia libertăţii în mână!

— Adevărat!... Iată de ce m-am hotărât să dau curs invitaţiei tale! Am o datorie faţă de Bretania: să fac din *Omnes omnibus* reprezentantul ei în Adunarea Naţională.

— Cât despre datoria asta, mi-ai face un mare serviciu dac-ai uita de ea! râse André-Louis şi porni în goana cailor.

Capitolul 4

LA MEUDON

Mai târziu, în cursul săptămânii, chiar înainte de amiază, primi vizita lui Le Chapelier.

— André, am veşti pentru tine. Naşul tău e la Meudon. A sosit acum două zile. Ştiai?

— Nu, de unde să ştiu? Dar cu ce treburi a venit la Meudon?

— Habar n-am. Din nou au fost tulburări în Bretania. Poate din cauza asta.

— Deci a venit să se adăpostească la fratele lui? întrebă André-Louis.

— În casa fratelui, dar nu la el. André, dar tu pe ce lume trăieşti? Chiar nu afli nimic din ce se-ntâmplă? Étienne de Gavrillac a emigrat acum doi ani. Făcea parte din suita contelui d'Artois şi-a plecat din ţară împreună cu acesta. Fără îndoială că-n prezent se află în Germania, unde conspiră amândoi împotriva Franţei. Pentru că asta fac emigranţii. Austriaca aia de la Tuileries[1] va distruge până la urmă monarhia!

---

[1] Austriaca de la Tuileries – o nouă referire la regina Maria Antoaneta (n. tr.).

— Bine! bine! spuse nerăbdător André-Louis, simţind că în acea dimineaţă politica îl atrăgea mai puţin ca oricând. Dar ce s-a întâmplat cu Gavrillac?

— Păi nu ţi-am spus că seniorul e la Meudon, în casa lăsată de fratele său? Iisuse Hristoase! Ori eu nu vorbesc franţuzeşte, ori tu nu-nţelegi limba asta! Cred că Rabouillet, intendentul, a rămas să-ngrijească de Gavrillac. De cum am primit vestea, am şi venit să ţi-o comunic ţie. M-am gândit că poate vrei să te duci la Meudon.

— Firește. Voi pleca neîntârziat... adică de îndată ce voi putea. Azi nu... şi nici mâine. Sunt prea ocupat.

Făcu un semn cu mâna spre cealaltă încăpere, de unde răzbătea clinchetul de spade, fâşâit de paşi pe podea şi glasul instructorului Le Duc.

— Cum vrei! Asta-i treaba ta! Eşti ocupat, te las. Vino să luăm masa împreună astă-seară, la Café de Foy. Vine şi Kersain.

— O clipă! îl întoarse din prag vocea lui André-Louis. A venit şi domnişoara de Kercadiou împreună cu naşul?

— De unde dracu' vrei să ştiu? Du-te şi vezi!

Le Chapelier plecă, iar André-Louis rămase un moment pe gânduri. Apoi se întoarse la elevul său, vicontele de Villeniort, ca să reia prezentarea poziţiei a treia, după Danet, făcând demonstraţia cu o spadă mică, pentru a-i scoate în evidenţă avantajul.

Apoi se duelă cu vicontele — poate cel mai înzestrat dintre elevii săi din acea perioadă. În acelaşi timp, gândul îi rătăcea când pe colinele Meudonului, când la lecţiile pe care le mai avea în acea după-amiază şi a doua zi, făcându-şi socoteala

pe care le-ar fi putut amâna, fără să impieteze asupra bunului mers al Academiei. După ce-l atinse pe viconte de trei ori la rând, se opri şi, revenind la realitate, se miră de precizia cu care acţionase, chiar şi făcând mişcările în mod mecanic. Fără a se gândi o clipă la lupta în sine, braţul, încheietura mâinii şi genunchii îşi făcuseră automat datoria, ca un mecanism de luptă bine pus la punct, realizat într-un an de zile, prin exersare permanentă.

Până duminică, André-Louis nu reuşi să-şi realizeze dorinţa, pe care nerăbdarea ce creştea de la o zi la alta o preschimbase într-un dor mistuitor. Îmbrăcat cu mai multă grijă decât de obicei, pieptănat elegant de unul din coaforii nobilimii — dintre care mulţi aveau să-şi piardă slujba datorită valului de emigrări — André-Louis se urcă în caleaşca pe care o închiriase şi porni spre Meudon.

Casa fratelui mai mic al domnului de Kercadiou era tot atât de diferită de cea a capului familiei, ca şi înfăţişarea. În calitate de curtean — fratele mai mare fiind doar un om al pământului — şi de ofiţer din suita contelui d'Artois, Étienne de Kercadiou îşi construise pentru el şi familie o vilă impunătoare pe colinele Meudon, în mijlocul unui parc miniatural, situat convenabil la jumătatea drumului dintre Versailles şi Paris, deci uşor accesibil din ambele direcţii. Domnul d'Artois, partener regal la jocul de tenis, se numărase printre primii care emigraseră. Împreună cu familiile Condé, Conti, Polignac şi alţii din imediata apropiere a reginei, bătrânul mareşal de Broglie şi prinţul de Lambesc, care-şi dăduseră seama că numele lor deveniseră odioase pentru popor, părăsise Franţa imediat

după căderea Bastiliei. Plecase să joace tenis în afara graniţei şi să-şi ducă până la capăt opera de ruinare a monarhiei franceze, începută de el şi de alţii încă de pe vremea când se aflau în Franţa. O dată cu contele, plecaseră şi câţiva membri ai suitei, printre care Étienne de Kercadiou, însoţit de soţie şi cei patru copii. Astfel, seniorul de Gavrillac, fericit să părăsească un ţinut atât de frământat ca Bretania — unde nobilii se purtaseră mai necruţător decât în alte părţi ale Franţei — venise să ocupe superba vilă de la Meudon, în absenţa fratelui mai mic.

Nu-i greu de presupus că aici nu se simţi bine — şi asta din prima clipă. Un om ca el, cu obiceiuri aproape spartane şi amator de mâncăruri nesofisticate, se găsi nu prea în largul lui în această locuinţă luxoasă, cu covoare moi, plină de aurărie, înconjurat de un batalion de servitori tăcuţi şi ascultători, pe care fratele mai mic îi lăsase la Meudon.

Timpul pe care la Gavrillac şi-l petrecea cu grijile domeniului, devenise dintr-o dată prea lung şi prea gol. Ca o reacţie de autoapărare, începu să doarmă ore întregi şi, de n-ar fi fost Aline, încântată să se afle atât de aproape de Paris şi de miezul evenimentelor, probabil că ar fi plecat neîntârziat, părăsind un sălaş care se potrivea atât de puţin cu felul lui de-a fi. Poate cu timpul avea să se obişnuiască şi să se resemneze cu această inactivitate în mijlocul luxului. Până atunci, însă, noutatea unei astfel de vieţi îl irita.

În după-amiaza acelei duminici de iunie, André-Louis fu condus în faţa unui om morocănos şi somnolent. Nu fu anunţat, după cum era obiceiul

la Gavrillac — şi asta, datorită prezenţei lui Benoît, bătrânul seneşal al domnului de Kercadiou, care-şi însoţise stăpânul în această neprimejdioasă aventură, fiind numit *maître d'hotel* la Meudon, în ciuda neîncetatelor chicoteli ale impertinenţilor servitori ai domnului Étienne.

Benoît, care-l întâmpină pe André-Louis, aproape că-şi pierdu graiul de fericire. Ţopăia în jurul lui ca un câine credincios, în timp ce-l conducea spre salonul unde se afla seniorul de Gavrillac, care — după spusele lui Benoît — avea să fie încântat să-l revadă pe domnul André.

— Domnule! Domnule! strigă Benoît, cu glasul tremurând de emoţie, în timp ce intra în salon cu câţiva paşi înaintea musafirului. A venit domnul André!... Domnul André, finul dumneavoastră, e-aici, ca să vă sărute mâna... Iată-l! Şi-i aşa frumos, că nici n-o să-l recunoaşteţi! Ia uitaţi-vă, domnule! Nu-i aşa ca-i frumos?

Şi bătrânul servitor îşi frecă mâinile, convins de bucuria pe care vestea avea să i-o producă stăpânului.

André-Louis păşi în salonul uriaş, cu covoare moi şi ornamente sclipitoare. Tavanul era extrem de înalt şi se sprijinea pe coloane subţiri, cu capiteluri aurite. Ferestrele şi uşa pe care intrase erau tot uriaşe, aproape la fel de înalte ca tavanul. Încăperea gemea de aurărie, iar mobila, încrustată tot cu aur, nu diferea cu nimic de cea din locuinţele oamenilor cu titlu şi avere. Într-adevăr, niciodată nu fusese atât de întrebuinţat aurul în ornamentaţii ca în această perioadă, când aproape nu existau monezi de aur, astfel încât fuseseră puşi în circulaţie bani de hârtie.

André-Louis obişnuia să spună că dacă oamenii cu stare ar fi putut fi convinşi să pună hârtia pe pereţi şi aurul în buzunar, situaţia financiară a regatului s-ar fi redresat simţitor.

Seniorul, bine îmbrăcat, în haină cu manşete, armonizând cu interiorul, se ridicase, surprins de intrarea exuberantă a lui Benoît, care, de când sosiseră la Meudon, fusese la fel de abătut ca şi el însuşi.

— Ce s-a-ntâmplat?

Ochii lui spălăciţi şi miopi încercară să distingă trăsăturile oaspetelui.

— André! exclamă el, cu un glas în care se amestecau surpriza şi severitatea, în timp ce faţa lui mare şi roşie se congestionă şi mai mult.

Cu spatele la stăpân, Benoît îi făcu cu ochiul şi-i zâmbi larg lui André-Louis, în dorinţa de a-l încuraja să nu-şi piardă cumpătul dacă naşul îi va arăta cumva ostilitate. După aceste semne, bătrânul servitor se retrase discret.

— Ce cauţi aici? mârâi domnul de Kercadiou.

— Nimic altceva decât să-ţi sărut mâna, naşule, după cum a spus Benoît! zise André-Louis cu supunere, înclinându-şi capul cu păr negru şi strălucitor.

— Timp de doi ani te-ai descurcat şi fără să-mi săruţi mâna!

— Naşule, nu-mi reproşa nefericirea pe care-am trăit-o!

Domnul de Kercadiou se ridică ţeapăn în picioare, cu căpăţâna disproporţionat de mare dată pe spate şi cu o privire hotărâtă în ochii bulbucaţi.

— Credeai că greşeala ta nu era destul de dureroasă şi fără să dispari aşa cum ai avut inima s-o faci, fără a ne da de ştire dacă mai trăieşti sau nu!?

— La început, a fost primejdios — pentru mine — să-mi dezvălui ascunzătoarea. Apoi, pentru un timp am fost la ananghie, în pragul sărăciei, iar mândria m-a împiedicat să-ţi cer ajutorul, după tot ce făcusem, mai ales cunoscând părerea dumitale despre asta...

— La ananghie? îl întrerupse seniorul.

O clipă îi tremurară buzele, apoi se stăpâni şi se încruntă şi mai mult la vederea finului, atât de schimbat şi de elegant, îmbrăcat în haine scumpe dar decente, cu pantofi cu tocuri roşii şi catarame, cu spadă cu mâner de argint şi fildeş, cu părul — odinioară atârnând în şuviţe neglijente — aranjat cu multă grijă.

— Cel puţin văd că acum nu mai pari la ananghie! îl ironiză el.

— Nici nu sunt. De-atunci mi-a mers bine. Din acest punct de vedere, naşule, mă deosebesc de fiul risipitor, care s-a întors numai atunci când a avut nevoie de ajutor. Eu m-am întors pentru că te iubesc, naşule. M-am întors ca să-ţi fac această mărturisire. M-am întors de îndată ce-am auzit că te afli aici.

André-Louis făcu câţiva paşi şi întinse mâna.

— Naşule! rosti el.

Dar domnul de Kercadiou rămase neînduplecat, într-o atitudine de nemulţumire şi demnitate reţinută.

— Oricât ai suferit sau îţi închipui c-ai suferit, oricum e prea puţin faţă de ce meritai pentru comportarea ta scandaloasă, şi văd că eşti la fel de obraznic. Crezi c-ajunge să vii la mine şi să-mi spui: „Naşule!", ca eu să uit şi să iert tot. Te-asigur însă

că-ţi faci iluzii! Greşeala ta a fost prea mare. Ai păcătuit faţă de tot ce mi-e mai drag, şi chiar faţă de mine, fiindcă mi-ai înşelat încrederea. Eşti unul dintre acei ticăloşi fără seamăn, care poartă răspunderea acestei revoluţii.

— Din păcate, naşule, văd că şi dumneata faci aceeaşi eroare. „Ticăloşii fără seamăn" despre care vorbeşti nu cereau decât o constituţie, aşa cum le fusese promisă de însuşi regele. N-aveau de unde să ştie că promisiunea nu fusese sinceră şi că realizarea ei avea să fie zădărnicită de clasele privilegiate. Cei ce-au declanşat revoluţia, naşule, sunt nobilii şi prelaţii.

— Îndrăzneşti până şi-n aceste momente să vii să-mi spui aşa minciuni sfruntate? Îndrăzneşti să-mi spui că nobilii au declanşat revoluţia, când zeci şi zeci au urmat exemplul ducelui d'Aiguillon şi şi-au abandonat privilegiile, ba chiar şi actele de proprietate, în mâinile poporului? Sau poate vrei să spui că nu-i aşa?

— Nu, nu! Numai că după ce-au avut nechibzuinţa să-şi dea singuri foc la case, acum încearcă să-l stingă, aruncând găleţi de apă... Iar acolo unde nu reuşesc, dau vina pe flăcări.

— Văd c-ai venit aici ca să discuţi politică!

— Departe de mine gândul ăsta! Am venit ca să mă explic — dacă-i posibil. A înţelege înseamnă a ierta. E o mare cugetare a lui Montaigne[1]. Dacă te-aş putea face să-nţelegi...

---

[1] Michel de Montaigne (1533-1592) – scriitor şi filosof francez, reprezentant de seamă al umanismului renascentist (n. tr.).

— Nu poţi! Niciodată n-ai să mă poţi face să-nţeleg cum de-ai ajuns să ai o faimă atât de îngrozitoare în Bretania.

— Nu îngrozitoare, naşule!

— Ba da, ba da! îngrozitoare — bineînţeles pentru cei a căror opinie contează cât de cât. Se spune chiar că tu ai fost *Omnes omnibus* — deşi eu unul nu pot şi nu vreau să cred aşa ceva.

— Şi totuşi, e-adevărat.

Domnul de Kercadiou simţi că se sufocă.

— Şi-mi spui asta-n faţă? Îndrăzneşti să-mi faci o asemenea mărturisire?

— Când un om îndrăzneşte să facă ceva, atunci trebuie să aibă şi curajul s-o mărturisească, altfel e un laş.

— Oh, iar tu fireşte c-ai fost foarte curajos când ai fugit după ce-ai făcut isprava, când ai devenit măscărici ca să te-ascunzi, când ai făcut-o şi mai lată ca măscărici şi-ai dezlănţuit scandalul de la Nantes, când ai fugit din nou ca să devii Dumnezeu ştie ce — ceva nu prea curat, dacă stau să judec după cât eşti de arătos! Pe Dumnezeul meu, băiete, îţi spun drept că-n toţi aceşti ani am sperat c-ai murit, şi-s foarte dezamăgit că te văd tot în viaţă!

Domnul de Kercadiou bătu din palme şi strigă cu glas ascuţit: „Benoît!" Roşu la faţă, porni spre şemineu, tremurând de furie.

— Mort, poate că te-aş fi iertat, ca pe unul care-a plătit pentru relele şi nebuniile comise. Dar cât timp vei trăi, nu te voi ierta nici în ruptul capului. Ai mers prea departe. Dumnezeu ştie cum se vor sfârşi toate astea. Benoît! Condu-l pe domnul André-Louis Moreau la uşă!

În tonul lui se citea o hotărâre irevocabilă. Palid şi stăpânit, deşi îşi simţea sufletul sfâşiat de o durere ascuţită, André-Louis auzi cum e poftit afară, apoi văzu chipul speriat al lui Benoît, care-şi ridicase uşor mâinile spre domnul de Kercadiou, de parcă ar fi vrut să-l implore să se răzgândească. Atunci răsună un glas băieţos şi imperativ.

— Unchiule!

Apoi:

— André!

Cele două cuvinte cuprindeau un amestec de indignare şi surpriză, pe lângă care se putea citi şi o notă de bucurie — aproape ca un bun-venit.

Amândoi se întoarseră. În cadrul uneia dintre ferestrele înalte, larg deschise, stătea Aline, care venise din grădină, iar acum rămăsese ţintuită locului. Purta o bonetă după ultima modă, deşi fără zorzoanele tricolore, care se întâlneau pe toate drumurile.

Buzele subţiri ale lui André-Louis schiţară un zâmbet ciudat. Îi veni brusc în minte ultima lor întâlnire. Se revăzu aşa cum se oprise în stradă, la Nantes, fierbând de indignare şi urmărind cu privirea caleaşca Alinei, care se îndepărta pe Avenue de Gigan.

Acum ea îi ieşea în întâmpinare cu braţele întinse, cu obrajii îmbujoraţi, cu un zâmbet larg şi plin de bucurie. André-Louis se aplecă şi-i sărută mâna, fără a scoate un cuvânt.

Apoi, cu un gest şi o privire, îi făcu semn lui Benoît să se retragă şi în acelaşi stil imperios îi luă apărarea lui André-Louis, pe cale de-a fi dat afară cu atâta asprime.

— Unchiule — începu ea, lăsându-l deoparte pe André-Louis şi apropiindu-se de domnul de Kercadiou — chiar că mi-e ruşine cu dumneata! Cum poţi să laşi arţagul să-ţi înăbuşe toată afecţiunea pentru André?

— Care afecţiune? Asta a fost cândva! El a vrut s-o înăbuşe! N-are decât să se ducă la dracu! Şi să ştii că nu-ţi permit să te-amesteci!

— Dar dacă el recunoaşte c-a greşit...

— Nu recunoaşte nimic. A venit aici ca să se certe cu mine în legătură cu nenorocitele alea de Drepturi ale Omului. N-are nici un fel de remuşcări. Singur se laudă c-a fost ticălosul pe care-l ştie toată Bretania: cel care s-a ascuns sub numele de *Omnes omnibus.* Trebuie să-nchid ochii şi la asta?

Aline se întoarse şi privi către André, care rămăsese în celălalt capăt al salonului.

— Chiar aşa? Chiar nu-ţi pare rău, André, când vezi tot răul care s-a petrecut?

Aceste cuvinte sunau clar ca o invitaţie, o rugăminte adresată lui, ca să-şi exprime regretul şi să se împace cu naşul. O clipă, André-Louis se simţi mişcat. Apoi, cum subterfugiul i se păru nedemn de el, răspunse cu deplină sinceritate, deşi glasul îi tremura de durere.

— Să mărturisesc că-mi pare rău, zise el încet, ar însemna să accept o crimă monstruoasă. Cum nu înţelegi? Ah, naşule, ai răbdare cu mine. Dă-mi voie să-ţi explic. Dumneata spui că eu port o parte din răspunderea pentru cele întâmplate. Se zice că îndemnurile adresate de mine populaţiei din Rennes şi-apoi celei din Nantes au contribuit la declanşarea evenimentelor care-au urmat. Se prea

poate. Nu stă-n puterea mea să neg aşa ceva. Au urmat revoluţia şi măcelul. E posibil să mai avem încă de pătimit. Dacă m-aş căi, ar însemna să recunosc că am procedat greşit. Cum să afirm că am greşit şi să-mi asum o parte din răspundere pentru sângele vărsat? Am să fiu cât se poate de sincer cu dumneata şi-am să-ţi arăt cât de departe sunt de orice căinţă. Tot ce-am făcut, am făcut — într-adevăr — împotriva convingerilor mele din vremea aceea. Pentru că în Franţa nu exista o justiţie care să se pună în mişcare împotriva asasinului lui Philippe de Vilmorin, am acţionat în singurul fel în care am socotit că răul se va întoarce asupra celui care l-a comis şi împotriva celor ce deţineau puterea, dar nu şi dorinţa de a-l pedepsi pe vinovat. De-atunci şi până acum am ajuns să-mi dau seama că eu mă înşelam şi că Philippe de Vilmorin şi cei ce gândeau ca el aveau dreptate. Înţelegi, naşule, mă bucur că n-am făcut nimic ce-aş fi putut regreta. Dimpotrivă, când Franţa va beneficia de o constituţie adevărată — ceea ce se va petrece curând — mă voi putea mândri cu contribuţia mea la împrejurările care-au făcut-o posibilă.

Urmă o pauză. Domnul de Kercadiou se înroşise la faţă şi mai tare.

— Ai terminat ce-aveai de spus? întrebă el cu asprime.

— Dacă m-ai înţeles, naşule, atunci da.

— Oh, te-am înţeles... te-am înţeles... şi te poftesc să ieşi din casa asta!

André-Louis ridică din umeri şi-şi lăsă capul în piept.

Venise atât de vesel şi cu atâta dor, iar acum se vedea dat afară. Privi spre Aline. Era palidă şi tulburată, însă nu-i venea în minte nici o idee cum să-i sară în ajutor. Din prea multă sinceritate, îşi tăiase singur craca de sub picioare.

— Prea bine, naşule. Dar după ce voi pleca, să nu uiţi un lucru. N-am venit să-ţi cer nimic, cum ar fi făcut cineva ajuns la necaz. După cum ţi-am spus, nu sunt fiul risipitor. Eu n-am nevoie de nimic, nu cer nimic, sunt stăpân pe propriul meu destin şi-am venit să te văd numai dintr-o pornire de afecţiune şi recunoştinţă — sentimente pe care ţi le port şi ţi le voi purta întotdeauna.

— Aşa-i! strigă Aline, întorcându-se spre unchiul ei.

În sfârşit, acesta era un argument în favoarea lui André-Louis.

— Adevărat! Cu siguranţă că...

Exasperat, André-Louis îi făcu semn să tacă.

— Naşule, poate că această mărturisire te va face să revii la sentimente mai bune.

— Tinere, nu întrevăd nici o ocazie în care să ajung măcar să mă gândesc la dumneata. Încă o dată, te rog să pleci.

André-Louis o privi pe Aline, încă neştiind ce să facă. Ca răspuns, ea îşi aruncă ochii spre unchiul furios şi ridică uşor din umeri, cu sprâncenele împreunate a disperare, de parcă i-ar fi spus: „Vezi în ce stare e. Nu-i nimic de făcut."

El se înclină cu acea graţie unică, pe care i-o dăduseră lecţiile de scrimă, şi porni spre uşă.

— Asta-i o cruzime! — izbucni Aline, cu glas abia reţinut şi cu pumnii încleştaţi, apoi se repezi şi ea spre glasvandul care dădea în grădină.

— Aline! se auzi vocea tunătoare a unchiului. Unde te duci?

— Dar nu ştim unde să-l găsim!

— Cine să vrea să-l găsească pe nemernicul ăsta?

— S-ar putea să nu-l mai vedem niciodată.

— Asta-i şi cea mai arzătoare dorinţă a mea.

— Oh! exclamă, Aline şi ieşi afară.

Domnul de Kercadiou strigă după ea, poruncindu-i să se întoarcă. Dar Aline — o copilă foarte ascultătoare — se făcu că nu aude, pentru a nu fi pusă în situaţia de a nu se supune, şi se grăbi să străbată pajiştea din faţa vilei, pentru a-i ieşi în cale lui André-Louis.

Când acesta se ivi negru la faţă de supărare, fata îi ieşi înainte dintre copacii de pe marginea drumului.

— Aline! exclamă tânărul bucuros.

— Nu voiam să pleci aşa... Nu te puteam lăsa... încercă ea să se explice. Îl cunosc pe unchiul mai bine decât tine şi ştiu că nu după mult timp o să i se înmoaie inima şi-i va părea cumplit de rău. O să vrea să trimită după tine şi nu va şti de unde să te ia.

— Chiar crezi asta?

— Sunt convinsă! Ai picat într-un moment nepotrivit. Bietul de el e morocănos şi supărat c-a trebuit să vină aici. Nu-i priește luxul. Se plictiseşte departe de iubitul lui Gavrillac, neputând nici să vâneze, nici să lucreze pământul. Adevărul e că-n sinea lui te acuză în mare măsură pentru tot ce s-a-ntâmplat — neînţelegând necesitatea sau cel puţin rostul acestei schimbări. Trebuie să-ţi spun că Bretania devenea din ce în ce mai nesigură. Castelul de La Tour d'Azyr — ca şi multe altele — a fost ars din temelii cu câteva luni în urmă. Dacă se stârneşte

o nouă frământare, oricând poate sosi şi rândul Gavrillac-ului. Pentru această primejdie, cât şi pentru situaţia lui de-acum, te-acuză pe tine şi pe prietenii tăi. Dar curând îşi va reveni. O să-i pară rău că te-a gonit în felul acesta — fiindcă eu ştiu, André, că în ciuda tuturor evenimentelor, totuşi te iubeşte. Am s-aştept momentul potrivit şi-am să încerc să stau de vorbă cu el. Numai că trebuie să ştim unde te putem găsi.

— Rue du Hasard, numărul 13. Numărul o fi nenorocos, dar numele străzii mi se potriveşte, aşa că adresa e uşor de ţinut minte.

Ea încuviinţă din cap.

— Te conduc până la poartă.

Porniră împreună, cu paşi înceţi, de-a lungul aleii, pe care soarele de iunie aşternea umbrele copacilor.

— Arăţi foarte bine, André. Ştii că te-ai schimbat mult? Mă bucur că ţi-a mers din plin.

Apoi, înainte ca el să aibă timp să-i răspundă, schimbă subiectul şi-l întrebă despre ceea ce o interesa mai mult.

— Tare mi-ai lipsit în toate lunile astea, André. Erai singurul care mă putea ajuta. Singurul care-mi putea spune adevărul. Am fost furioasă pe tine că n-ai scris nici un rând ca să comunici unde poţi fi găsit.

— Chiar m-ai şi încurajat s-o fac, când ne-am întâlnit la Nantes!

— Cum? Încă-mi porţi pică?

— Eu nu port pică niciodată. Asta ar fi trebuit să ştii.

Era una din laturile orgoliului lui André-Louis. Îi plăcea să se considere un stoic.

— Dar încă mai păstrez cicatricea unei răni, care s-ar vindeca dac-ai retracta ce-ai spus atunci.

— Bine, André, îmi retrag cuvintele. Acum, spune-mi, te rog...

— Aha, o faci din interes! o întrerupse el. Îmi oferi ceva, ca să-mi ceri altceva în schimb.

Râse amuzat.

— Haide, haide! Întreabă-mă.

— André, spune-mi...

Se întrerupse, de parcă i-ar fi venit greu să-şi urmeze gândul, apoi continuă, cu ochii în pământ:

— Spune-mi adevărul despre ce s-a întâmplat la Feydau...

Rugămintea ei îl făcu să se încrunte. Înţelese imediat ce se ascundea în spatele întrebării. Scurt şi direct, îşi prezentă propria versiune asupra incidentului.

Aline îl ascultă cu mare atenţie. Când îşi termină relatarea, fata oftă, dusă pe gânduri.

— Cam acelaşi lucru mi s-a spus şi mie, zise ea. Dar eu am mai aflat că marchizul de La Tour d'Azyr venise la teatru special ca s-o rupă definitiv cu fata lui Binet. Ştii cumva dacă-i adevărat?

— Nu ştiu, după cum nu ştiu nici de ce-ar fi făcut-o. Domnişoara Binet era un fel de distracţie, după care el şi cei de teapa lui se dau în vânt...

— Ah, dar avea un motiv! îl întrerupse ea. Era vorba de mine. Am discutat cu doamna de Sautron şi i-am spus că refuz să primesc avansurile cuiva care venea la mine după ce se afişa cu o asemenea femeie.

Aline vorbea cu vădită greutate, în timp ce chipul ei, pe jumătate întors, se îmbujora din ce în ce mai mult.

— Dacă m-ai fi ascultat... începu el, dar fata îl întrerupse din nou.

— Domnul de Sautron i-a transmis hotărârea mea, după care mi-a vorbit despre marchiz ca despre un om disperat, ros de remuşcări şi gata să ofere dovezi — orice dovezi! — ale sincerităţii şi devotamentului faţă de mine. Contele mi-a spus că domnul de La Tour d'Azyr îi jurase că va rupe imediat acea legătură şi că nu mai voia s-o vadă pe domnişoara Binet. Însă chiar a doua zi am aflat că a fost la un pas de a-şi pierde viaţa în scandalul de la teatru. După discuţia cu domnul de Sautron, după făgăduinţa ca pe viitor să se comporte înţelept, plecase direct spre domnişoara Binet. Am fost indignată şi-am luat hotărârea definitivă de-a nu-l mai primi niciodată şi sub nici un pretext pe domnul de La Tour d'Azyr. Apoi contele şi contesa mi-au dat această explicaţie. Mult timp nu mi-a venit să cred.

— Dar văd că o crezi acum, zise dintr-o dată André-Louis. De ce?

— N-am spus că acum cred. Dar... dar... nici nu pot afirma că n-o cred. De când am sosit la Meudon, domnul de La Tour d'Azyr a trecut şi el pe-aici de vreo două ori şi mi-a jurat că aşa s-au petrecut lucrurile.

— Oh, dacă ţi-a jurat domnul de La Tour d'Azyr... începu să râdă André-Louis, undeva între amărăciune şi sarcasm.

— Ai dovezi c-a minţit vreodată? îl întrerupse ea tăios.

André-Louis rămase fără grai.

— La urma urmei, domnul de La Tour d'Azyr e un om de onoare, iar oamenii de onoare nu umblă

cu ascunzişuri. L-ai prins tu vreodată cu minciuna, de zâmbeşti aşa ironic?

— Nu, admise el.

Un elementar simţ al dreptăţii îl obliga să-i recunoască duşmanului său măcar această virtute.

— E adevărat că nu ştiu să fi minţit vreodată. Cei ca el sunt prea aroganţi şi prea stăpâni pe ei ca să recurgă la minciună. Dar ştiu că a comis fapte atât de ticăloase...

— Nimic nu-i atât de ticălos, îl întrerupse ea, recitând o frază dintre cele în spiritul cărora fusese educată. Numai pentru mincinoşi — care-s cei mai apropiaţi de hoţi — nu mai există speranţă. Numai la minciună se poate vorbi de pierderea onoarei.

— Am impresia că-l aperi pe satirul acesta, zise el cu răceală.

— Vreau să fiu un om drept.

— Dreptatea ar putea să ţi se pară cu totul altceva când te vei hotărî — în sfârşit — să devii marchiza de La Tour d'Azyr, vorbi el plin de amărăciune.

— Nu cred că voi lua vreodată o asemenea hotărâre.

— Dar nici nu eşti sigură — după toate câte s-au întâmplat.

— Poţi fi vreodată sigur de ceva pe lumea asta?

— Da, poţi fi sigur că faci o prostie.

Aline fie că nu-l auzi, fie că nu-i acordă atenţie.

— Deci tu unul nu ştii dacă domnul de La Tour d'Azyr s-a dus în seara aceea la Feydau pentru motivul pe care îl susţine?

— Nu ştiu, recunoscu el. Bineînţeles că-i foarte posibil. Dar ce importanţă are?

— S-ar putea să aibă... Spune-mi, ce s-a întâmplat până la urmă cu domnişoara Binet?

— Habar n-am!

— Habar n-ai?

Aline îşi întoarse faţa către el.

— Şi poţi spune asta cu atâta indiferenţă?... Am crezut... Am crezut c-o iubeai, André...

— Am iubit-o un timp. Dar m-am înşelat. A fost nevoie de un La Tour d'Azyr ca să-mi dezvăluie adevărul. Au şi gentilomii ăştia părţile lor bune. Îi ajută pe unii proşti ca mine să înţeleagă nişte mari adevăruri. În cazul meu, a fost un noroc că revelaţia s-a produs înaintea căsătoriei. Acum pot privi în urmă cu generozitate şi recunoştinţă pentru c-am scăpat la ţanc de consecinţele unui gest ce n-ar fi fost altceva decât o aberaţie a simţurilor. Asemenea porniri sunt descori confundate cu iubirea. După cum vezi, experienţa mi-a folosit foarte mult.

Fata îl privi, fără a-şi putea ascunde surpriza.

— Ştii, André, uneori îmi vine să cred că tu n-ai inimă.

— Probabil fiindcă uneori dau dovadă de inteligenţă. Dar tu, Aline? Ce-i cu atitudinea asta când vine vorba de domnul de La Tour d'Azyr? Înseamnă cumva că ai inimă? De-ar fi să-ţi spun ce înseamnă purtarea ta, ne-am certa din nou, şi Dumnezeu mi-e martor că nu-mi pot permite să mă sfădesc cu tine tocmai acum. Am să... am să aleg altă cale.

— Ce vrei să spui?

— Pentru moment, nimic, fiindcă nu există riscul să te măriţi cu fiara aceea.

— Şi dacă ar exista un asemenea risc?

— Ah! În acest caz, afecţiunea pe care ţi-o port mi-ar sugera o cale de-a împiedica o astfel de căsătorie, afară de cazul când...

Se opri.

— Afară de cazul când...? întrebă ea provocator, înălţându-se dreaptă în faţa lui, cu privirea poruncitoare.

— Afară de cazul când mi-ai declara că-l iubeşti, răspunse el simplu.

Ea se linişti deodată.

— Dar asta-i cu siguranţă imposibil, adăugă tânărul.

— De ce? îl întrebă fata cu blândeţe.

— Pentru că tu, Aline, eşti ceea ce eşti: o făptură pură, bună, adorabilă. Îngerii nu se căsătoresc cu diavoli. Poate că i-ai deveni soţie, dar nu pereche. Asta niciodată.

Ajunseră la poarta de fier forjat de la capătul aleii. Printre zăbrele se zărea caleaşca galbenă cu care venise André-Louis. Undeva aproape se auzi alt uruit de roţi, alt tropot de copite. O a doua caleaşcă trase lângă cea galbenă — un echipaj frumos, cu portiere de mahon lustruit, pe care blazonul albastru cu auriu sclipea orbitor în lumina soarelui. Un lacheu sări pe pământ, ca să deschidă poarta. În aceeaşi clipă, doamna din caleaşcă o zări pe Aline şi dădu o poruncă.

Capitolul 5

DOAMNA DE PLOUGASTEL

Caleaşca se opri. Lacheul deschise portiera, coborî scăriţa şi-i întinse stăpânei mâna pentru a o ajuta să coboare — întrucât aşa sunase porunca. Apoi împinse una din aripile porţii mari de fier şi-i făcu loc să treacă.

Era o femeie de peste patruzeci de ani, cândva foarte frumoasă, care îşi păstrase frumuseţea, adăugându-i o dată cu vârsta şi un plus de rafinament. După veşminte şi caleaşcă, se vedea că-i o doamnă de rang mare.

— Hai să ne luăm rămas-bun aici. Văd că ai musafiri, zise André-Louis.

— Dar e o veche cunoştinţă de-a ta, André. N-o mai ţii minte pe contesa de Plougastel?

Tânărul o privi pe doamna care înainta spre ei, în timp ce Aline se grăbea să-i iasă în întâmpinare. Acum că-i auzise şi numele, o recunoscu. Ar fi trebuit s-o recunoască din prima clipă — se gândi el — chiar dacă trecuseră vreo şaisprezece ani de la ultima lor întâlnire. Văzând-o, îi năvăliră în memorie amintiri dragi, pe care timpul scurs de atunci nu reuşise să le şteargă.

Când el avea vreo zece ani, chiar înaintea plecării la şcoala din Rennes, contesa venise să-şi viziteze vărul, pe domnul de Kercadiou. Întâmplarea făcuse ca tocmai atunci Rabouillet să-l fi adus pe copil la conacul Gavrillac, unde-i fusese prezentat doamnei de Plougastel. La început, se speriase de înalta doamnă, în plină tinereţe şi frumuseţe, cu glas blând şi educat — într-atât de educat, încât micului breton aproape i se părea o limbă necunoscută. Dar ea îi alungase cu duioşie teama şi, printr-o vrajă neştiută, îl subjugase cu totul. Îşi amintea şi acum cu câtă groază se supusese îmbrăţişării ei, şi-apoi cu câtă părere de rău trebuise să se desfacă din braţele acelea tandre. La fel de clar îşi amintea şi de parfumu-i dulce — parcă liliac. În asemenea ocazii, memoria e foarte fidelă.

Timp de trei zile, cât stătuse contesa la Gavrillac, băiatul se dusese zilnic la castel, unde petrecuse ore întregi în compania ei. Fără copii, dar înzestrată cu un puternic instinct matern, doamna de Plougastel îl îndrăgise mult pe puştiul cu ochi mari şi inteligenţi.

— Dă-mi-l mie, vere Quintin! îi spusese ea într-o zi domnului de Kercadiou. Dă-mi-l, să-l iau cu mine la Versailles şi să-l înfiez.

Dar naşul clătinase din cap cu gravitate, refuzând-o în tăcere, după care ea nu mai deschisese vorba. Apoi, când îşi luaseră rămas-bun — acum André-Louis îşi aminti brusc şi acest amănunt — ea avea ochii scăldaţi în lacrimi.

— Gândeşte-te din când în când la mine, André-Louis! îl rugase ea la despărţire.

Tânărului îi veni în minte cât de mândru se simţise atunci de-a fi câştigat afecţiunea unei

doamne aşa de nobile, într-un timp atât de scurt. Acest sentiment al propriei importanţe îl urmărise vreo câteva luni, apoi totul se cufundase în uitare.

Acum însă toate amintirile îi năvăliră în minte şi rămase cu ochii la ea, revăzând-o după şaisprezece ani, profund schimbată şi maturizată. Copila de atunci, devenită femeie, avea un aer calm şi demn, părând complet stăpână pe sine. Şi André-Louis îşi repetă că ar fi recunoscut-o oriunde ar fi întâlnit-o.

Aline o îmbrăţişă cu căldură, apoi, văzând privirea întrebătoare a doamnei de Plougastel, care-şi ridicase uşor sprâncenele, îi spuse:

— Acesta-i André-Louis. Vi-l amintiţi, doamnă?

Contesa se opri în loc. André-Louis o văzu cum se îmbujorează de surpriză, ba chiar cum rămâne o clipă fără grai.

Apoi îi auzi glasul, acel glas muzical şi adânc, pe care şi-l amintea atât de bine — parcă mai grav şi mai adânc decât îl ştia — chemându-l pe nume:

— André-Louis!

După cum îi rostise numele, tânărul înţelese că-i redeşteptase amintiri trecute, poate chiar parfumul tinereţii, dus pentru totdeauna. Doamna rămase tăcută o clipă, nedezlipindu-şi privirea de André-Louis, care-i făcu o plecăciune adâncă.

— Cum să nu mi-l amintesc! zise ea şi se îndreptă spre tânăr, întinzându-i mâna, pe care el i-o sărută cu respectul şi supunerea pe care simţea, instinctiv, că i le datorează.

— Deci aşa arăţi după atâţia ani! zise contesa admirativ şi André-Louis se înroşi de plăcere, intuind mulţumirea din glasul ei.

I se părea că s-a întors în timp cu şaisprezece ani, şi-acum redevenise puiul de breton de la Gavrillac. Doamna se întoarse spre Aline.

— Ce mult s-a înşelat Quintin în presupunerile lui! I-a părut bine să-l revadă, nu-i aşa?

— Atât de bine, doamnă, încât m-a poftit pe uşă afară, îi răspunse tânărul.

— Oh! se încruntă ea, continuând să-l privească cu ochi adânci şi melancolici. Lucrurile nu pot rămâne aşa, Aline. Fireşte c-a fost foarte supărat, dar nu aceasta-i calea de-a face pe cineva să se căiască. Voi interveni pentru tine, André-Louis. Sunt un bun avocat.

El îi mulţumi şi-şi luă rămas bun.

— Îmi încredinţez soarta în mâinile dumneavoastră şi vă rămân cât se poate de recunoscător. Respectele mele, doamnă.

Şi astfel, în ciuda primirii aspre făcute de naşul său, André-Louis se trezi murmurând un cântec tot timpul cât călători cu trăsura lui galbenă, de la Meudon la Paris, în Rue du Hasard. Întâlnirea cu doamna de Plougastel îi redase speranţa. Făgăduiala ei de a-i susţine cauza, în alianţă cu Aline, îi dădea certitudinea că totul urma să fie bine.

Câtă dreptate avea în presupunerile lui se văzu chiar în joia următoare, pe la amiază, când la Academie dădu buzna domnul de Kercadiou. Anunţat de Gilles, servitorul, André-Louis îşi întrerupse lecţia şi, scoţându-şi masca, îi ieşi în întâmpinare îmbrăcat aşa cum era, cu vesta de piele galbenă, închisă până sub bărbie şi spada sub braţ.

Micuţul şi rumenul senior de Gavrillac îl aştepta cu un aer aproape sfidător.

— Mi-au făcut capul calendar că trebuie să te iert! anunţă el pe un ton agresiv, dând a înţelege că acceptase numai pentru a scăpa de pisălogeală.

André-Louis nu se lăsă păcălit. Simţea limpede că naşul său luase această atitudine pentru a putea bate în retragere în mod onorabil.

— Îmi binecuvântez susţinătorii, oricine-ar fi ei! Mi-ai luat o piatră de pe inimă, dragă naşule!

Apucă mâna ce-i fusese întinsă şi-o sărută, dând curs obişnuinţei din copilărie. Era un act de totală supunere, care reînnoda între ei legătura dintre protector şi protejat, cu toate îndatoririle şi pretenţiile ei. Nici un cuvânt n-ar fi putut restabili pacea între André-Louis şi seniorul de Gavrillac, care-l iubea atât, aşa cum reuşi acest simplu gest.

Domnul de Kercadiou se înroşi la faţă şi mai tare, buzele începură să-i tremure şi murmură cu glas răguşit:

— Băiatul meu drag...

Apoi se stăpâni, îşi înălţă capul mare şi încruntă din sprâncene. Vocea îi redeveni ascuţită ca de obicei.

— Sper să-ţi dai seama c-ai avut o purtare condamnabilă... condamnabilă şi cât se poate de nerecunoscătoare.

— Nu cumva asta depinde de cum priveşti chestiunea? întrebă André-Louis, pe un ton respectuos şi conciliant.

— Depinde de o realitate, nu de cum priveşti chestiunea! Dar întrucât am consimţit ca până la urmă să-ţi trec totul cu vederea, sper măcar că ai de gând să te îndrepţi cât de cât.

— Mă voi... abţine de la politică... promise André-Louis, acesta fiind singurul lucru pe care-l putea spune cu deplină sinceritate.

— Tot e ceva, îşi îngădui naşul să se lase îndu-plecat, acum că i se făcuse măcar în aparenţă o concesie faţă de îndreptăţita sa supărare.

— Dar ia loc, naşule!

— Nu, băiete! nu! Am venit să te iau cu mine într-o vizită. Numai doamnei de Plougastel îi dato-rezi această împăcare. Vreau să mergi cu mine să-i mulţumeşti.

— Am treburi aici... începu André-Louis, dar se opri. Ce-are a face? Aranjez eu lucrurile. Aşteap-tă-mă o clipă. Şi porni repede spre sala de scrimă.

— Ce treburi? Nu cumva eşti profesor de scrimă? întrebă domnul de Kercadiou, care-i obser-vase vesta de piele şi spada de sub braţ.

— Sunt proprietarul acestei Academii — Aca-demia răposatului Bertrand des Amis — cea mai prosperă şcoală pariziană de scrimă la ora actuală.

Domnul de Kercadiou îşi ridică sprâncenele.

— Tu eşti proprietarul?

— Sunt maestru de scrimă şi proprietarul şcolii după moartea lui des Amis.

Îl lăsă pe domnul de Kercadiou să rumege nou-tăţile şi plecă să-şi aranjeze lecţiile şi să se îmbrace pentru vizită.

— Deci de asta ai început să porţi spadă, îi spuse seniorul în timp ce urcau în trăsură.

— De asta, şi din nevoia de-a mă apăra, în vre-murile pe care le trăim.

— Şi vrei să spui că cineva care trăieşte de pe urma unei profesii onorabile, practicată mai ales de

nobilime, se poate totuşi întovărăşi cu toţi avocaţii ăia zdrenţăroşi şi cu pamfletarii de cea mai joasă speţă, care seamănă dezordine şi predică nesupunere?

— Dumneata uiţi că şi eu sunt tot un avocat zdrenţăros, şi asta pentru că ţi-am ascultat dorinţa, naşule.

Domnul de Kercadiou mormăi ceva şi pufni pe nas.

— Şi zici că Academia ta e prosperă? schimbă el imediat vorba.

— Chiar aşa. Am doi asistenţi şi s-ar putea să mai angajez unul. E tare mult de lucru.

— Asta înseamnă că-ţi poţi permite...

— Am toate motivele să fiu mulţumit. Dispun de mai mult decât am nevoie.

— Atunci ai să poţi contribui la plătirea datoriei naţionale, mârâi naşul, mulţumit să-şi închipuie că măcar o parte din răul la care contribuise André-Louis avea să se răsfrângă şi asupra lui.

Apoi discuţia se îndreptă spre doamna de Plougastel. André-Louis ghici — fără a cunoaşte însă şi motivul — că domnul de Kercadiou nu era deloc de acord cu această vizită. Dar contesa rămânea o femeie perseverentă, căreia nu i te puteai împotrivi şi al cărei cuvânt era lege. Domnul de Plougastel se găsea pentru moment în Germania, urmând să revină curând. Pornind de la acest amănunt, nu era greu de înţeles că acesta făcea parte din emisarii complotişti care ţineau legătura între regina Franţei şi fratele ei, împăratul Austriei.

Trăsura se opri în faţa unui frumos palat din cartierul Saint-Denis, colţ cu Rue Paradis. Un servitor atent şi politicos îi conduse într-un mi

budoar, decorat cu aur şi brocart, care dădea spre o terasă, de unde se vedea grădina — de fapt, un parc în miniatură.

Aici îi aştepta doamna de Plougastel. Contesa se ridică, făcând semn să plece tinerei care-i citise ceva până atunci. Cu amândouă mâinile întinse, îi ieşi în întâmpinare vărului de Kercadiou.

— Începusem să mă tem că nu-ţi vei ţine făgăduiala! exclamă ea. M-am înşelat. Oricum, nu mi-am închipuit că vei reuşi să-l aduci şi pe el! continuă contesa cu o privire caldă şi zâmbitoare asupra lui André-Louis.

Tânărul îi răspunse cu multă politeţe şi galanterie.

— Amintirea dumneavoastră, doamnă, e mult prea adânc întipărită în sufletul meu, ca să mai fie nevoie să mă convingă cineva să vin.

— Ah, ce galant eşti! îi zise contesa, întinzându-i mâna. Vreau să stăm puţin de vorbă, André-Louis! urmă ea cu atâta seriozitate, încât el se simţi puţin stânjenit.

Se aşezară şi un timp conversaţia pluti asupra unor subiecte generale, legate mai ales de preocupările şi opiniile tânărului. Tot timpul, ochii ei blânzi şi trişti îl fixară cu atenţie, până ce se simţi din nou cuprins de stânjeneală. Instinctiv, îşi dădu seama că fusese adus aici într-un scop mai serios decât cel ce-i fusese comunicat.

În cele din urmă, parcă respectând o înţelegere — iar neîndemânaticul senior de Gavrillac era ultimul om care să se poată preface — naşul se ridică şi, sub pretext că vrea să se plimbe prin grădină, porni spre terasă, unde muşcatele se revărsau peste balustradă,

ca nişte şuvoaie sângerii. În câteva clipe, domnul de Kercadiou se pierdu printre copaci.

— Acum putem sta de vorbă între patru ochi, spusa contesa. Vino şi aşază-te lângă mine, îl îndemnă ea, arătându-i locul liber de pe sofaua pe care stătea.

André-Louis se supuse, deşi cu oarecare reţinere.

— Ştii tu — vorbi ea cu blândeţe, punându-şi o mână pe braţul lui — că te-ai purtat foarte urât şi că naşul tău are toate motivele să fie supărat.

— Dacă aş fi convins de asta, doamnă, aş fi cât se poate de nefericit şi de disperat.

Şi tânărul începu să se explice, exact cum încercase să facă şi faţă de naşul său, duminică, la Meudon.

— Am făcut ce-am făcut pentru că într-o ţară paralizată de privilegiu era singurul mijloc de care dispuneam ca să-l pedepsesc pe un ticălos nerusinat, care mi-a ucis cel mai bun prieten. Nu exista nici o lege care să pedepsească un act criminal deliberat şi brutal! Şi de parcă asta nu era destul, — aici vă rog să-mi iertaţi francheţea, doamnă — tot el a necinstit-o şi pe femeia care urma să-mi fie soţie.

— Dumnezeule! gemu ea.

— Iertaţi-mă. Ştiu că-i îngrozitor. Poate însă că acum veţi înţelege cât am suferit şi de ce am fost silit să procedez aşa cum am procedat. Acesta a fost motivul declanşării ultimului incident — pentru care sunt singur răspunzător: scandalul început la Teatrul Feydau şi întins apoi în tot oraşul Nantes.

— Şi fata aceea, cine era?

Părea o caracteristică a femeilor — după cum observă el — să se agaţe de lucruri neesenţiale.

— O actriţă, o biată naivă, pe care n-o regret. O oarecare Binet. Pe vremea aceea, jucam în trupa tatălui ei. Asta se întâmpla după Rennes, într-o perioadă când trebuia să mă ascund de rigorile legii — atâta cât există ea în Franţa — legea spânzurătorii pentru cei ce au nefericirea de-a nu se fi „născut nobili". Când s-a întâmplat şi nelegiuirea asta, m-am hotărât să dezlănţui un scandal în plin teatru.

— Sărmanul de tine, şopti ea cu blândeţe. Numai o inimă de femeie poate înţelege cât ai suferit. Şi cum eu te înţeleg, sunt gata să te iert. Acum însă...

— Dar nu m-aţi înţeles, doamnă! o întrerupse André-Louis. Dacă astăzi aş şti că am avut numai motive personale ca să contribui la eforturile binecuvântate de abolire a privilegiilor, cred că mi-aş lua zilele. Adevărata mea justificare e ipocrizia celor care au vrut să facă o cacealma din întrunirea Stărilor Generale şi s-arunce praf în ochii poporului.

— Nu cumva, în cazul acesta, era mai înţelept s-ascunzi adevărul?

El o privi fără expresie.

— Poate fi vreodată înţelept s-ascunzi adevărul, doamnă?

— Sunt convinsă că da. Crede-mă, am de două ori vârsta ta şi-i ştiu pe cei din lumea în care mă învârt.

— Doamnă, eu cred că nimic din ceea ce complică existenţa nu poate fi înţelept. Şi mai ştiu că nimic n-o complică atât de mult ca ascunderea adevărului. Gândiţi-vă puţin la complicaţiile care-ar fi decurs din această situaţie.

— Dar opiniile tale nu se puteau schimba în asemenea măsură, încât să nu înţelegi că o clasă conducătoare reprezintă o necesitate în orice ţară!

— Desigur. Aveţi dreptate — dar nu neapărat o clasă cu drepturi ereditare la conducere.

— Atunci cum?

El îi răspunse cu o cugetare.

— „Omul, doamnă, e un copil care se educă singur, prin muncă. Dacă îşi moşteneşte toate drepturile numai de la un astfel de părinte, întotdeauna va ieşi la iveală tot ce-i mai bun într-un popor şi ţara respectivă va avea numai realizări."

— După părerea ta, naşterea n-are nici o importanţă?

— Nici una, doamnă — altfel mi-aş face probleme cu originea mea.

Văzând-o că se înroşeşte brusc, se temu că a jignit-o prin cuvintele lui aproape nepoliticoase. Dar reproşul la care se aştepta nu veni. În schimb...

— Chiar nu-ţi faci probleme? întrebă ea. Niciodată, André?

— Niciodată, doamnă. Sunt foarte mulţumit.

— N-ai regretat niciodată... n-ai regretat niciodată că n-ai avut parte de grija unor părinţi?

El râse, înlăturându-i compătimirea şi preocuparea, care nu-şi aveau nici un rost.

— Dimpotrivă, doamnă. Tremur când mă gândesc ce-ar fi făcut ei din mine. Aşa, însă, mă bucur că m-am format prin propriile mele străduanii.

Ea îl privi o clipă cu mare tristeţe, apoi, zâmbind, clătină din cap.

— Văd că eşti mai mult decât mulţumit de tine. Şi totuşi, André, mi-aş fi dorit să vezi lucrurile

altfel. În prezent există mari posibilităţi pentru un om tânăr, inteligent şi talentat. Te-aş putea ajuta... Te-aş putea ajuta s-ajungi departe, dacă firea ta ţi-ar îngădui să te laşi condus aşa cum ştiu eu...

„Da, da", îşi zise André-Louis în sinea lui, „să-mi pui căpăstru şi să mă trimiţi ca emisar al trădătorilor, cu misive pentru Austria din partea reginei... la fel ca domnul de Plougastel. Asta chiar că m-ar ajuta s-ajung foarte sus..."

Răspunsul dat cu voce tare fu mult mai politicos.

— Doamnă, vă sunt cât se poate de recunoscător. Numai că, vedeţi, dumneavoastră, idealurile mele fiind cele despre care v-am vorbit, n-aş putea sluji o cauză care s-ar împotrivi realizării lor.

— Te laşi înşelat de prejudecăţi, André-Louis, şi de răfuieli personale. Ai să le dai voie să stea în calea ascensiunii tale?

— Dacă ceea ce eu numesc idealuri ar fi cu adevărat prejudecăţi, oare ar fi cinstit din partea mea să mă opun lor, în timp ce-aş continua să cred în ele?

— Ah, dacă te-aş putea convinge cât de mult te înşeli! Ţi-aş putea fi de mare ajutor să-ţi găseşti o slujbă pe măsura calităţilor tale. În serviciul regelui, ai avansa rapid. Te rog, André-Louis, mai gândeşte-te şi hai să discutăm altă dată.

Răspunsul lui fu de o politeţe rece, aproape oficială.

— Mă tem că nu are rost, doamnă. Cu toate acestea, vă sunt recunoscător pentru interesul pe care mi-l arătaţi şi vă mulţumesc din toată inima. Din nefericire pentru mine, însă, sunt foarte încăpăţânat.

— Ei, acum care dintre noi nu-i sincer? întrebă ea.

— Vedeţi, doamnă, lipsa mea de sinceritate nu păcăleşte pe nimeni.

În aceeaşi clipă, apăru şi domnul de Kercadiou, care-i anunţă în gura mare că trebuie să se întoarcă la Meudon şi că în drum îl va lăsa şi pe finul său în Rue du Hasard.

— Mai ia-l cu tine şi altă dată, Quintin! spuse contesa când îşi luară rămas-bun.

— Altă dată... poate... răspunse vag domnul de Kercadiou, împingându-şi finul spre trăsură.

De cum se urcară, îl întrebă fără ocolişuri pe André-Louis despre ce discutaseră.

— E o femeie foarte bună... foarte blândă... răspunse tânărul, rămas pe gânduri.

— Dracu' să te ia! Nu ţi-am cerut părerea despre ea! Te-am întrebat ce-a avut de vorbit cu tine.

— A încercat să-mi arate că m-am purtat urât. Vorbea despre lucrurile mari pe care le-aş putea realiza — iar ea m-ar ajuta din toată inima — dacă mi-aş vârî minţile în cap. Dar cum nu se întâmplă miracole, nu prea i-am dat motive de speranţă.

— Înţeleg, înţeleg. Altceva ţi-a mai spus?

Era atât de categoric, încât André-Louis întoarse capul să-l privească.

— Ce altceva ar mai fi trebuit să-mi spună, naşule?

— Nimic! Nimic!

— Atunci află că ţi-a făcut pe plac.

— Cum? Ah, mii de draci! De ce naiba nu vorbeşti şi tu aşa ca să te-nţeleagă tot omul, fără să mai fie nevoie să gândească?

După acest schimb de cuvinte, domnul de Kercadiou tăcu îmbufnat aproape tot drumul până în Rue du Hasard. Cel puţin aşa i se păru tânărului André-Louis. În cele din urmă, la despărţire, i se adresă finului, fără a-şi părăsi aerul mohorât şi gânditor:

— Poţi veni să ne vizitezi la Meudon ori de câte ori doreşti. Dar pe viitor, te rog să-ţi aminteşti: fără politică revoluţionară, dacă vrei să rămânem prieteni!

Capitolul 6

POLITICIENII

Într-o dimineaţă de august, în Academia din Rue du Hasard sosi pe neaşteptate Le Chapelier, însoţit de un bărbat cu o înfăţişare deosebită, a cărui statură herculeană şi chip desfigurat îi păreau lui André-Louis vag familiare. Era cu puţin trecut de treizeci de ani, avea ochii mici şi strălucitori, aproape îngropaţi într-o faţă enormă, cu pomeţi proeminenţi, cu nasul strâmb, parcă turtit de-o lovitură, cu o gură pe care vechi cicatrici o făceau aproape diformă. (Când era copil, un taur îl lovise cu coarnele în plină figură.) Ca şi cum toate acestea n-ar fi fost de-ajuns să-l facă respingător, faţa lui mai purta şi urme adânci de vărsat. Îmbrăcat neglijent, cu o haină lungă şi stacojie până aproape de glezne, cu pantaloni soioşi, din piele de căprioară, şi cizme răsfrânte, îşi descheiase la gât cămaşa la fel de murdară, astfel încât gulerul atârna peste cravata deznodată, dezgolindu-i gâtul musculos, ca un stâlp ridicat dintre umerii mătăhăloşi. În mâna stângă purta un baston, de fapt aproape o bâtă, iar pe pălăria roşiatică şi ţuguiată era înfiptă o cocardă.

Avea un aer agresiv şi dominator, cu capul imens dat pe spate, într-o eternă sfidare.

Le Chapelier, cu glas foarte grav, i-l prezentă lui Andre-Louis.

— Dumnealui e domnul Danton[1], avocat ca şi tine, preşedintele Clubului Cordelierilor, despre care probabil c-ai auzit.

Bineînţeles că André-Louis auzise despre Danton. Dar cine nu-l ştia?

Cercetându-l plin de interes, tânărul se întrebă cum se făcea că toţi — sau aproape toţi — conducătorii revoluţiei erau ciupiţi de vărsat. Mirabeau, ziaristul Desmoulins, filantropul Marat, măruntul avocat din Arras — Robespierre —, impunătorul Danton şi încă vreo câţiva care-i veneau în minte, toţi aveau pe faţă urme de vărsat. Aproape că se întreba dacă exista vreo legătură între vărsat şi revoluţie. Oare boala ducea la anumite transformări de ordin moral, care se oglindeau apoi în înfăţişare?

Îşi înlătură gândul fără rost sau, mai curând, i-l alungă bubuitul de tunet al vocii lui Danton.

— Chapelier ăsta mi-a vorbit despre tine. Mi-a zis că eşti al dracului de patriot.

Pe André-Louis îl şocă mai puţin tonul, cât obscenitatea pe care colosul nu se sfiise s-o strecoare în prima frază adresată unui străin. Totuşi râse, neştiind ce altceva putea să facă.

---

[1] Georges Jacques Danton (1750-1794) – om politic, avocat şi orator francez, unul dintre conducătorii revoluţiei burgheze din Franţa, fondator al Clubului Cordelierilor. Acuzat de trădare de către adepţii lui Robespierre, pentru a fi cerut încetarea terorii, a fost ghilotinat (n. tr.).

— Dacă aşa ţi-a spus, atunci ţi-a spus mai mult decât adevărul. Sunt patriot. Cât despre rest, modestia mă obligă să nu mă laud singur.

— Mai eşti şi glumeţ, după cât se pare! răcni celălalt, râzând de se zguduiau ferestrele. Îmi pare bine. Şi eu sunt tot aşa.

— Păcat! se auzi glasul lui André-Louis. „Regele piețelor" rămase cu gura căscată.

— Ce-nseamnă asta, Chapelier? Ce face amicul tău, îşi dă aere?

Elegantul breton, un adevărat dandy pe lângă însoţitorul său, dar la fel de direct — minus grosolănia — pe cât de brutal fusese Danton, ridică din umeri.

— Înseamnă că nu-i prea plac manierele tale, ceea ce nu mă surprinde câtuşi de puţin, întrucât sunt execrabile.

— Pfui! Voi, bretonii, sunteţi toţi la fel. Hai mai bine să trecem la subiect. Ai auzit, cred, ce s-a-ntâmplat ieri, la Adunare? N-ai auzit? Doamne sfinte, dar pe ce lume trăieşti? N-ai auzit că nemernicul care-şi spune „rege al Franţei" a acordat mai zilele trecute liberă trecere pe pământul francez pentru trupele austriece, trimise împotriva celor ce luptă pentru libertate în Belgia? Ai auzit de-aşa ceva?

— Da, răspunse cu răceală André-Louis, încercând să-şi ascundă iritarea faţă de tonul dominator al celuilalt. Despre asta am auzit.

— Zău? Şi ce părere ai?

Cu mâinile în şolduri, namila se aplecă asupra lui.

André-Louis se răsuci spre Le Chapelier.

— Nu înţeleg ce se-ntâmplă. L-ai adus cumva aici pe domnul ca să-mi facă un examen de conştiinţă?

— Ei, fir-ar al dracului! Da, ştii că-i ţepos ca un arici, dumnealui! îşi dădu iar drumul la gură Danton.

— Nu, nu! zise conciliant Le Chapelier, încercând să găsească un antidot la excitantul administrat de prietenul lui. Avem nevoie de ajutorul tău, André. Danton crede că tu eşti omul care ne trebuie. Ascultă!

— Aşa! Acu' spune-i! aprobă Danton. Amândoi vorbiţi la fel de spilcuit. Pe dumneata o să te-nţeleagă. Al dracu' să fiu dacă n-o fi aşa.

Le Chapelier continuă, fără să ia în seamă întreruperea.

— Faptul că regele a încălcat drepturile indiscutabile ale unei ţări preocupate de a-şi elabora o constituţie care să-i redea libertatea, ne-a spulberat toate iluziile filantropice de până acum. Există printre noi glasuri care merg pân-acolo încât să-l proclame pe rege duşmanul de moarte al Franţei. Asta-i, desigur, ceva exagerat.

— Dar cine-a spus aşa ceva? îşi ieşi din fire Danton, trăgând o înjurătură oribilă, în semn de totală dezaprobare.

Le Chapelier îi făcu semn să tacă.

— Oricum, urmă el, incidentul a fost de-ajuns — pe lângă toate celelalte — ca să ne facă să ne încăierăm din nou în Adunare. Pe scurt, între Starea a Treia şi Stările privilegiate s-a declarat război deschis.

— Dar ce altceva a fost şi pân-acum?

— Cam acelaşi lucru, recunoscu Le Chapelier. Dar acum e vorba de ceva nou. Ai auzit, probabil, de duelul dintre Lameth şi ducele de Castries.

— O nimica toată!

— Ca rezultat, da. Dar s-ar fi putut să iasă altfel. Mirabeau e-acum provocat şi insultat la fiecare şedinţă. Dar îşi vede de treabă, cu înţelepciune, netulburat de nimeni şi de nimic. Alţii nu-s la fel de prudenţi: răspund la insultă cu insultă, la lovitură cu lovitură, aşa încât au loc tot mai multe dueluri şi curge tot mai mult sânge de-al nostru. Nobilii, care-s oameni de spadă, şi-au facut din asta aproape un sistem.

Andre-Louis încuviinţă din cap, gândindu-se la Philippe de Vilmorin.

— Da, da — zise el — e-o veche şmecherie de-a lor: simplă şi directă. Mă mir numai că n-au descoperit sistemul mai demult. În primele zile, când s-au întrunit Stările Generale la Versailles, ar fi avut un alt efect. Acum e puţin cam târziu.

— Da' ei încearcă să recupereze timpul pierdut, ce dracu'! izbucni Danton. Asasinii cu spade sunt puşi pe harţă: aruncă provocări în dreapta şi-n stânga, în vreme ce amărâţii cu robă de avocat n-au învăţat în viaţa lor să mânuiască altceva decât condeiul. Asta-i pur şi simplu crimă! La dracu'! Da' dacă m-aş duce eu la domnii nobili, să fărâm vreo două ţeste goale cu bâta sau să sucesc vreo câteva gâturi aristocratice cu degetele pe care se pare că Dumnezeu mi le-a dat tocmai pentru asta, legea m-ar trimite să mă legăn în ştreang. Şi toate se-ntâmplă într-o ţară care năzuieşte spre libertate. Şi... şi... dracu' să mă ia, da' n-am voie nici măcar să intru-n vreun teatru cu pălăria pe cap! Da' ăştia... Fir-ar ei ai dracului de ticăloşi!

— Are dreptate! întări Le Chapelier. Situaţia a devenit insuportabilă. Acum două zile, domnul

d'Ambly l-a amenințat cu bastonul pe Mirabeau în fața întregii Adunări. Ieri, domnul de Faussigny a sărit în picioare și s-a adresat alor săi, îndemnându-i la crimă: „De ce nu ne năpustim asupra acestor nemernici, cu spada-n mână?" Chiar așa a spus: „De ce nu ne năpustim asupra acestor nemernici, cu spada-n mână?"

— Asta-i mai simplu decât să faci legi, comentă André-Louis.

— Lagron, deputatul de Ancenis-sur-Loire, i-a răspuns ceva, ce noi n-am auzit. Când părăsea tribuna, unul din huliganii ăștia l-a insultat grosolan. Lagron nu făcuse decât să-și croiască drum spre locul lui, când celălalt a strigat că fusese lovit și l-a provocat pe deputatul nostru la duel. S-au luptat azi în zori, pe Champs-Elysées, și Lagron a fost ucis — lovit înadins în stomac, de către cineva care lupta ca un maestru. Bietul Lagron n-avea nici măcar o spadă a lui. A trebuit să împrumute una, ca să meargă la întâlnire.

Cu gândul la Vilmorin, a cărui nenorocire se repeta în toate amănuntele, André-Louis simți că-i năvălește sângele-n obraz. Scrâșni din dinți și-și strânse pumnii. Ochii mici ai lui Danton nu-l slăbeau nici o clipă.

— Ei! De asta ce mai zici? *Noblesse oblige*[1], nu? Numai că o să le dăm noi de cheltuială la afurisiții ăștia! Trebuie să le plătim cu aceeași monedă, să luptăm cu aceleași mijloace!

— Bine, dar cum?

---

[1] *Noblesse oblige* (fr.) – zicală franțuzească, echivalentă cu proverbul românesc „Obrazul subțire cu cheltuinlă se ține" (n. tr.).

— Cum? Pentru numele lui Dumnezeu! Dar nu ţi-am spus?

— Aici e nevoie de ajutorul tău, interveni Le Chapelier. Printre cei mai avansaţi elevi ai tăi, nu se poate să nu ai şi oameni cu simţăminte patriotice. Domnul Danton s-a gândit că un mic grup — vreo şase — format şi condus de tine le-ar putea da mişeilor ăstora o lecţie s-o ţină minte!

André-Louis se încruntă.

— Şi anume cum s-a gândit Danton că se poate realiza aşa ceva?

Domnul Danton nu aşteptă să răspundă altcineva în locul lui.

— Cum? Uite-aşa! Vă postăm în sală, la ora când Adunarea ridică şedinţa. Vi-i arătăm dinainte pe cei şase capi ai duelgiilor, pe care voi va trebui să-i insultaţi după pofta inimii, înainte ca vreunul din ei să aibă timp să-i insulte pe ai noştri. În felul ăsta, mâine şase jigodii de măcelari de-ai lor vor fi la rândul lor măcelăriţi ca la carte. Asta le va da de gândit şi celorlalţi. Le va da mult de gândit, pe toţi dracii! La nevoie, doza poate fi repetată, pentru a asigura vindecarea. Dacă-i ucideţi pe nemernici, cu-atât mai bine!

Se opri, iar chipul — de obicei pământiu — i se îmbujorase de încântare pentru propria-i idee. André-Louis îl privea fix, fără o vorbă.

— Ei, ce zici de asta?

— E foarte ingenios, răspunse André-Louis, întorcându-se să privească afară pe fereastră.

— Asta-i tot ce ai de zis?

— N-am să-ţi spun chiar tot ce am de zis, pentru că probabil n-ai înţelege. Dumneata, domnule

Danton, ai măcar scuza că nu m-ai cunoscut. Dar tu, Isaac, cum poţi să-l aduci la mine pe domnul acesta, cu o asemenea propunere?

Le Chapelier nu ştia ce să mai creadă.

— Mărturisesc că am şovăit puţin, se scuză el. Dar domnul Danton n-a vrut să mă creadă când i-am spus că s-ar putea ca propunerea să nu fie pe gustul tău.

— N-am vrut să cred? mugi Danton, după care se răsuci către Le Chapelier, dând din braţele lui uriaşe. Mi-ai spus că dânsul e un patriot. Patriotismul nu cunoaşte scrupule. Îl numeşti pe profesoraşul ăsta de dans, patriot?

— Oare dumneata, domnule, ai dori ca din patriotism să consimt să devin un asasin?

— Bineînţeles. Da' nu ţi-am spus o dată? Nu ţi-am spus că eu, unul, aş intra bucuros printre ei cu măciuca, să-i strivesc ca pe nişte păduchi?

— Şi-atunci, de ce n-o faci?

— De ce n-o fac? Pentru c-aş fi spânzurat. Nu ţi-am spus?

— Şi-atunci cum rămâne cu chestia cealaltă... cu patriotismul? De ce să nu sari în prăpastie, ca un al doilea Curtius[1], dacă eşti încredinţat că ţara ar putea profita de pe urma morţii dumitale?

Domnul Danton ajunsese la exasperare.

— Pentru că ţara va profita mai mult dacă rămân în viaţă.

---

[1] Marcus Curtius – personaj legendar al vechii Rome. Titus Livius povesteşte că în anul 393 î.Hr. un cutremur a deschis o genune în Forum. Oracolul spunea că genunea nu se va închide decât dacă în ea va fi aruncat ceea ce făcea forţa Romei. Atunci tânărul patrician Marcus Curtius s-a aruncat în prăpastie, înarmat şi călare pe calul său, iar prăpastia s-a închis (n. tr.).

— Atunci, domnule, îngăduie-mi să păcătuiesc şi eu prin acelaşi orgoliu!

— Dumneata? Dar ce primejdie ai risca dumneata? Ţi-ai face treaba sub pretextul duelului, aşa cum fac şi ei.

— Te-ai gândit cumva, domnule, că legea n-ar prea considera drept simplu combatant pe un maestru de scrimă care şi ucide adversarul, mai ales dacă se poate dovedi că tocmai el a lansat provocarea la duel?

— Aşa deci! Mii de draci împieliţaţi! exclamă domnul Danton, sugându-şi obrajii şi copleşindu-l pe Andre-Louis cu dispreţul său zdrobitor. Va să zică asta e: ţi-e frică!

Poţi să crezi ce vrei: că mi-e frică să fac în mod josnic şi mişelesc ceea ce un patriot fanfaron ca dumneata se teme să facă deschis şi cinstit. Mai sunt şi alte motive. Dar va trebui să te mulţumeşti cu acesta.

Danton simţi că se sufocă. Apoi trase o înjurătură mai colorată şi mai asurzitoare decât toate celelalte.

— Pe toţi dracii din iad, zău că ai dreptate! recunoscu el, spre uluirea lui André-Louis. Ai dreptate, în timp ce eu mă-nşel. Nici eu nu-s patriot, aşa cum nu eşti nici dumneata, şi amândoi suntem la fel de laşi.

Apoi, invocând întregul Pantheon, să-i fie martor la autocritică:

— Numai că, vezi dumneata, eu însemn ceva! Dacă sunt arestat şi spânzurat, s-a zis! Domnule, trebuie găsită o altă cale. Iartă-ne pentru deranj. Rămâi cu bine!

Şi-i întinse lui André-Louis o mână enormă.

Le Chapelier rămăsese nehotărât şi dezamăgit.

— Înţelegi, André? îmi pare rău că...

— Nu-i nevoie să mai spui nimic. Vino să mă vezi cât de curând. Te-aş mai reţine, dar e ora nouă şi trebuie să sosească primul meu elev pe ziua de azi.

— Dar nici n-am să îngădui asta! zise Danton. Trebuie găsită o soluţie să terminăm cu La Tour d'Azyr şi ceata lui.

— Cu cine?

Întrebarea răsunase ca un foc de armă. Danton, care tocmai dădea să plece, se întoarse din drum, împreună cu Le Chapelier.

— Am spus doar: La Tour d'Azyr.

Ce-are a face marchizul cu propunerea pe care mi-ai făcut-o?

— Cum ce? El e principalul duelgiu!

— El l-a ucis pe Lagron, adăugă Le Chapelier.

— Sper că nu-i vreun amic de-al dumitale? se interesă Danton.

— Pe La Tour d'Azyr voiaţi să mă puneţi să-l ucid? întrebă rar André-Louis, cu tonul cuiva care încă se gândeşte asupra propunerii.

— Întocmai, răspunse Danton. Şi te-asigur că nu-i de glumă cu el!

— Atunci se schimbă lucrurile, gândi cu voce tare André-Louis. Asta mă tentează foarte mult.

— Cum? Deci... îngăimă colosul, făcând încă un pas în direcţia lui.

— Aşteaptă!

André-Louis îşi ridică o mână, după care, cu capul în piept, porni către fereastră, dus pe gânduri.

Le Chapelier schimbă o privire cu Danton, apoi rămaseră amândoi cu ochii la André-Louis, aşteptându-l să delibereze.

La început, tânărul se miră cum de nu i-a venit chiar lui ideea unui asemenea procedeu, pentru a regla vechile socoteli cu domnul de La Tour d'Azyr. La ce-i folosea măiestria căpătată în mânuirea spadei, dacă nu se putea sluji de ea, pentru a-l răzbuna pe Vilmorin şi a o salva pe Aline de primejdia propriei ei ambiţii? N-ar fi greu să-l caute pe La Tour d'Azyr, să-i arunce o ofensă gravă şi astfel s-ajungă la duel. În prezent, această faptă ar putea fi considerată crimă — la fel de ticăloasă ca şi asasinarea lui Philippe de Vimorin de către La Tour d'Azyr. Marchizul şi André-Louis ar fi schimbat locurile şi, indiferent de deznodământ, asupra tânărului ar fi plutit acuzaţia de criminal. Acesta era un obstacol moral, cu care nu-şi facea prea multe probleme. Mai rămânea însă obstacolul legal, despre care îi vorbise lui Danton. În Franţa încă exista o lege — aceeaşi pe care-i fusese imposibil s-o pună în acţiune împotriva lui La Tour d'Azyr, dar care, într-o situaţie asemănătoare, ar fi acţionat cu multă vioiciune împotriva lui. Apoi brusc, avu revelaţia singurei căi prin care l-ar fi putut aduce pe La Tour d'Azyr în faţa unei justiţii practice, făcându-l să se ofere spadei lui André-Louis, obraznic şi sfidător, ba chiar lansând el însuşi provocarea.

Se întoarse din nou către cei doi, palid, cu ochii mari şi întunecaţi sclipind ciudat.

— Va fi ceva mai greu să găsiţi un înlocuitor pentru bietul Lagron, zise el. Ai noştri nu vor da buzna să se înfigă în spadele privilegiaţilor!

— Asta cam aşa e, întări Le Chapelier, abătut. Apoi, venind brusc în întâmpinarea ideii lui André-Louis:

— André! Tu ai vrea...?

— Exact la asta mă gândeam. Aşa aş avea tot dreptul să mă găsesc în Adunare. Dacă La Tour d'Azyr îmi va căuta mie pricină, atunci n-are decât să curgă sânge! Sângele lor! Eu unul nu voi face nimic ca să-i descurajez!

Zâmbi ciudat.

— Nu sunt decât un ticălos care încearcă să fie cinstit — mereu acelaşi Scaramouche, omul surprizelor. Credeţi că oraşul Ancenis ar accepta să-l reprezint?

— Să fie reprezentat de *Omnes omnibus?*

Le Chapelier râdea, chipul i se destinsese.

— Ancenis nu-şi va mai încăpea în piele de mândrie. N-o să fie Rennes sau Nantes, cum s-ar fi întâmplat dacă te hotărai mai devreme. Oricum, e vorba tot de Bretania.

— Va trebui să merg la Ancenis...?

— Nu-i nevoie. Ajunge să trimit eu o scrisoare municipalităţii de acolo şi vei fi confirmat neîntârziat. N-are nici un rost să te duci. În cel mult o săptămână, se rezolvă. Deci, aşa rămâne?

André-Louis se mai gândi o clipă. Mai era şi Academia. Dar putea aranja cu Le Duc şi Galoche să se ocupe de ea un timp, sub îndrumarea lui. La urma urmei, Le Duc devenise un profesor cât se poate de eficient şi cu totul demn de încredere. La nevoie, putea fi angajat un al treilea asistent.

— Aşa rămâne, zise el în sfârşit.

Le Chapelier îi strânse amândouă mâinile, mulţumindu-i şi felicitându-l, întrerupt din când în când de uriaşul în roşu, rămas în cadrul uşii.

— De fapt, ce legătură are asta cu treaba noastră? întrebă el. Vrei să spui că dac-ai să fii reprezentat, n-o să te mai deranjeze să-l tragi în frigare pe La Tour d'Azyr?

— Nu, dacă marchizul se va oferi de bunavoie, ceea ce sunt sigur că va face.

— Pricep deosebirea, zise domnul Danton, cu un zâmbet în colţul gurii. Văd că te duce capul. Apoi se întoarse spre Le Chapelier.

— Ce ziceai că era la început? Parcă avocat, aşa-i?

— Mai întâi a fost avocat, apoi saltimbanc.

— Şi-acum, iată rezultatul!

— Chiar aşa cum spui! aprobă André-Louis. Până la urmă, ştii că noi doi nu suntem prea diferiţi unul de altul?

— Cum ai zis?

— Cândva am incitat şi eu alţi oameni să-l prindă şi să-l ucidă pe cel pe care doream să-l văd mort. Bineînţeles c-ai să mă crezi un laş.

Le Chapelier se pregăti să intervină, văzând că fruntea colosului se înnegurează. Dar încruntarea i se risipi şi râsu-i tunător zgudui din nou toată încăperea.

— M-ai atins a doua oară, în acelaşi loc. Da' ştiu că te duelezi bine, flăcăule! Ar trebui să fim prieteni. Stau pe Rue des Cordeliers. Oricine-ţi poate spune unde locuieşte Danton. Şi Desmoulins stă tot în aceeaşi casă, sub mine. Vino pe la noi într-o seară. Pentru un prieten avem întotdeauna un pahar de vin!

Capitolul 7

ASASINII CU SPADE

După o absenţă de mai mult de-o săptămână, marchizul de La Tour d'Azyr se întoarse la locul său, din Aripa Dreaptă a Adunării Naţionale. De fapt, la acea dată ar fi trebuit deja vorbit despre el ca despre fostul marchiz de La Tour d'Azyr, deoarece în septembrie 1790 se împlineau două luni de când, în urma iniţiativei acelui *leveller*[1] radical din Bretania, care era Le Chapelier, se aprobase decretul conform căruia nobleţea nu era ereditară mai mult decât nelegiuirea. Tot aşa precum ruşinea spânzurătorii nu trebuia să se întindă şi asupra potenţialilor descendenţi respectabili ai unui individ condamnat pentru o faptă gravă, nici blazonul dătător de glorie nu trebuia să înnobileze pe potenţialii urmaşi, nedemni de un strămoş care se dovedise om de onoare.

Astfel fusese votat decretul de abolire a nobleţei ereditare, prin care blazoanele de familie ajungeau la lada de gunoi, împreună cu alte lucruri ce nu mai puteau fi tolerate de generaţia luminată a filosofilor.

---

[1] Leveller (engl.) – egalitarist (n. tr.).

Contele de Lafayette, care sprijinise moţiunea, părăsise Adunarea ca domnul Motier şi nimic mai mult; marele tribun, contele Mirabeau, devenise pur şi simplu domnul Riquetti, iar marchizul de La Tour d'Azyr — domnul Lesarques. Evenimentul se petrecuse într-unul din acele elanuri de entuziasm, declanşate de apropierea marelui festival naţional de pe Champ de Mars şi fără îndoială că fusese regretat chiar de a doua zi, în primul rând de cei care-l favorizaseră şi-l susţinuseră. Astfel, deşi era vorba de o lege, până în prezent nimeni nu-şi dăduse silinţa s-o pună în aplicare.

Deci era septembrie 1790, o zi posomorâtă şi ploioasă, umezeala părând a fi pătruns şi în marea sală de şedinţe, unde pe cele opt rânduri de bănci verzui, dispuse eliptic, şi în amfiteatru în jurul spaţiului cunoscut sub numele de Pistă, se găseau opt-nouă sute de reprezentanţi ai celor trei clase care alcătuiau naţiunea.

Făuritorii constituţiei urmau să decidă dacă organul legiuitor ce avea să-i urmeze Adunării Constituţionale trebuia sau nu să lucreze împreună cu regele, dacă sesiunile trebuiau să fie periodice sau permanente şi dacă guvernarea trebuia realizată prin două Camere sau prin una singură.

La tribună, se afla abatele Maury, fiu de cârpaci, deci — în acele vremuri pline de contradicţii — prim-orator al Aripii Drepte, sau *Negrii*, după cum erau numiţi cei ce pierduseră luptele pentru susţinerea privilegiilor. Abatele părea să opineze pentru adoptarea unui sistem bicameral după modelul englezesc. Oratorul era mai plicticos şi mai prolix ca oricând, argumentele aduse semănând mai mult

a predică. Tribuna Adunării Naţionale aducea tot mai mult a altar, în vreme ce auditoriul, dimpotrivă, avea din ce în ce mai puţin aerul unei congregaţii. Sub şuvoiul neîntrerupt de vorbărie pompoasă, auditoriul începu să devină tot mai neliniştit. În zadar cei patru aprozi cu pantaloni de satin negru şi peruci pudrate, cu însemnele slujbei pe piept şi săbii aurite la şold, circulau pe Pistă, bătând din palme şi strigând:

Linişte! Poftiţi la locurile dumneavoastră!

Tot în zadar răsuna din când în când şi clopoţelul preşedintelui, care stătea la masa verde din faţa tribunei. Abatele Maury vorbise prea mult şi, de la un timp, nimeni nu-l mai asculta. Dându-şi şi el seama într-un târziu ce se întâmplă, se opri, iar murmurul de conversaţie deveni general. Apoi se făcu brusc tăcere: o tăcere plină de aşteptare. Oamenii întorceau capetele şi-şi lungeau gâturile, să vadă ce se petrece. Până şi secretarii de la masa rotundă, aflată puţin mai jos de estrada preşedintelui, ieşiră din apatie şi priviră curioşi la tânărul care urca la tribuna Adunării pentru prima oară.

— Domnul André-Louis Moreau, membru supleant, în locul lui Emmanuel Lagron, decedat, reprezentant al oraşului Ancenis, departamentul Loara.

Domnul de La Tour d'Azyr îşi ieşi din starea de apatie şi posomorâre în care fusese cufundat până atunci. Succesorul deputatului pe care-l ucisese era, în orice caz, un subiect de interes. Interesul îi spori considerabil când auzi şi numele noului reprezentant şi-l recunoscu în acest André-Louis Moreau pe nemernicul care-i ieşea mereu în cale, exercitând o influenţă profundă şi sinistră asupra lui, pentru a-l

face să regrete că-i cruţase viaţa la Gavrillac, cu doi ani în urmă. Faptul că tânărul apăruse exact în locul lui Lagron i se părea domnului de La Tour d'Azyr mai mult decât o simplă coincidenţă: de-a dreptul o provocare.

Privi spre noul venit mai mult mirat decât înfuriat şi se simţi treptat cuprins de o temere vagă şi parcă prevestitoare de rău.

De la început, presentimentul că ar fi o provocare se confirmă fără urmă de îndoială.

— Mă aflu în faţa dumneavoastră, începu André-Louis, ca membru supleant, succesor al unui om ucis acum vreo trei săptămâni.

Începutul era provocator. Imediat, de pe băncile *Negrilor*, se înălţă un val de vociferări indignate. André-Louis se opri, zâmbind uşor, perfect stăpân pe sine.

— Domnii din Aripa Dreaptă şi Preşedintele nu par să agreeze vorbele mele. Dar asta nu-i de mirare. E lucru ştiut că Dreapta nu agreează adevărul.

De data aceasta, se stârni o adevărată hărmălaie. Stânga se tăvălea de râs, în timp ce Dreapta scotea strigăte ameninţătoare. Aprozii aveau de lucru mai mult decât de obicei, bătând din palme şi cerând zadarnic să se facă linişte.

Preşedintele sună din clopoţel.

Pe deasupra vacarmului general, tună glasul lui La Tour d'Azyr, care se ridicase pe jumătate de la locul său:

— Măscăriciule! Aici nu eşti la teatru!

— Nu, domnule. Sunt pe terenul de vânătoare, pe urmele unor spadasini huligani! răspunse prompt André-Louis, dezlănţuind un scandal în toată regula.

Tânărul privi de jur-împrejur şi aşteptă. Foarte aproape de el, întâlni zâmbetul încurajator al lui Le Chapelier şi surâsul liniştit şi aprobator al lui Kersain, alt deputat breton, pe care-l cunoştea bine. Ceva mai încolo, Mirabeau, cu capul mare dat pe spate, îl privea cu un soi de încruntare mirată. Departe, în mijlocul acelui ocean mişcător de chipuri omeneşti zări şi figura pământie a avocatului din Arras, Robespierre — sau *de* Robespierre, cum îşi spunea acum acest snob, adăugându-şi particula aristocratică, drept prerogativă pentru un om de importanţa lui, membru în consiliile ţării. Cu nasul cârn, cu părul aranjat cu grijă, deputatul din Arras îl privea cu atenţie pe André-Louis, ţinându-şi capul aplecat într-o parte. Ochelarii cu ramă de os, pe care-i folosea la citit, erau ridicaţi deasupra frunţii palide; avocatul îl cerceta pe André-Louis prin lentilele monoclului, în timp ce buzele subţiri se schimonosiseră într-un surâs blând şi feroce în acelaşi timp, care avea să devină atât de binecunoscut şi de temut.

Treptat, gălăgia se potoli şi preşedintele reuşi, în sfârşit, să se facă auzit. Aplecându-se înainte, i se adresă tânărului de la tribună, cu un aer grav:

— Domnule, dacă doriţi să fiţi ascultat, atunci vă rog să nu folosiţi vorbe provocatoare.

Apoi, întorcându-se spre sală:

— Domnilor, dacă vreţi să continuăm, vă rog să vă stăpâniţi sentimentele până ce domnul membru supleant îşi va încheia discursul.

— Mă voi strădui să vă fac pe plac, domnule preşedinte. Voi lăsa provocările în seama Aripii Drepte. Dacă puţinele cuvinte pe care le-am rostit

până acum au fost provocatoare, îmi cer scuze. Era însă necesar să mă refer la distinsul deputat, al cărui loc îl ocup, far-a fi demn de-această cinste, după cum nu puteam evita să vorbesc despre evenimentul căruia îi datorez prezenţa mea aici. Deputatul Lagron a fost un om cu suflet mare şi nobil, altruist, conştiincios şi plin de elan în îndeplinirea îndatoririlor faţă de electori şi de această Adunare. Avea ceea ce duşmanii săi numesc „un primejdios dar al elocinţei".

La Tour d'Azyr se crispă instinctiv la auzul binecunoscutei fraze — propria-i frază! — prin care explicase motivul uciderii lui Vilmorin şi care îi era din când în când aruncată în obraz, încărcată de ameninţări şi dorinţă de răzbunare.

Atunci se auzi vocea ascuţită a isteţului Cazales, adevărată spadă verbală a Dreptei, care interveni prompt în scurta pauză făcută de orator.

— Domnule preşedinte, întrebă el cât se poate de solemn, domnul supleant se află la tribună pentru a discuta constituirea adunărilor legislative sau pentru a ţinte un discurs funebru în memoria răposatului Lagron?

De data asta, *Negrii* fură cei care râseră în hohote, până ce vorbitorul îi opri.

— Râsul dumneavoastră e obscen!

În manieră tipic franţuzească, André-Louis aruncase mănuşa în faţa privilegiaţilor, hotărât — după cum se ştie — să nu umble cu jumătăţi de măsură. Chicotelile şi râsetele încetară brusc, făcând loc unei furii ce nu-şi găsea cuvintele.

Tânărul continuă cu gravitate.

— Ştiţi cu toţii cum a murit Lagron. Să vorbeşti despre moartea lui, e nevoie de curaj. Să râzi când

pomeneşti de tragicul incident, e nevoie de ceva pe care nu mă voi obosi să-l calific. Dacă am adus în discuţie moartea acestui om, e pentru că prezenţa mea printre dumneavoastră făcea necesară o explicaţie. Mie îmi revine sarcina de a-i prelua atribuţiile. Nu pretind că am puterea, curajul sau inteligenţa lui Lagron. Dar voi ridica povara lăsată de el la pământ, cu tot curajul, cu toată puterea şi inteligenţa de care dispun. Sper că mijloacele folosite pentru a reduce la tăcere elocinţa lui nu vor fi întrebuinţate şi la adresa mea — asta în interesul celor ce-ar îndrăzni s-o facă.

Din Aripa Stângă se auziră câteva aplauze răzleţe, în timp ce Dreapta pufni într-un râs disprețuitor.

— Rhodomont! îi strigă cineva.

André-Louis privi în direcţia de unde venise glasul — grupul de spadasini al *Negrilor*, de cealaltă parte a Pistei — şi zâmbi. Răspunse aproape neauzit:

— Nu, amice — Scaramouche. Scaramouche — tipul subtil şi periculos, care-şi atinge scopul pe căi ocolite. Apoi cu voce tare:

— Domnule preşedinte, se pare că există unii care refuză să înţeleagă că scopul pentru care ne aflăm aici este elaborarea unor legi prin care Franţa să fie guvernată echitabil şi scoasă din marasmul falimentului, unde riscă să se prăbuşească. Se pare că există unii care vor, nu legi, ci sânge. Pe aceştia îi previn solemn că sângele va sfârşi prin a-i îneca în valurile lui, dacă nu vor învăţa la timp să renunţe la forţă şi să accepte domnia raţiunii.

Şi în această frază era ceva ce-i răscoli memoria lui La Tour d'Azyr. În noul tărăboi care se stârnise,

marchizul se întoarse să-i vorbească vărului său Chabrillane, care stătea alături de el.

— Are tupeu nemernicul ăsta din Gavrillac!

Chabrillane îl privi cu ochi strălucitori, alb la faţă de mânie.

— Lasă-l să vorbească până n-o mai putea. Nu cred că de-acum încolo o să-l mai asculte careva. Las' pe mine!

La Tour d'Azyr se sprijini de spătar, răsuflând uşurat. Îşi spuse în sinea lui că această provocare îi cerea să acţioneze în vreun fel. Dar, oricât era de furios, în mod ciudat, nu simţea nici o tragere de inimă să ridice mănuşa. Flăcăul avea un obicei dezagreabil de a-i aminti de tânărul abate ucis în grădina hanului *Breton Arme* din Gavrillac. Nu pentru că domnul de La Tour d'Azyr ar fi avut conştiinţa încărcată în urma acelui omor. Se socotise perfect îndreptăţit să procedeze astfel. Însă toată tărăşenia îi aducea în minte o imagine neplăcută: tânărul disperat, îngenunchiat lângă trupul însângerat al prietenului drag, strigându-i să-l ucidă şi pe el şi numindu-l laş şi asasin, ca să-l stârnească.

Între timp, terminând ce-avea de spus despre Lagron, deputatul supleant revenise la ordinea zilei, începând să discute despre chestiunile aflate în dezbatere. Contribuţia lui nu aduse nimic nou, ideile lui rămaseră destul de vagi. Discursul fu scurt, el fiind pretextul şi nu scopul venirii sale la tribună.

Mai târziu, ieşind din sală, la terminarea lucrărilor, însoţit de Le Chapelier, se trezi înconjurat de un grup compact de deputaţi, în chip de gardă

personală. Majoritatea erau bretoni, dornici de a-l apăra de provocările pe care propriile-i cuvinte instigatoare, rostite în Adunare, n-aveau să întârzie a le dezlănţui. O clipă, lângă el se înălţă silueta masivă a lui Mirabeau.

— Felicitări, domnule Moreau — zise importantul personaj. V-aţi descurcat cât se poate de bine. Fără îndoială că vă vor cere capul. Vă rog, însă, domnule, dacă-mi permiteţi să vă dau un sfat, staţi liniştit şi nu vă lăsaţi tentat de un fals spirit cavaleresc, de aventură. Nu daţi atenţie provocărilor lor. Aşa procedez şi eu. Mi-am făcut o listă cu cei ce mă provoacă. Sunt deja vreo cincizeci şi lista rămâne deschisă. Refuzaţi-le ceea ce ei numesc „satisfacţie" şi totul va fi bine.

André-Louis zâmbi şi oftă.

— Asta cere şi curaj, răspunse el ipocrit.

— Bineînţeles. Dar nu păreţi a duce lipsă de aşa ceva.

— Totuşi, nu atât cât ar fi nevoie... Oricum, îmi voi da toată silinţa.

Ieşiră prin hol, deja ticsit de *Negri*, care-l aşteptau nerăbdători pe tânărul ce-i insultase atât de curajos de la tribună. Dar garda de corp nu îngădui nici unuia să se apropie de el.

Ieşind în stradă, sub streaşina lată, care permitea trăsurilor să tragă în dreptul uşii rămânând la adăpost, cei din faţa lui André-Louis se răsfirară puţin, astfel că ajungând chiar la marginea streaşinei, tânărul nu mai avu aproape pe nimeni în faţă. Ploua torenţial şi sub stropii grei totul devenise numai noroi şi mocirlă. André-Louis şi Le Chapelier încă ezitau să înfrunte potopul din cer.

Chabrillane, care stătuse până atunci la pândă, înţelese c-a sosit momentul şi, făcând un ocol care-l scoase puţin în ploaie, ajunse faţă în faţă cu îndrăzneţul breton, pe care-l împinse cu brutalitate, ca pentru a-şi face şi el loc la adăpost.

André-Louis nu se îndoi nici o clipă că omul îl îmbrâncise cu bună ştiinţă. Asta înţeleseseră şi cei care acum încercau — deşi prea târziu — să reînchidă cercul viu din jurul lui. Tânărul era cât se poate de dezamăgit. Nu pe Chabrillane îl aşteptase. Cum deziluzia i se citea limpede pe faţă, arogantul cavaler o luă drept altceva.

Cum însă Chabrillane fusese desemnat ca să-l provoace, André-Louis îşi îngădui să profite şi de această ocazie.

— Am impresia că m-aţi îmbrâncit, domnule! zise el foarte politicos, în timp ce cu cotul şi cu umărul îl împinse pe domnul de Chabrillane înapoi, în ploaie.

— Vreau să mă adăpostesc, domnule! răspunse impertinent cavalerul.

— O puteţi face şi fără a mă călca pe bătături. Am o idee preconceputâ despre cei care mă calcă pe bătături. Picioarele mele sunt foarte sensibile. Poate că n-aţi ştiut, domnule. Vă rog, nu mai e nevoie de nici un cuvânt!

— Dar n-am scos nici o vorbă caraghiosule! exclamă cavalerul, uşor nedumerit.

— Nu? Mi s-a părut c-aveaţi de gând să vă cereţi scuze.

— Să-mi cer scuze? pufni în râs Chabrillane. Faţă de dumneata? Dar ştii că ai haz?

Ieşi de sub streaşină şi, pentru a doua oară, în văzul tuturor, îl îmbrânci pe André-Louis foarte violent.

— Auu! ţipă acesta, strâmbându-se. M-aţi lovit, domnule! V-am rugat să nu mă mai împingeţi.

Îşi ridicase vocea, ca să fie auzit de toţi. Apoi, la rândul lui, îl îmbrânci din nou pe domnul de Chabrillane în ploaie.

În ciuda siluetei sale delicate, exerciţiile zilnice de scrimă îi formaseră lui André-Louis un braţ de fier. În plus, îl împinsese pe Chabrillane cu toată puterea.

Cavalerul se dădu înapoi câţiva paşi, clătinându-se pe picioare, apoi, împiedicându-se de o bârnă lăsată pe jos de nişte lucrători în aceeaşi dimineaţă, se prăvăli în mocirlă cât era de lung.

Toţi cei de faţă izbucniră în hohote de râs. Cavalerul se ridică, plin de noroi din cap până-n picioare, şi, roşu la faţă de furie, se năpusti spre André-Louis.

Bretonul îl făcuse de râs. Asta nu i-o putea ierta nici în ruptul capului!

— Ai să-mi dai socoteală! bolborosi el. Pentru asta, am să te omor!

Chipul lui congestionat se vârâse chiar sub nasul lui André-Louis, care pufni în râs, dispreţuitor. În tăcerea care se lăsase, toată lumea auzi hohotul de râs şi cuvintele care urmară.

— Ah, asta voiaţi? De ce n-aţi spus de la-nceput? M-aţi fi scutit de osteneala de-a vă tăvăli prin noroi. Credeam că gentilomii ca dumneavoastră lansează asemenea provocări în mod decent şi politicos, ba chiar cu oarecare graţie. Dacă şi dumneavoastră aţi fi procedat la fel, v-aţi fi cruţat nădragii!

– Cât de curând putem regla afacerea asta? şuieră Chabrillane, livid de furie.

– Oricând doriţi, domnule! Vă rog pe dumneavoastră să precizaţi la ce oră vă aranjează cel mai bine să-mi faceţi de petrecanie. Parcă aşa aţi spus, nu?

André-Louis era suavitatea întruchipată.

— Mâine dimineaţă, în Bois. Poate-aduci şi-un prieten.

– Desigur, domnule. Deci, mâine dimineaţă. Sper să fie vreme bună. Nu pot să sufăr ploaia.

Chabrillane se holbă la el, cu ochii cât cepele, André-Louis surâse cu bonomie.

– Nu vă mai reţin, domnule. Prin urmare, ne-am înţeles. Mâine dimineaţă la orele nouă, în Bois.

— E prea târziu pentru mine, domnule.

— La altă oră, ar fi prea devreme pentru mine, Nu-mi place să-mi stric tabieturile. Dacă nu vă e cu supărare, la ora nouă sau deloc!

— Dar la nouă trebuie să fiu la Adunare, pentru sesiunea de dimineaţă!

— Pentru asta, domnule, mă tem că mai întâi va trebui să mă ucideţi pe mine şi nu suport ideea de a fi ucis înainte de ora nouă.

Acest mod de-a proceda era mult prea mult pentru Chabrillane: un ţărănoi, ajuns deputat, îşi permitea faţă de el acel ton de batjocură, de umor negru, pe care îl aborda clasa lui faţă de victimele din Starea a Treia. Şi, ca să-i sporească iritarea, André-Louis, actorul — mereu acelaşi Scaramouche — îşi scoase tabachera şi i-o întinse cu un gest larg lui Chabrillane, înainte de a priza el însuşi.

Părea că n-are de gând să-i permită cavalerului nici măcar să iasă cu faţa curată, după tot ce pătimise.

— Prea bine, domnule! zise Chabrillane. Atunci la ora nouă. Să vedem, dacă după aceea ai să mai fii tot aşa obraznic.

Zicând acestea, plecă furios, în râsetele şi glumele deputaţilor de provincie. Mai mult decât atât, simţi că i se suie sângele la cap, auzindu-i pe puştii de pe uliţă cum râd de el, din cauza noroiului şi mizeriei ce se scurgeau din pantalonii de satin şi din poalele hainei elegante, de catifea.

Deşi membrii Stării a Treia chicotiseră şi se distraseră pe seama cavalerului, în sinea lor tremurau de teamă şi indignare. Era prea mult! Lagron fusese ucis de ticăloşii de nobili, iar acum succesorul lui era provocat şi risca să fie omorât chiar din prima zi în care luase locul răposatului. Câţiva veniră la André-Louis ca să-l implore să nu se ducă în Bois, să nesocotească provocarea, să dea uitării întreaga întâmplare, care nu era altceva decât o încercare de a se descotorosi de el. Tânărul îi ascultă cu atenţie, apoi dădu din cap posomorât şi le promise că se va mai gândi.

La sesiunea de după-amiază, reveni la locul său, de parcă nimic nu s-ar fi întâmplat.

A doua zi de dimineaţă, însă, când se întruni Adunarea, locul său rămase gol, ca şi cel al domnului de Chabrillane. Asupra reprezentanţilor Stării a Treia plutea un nor de tristeţe şi nemulţumire, care făcea ca luările lor de cuvânt să fie mai tăioase ca de obicei. Cu toţii dezaprobau pripeala de care dăduse dovadă noul lor recrut. Unii îl condamnau deschis pentru lipsa de prevedere. Foarte puţini — şi aceia doar din grupul lui Le Chapelier — mai sperau să-l revadă viu şi nevătămat.

Aşadar, întreaga Stare a Treia trăi o mare uimire şi uşurare când îl văzu intrând, cu câteva minute înainte de ora zece: calm, liniştit şi politicos. Tânărul îşi croi drum către locul său. Vorbitorul aflat la tribună în acel moment — reprezentant al privilegiaţilor — se opri din discurs, făcând ochii mari de neîncredere şi dezamăgire. Aşa ceva nu putea să înţeleagă. Apoi, parcă pentru a satisface curiozitatea şi uluirea ambelor tabere, răsună o voce plină de dispreţ:

— Nu s-au întâlnit! I s-a facut frică în ultima clipă!

Probabil că aşa stau lucrurile, se gândiră cu toţii. Uimirea li se risipi şi toţi îşi reluară locurile. După ce ajunse pe banca sa şi ascultă glasul care „explicase" misterul — spre satisfacţia tuturor — André-Louis se opri o clipă înainte să se aşeze. Lui îi revenea, deci, sarcina de-a le comunica adevărul.

— Domnule preşedinte, îmi cer scuze pentru întârziere.

Nu fusese necesar să-şi ceară scuze, dar un asemenea efect teatral nu-i putea scăpa tocmai lui Scaramouche.

— Am fost reţinut de o afacere extrem de importantă. Permiteţi-mi să vă prezint şi scuzele domnului de Chabrillane. Din păcate, de-acum înainte, dumnealui va fi permanent absent din această Adunare.

În tăcerea de moarte care se lăsase, André-Louis se aşeză pe locul său.

Capitolul 8

CAVALERUL RĂTĂCITOR DIN STAREA A TREIA

După cum se ştie, domnul de Chabrillane fusese implicat în afacerea dubioasă în care îşi pierduse viaţa Philippe de Vilmorin. Există suficiente motive pentru a presupune că fusese nu numai secundul lui La Tour d'Azyr în duelul care avusese loc atunci, ci de fapt cel ce pusese la cale întreaga afacere. Prin urmare, André-Louis simţise probabil o îndreptăţită satisfacţie de a-i lua viaţa, în contul uciderii prietenului său. E posibil ca acest act să i se fi părut unul justiţiar, ce nu putea fi înfăptuit pe alte căi. De asemenea, nu trebuie uitat nici că Chabrillane plecase încrezător la întâlnire, închipuindu-şi că el — spadasin încercat — avea de-a face cu un burghez, cu totul neştiutor într-ale scrimei. Deci, din punct de vedere moral, cavalerul nu fusese cu nimic mai bun decât orice alt asasin, iar faptul că singur căzuse în groapa pe care i o săpase lui André-Louis putea fi considerat drept o pedeapsă a sorţii. Cu toate acestea, cinismul cu care André-Louis anunţase Adunarea cu privire la rezultatul duelului ar fi

putut părea detestabil, dacă ar fi fost sincer. În acest caz, ar fi fost justificată opinia Alinei — şi a altora, care-l cunoşteau — că André-Louis era lipsit de inimă.

Lipsa aceasta de inimă se manifestase într-o oarecare măsură şi atunci când tânărul descoperise necredinţa domnişoarei Binet, deşi faptul ar fi putut fi contrazis de intenţia lui de-a se răzbuna pentru afrontul suferit. Dispreţul afişat faţă de Climène şi-ar putea avea originea în afecţiunea pe care i-o purtase cândva. E greu de crezut că acest sentiment era chiar atât de profund pe cât şi-l imaginase la început. Dar la fel de greu de crezut e şi faptul că iubirea lui ar fi fost ceva de suprafaţă — aşa cum se străduise să arate de multe ori, susţinând că i s-a şters din minte până şi amintirea. De altfel — cum s-a mai spus — nici faptele lui nu confirmă o asemenea părere. Pe urmă, chiar duritatea şi cinismul afirmaţiei că spera să-l fi ucis pe Binet erau doar aparente. Dacă ar fi fost convins că asemenea indivizi ca Binet nu merită să trăiască, n-ar fi avut mustrări de cuget; să nu uităm că el avea acea rară capacitate de a vedea lucrurile în adevăratele lor proporţii, fără a le amplifica sau minimaliza prin tot felul de consideraţii de ordin sentimental. În acelaşi timp, e de necrezut ca tânărul să fi privit actul uciderii cu atâta sânge rece, indiferent de motivaţie.

În aceeaşi ordine de idei, e greu de conceput că venind direct din Bois de Boulogne, unde ucisese un om, André-Louis vorbise sincer, adresându-se Adunării cu atâta dezinvoltură. Nu era Scaramouche chiar în asemenea măsură. Păstrase, totuşi, suficient

din personajul său ca să-şi ascundă sentimentele reale printr-un gest uluitor şi adevăratele gânduri printr-o frază de efect. Rămânea un actor, care-şi calcula dinainte efectele, evitând să-şi dezvăluie adevărata faţă, permanent preocupat de a-şi disimula caracterul real printr-unul împrumutat şi fictiv. Era o dovadă de maliţiozitate, dacă nu chiar mai mult decât atât.

Nimeni nu râse, auzindu-l cu câtă uşurinţă vorbise. Nici nu fusese intenţia lui să stârnească ilaritate. Dorise ca vestea să înspăimânte. Ştiuse dinainte că tonul dezinvolt şi indiferent va face ca efectul să fie şi mai teribil. Iar lucrurile se petrecuseră întocmai după previziunile sale.

Ce-a urmat nu-i greu de imaginat, dat fiind că scena se petrecea într-un loc în care sentimentele şi practicile ajunseseră într-un punct incendiar. Când se încheie şedinţa, în vestibul îl aşteptau vreo doisprezece spadasini. Însoţitorii lui nu mai erau atât de preocupaţi să-l protejeze, pentru că tânărul părea cât se poate de capabil să se apere singur. Cu toată prudenţa care-l caracteriza, André-Louis mutase luptele în tabăra duşmană, ale cărei metode le adoptase în asemenea măsură, încât ai lui simţeau că nu mai era cazul să-l apere, aşa cum făcuseră cu o zi înainte.

Ieşind, André-Louis privi scrutător spre şirul de spadasini, ale căror aere şi veşminte arătau clar din ce tabără făceau parte. Se opri o clipă, căutând din ochi pe omul pe care-l aştepta şi căruia era nerăbdător să-i ofere satisfacţie. Dar domnul de La Tour d'Azyr nu făcea parte din acel grup bătăios. Lui André-Louis i se păru ciudat. La Tour d'Azyr

era vărul lui Cabrillane şi cel mai bun prieten al acestuia: deci ar fi trebuit să se găsească în fruntea celor care-l aşteptau. Adevărul era că La Tour d'Azyr fusese prea copleşit de uluire şi durere după deznodământul neprevăzut al duelului, ceea ce-l făcea să-şi stăpânească deocamdată dorinţa de răzbunare. Poate că şi el îşi amintise de rolul lui Chabrillane în afacerea de la Gavrillac şi văzuse în acest André-Louis Moreau — care începând din acel moment îl persecutase fără încetare — un înger al răzbunării, prin care acţiona mâna destinului. Reţinerea de a-l înfrunta direct — mai ales după această ultimă provocare — era un motiv de mirare chiar şi pentru sine însuşi. Dar sentimentul persista şi-i îngenunchea voinţa.

Întrucât, în acea dimineaţă de marţi, La Tour d'Azyr nu făcea parte din grup, lui André-Louis îi păsa prea puţin cine venea la rând. Se întâmplă ca următorul să fie tânărul viconte de La Motte-Royau, una dintre spadele cele mai de temut din rândul nobililor.

Miercuri dimineaţă, André-Louis întîrzie din nou cam o oră şi anunţă Adunării în aceleaşi cuvinte cu care anunţase şi moartea lui Chabrillane, că domnul de La Motte-Royau nu va mai tulbura liniştea din sală pentru următoarele câteva săptămâni — asta în cazul fericit că avea să se vindece de urmările unui regretabil accident, pe care avusese ghinionul neaşteptat de a-l suferi în aceeaşi dimineaţă.

Joi făcu un anunţ similar, privitor la Vidame de Blavon. Vineri informă Adunarea că fusese reţinut de domnul de Troiscantins, apoi, întorcându-se către Aripa Dreaptă, i se adresă serios şi grav.

— Am plăcerea să vă comunic, domnilor, că domnul de Troiscantins e în mâinile unui chirurg extrem de priceput, care speră ca în vreo câteva săptămâni să-l repună pe picioare pentru şedinţele Adunării.

Situaţia era paralizantă, fantastică, ireală. Şi prietenii şi duşmanii rămâneau tot atât de stupefiaţi auzind anunţurile zilnice, făcute cu atâta sânge rece. Patru dintre cei mai redutabili spadasini scoşi din funcţiune pentru un timp, unul mort — toate acestea petrecându-se într-un mod aproape firesc, ca apoi să fie anunţate cu un aer indiferent de către un nenorocit de avocat de provincie!

André-Louis începu să capete un fel de aureolă romantică. Până şi grupul de filosofi din Aripa Stângă, care refuzau să se închine oricărei alte puteri în afară de forţa raţiunii, începură să-l privească plini de respect şi consideraţie, pe care tânărul nu le-ar fi putut câştiga prin nici un fel de triumf oratoric!

Din Adunare, faima i se răspândi treptat în tot Parisul. Desmoulins scrise un articol laudativ la rubrica sa în ziarul *Les Révolutions,* unde îl numi „Cavalerul rătăcitor din Starea a Treia". Numele aprinse imaginaţia populară şi un timp i se spuse aşa. În schimb, se vorbi cu dispreţ despre el în *Actes des Apôtres*[1], ziar de scandal al clasei privilegiate, uşuratic şi sfidător, editat de un grup de gentilomi care sufereau de o curioasă miopie intelectuală.

În vinerea următoare, după o săptămână foarte agitată din viaţa acestui tânăr — care şi pe mai

---

[1] *Actes des Apôtres (fr.)* – „Faptele apostolilor" (n. tr.).

departe va afirma cu perseverenţă că nu-i cu nici un chip un om de acţiune —, holul Adunării era gol. Când André-Louis îşi făcu apariţia, surâzător şi liniştit, între Le Chapelier şi Kersain, văzu că nu-l aştepta nici un spadasin.

Fu atât de surprins, încât se opri în loc.

— Cum, s-au şi săturat? se miră el, adresându-se lui Le Chapelier.

— S-au săturat de tine, după cât se pare! veni răspunsul. Cred că preferă să-şi îndrepte atenţia spre alţii, mai puţin capabili să-şi apere pielea.

André-Louis era dezamăgit. Se apucase de treaba asta cu un scop bine determinat. Uciderea lui Chabrillane — aşa cum am arătat — îi dăduse motive de satisfacţie. Savurase acest duel ca pe un soi de aperitiv. Dar celelalte trei care urmaseră n-aveau nici o treabă cu ceea ce urmărea. Se duelase aproape împotriva voinţei lui şi nu apelase la duritate, decât în măsura în care fusese necesară pentru propria-i siguranţă. Iar acum înceta să mai fie o momeală, înainte ca omul pe care-l viza să fi muşcat din ea? În acest caz, era obligat să forţeze nota!

Afară, sub streaşină, stăteau de vorbă un grup de gentilomi. Aruncând o privire rapidă, André-Louis îl zări printre ei şi pe marchizul de La Tour d'Azyr. Îşi strânse buzele: nu-şi putea permite nici o provocare. Trebuia ca ei să-l întărâte. Deja ziarul *Actes des Apôtres* din acea dimineaţă îi smulsese masca, dezvăluindu-i identitatea: maestrul de scrimă din Rue du Hasard, succesorul lui Bertrand des Amis. Oricât de hazardat ar fi fost până atunci pentru un om de condiţia lui să se angajeze în luptă de unul singur, acum era de două ori mai riscant, deoarece

profesia lui era menţionată în chip de scuză aristocratică.

Şi totuşi, lucrurile nu se puteau opri aici; ar fi însemnat ca toate eforturile lui să rămână zadarnice. Având grijă să nu privească în direcţia grupului, vorbi suficient de tare ca să fie auzit de toţi:

— Încep să cred că degeaba m-am temut că voi fi nevoit să-mi petrec tot restul zilelor în Bois!

Observă cu colţul ochiului agitaţia pe care o stârniră aceste cuvinte. Toţi cei din grup se întoarseră să privească în direcţia lui. Dar atât şi nimic mai mult. Însă André-Louis avea nevoie să-i facă să reacţioneze. Înaintând cu paşi rari între cei doi prieteni ai săi, reluă:

— Nu vă miră că asasinul lui Lagron n-a făcut nici o mişcare împotriva succesorului acestuia? Poate că nici nu-i de mirare. Poate că are motivele lui. S-ar putea să manifeste prudenţă.

Cum trecuse de grup, această ultimă frază pluti câteva clipe în urma lui, după care izbucniră hohote de râs, insolente şi provocatoare.

André-Louis nu trebui s-aştepte prea mult. Auzi paşi repezi în spatele lui, apoi o mână i se lăsă grea pe umăr, răsucindu-l cu violenţă. În faţa lui se găsea marchizul de La Tour d'Azyr, al cărui chip frumos era calm şi stăpânit, în timp ce ochii îi ardeau de vâlvătaia urii. În urma lui, ţineau pasul aproape câţiva nobili din grup. Restul, ca şi însoţitorii lui André-Louis, rămăseseră în loc, să privească.

— Am impresia că v-aţi referit la mine, vorbi liniştit marchizul.

— E drept că vorbeam despre un asasin. Dar m-am adresat prietenilor mei! replică André-Louis

la fel de liniştit, dacă nu chiar mai calm decât marchizul, datorită experienţei lui de actor.

— Aţi vorbit destul de tare ca să fiţi auzit şi de alţii! urmă marchizul, răspunzând insinuării că ar fi tras cu urechea.

— Cei ce vor să audă, deseori găsesc şi mijloacele s-o facă.

— Înţeleg că intenţionaţi să mă jigniţi.

— Oh, dar vă înşelaţi, domnule marchiz. Nici prin minte nu mi-a dat să vă jignesc. Dar nu suport ca cineva să pună mâna pe mine în felul acesta, mai ales când e vorba de o mână pe care n-o consider curată. Dată fiind situaţia, sper că nu vă aşteptaţi să fiu politicos.

Marchizul clipi scurt. Aproape că-l admira pe André-Louis pentru stăpânirea de sine. Ba chiar rămase cu impresia că din această confruntare, avea de suferit propriul său prestigiu. La o astfel de constatare, se înfurie de-a binelea, pierzându-şi orice urmă de control.

— V-aţi referit la mine ca fiind asasinul lui Lagron. Sunt convins că n-am înţeles greşit. V-aţi mai expus cândva punctele de vedere în privinţa mea, mi-aduc foarte bine aminte.

— Mă flataţi, domnule.

— Atunci m-aţi numit asasin, pentru că mi-am folosit îndemânarea ca să mă descotorosesc de-un agitator zăpăcit, care mă făcea să nu mă mai simt în siguranţă. Dar cu ce sunteţi mai bun dumneavoastră, domnule profesor de scrimă, când vă luptaţi cu oameni a căror pricepere în mânuirea spadei e mult sub pregătirea pe care-o aveţi?

Prietenii domnului de La Tour d'Azyr păreau serioşi şi tulburaţi. Era într-adevăr incredibil ca acest mare senior să uite de sine în asemenea măsură, încât să se coboare până la a discuta cu un amărât de avocat cu spadă la brâu. Mai mult decât atât, în discuţia asta, marchizul ajunsese ţinta batjocurii celuilalt.

— Mă lupt cu ei! protestă amuzat André-Louis. S-avem iertare, domnule marchiz, ei au vrut să se lupte cu mine — şi încă prosteşte. Ei mă împing, mă pălmuiesc, mă calcă pe bătături, mă insultă. Şi ce dacă sunt profesor de scrimă? Trebuie pentru asta să suport orice jignire din partea prietenilor dumneavoastră, care-s prost crescuţi? Poate că dacă mi-ar fi aflat mai devreme profesia, s-ar fi purtat mai frumos! Dar ca s-ajungeţi să mă acuzaţi pe mine! Câtă nedreptate!

— Măscăriciule! îl apostrofă dispreţuitor marchizul. Şi care-i diferenţa? Oare cei care s-au luptat cu dumneata sunt tot inşi care trăiesc de pe urma spadei?

— Dimpotrivă, domnule marchiz, mi s-a părut că ei mor de pe urma spadei, şi încă foarte repede. Nu-mi pot închipui că doriţi să le călcaţi şi dumneavoastră pe urme.

— Şi de ce mă rog? rânji el.

Chipul lui La Tour d'Azyr se făcuse stacojiu.

— Oh! zise André-Louis, înălţându-şi sprâncenele şi ţuguindu-şi buzele, ca un om rămas pe gânduri. Pentru că dumneavoastră, domnule — urmă el rar — preferaţi victimele uşoare, Lagron-ii şi Vilmorin-ii, mieii pe care să-i măcelăriţi fără riscuri. Iată de ce!

În acea clipă, marchizul îl pălmui.

André-Louis făcu un pas înapoi. Ochii lui sticliră o secundă, apoi îşi privi zâmbitor duşmanul.

— Cu nimic mai buni decât ceilalţi! Ei, asta e! Vă rog să remarcaţi cum se repetă istoria — cu anumite deosebiri. Bietul Vilmorin v-a pălmuit pentru că nu putea suporta să audă minciuna josnică, cu care l-aţi stârnit. Dumneavoastră mă loviţi pentru că nu suportaţi s-auziţi un adevăr la fel de josnic. Numai că în ambele cazuri, josnicia vă aparţine. Şi-atunci, ca şi-acum, cel ce loveşte merită...

Se opri brusc.

— Dar la ce-s bune cuvintele? O să vă amintiţi singur ce merită. Chiar dumneavoastră aţi scris cuvântul cu vârful spadei, arzând de nerăbdare. Bun! Domnule, vă stau la dispoziţie, dacă doriţi.

— Dar ce altceva crezi că doresc? Să stăm de vorbă? André-Louis se întoarse oftând spre prietenii săi.

— Iar am de lucru în Bois... Isaac, dacă vrei să fii amabil şi să discuţi cu unul dintre prietenii domnului marchiz, să aranjezi pentru mâine la ora nouă, ca de obicei.

— Nu mâine, îl întrerupse scurt marchizul. Trebuie neapărat să plec în provincie, pentru o afacere care nu suportă amânare.

Le Chapelier privi spre André-Louis.

— Atunci să-i facem hatârul domnului marchiz. Să zicem duminică, la aceeaşi oră.

— Nu mă duelez duminica. Nu sunt păgân, ca să nu respect ziua sfântă!

— Dar cu siguranţă că bunul Dumnezeu nu va da dovadă de atâta lipsă de consideraţie, încât să

afurisească din cauza asta un gentilom ca dumneavoastră... Bine, Isaac, aranjează te rog pentru luni, dacă nu-i zi de post sau dacă domnul marchiz nu mai are ceva treburi urgente. Mă bizui pe tine.

Se înclină cu aerul unui om plictisit de asemenea detalii, apoi, luându-l de braţ pe Kersain, îşi continuă drumul.

— Doamne-Dumnezeule! Cum ştii să te porţi cu ei! îl admiră deputatul breton, complet neşcolit în asemenea chestiuni.

— Ba bine că nu! Doar de la ei am luat lecţii! râse André-Louis.

Era într-o dispoziţie excelentă, astfel încât Kersain începu şi el să creadă — la fel ca atâţia alţii — că André-Louis era lipsit şi de inimă, şi de conştiinţă.

În *Confesiuni*, însă, citim — şi acesta e un amănunt care-i dezvăluie adevăratul caracter, ascuns în spatele măştii — că în aceeaşi seară a îngenunchiat, în amintirea prietenului său ucis, Philippe, chemând sufletul lui să fie martor: era pe punctul de a-şi încheia misiunea, respectându-şi jurământul făcut lângă trupul neînsufleţit, la Gavrillac, în urmă cu doi ani.

Capitolul 9

ORGOLIU RĂNIT

Afacerea despre care spusese domnul de La Tour d'Azyr că nu suferea amânare era în legătură cu domnul de Kercadiou. Pentru aceasta, marchizul plecă a doua zi în zori spre Meudon, având grijă să ia asupra sa ultimul exemplar din *Actes des Apôtres,* ziar ale cărui glume pe seama revoluționarilor îl amuzau copios pe seniorul de Gavrillac. Disprețul și veninul vărsat asupra acelor netrebnici îi oferea o oarecare consolare față de necazurile și exilul în care îl aruncaseră energiile lor malefice.

În luna ce trecuse, domnul de La Tour d'Azyr mersese la Meudon de două ori, ca să-l viziteze pe seniorul de Gavrillac. Prezența Alinei, atât de proaspătă și gingașă, cu o inteligență atât de ascuțită, făcuse ca jarul ce mocnea sub cenușa trecutului și pe care îl credea stins de mult, să se reaprindă în vechea văpaie. O dorea mai mult decât orice pe lume. Se pare că era cea mai curată pasiune din viața lui. Dacă ar fi trăit-o mai devreme, ar fi putut să fie un alt om. Cea mai dureroasă lovitură pe care o primise în toată existența lui egoistă fusese atunci

când, după idila de la Feydau, fata îi trimisese vorbă că în acele condiţii nu-l mai putea accepta. Dintr-un foc, scandalul acela nenorocit îl lipsise de-o amantă pe care o preţuia şi de o soţie după care i se topea sufletul. Dragostea sordidă a domnişoarei Binet l-ar fi consolat pentru renunţarea la Aline, tot aşa cum pentru iubirea înălţătoare faţă de Aline fusese gata să-şi sacrifice legătura cu domnişoara Binet. Dar tărăşenia de la teatru i le luase pe amândouă. Respectându-şi cuvântul dat lui Sautron, o rupsese definitiv cu actriţa, ca să afle mai apoi că Aline o rupsese definitiv cu el. Şi până când să-şi revină din supărare suficient de mult, încât s-o caute pe domnişoara Binet, fata dispăruse fără urmă.

Pentru toate acestea îl acuza pe André-Louis. Nenorocitul acela de ţărănoi îl urmărea ca Nemesis şi devenise, cu adevărat, geniul rău al vieţii lui. Chiar aşa: geniul rău al vieţii lui! Şi era mai mult decât probabil că luni... Ah, nu-i plăcea deloc să se gândească la ziua de luni. Nu pentru că i-ar fi fost teamă de moarte. Din acest punct de vedere era la fel de curajos ca toţi cei de felul lui — poate prea curajos şi prea încrezător în priceperea lui, ca să se gândească măcar la eventualitatea de-a fi ucis într-un duel. Îl supăra numai ideea că o moarte ruşinoasă, de mâna lui André-Louis, ar fi însemnat încununarea răului pe care îl suferise, direct sau indirect, de pe urma acestuia. Parcă şi auzea glasul lui melodios şi insolent anunţând cu indiferenţă vestea în faţa întregii Adunări, luni de dimineaţă.

Încercă să-şi alunge acest gând, aproape supărat pe sine că-şi îngăduise să-l ducă până la capăt. Astea erau sentimentalisme. La urma urmei, chiar

dacă Chabrillane şi La Motte-Royau fuseseră spadasini excepţionali, nici unul dintre ei nu se putea masura cu marchizul. Începu să-şi revină. În timp ce călătorea pe drumurile de ţară, scăldate de soarele cald de septembrie, îşi recăpătă încrederea şi avu chiar un presentiment al victoriei. În loc să se mai teamă de întâlnirea de luni, aşa cum avusese nesocotinţa s-o facă, începu să se gândească la ea cu nerăbdare. Va avea ocazia să pună punct persecuţiei de care suferise. Îl va zdrobi pe păduchele ăsta obraznic şi insistent, care nu pierduse nici o ocazie să-l atace. Purtat de un val de entuziasm, îşi îngădui chiar şi o perspectivă optimistă în relaţia cu Aline.

La prima lor întâlnire de după incident, în urmă cu o lună, fusese cât se poate de sincer faţă de ea. Îi mărturisise tot adevărul şi-i vorbise despre motivul prezenţei lui în acea seară la Teatrul Feydau. O făcuse astfel să înţeleagă că fusese nedreaptă cu el. Însă nu mersese mai departe de atât.

Totuşi, pentru început, ajunsese destul de departe. La ultima întrevedere, cu două săptămâni în urmă, fata îl primise cu sinceră prietenie. E drept că mai păstrase o urmă de reţinere, ceea ce era de aşteptat. În cele din urmă, el îi declarase fără înconjur că nu-şi pierduse speranţa de-a o recuceri. Ce prostie făcuse să nu meargă la Meudon până acum!

Plin de încredere renăscută din cenuşa deznădejdii, marchizul ajunse la noua reşedinţă a seniorului de Gavrillac. Cât timp aşteptă în salon ca să apară domnişoara, domnul de La Tour d'Azyr se purtă foarte vesel şi jovial cu unchiul ei. Îşi mărturisi încrederea în viitorul ţării. Deja se vedeau semnele unei tendinţe mai moderate. După cum se

putea constata, în acea dimineaţă de duminică vedea totul în roz. Naţiunea începea să-şi dea seama încotro o mână gloata asta de avocaţi prăpădiţi. Scoase din buzunar *Actes des Apôtres* şi citi un paragraf usturător la adresa revoluţionarilor. Apoi, când în cele din urmă domnişoara coborî, îi înmână ziarul domnului de Kercadiou.

Acesta porni spre grădină, ca să cugete la viitorul nepoatei şi să citească ziarul. Se aşeză într-un loc de unde putea fi cu ochii pe cei doi — după cum simţea de datoria lui s-o facă — rămânând totuşi la o distanţă de unde nu avea cum auzi ce-şi spun.

Marchizul îşi propuse să profite din plin de ocazie, care putea fi scurtă. Se adresă deschis Alinei, vorbindu-i despre sentimentele lui, rugând-o — implorând-o — să-l ierte şi să-i permită să spere că, poate nu peste mult timp, va reflecta la posibilitatea unei relaţii mai strânse între ei.

— Domnişoară — zise el, cu glasul vibrând de un sentiment lesne de ghicit — nu vă puteţi îndoi de deplina mea sinceritate. Chiar fidelitatea prezenţei mele lângă dumneavoastră e o dovadă în acest sens. Este adevărat că m-aţi îndepărtat, ca urmare a faptului că m-am arătat nedemn de înalta cinste la care aspir. Dar depărtarea de dumneavoastră nu mi-a schimbat nicidecum sentimentele. Dacă v-aţi putea închipui cât am suferit, aţi înţelege că am ispăşit din plin pentru greşeala mea.

Ea îl privi, în timp ce o expresie ciudată şi melancolică i se aşternu pe chipul încântător.

— Nu de dumneavoastră mă îndoiesc, domnule, ci de mine.

— Vă referiţi la sentimentele dumneavoastră la adresa mea?

— Da.

— E de neînţeles, după câte s-au petrecut...

— E vorba de sentimentele mele dintotdeauna, îl întrerupse ea liniştită. Ziceaţi că m-aţi pierdut datorită propriilor dumneavoastră greşeli. Mi se pare prea mult spus. Permiteţi-mi să vă vorbesc deschis. Domnule, nu m-aţi putut pierde, pentru că n-am fost a dumneavoastră niciodată. Sunt conştientă de onoarea pe care mi-o faceţi. Şi eu vă stimez în mod deosebit.

— Atunci, exclamă el cu glas încrezător, după cum aţi început să vorbiţi...

— De unde să ştiu dacă acesta-i doar începutul? De ce n-ar fi tot ce simt? Dacă aş fi ţinut la dumneavoastră, domnule, v-aş fi trimis vorbă să veniţi, după întâmplarea despre care aţi pomenit. Cel puţin nu v-aş fi condamnat, fără să aud ce-aveţi de spus. Dar aşa... ridică ea din umeri, cu un zâmbet blând şi trist. Înţelegeţi cum stau lucrurile...

Departe de a fi înfrânt, optimismul lui se avântă şi mai sus.

— Dar prin aceasta îmi daţi speranţe, domnişoară. Dacă beneficiez deja de asemenea sentimente din partea dumneavoastră, pot spera să câştig şi să merit mai mult. Mă voi dovedi demn de ele. Vă jur! Cine s-ar putea afla în preajma dumneavoastră fără să încerce să se arate demn de această cinste?

Dar înainte ca ea să scoată un cuvânt, în cameră năvăli domnul de Kercadiou cu ochii ieşiţi din orbite, roşu la faţă, cu ochelarii ridicaţi pe frunte,

agitând în mână ziarul, atât de supărat încât îi pierise şi graiul.

Dacă ar fi spus cu glas tare ce gândea, marchizul ar fi rostit, poate, o nepoliteţe. Dar aşa, îşi muşcă buzele de iritare că fusese astfel întrerupt.

Aline sări în picioare, alarmată.

— Ce s-a-ntâmplat?

— Ce s-a întâmplat? îşi regăsi graiul domnul de Kercadiou. Nemernicul! Mizerabil mincinos! Am acceptat să închid ochii, cu condiţia ca pe viitor să nu mai facă politică revoluţionară. A fost de acord, iar acum...

Lovi furios ziarul cu dosul palmei.

— Iar m-a tras pe sfoară. Nu numai c-a intrat din nou în politică, dar chiar e membru în Adunarea Naţională! Mai mult decât atât, se foloseşte de măiestria lui ca profesor de scrimă şi face pe spadasinul bătăuş! Isuse! Oare nu mai există lege-n Franţa?

De un singur lucru se temea domnul de La Tour d'Azyr că i-ar putea tulbura întrucâtva liniştea şi încrederea abia recăpătate: individul acela, Moreau, şi relaţiile în care se afla cu domnul de Kercadiou. Ştia care fusese cândva legătura dintre ei şi cum se schimbase situaţia, datorită ingratitudinii cu care Moreau se ridicase chiar împotriva clasei din care făcea parte binefăcătorul său. Ceea ce nu ştia, însă, era că cei doi se împăcaseră. În ultima lună — de când împrejurările îl siliseră pe André-Louis să se abată de la hotărârea de-a nu se mai amesteca în politică — tânărul nu mai îndrăznise să-şi facă apariţia la Meudon, astfel încât numele lui nu fusese rostit în prezenta lui La Tour d'Azyr, în nici

una dintre ocaziile în care acesta îi vizitase. Acum află că existase o reconciliere dar că ruptura se produsese din nou — mai profundă şi ireparabilă. Prin urmare, nu şovăi să-şi expună propriul punct de vedere.

— Există o lege, răspunse el. Cea pe care o ilustrează chiar acest tânăr nesăbuit. Legea spadei.

Marchizul vorbea foarte grav, aproape cu tristeţe, înţelegând că păşea pe un teren încă vulnerabil.

— Dar să nu vă închipuiţi ca-şi va continua la infinit cariera de răufăcător şi ucigaş. Mai curând sau mai târziu va întâlni o spadă care-i va răzbuna pe ceilalţi. Aţi remarcat, probabil, că şi vărul meu, Chabrillane, se numără printre victimele acestui asasin. A fost ucis marţea trecută.

— Dacă nu ţi-am adresat condoleanţe, d'Azyr, e pentru că pe moment indignarea îmi înăbuşă orice alt sentiment. Ticălosul! Zici că mai curând sau mai târziu va întâlni o spadă care-i va răzbuna pe ceilalţi? Mă rog lui Dumnezeu ca asta să se-ntâmple cât mai curând.

Marchizul îi răspunse liniştit, din glasul lui răzbătând numai durere:

— Cred că rugăciunea dumneavoastră va fi auzită. Tânărul acesta fără căpătâi se va bate mâine în duel, aşa încât chestiunea ar putea fi definitiv reglată.

Vorbea atât de calm şi cu atâta convingere, încât cuvintele lui sunară ca o condamnare la moarte. Brusc, mânia domnului de Kercadiou se domoli. Din stacojii, obrajii îi deveniră palizi, iar teama care i se citea în priviri îi spunea domnului de La Tour

d'Azyr mai limpede decât orice cuvânt, că izbucnirea înfierbântată de adineauri nu fusese decât expresia unei furii necontrolate, iar rugăciunea ca finul să dea socoteală pentru faptele sale nu pornise din suflet. Aflând că nemernicul era pe cale de a-şi primi pedeapsa, naşul revenise la blândeţea şi bunătatea lui dintotdeauna. Furia i se preschimbase în teamă. Dragostea pe care i-o purta băiatului măturase toate celelalte sentimente, făcând ca păcatul odios al lui André-Louis să pară neînsemnat faţă de grozăvia pedepsei.

Domnul de Kercadiou îşi umezi buzele.

— Cu cine se va duela? întrebă el, cu un glas al cărui tremur încerca să-l stăpânească.

Marchizul de La Tour d'Azyr îşi înclină capul frumos şi rămase cu privirea aţintită pe parchetul sclipitor.

— Cu mine — răspunse el liniştit, dându-şi seama, cu o strângere de inimă, de disperarea pe care o vor stârni vorbele lui.

Aline scoase un ţipat înăbuşit. Domnul de Kercadiou se dădu un pas înapoi. Atunci marchizul se grăbi să le ofere explicaţia pe care o socotea necesară.

— Date fiind relaţiile mele cu dumneavoastră şi adâncul respect pe care vi-l port, domnule de Kercadiou, am facut tot ce mi-a stat în putinţă ca să evit acest duel, deşi probabil înţelegeţi că moartea vărului şi bunului meu prieten Chabrillane mă îndemna la acţiune, iar reţinerea mea începea să fie criticată de toţi ceilalţi prieteni. Ieri însă, acest tânăr zănatic m-a provocat deliberat, în faţa tuturor, încât nu m-am mai putut abţine. Mi-a aruncat un

afront de neiertat, astfel că mâine dimineaţă... ne întâlnim în Bois.

Ezitase o clipă spre sfârşit, pe deplin conştient de atmosfera ostilă, creată brusc în jurul său. Aproape că se aşteptase la ostilitate din partea domnului de Kercadiou, dată fiind subita lui schimbare de atitudine. Fu însă luat prin surprindere de ostilitatea domnişoarei Aline.

Începu să înţeleagă ce dificultăţi apăreau de acum în realizarea intenţiilor sale. Un nou obstacol se ivise în calea pe care îşi imaginase că a redeschis-o spre inima fetei. Totuşi, mândria şi simţul dreptăţii care se cerea înfăptuită nu-i permiteau nici o slăbiciune.

Privind când la unchi, când la nepoată, îşi dădu seama cu amărăciune că, deşi a doua zi era posibil să-l ucidă pe André-Louis, acesta avea să se răzbune prin însăşi moartea sa. Nu exagerase cu nimic când îl considerase pe André-Louis Moreau geniul rău al vieţii lui. Acum înţelegea că orice-ar fi făcut — chiar ucigându-l — nu l-ar fi putut învinge niciodată. André-Louis Moreau va avea întotdeauna ultimul cuvânt. Înţelegea toate aceste lucruri cu furie şi durere, chiar cu umilinţă — sentiment ce-i fusese necunoscut până acum — iar înţelegerea îi întărea hotărârea, deşi era conştient de inutilitatea ei.

În aparenţă, rămase calm şi stăpân pe sine, cu aerul cuiva ce regretă că trebuie să accepte inevitabilul. Ar fi fost la fel de imposibil să-l acuzi de ceva, ca şi să-l faci să-şi schimbe hotărârea. Domnul de Kercadiou pricepu.

— Dumnezeule! gemu el, aproape neauzit.

Ca întotdeauna, domnul de La Tour d'Azyr făcu exact ceea ce trebuie. Își luă rămas bun. Înțelesese că ar fi fost imposibil — chiar indecent — să mai zăbovească într-o casă în care veștile aduse de el avuseseră un asemenea efect. Plecă, plin de tot atâta amărăciune pe cât fusese de entuziast ceva mai devreme: dulcele fruct al speranței se făcuse amar ca fierea, chiar când îl dusese la buze. Da, da! Într-adevăr, André-Louis Moreau avea ultimul cuvânt. Întotdeauna!

În timp ce el ieșea pe ușă, unchiul și nepoata se priviră îngroziți. Pe chipul Alinei se așternuse o paloare de moarte. Încremenise pe locul unde se afla și-și frângea mâinile.

— De ce nu l-ai rugat... De ce nu l-ai implorat... bâigui ea.

— La ce bun? Avea dreptate... și... și... există lucruri pe care nu le poți cere... Ar fi umilitor să ceri așa ceva... Se așeză, gemând.

— Oh, bietul băiat... Biet băiat, pornit pe căi greșite...

Era limpede că nici unul dintre ei nu se îndoia asupra rezultatului duelului de-a doua zi. Calmul și încrederea lui La Tour d'Azyr își făcuseră efectul. Marchizul nu era un fanfaron și amândoi știau ce se spunea despre priceperea lui la mânuirea spadei.

— Și ce contează umilința? Aici e vorba de-o viață de om... De viața lui André...

— Știu. Cum să nu știu, Doamne-Dumnezeule? Și-aș accepta poate să mă umilesc, dacă prin asta ar fi vreo speranță să schimb situația... Dar d'Azyr e un om dur și neînduplecat și...

Brusc ea îl lăsă singur.

Îl ajunse din urmă pe marchiz, care era pe punctul de-a urca în trăsură. Auzind-o că-l cheamă pe nume, La Tour d'Azyr se întoarse şi se înclină,

— Domnişoară...

Ghicise dintr-o privire motivul prezenţei ei acolo şi anticipa amărăciunea fără seamăn de-a fi silit s-o refuze. Totuşi, la invitaţia ei, porni înapoi spre holul răcoros de la intrare.

În mijlocul pardoselii de marmură cu careuri albe şi negre, ca o tablă de şah, se afla o masă neagră, din stejar sculptat. El se opri, sprijinindu-se de masă, în timp ce ea se aşeză în jilţul cu perne stacojii de alături.

— Domnule, nu vă pot lăsa să plecaţi aşa, începu fata. Nici nu vă daţi seama ce lovitură ar fi pentru unchiul meu dacă... dacă mâine, finul lui ar suferi un rău ireparabil. Cuvintele rostite de el la început...

— Am înţeles adevărata lor valoare, domnişoară. Nu-i nevoie să mai continuaţi. Credeţi-mă că sunt foarte afectat de împrejurările acestea, la care nu mă aşteptam. Trebuie să mă credeţi pe cuvânt. E tot ce am de spus.

— Chiar tot? André îi este foarte drag unchiului...

Tonul ei rugător îi sfâşie inima, ca un cuţit. Apoi, brusc, în suflet i se trezi o emoţie nouă — o emoţie pe care o socoti nedemnă, care în mândria sa de gentilom cu sânge nobil îi păru aproape înjositoare, dar pe care nu şi-o putea reţine. Ezită s-o numească. Nici pe departe nu îndrăznea să-şi închipuie că un om de origine atât de umilă îi putea

fi rival. Şi totuşi, acel acces subit de gelozie era mai puternic decât orgoliul lui nemăsurat.

— Dar dumneavoastră, domnişoară? Ce înseamnă André-Louis Moreau pentru dumneavoastră? Sper că-mi veţi ierta întrebarea. Dar aş vrea un răspuns precis.

Privind-o cu atenţie, văzu cum chipul i se îmbujora treptat. La început, i se păru că fata e în încurcătură, apoi sclipirea ochilor ei albaştri îl avertiză că se apropia furtuna. Asta îl mai consola. Întrucât o înfruntase, îşi liniştise temerile. Nici nu-şi imagină că furia putea avea un alt motiv.

— André şi cu mine am fost tovarăşi de joacă în copilărie. Îmi este şi mie foarte drag. Îl consider aproape un frate. Dacă aş avea nevoie de ajutor şi n-aş putea apela la unchiul, m-aş adresa lui André. Vă mulţumeşte răspunsul meu, domnule? Sau poate aţi fi vrut să aflaţi mai multe de la mine?

Marchizul îşi muşcă buzele. Se gândi că în această dimineaţă nu prea era în apele lui, altfel nu i-ar fi venit în minte o astfel de bănuială prostească, prin care o jignise.

Se înclină adânc.

— Domnişoară, vă implor să mă iertaţi că v-am tulburat cu o asemenea întrebare. Mi-aţi spus mai mult decât aş fi dorit sau aş fi sperat.

Cu aceasta tăcu, aşteptând să vorbească ea. Aline tăcu şi ea un timp, încurcată, cu fruntea albă uşor încruntată, bătând nervos cu degetele în tăblia mesei. În cele din urmă, atacă năvalnic, sfidând impasibilitatea şi răceala lui de gheaţă.

— Domnule, aş dori să vă rog să renunţaţi la acest duel.

Văzând cum sprâncenele lui se ridică uşor, în vreme ce pe buze începea să-i fluture o umbră de surâs trist, se grăbi să continue.

— Ce onoare vreţi să vă apăraţi, într-un asemenea duel, domnule?

Era o aluzie isteaţă la mândria lui de nobil de viţă aleasă, sentiment pe care ea i-l socotea dominant, care îl îndemna şi la bine şi la rău.

— În cazul acesta, nu-mi apăr onoarea, domnişoară, ci dreptatea. Asta trebuie s-o ştiţi. După cum v-am povestit, nu eu am lansat provocarea. Mi s-a aruncat mănuşa şi nu pot da înapoi, fără a-mi pierde onoarea şi prestigiul.

— Dar de ce v-aţi dezonora dacă i-aţi cruţa viaţa? Sunt convinsă că nimeni nu v-ar pune curajul la îndoială. Nimeni nu v-ar înţelege greşit.

— Vă înşelaţi, domnişoară. Motivele mele ar putea fi greşit interpretate. Uitaţi că în ultima săptămână acest tânăr şi-a câştigat o oarecare faimă, care pe unii i-ar putea determina să şovăie să-l întâlnească.

Ea înlătură cu dispreţ argumentul, socotindu-l un simplu tertip.

— Pe unii, da. Dar nu pe dumneavoastră, domnule marchiz.

Încrederea pe care i-o arăta era cât se poate de măgulitoare. Dar în spatele amabilităţii ei se ascundea şi un sâmbure de amărăciune.

— Chiar şi pe mine, domnişoară, vă asigur. Mai mult decât atât. Provocarea lansată de domnul Moreau nu-i o noutate pentru mine. E doar punctul culminant al unei îndelungate persecuţii...

— Pe care o meritaţi! îl completă ea. Să fim drepţi, domnule marchiz!

— Sper că nu-mi stă-n fire să fiu altfel, domnişoară.

— Gândiţi-vă, atunci, că i-aţi ucis prietenul.

— N-am nimic să-mi reproşez în privinţa asta. Justificarea mea sunt înseşi circumstanţele de-acum şi evenimentele care-au urmat în această ţară nefericită.

— Şi...

Aline ezită o clipă şi, pentru prima oară, privi în altă parte.

— Şi... şi... acea domnişoară Binet, cu care André urma să se căsătorească?

Marchizul încremeni de uimire, neputându-şi lua ochii de la ea.

— Urmau să se căsătorească? repetă el neîncrezător, aproape întristat.

— Cum, dar n-aţi ştiut?

— Mă întreb de unde ştiţi dumneavoastră.

— Nu v-am spus că noi suntem ca frate şi soră? Mi-a spus el... şi asta înainte ca dumneavoastră să fi făcut imposibilă această căsătorie.

Marchizul îşi luă privirea de la Aline şi rămase cu bărbia în pumn, îngândurat, tulburat, aproape întristat.

— Există cu siguranţă — vorbi el rar şi apăsat — o stranie fatalitate, care ne apropie întotdeauna pe mine şi pe omul ăsta, îndreptându-ne paşii unul spre celălalt.

Oftă adânc, apoi se întoarse brusc spre ea şi vorbi hotărât.

— Domnişoară, până în clipa de faţă nu am ştiut — nici măcar n-am bănuit că cei doi aveau de gând să se căsătorească. Dar...

Se întrerupse, se gândi o clipă, apoi ridică din umeri.

— Dacă i-am făcut vreun rău, asta s-a întâmplat fără voia mea. Ar fi nedrept să fiu acuzat şi pentru asta. În tot ce facem, ar trebui să conteze numai intenţia.

— Dar ce v-am spus eu nu schimbă lucrurile cu nimic?

— După părerea mea, nu, domnişoară. Nu văd nici un motiv pentru care să renunţ la o hotărâre pe care am luat-o în mod irevocabil. Pentru că nici un motiv n-ar putea fi mai puternic decât gândul că veţi suferi dumneavoastră şi bunul meu prieten, domnul de Kercadiou.

Aline se ridică brusc, privindu-l în ochi disperată, decisă să joace ultima carte pe care credea că mai poate conta.

— Domnule, zise ea, astăzi mi aţi făcut onoarea de a-mi vorbi despre anumite lucruri.... despre unele speranţe pe care am cinstea să le nutriţi în prezenţa mea....

El o privi aproape speriat. În tăcere, fără a îndrăzni să vorbească, o aşteptă să continue.

— Eu... eu... vă rog să înţelegeţi, domnule, că dacă insistaţi asupra punctului dumneavoastră de vedere... dacă... dacă nu renunţaţi la întâlnirea de mâine dimineaţă în Bois, nici să nu vă închipuiţi că voi mai îngădui să-mi pomeniţi despre sentimentele dumneavoastră... şi nici măcar că vă voi mai accepta în preajma mea.

Aline nu putea merge mai departe de-atât. Îi arătase clar ce s-ar întâmpla dacă nu i-ar asculta rugămintea. Acum era rândul lui să vină cu propunerea pentru care ea lăsase cale liberă.

— Domnişoară... doar nu vreţi să spuneţi....

— Ba da, domnule, şi nu mai revin asupra hotărârii mele. Vă rog să înţelegeţi.

Marchizul o privi cu sfâşietoare tristeţe, cu chipul frumos şi bărbătesc mai palid ca oricând. Mâna pe care o ridicase în semn de protest începu să-i tremure, aşa încât o lăsă să-i cadă de-a lungul trupului, înainte ca fata să-i înţeleagă tulburarea. O clipă în el se dădu lupta crâncenă dintre dorinţa sa cea mai arzătoare şi exigenţele onoarei de gentilom, fără a fi conştient de faptul că fusese de fapt înlocuită de spiritul răzbunării. Imposibil să bată în retragere fără a se acoperi de ruşine, iar pentru el ruşinea era un chin pe care nu l-ar fi putut îndura. Aline îi ceruse prea mult. Nu-şi dădea seama ce-i ceruse, altfel n-ar fi fost atât de lipsită de raţiune, atât de nedreaptă. În acelaşi timp, însă, marchizului îi era clar că în zadar s-ar fi străduit s-o facă să înţeleagă.

Acesta era sfârşitul. Chiar dacă a doua zi îi era dat să-l ucidă pe André-Louis Moreau, aşa cum spera din tot sufletul, totuşi victoria avea să fie de partea acestuia, chiar şi dincolo de mormânt.

Se înclină adânc, cu chipul şi cu sufletul la fel de grave şi de îndurerate.

— Respectele mele, domnişoară! murmură el, dând să plece.

Şocată şi înspăimântată, Aline se dădu înapoi, apăsându-şi pieptul cu mâinile, ca să-şi potolească zvâcnetul inimii.

— Dar nu mi-aţi dat nici un răspuns! strigă ea, disperată.

El se opri în prag şi întoarse capul — o siluetă întunecată şi graţioasă, profilată în lumina sclipitoare a soarelui de afară. Această imagine sinistră şi ameninţătoare avea să-i bântuie gândurile în orele de groază care vor urma.

— Ce-aţi fi vrut să vă răspund, domnişoară? V-am cruţat şi pe dumneavoastră şi pe mine de durerea unui refuz.

Cu aceste cuvinte, marchizul plecă, lăsând-o pe Aline copleşită de mânie şi disperare. Fata se prăbuşi în jilţul roşu şi rămase ghemuită acolo, cu coatele pe masă, cu faţa în mâini — furioasă şi umilită. Se oferise pe sine şi fusese refuzată! I se întâmplase ultimul lucru la care s-ar fi gândit. I se părea că nimic nu va putea şterge această ofensă.

Capitolul 10

ÎNTOARCEREA CALEȘTII

Domnul de Kercadiou se așeză și scrise următoarea scrisoare.

Finule, începu el, fără nici un epitet sentimental, *am aflat cu durere și indignare că din nou te-ai dezonorat, încălcându-ți făgăduiala față de mine, că nu vei mai intra în politică. Cu și mai mare durere și indignare, aflu că în câteva zile numele tău a ajuns de pomină, că ai renunțat la arma argumentelor mincinoase și viclene împotriva clasei din care fac parte — și căreia îi datorezi totul — pentru spada de asasin. Mi s-a adus la cunoștință că mâine urmează să te duelezi cu bunul meu prieten, marchizul de La Tour d'Azyr. Un gentilom de rangul lui are anumite obligații, ce-i sunt impuse prin naștere, și care nu-i permit să renunțe la un asemenea angajament. Dar tu nu te afli sub astfel de constrângeri. Pentru unul ca tine, a refuza o întâlnire de onoare sau a nu-și respecta făgăduiala, nu prezintă nici un risc. Probabil că și prietenii tăi vor fi de părere că-i preferabil să dai dovadă de o lăudabilă prudență. Prin urmare, te rog*

— dacă mi-aș închipui că încă mai pot exercita asupra ta măcar o parte din autoritatea la care îmi dă dreptul tot ce-am făcut pentru tine, ți-aș porunci, te-aș ruga chiar, să pui capăt acestei afaceri și să renunți să mergi mâine dimineață la întâlnire. Întrucât nu mai am autoritate asupra ta — după cum demonstrează tot ce-ai făcut în ultimul timp — și întrucât n-am nici un motiv să cred că un sentiment firesc de recunoștință față de mine te-ar determina să dai curs acestei mari rugăminți pe care ți-o adresez, mă văd silit să adaug că în cazul în care vei supraviețui întâlnirii de mâine, nu-ți voi mai îngădui sub nici un motiv să-mi amintești că exiști. Dacă mai păstrezi măcar o licărire din dragostea cu care te lăudai că mi-o porți și dacă prețuiești cât de cât dragostea care, în ciuda tuturor faptelor de care te-ai făcut răspunzător, m-a împins să-ți scriu aceste rânduri, nu vei refuza să-mi dai ascultare.

Era o scrisoare lipsită de tact. Dar și domnul de Kercadiou era un om lipsit de tact. Oricum ar fi sucit-o, André-Louis — care primise epistola în aceeași după-amiază, din mâna valetului care-o adusese la Paris — nu putea vedea în ea decât o dovadă a grijii pe care domnul de Kercadiou i-o purta celui pe care-l numea „bunul său prieten", marchizul de La Tour d'Azyr, viitorul soț al nepoatei sale, Aline.

Îi ceru valetului să aștepte aproape o oră, timp în care își concepu răspunsul. Deși scurt, mesajul îi ceru un considerabil efort, precum și câteva ciorne, rupte și aruncate la coșul de hârtii. În cele din urmă, îi scrise.

Dragă naşule, mă faci să-mi fie cumplit de greu să te refuz, când mă rogi, făcând apel la sentimentele pe care ţi le port. Ţi le voi dovedi ori de câte ori voi avea ocazia s-o fac de-acum încolo, dar sunt nespus de îndurerat cu nu-ţi pot oferi şi dovada pe care mi-o ceri azi. Între mine şi domnul de la La Tour d'Azyr s-au adunat prea multe. Pe de altă parte, mă nedreptăţeşti socotind că eu şi clasa din care fac parte — indiferent care i aceea — nu suntem legaţi prin obligaţii de onoare. Eu, unul, mă simt atât de legat, încât chiar de-aş vrea să mă retrag, acum n-o mai pot face.

Dacă pe viitor vei persista în intenţiile dure la care ai făcut aluzie, va trebui să-mi îndur soarta şi poţi fi sigur că voi suferi.

Finul dumitale iubitor şi recunoscător,

ANDRÉ-LOUIS

Tânărul expedie scrisoarea prin valetul domnului de Kercadiou, închipuindu-şi că acesta era sfârşitul. Îl durea sufletul, dar îşi purta durerea cu stoicismul care-l caracteriza.

A doua zi de dimineaţă, la opt şi un sfert, când se ridica de la masa unde servise micul dejun împreună cu Le Chapelier, portarul îi aduse vestea năucitoare că-l căuta domnişoara de Kercadiou.

André-Louis privi la ceas. Deşi cabrioleta îl aştepta în faţa casei, îi mai rămâneau, totuşi, câteva minute. Se scuză repede faţă de Le Chapelier şi porni spre holul de la intrare.

Ea îi ieşi în întâmpinare, nerăbdătoare şi neliniştită.

— N-am să te mint că nu ştiu de ce-ai venit — zise el repede, ca să scurteze discuţia. Dar timpul

mă presează şi te previn că dacă ai venit cu ceva argumente, aştept să mi-l comunici doar pe cel mai important.

Aline fu surprinsă. Chiar înainte de-a scoate vreun cuvânt, i se adresase un reproş. Era ultimul lucru la care s-ar fi aşteptat din partea lui Andre-Louis. Mai mult chiar, tânărul adoptase un aer rece şi distant, pe care nu-l avusese niciodată faţă de ea, iar vocea lui sunase indiferentă şi protocolară.

Se simţi jignită. N-avea de unde să ştie concluzia la care ajunsese el. André-Louis făcuse faţă de ea aceeaşi greşeală ca şi faţă de naşul său, la citirea scrisorii. La urma urmei, era firesc să-şi închipuie că principalul motiv al intervenţiei amândurora putea fi numai preocuparea pentru soarta marchizului de La Tour d'Azyr. Nici o clipă nu-şi imaginase că domnul de Kercadiou şi nepoata sa erau îngrijoraţi pentru viaţa lui. Fiind atât de convins asupra inevitabilului deznodământ al întâlnirii, nu suporta ideea ca cineva să se teamă pentru el.

La domnul de Kercadiou îl iritase ceea ce presupusese a fi neliniştea faţă de cel predestinat a-i fi victimă. La Aline, această presupunere îl scotea din sărite de-a binelea. Îşi spuse în gând că fata nu fusese destul de sinceră faţă de el şi că numai ambiţia o îndemna să încline spre a accepta perspectiva unei căsătorii cu marchizul de La Tour d'Azyr. Iar acest argument era suficient ca să-l facă neînduplecat, întrucât în ochii lui, salvarea Alinei era tot atât de importantă ca şi răzbunarea unor fapte din trecut.

Tânăra îl privi cu ochi cercetători, surprinsă de perfecta lui stăpânire de sine, într-un asemenea moment.

— Ce calm eşti, André! nu se putu ea stăpâni.

— Nu mă tulbur cu una, cu două. Asta-i o veche ambiţie de-a mea!

— Bine, dar... Ah, André! Duelul acesta nu trebuie să aibă loc!

Aline se apropie de el şi-i puse mâinile pe umeri, rămânând cu ochii în ochii lui, atât de aproape, încât André-Louis îi simţi răsuflarea.

— Probabil că ai şi vreun motiv serios pentru asta... spuse el.

— S-ar putea să fii ucis, răspunse fata, cu ochii măriţi de teamă.

Această mărturisire era atât de departe de ce s-ar fi aşteptat el să audă, încât o clipă nu putu decât s-o fixeze cu privirea. Apoi îşi închipui c-a înţeles. Râse, îndepărtându-i mâinile, şi se trase înapoi. Ce şiretlic ieftin, copilăresc şi cu totul nedemn de ea!

— Crezi că vei reuşi, dacă încerci să mă sperii? zâmbi el, aproape dispreţuitor.

— Dar trebuie să fii nebun! Se ştie că La Tour d'Azyr e cel mai bun spadasin din Franţa!

— N-ai observat câte reputaţii sunt nemeritate? Chabrillane era şi el un bun spadasin, iar acum e la doi metri sub pământ. La Motte-Royau era mai bun decât Chabrillane — şi-a ajuns pe mâna chirurgului. La fel şi cu ceilalţi asasini cu spadă, care-au dorit să jupoaie un biet miel — un avocat de provincie! Iată că astăzi vine conducătorul lor, cea mai bună spadă dintre toţi huliganii ăştia. Vine să plătească nişte poliţe mai vechi, De asta poţi fi sigură. Aşa încât, dacă n-ai şi alte motive...

Sarcasmul lui o derută. Oare era sincer în afirmaţia că îl va învinge negreşit pe La Tour d'Azyr?

Din câte ştia ea, care împărtăşea convingerea unchiului că lucrurile stăteau tocmai pe dos, singura concluzie pe care o putea trage era că André-Louis juca teatru şi avea de gând să-şi joace rolul până la capăt.

Oricum, fata încercă să schimbe strategia.

— Ai citit scrisoarea unchiului?

— I-am şi răspuns la ea.

— Ştiu. Dar află că va face exact precum a spus. Să nu-ţi închipui că, dacă ai să-ţi atingi scopul acesta oribil, îl vei mai putea îndupleca vreodată.

— Ei, motivul ăsta sună mai bine decât celălalt, vorbi André-Louis. Singurul lucru din lume care m-ar putea clinti din hotărârea mea, sunt relaţiile cu naşul. Numai că între mine şi La Tour d'Azyr s-au adunat prea multe. Am făcut un jurământ lângă trupul neînsufleţit al lui Philippe de Vilmorin. Nici n-aş fi sperat vreodată că Dumnezeu îmi va oferi o asemenea ocazie să-mi ţin făgăduiala.

— Încă nu ţi-ai ţinut-o, îl avertiză ea.

— Adevărat! zâmbi André-Louis. Dar în curând va fi ora nouă. Spune-mi, o întrebă el din senin, de ce nu i-ai adresat aceeaşi rugăminte şi domnului de La Tour d'Azyr?

— I-am spus, răspunse ea, înroşindu-se la amintirea refuzului primit.

Numai că André-Louis îi interpretă îmbujorarea în cu totul alt fel.

— Şi el ce-a zis?

— Obligaţiile domnului de La Tour d'Azyr... începu fata, după care se întrerupse, ca să răspundă scurt: m-a refuzat!

— Aşa deci. Bineînţeles c-a trebuit să te refuze, oricât l-ar fi costat. Deşi eu cred că n-ar trebui să pună prea mare preţ pe ce va pierde... Dar oamenii nu-s toţi la fel... oftă el. Dacă aşa stau lucrurile, în locul tău n-aş mai insista. Prin urmare...

— Nu te înţeleg, André.

— Dar am fost cât se poate de limpede, faţă de cât pot eu să mă joc cu cuvintele. Mai gândeşte-te. In curând, s-ar putea ca tocmai asta să te consoleze.

Îşi privi din nou ceasul.

— Te rog să te simţi ca acasă. Eu trebuie să plec. Le Chapelier îşi vârî capul prin deschizătura uşii.

— Iartă-mă că te întrerup, André, dar o să-ntârziem dacă nu...

— Am şi pornit! îi răspunse André. Dacă ai avea amabilitatea să m-aştepţi până mă-ntorc, Aline, mi-ai face o mare plăcere. Mai ales că unchiul tău a hotărât ce-a hotărât.

Ea nu-i răspunse. Se simţea ca amorţită. Luând tăcerea fetei drept încuviinţare, André-Louis se înclină în faţa ei şi ieşi. Rămasă pe loc, Aline auzi paşii celor doi, coborând în grabă scările. André-Louis îi povestea ceva prietenului său, cu voce cât se poate de calmă şi normală.

Ah, era de-a dreptul nebun! Orbit de orgoliu şi de prea multă încredere în sine! Pe când uruitul roţilor trăsurii se pierdea în depărtare, Aline se aşeză, vlăguită, cu o senzaţie de greaţă şi epuizare. I se făcuse rău de frică. André-Louis plecase la moarte sigură. Asta era ferma ei convingere — alimentată probabil şi de aiurelile domnului de Kercadiou. Un timp rămase pe loc, paralizată de deznădejde. Apoi sări din nou în picioare, frângându-şi mâinile.

Trebuia să facă ceva, ca să evite nenorocirea. Dar ce? Să se fi dus după el în Bois şi să intervină? Ar fi fost un tărăboi inutil. Convenţiile de comportament îi interziceau o asemenea soluţie, acţionând ca o barieră nu tocmai uşor de trecut. Chiar n-o putea ajuta nimeni?

Stând aşa, înnebunită de disperare, auzi din nou tropot de copite jos, în stradă. Se apropia o trăsură. Tropotul încetă în faţa Academiei de scrimă. Să se fi întors deja André-Louis? Se agaţă de acea speranţă ca înecatul de-un pai. Cineva bătu la uşă, tare şi insistent. O auzi apoi pe proprietăreasă tropăind cu saboţii pe scări şi grăbindu-se să deschidă.

Aline se repezi în anticameră şi deschizând uşa la perete, se opri în loc să asculte, aproape neîndrăznind să respire. Dar glasul care-i ajunse la urechi nu era cel pe care sperase din tot sufletul să-l audă. Era o voce de femeie, întrebând nerăbdătoare de domnul André-Louis. Vocea i se păru mai întâi uşor familiară, apoi o recunoscu fără greş: doamna de Plougastel!

Gâfâind, alergă în capul scărilor, la timp ca s-o audă vorbind pe doamna de Plougastel.

— A plecat deja? De cât timp? Pe unde-a luat-o?

Alinei nu-i trebuia mai mult ca să-şi dea seama că doamna de Plougastel venise până aici în acelaşi scop. Pentru moment, în disperarea şi rătăcirea ei, cu gândurile roind în jurul unui singur lucru, nu i se păru nimic ciudat, socotind că grija deosebită pe care i-o purta contesa lui André-Louis era o explicaţie suficientă.

Fără a mai sta pe gânduri, coborî în goană scările abrupte, strigând.

— Doamnă! Doamnă!

Proprietăreasa cea planturoasă se dădu la o parte şi cele două femei se găsiră faţă în faţă. Doamna de Plougastel era palidă şi cu privirea rătăcită; în ochi i se citea o spaimă fără margini.

— Aline! Tu aici! exclamă ea.

Apoi, lăsând deoparte lucrurile fără importanţă:

— Şi tu ai sosit prea târziu?

— Nu, doamnă. L-am văzut. L-am implorat. Dar a refuzat să mă asculte.

— Îngrozitor! se cutremură doamna de Plougastel. Eu am auzit abia acum o jumătate de oră şi-am venit într-un suflet, ca să împiedic întâlnirea cu orice preţ.

Cele două femei se priviră deznădăjduite. În lumina soarelui, vreo doi gură-cască se opriseră în loc să privească la frumosul echipaj, tras de doi cai murgi, şi la cele două înalte doamne din poarta Academiei de scrimă. De pe partea cealaltă a străzii răzbătu glasul unui negustor de foale, care striga din când în când:

— Cumpăr şi repar foale vechi!

Doamna de Plougastel se întoarse către proprietăreasă.

— Cât timp e de când a plecat domnul?

— Poate zece minute, nu cred să fie mai mult, închipuindu-şi că cele două doamne erau prietene cu cea mai recentă victimă a invincibilului profesor de scrimă, femeia păstrase o atitudine politicoasă, dar severă. Doamna de Plougastel îşi frângea mâinile.

— Zece minute! Oh! aproape că gemu ea. Pe unde au luat-o?

— Întâlnirea are loc la ora nouă, în Bois de Boulogne — îi comunică Aline. N-am putea merge după el? Am putea oare împiedica duelul?

— Dumnezeule! Întrebarea e dacă vom ajunge la timp. La ora nouă? Şi nu mai avem decât aproape un sfert de oră! Doamne-Dumnezeule!

Doamna de Plougastel îşi strângea şi-şi desfăcea pumnii de disperare.

— Ştii măcar unde anume în Bois urmează să se întâlnească?

— Nu ştiu decât că duelul are loc în Bois.

— În Bois! simţi că înnebuneşte doamna de Plougastel. În Bois, care-i la fel de mare cât jumătate din Paris! Hai, Aline, suie! Repede! zise ea pe nerăsuflate.

— Spre Bois de Boulogne, pe calea Reginei! îi porunci ea vizitiului. Mână cât poţi de repede. Ai de la mine zece pistoli[1] dacă ajungem la timp. Dă-i bice, omule!

O împinse pe Aline în caleaşcă, apoi sări după ea cu uşurinţa unui copil. Vehiculul greoi — mult prea greoi pentru această întrecere cu timpul — se puse în mişcare înainte ca cele două femei să se aşeze.

Trăsura porni în galopul cailor, zgâlţâindu-se şi clătinându-se, atrăgând blestemele mai multor trecători, pe care evită în ultima clipă să-i strivească de ziduri sau sub copitele cailor.

Doamna de Plougastel îşi ţinea ochii închişi şi-i tremurau buzele. Era palidă şi trasă la faţă. Aline o privea în tăcere. I se părea că doamna suferea tot

---

[1] Pistol – veche monedă de aur (n. tr.).

atât de mult ca şi ea, chinuită de presimţiri şi temeri tot atât de mari.

Ulterior, Aline avea să se mire de reacţia doamnei de Plougastel. Pentru moment, însă, singurul gând care-şi croia drum în mintea ei amorţită era la demersul lor disperat.

Trăsura traversă în goană piaţa Ludovic al XV-lea şi porni nebuneşte pe calea Reginei. De-a lungul frumoasei alei mărginite de copaci, dintre Sena şi Champs-Elysees, aproape pustie la ora aceea, putură merge mai repede, stârnind un nor de praf în urma lor.

Dar oricât de mare şi de periculoasă ar fi fost viteza cu care goneau, celor două femei li se părea că înaintează prea încet. Când ajunseră la bariera din capătul Căii Reginei, în oraş tocmai bătea ora nouă şi fiecare bătaie răsuna în sufletele lor ca un glas al destinului.

Dar aici, la barieră, regulamentul cerea să se facă o scurtă oprire. Aline îl întrebă pe sergentul de serviciu cu cât timp înainte trecuse pe acolo o cabrioletă — pe care o descrise. I se răspunse că în urmă cu douăzeci de minute trecuse o trăsură în care se aflau deputatul Le Chapelier şi Cavalerul rătăcitor din Starea a Treia, domnul Moreau. Sergentul părea foarte bine informat. Le spuse, zâmbind larg, că nu era greu de ghicit cu ce scop venise aici domnul Moreau, la această oră matinală.

Cele două femei lăsară în urmă bariera, traversând luminişul, de-a lungul drumului care mergea paralel cu fluviul. Mute de disperare, priveau în faţa lor, fără a-şi mai face nici un fel de iluzii. Mâna Alinei ţinea strâns degetele doamnei de Plougastel.

Departe, dincolo de pajiştile din dreapta, se putea vedea linia lungă şi întunecată a pădurii. Curând, trăsura zvâcni spre dreapta, luând-o pe drumul lateral care se depărta de Sena, intrând direct în pădure.

În cele din urmă, Aline sparse tăcerea apăsătoare, care se lăsase între ele de cum trecuseră bariera.

— Imposibil s-ajungem la timp! Imposibil!

— Să nu mai spui asta! strigă doamna de Plougastel. Să nu spui asta!

— Dar este trecut cu mult de nouă, doamnă! André a fost desigur punctual, iar aceste... treburi nu durează mult. Probabil că la ora asta s-a terminat totul.

Doamna de Plougastel simţi că tremură şi închise ochii. Curând îi deschise din nou şi fu scuturată de un fior. Apoi îşi scoase capul pe fereastră.

— Se apropie o trăsură! o vesti ea pe Aline, cu o voce în care se citea o teamă nemăsurată.

— Nu încă! Nu încă!

Aline dăduse glas gândului care le frământa pe amândouă. Răsufla greu, simţea că se sufocă. Inima îi pulsa, gata să-i sară din piept. Pe ochi parcă i se lăsase o ceaţă.

O trăsură descoperită galopa înspre ele, într-un nor de praf, venind din direcţia pădurii. Amândouă o priviră cum se apropie, palide, făr-a îndrăzni să vorbească. Aline n-avea nici putere să respire.

Ajungând în preajma lor, trăsura încetini — ca şi a lor — pentru a putea trece una pe lângă alta pe aleea îngustă. Aline se afla la fereastră, împreună cu doamna de Plougastel, şi amândouă priveau cu groază la trăsura descoperită, care venea înspre ele.

— Care dintre ei e, doamnă? Care dintre ei? gâfâi Aline simţind-o c-o părăsesc puterile şi neîndrăznind să privească ea însăşi.

Pe partea lor se afla un tânăr negricios, pe care nu-l cunoşteau, şi care se adresa, zâmbind, însoţitorului său. O clipă mai târziu putură să-l zărească şi pe acesta. Nu zâmbea. Chipul acela alb, cu trăsăturile încremenite, era al marchizului de La Tour d'Azyr.

O clipă — ce li se păru nesfârşită — cele două femei nu-şi putură lua ochii de la el, copleşite de o groază fără cuvinte. Zărindu-le, faţa lui împietrită schiţă o urmă de surpriză.

În aceeaşi clipă, Aline simţi c-o apucă un tremur şi se prăbuşi leşinată pe pernele trăsurii, în spatele doamnei de Plougastel.

Capitolul II

CÂTEVA EXPLICAȚII

Mânând în goana cailor, trăsura lui André-Louis ajunsese la locul întâlnirii cu câteva minute mai devreme, deși pornise de acasă cu o oarecare întârziere. Aici îl găsise pe domnul de La Tour d'Azyr care-l aștepta, însoțit de un oarecare domn d'Ormesson, un tânăr negricios în uniformă albastră de căpitan al Gărzilor de Corp.

Pe tot timpul drumului spre Bois, André-Louis rămăsese tăcut și preocupat, tulburat de ultima întrevedere cu domnișoara de Kercadiou și de concluziile pe care se pripise să le tragă în legătură cu motivul venirii ei.

— Un lucru este sigur, i se adresase el lui Le Chapelier. Omul acesta trebuie ucis.

Le Chapelier nu-i răspunse, cutremurat de sângele rece al compatriotului său. În ultima vreme, se gândise deseori că acest Moreau n-avea în el aproape nimic omenesc. De asemenea, nu-și putea explica inconsecvența lui. Când i se propusese prima oară să-i înfrunte pe spadasinii asasini, se arătase reținut și disprețuitor. Însă o dată cu intrarea

în joc, se pusese pe treabă, uneori cu o uşurinţă macabră, de-a dreptul revoltătoare, iar alteori cu o detaşare încă şi mai revoltătoare.

Pregătirile se făcură repede şi în tăcere, totuşi fără ca vreunul dintre cei doi adversari să dea dovadă de pripeală sau alt semn de nervozitate. Amândoi acţionau sub imperiul aceleiaşi hotărâri încrâncenate: adversarul trebuia ucis. Aici nu era loc pentru jumătăţi de măsură. După ce-şi scoaseră haina şi vesta, se descălţară şi-şi suflecară mânecile până la cot, apoi veniră faţă în faţă, fiecare ferm decis să-şi plătească cu vârf şi îndesat datoriile adunate. Oare presimţea vreunul dintre ei care va fi deznodământul?

De-o parte şi de alta, se găseau Le Chapelier şi tânărul căpitan, ager şi viglient.

— *Allez, messieurs!*[1]

Lamele subţiri şi fine — o fineţe ucigaşă! — se încrucişară şi, după ce alunecară o clipă una de-a lungul celeilalte, începură să vâjâie, iuţi şi sclipitoare ca fulgerele — aproape imposibil de urmărit cu privirea. Marchizul conducea atacul, cu vigoare şi avânt, astfel că dintr-o dată André-Louis îşi dădu seama că are de-a face cu un adversar de cu totul altă natură decât şirul de duelgii din săptămâna trecută — inclusiv La Motte-Royau, cu faima de care se bucura.

Omul pe care-l înfrunta căpătase prin exerciţiu permanent o viteză şi o tehnică aproape perfecte. În plus, avea asupra lui André-Louis avantajul puterii fizice şi al lungimii braţului — atuuri cu adevărat redutabile. Pe deasupra, mai era şi extrem de

[1] *Allez, messieurs!* (fr.) – Începeţi, domnilor! (n. tr.)

detaşat. Detaşat şi stăpân pe sine. Netemător şi preocupat de un singur scop, André-Louis se întrebă dacă exista ceva care să-i zdruncine acel calm desăvârşit.

Tânărul dorea ca pedeapsa să fie deplină. Departe de-a se mulţumi cu uciderea marchizului — aşa cum acesta îl ucisese pe Philippe — André-Louis voia ca mai întâi să-l aducă în situaţia de-a se recunoaşte incapabil să evite moartea, tot aşa cum se întâmplase şi cu bietul Vilmorin. Acesta îi era ţelul. Marchizul trebuia să înceapă prin a gusta din cupa disperării. Era încă o datorie care se cerea plătită!

În clipa când pară o lovitură fulgerătoare, care încheia o serie de paşi înainte ai marchizului, André-Louis izbucni într-un râs vesel, aşa cum ar fi făcut un tânăr care practică sportul lui favorit.

Datorită acelui hohot de râs extraordinar, răsunând într-un asemenea moment, La Tour d'Azyr reveni la poziţia iniţială mai repede şi mai puţin corect decât ar fi reuşit în mod obişnuit. Incidentul îl surprinse şi-l tulbură, ca şi eşecul acelei fandări, atât de bine şi de oportun plasate.

La rândul său, şi marchizul înţelesese că forţa adversarului era mult mai mare decât se aşteptase — chiar dacă era vorba de un maestru de scrimă — motiv pentru care îşi mobiliză toate resursele, ca să termine cu el o dată pentru totdeauna.

Nu atât pararea, cât hohotul acela de râs făcuse ca sfârşitul pe care scontase să nu reprezinte decât un început. Şi totuşi, era vorba de un sfârşit: sfârşitul nemărginitei încrederi în sine, afişate până atunci de domnul de La Tour d'Azyr. Marchizul încetă să mai considere acest duel lipsit de importanţă.

Înţelese că trebuia să ia lupta în serios şi să se dueleze aşa cum n-o făcuse niciodată până atunci.

Porniră din nou la alac şi din nou — pe principiul că cea mai sigură apărare e atacul — marchizul fu în avantaj. André-Louis îl lăsă să câştige, pentru că dorea să-l facă să-şi consume magnifica iuţeală şi energie înfruntând viteza şi energia mult mai mare, pe care maestrul de scrimă le căpătase pe parcursul a aproape doi ani de exerciţiu zilnic. Cum marchizul ataca furibund, André-Louis rămase în defensivă pe toată durata celui de al doilea asalt, care se încheie şi el printr-o fandare.

Deoarece de data aceasta André-Louis se aştepta la o asemenea mişcare, o pară printr-o singură atingere de spadă, care devie traiectoria lamei celuilalt. În acelaşi moment, făcu pe neaşteptate un salt înainte, chiar în garda adversarului, astfel încât marchizul se trezi dintr-o dată la cheremul lui şi, ca vrăjit, nu încercă nici măcar să revină la poziţia iniţială.

De data aceasta, André-Louis nu râse. Surâse uşor, în vreme ce marchizul îl privea cu ochii miraţi de uimire, dar nu făcu nici o mişcare pentru a se folosi de avantajul obţinut.

— Haideţi, domnule! i se adresă el. Doar n-am să-mi înfig spada într-un om neînarmat!

Se dădu înapoi şi adversarul, tulburat, îşi reveni în cele din urmă.

Domnul d'Ormesson răsuflă adânc, după ce-şi ţinuse o clipă respiraţia, îngrozit. Le Chapelier înjură încet.

— Fir-ar să fie! murmură el. Te joci cu norocul, dacă faci pe nebunul în felul ăsta!

André-Louis observă paloarea cadaverică, aşternută pe faţa adversarului.

— Domnule, cred că începeţi să înţelegeţi ce-o fi simţit Philippe de Vilmorin în acea zi, la Gavrillac. Am vrut ca mai întâi să trăiţi şi dumneavoastră un asemenea moment. Şi-acum, haideţi, să terminăm odată!

Porni la atac cu viteza fulgerului. O clipă, La Tour d'Azyr avu impresia că vârful spadei lui André-Louis îl încolţea de pretutindeni în acelaşi timp. Apoi, angajându-se într-o sextă, tânărul se întinse înainte cu forţă şi rapiditate, ca să fandeze în terţă. Îşi îndreptase vârful spadei astfel, încât să-şi străpungă adversarul, pe care îl lăsase descoperit printr-o serie de degajări, calculate cu anticipaţie. Spre marea sa uluire şi întristare, La Tour d'Azyr, reuşi să pareze lovitura. André-Louis fu şi mai şi întristat să constate că lovitura fusese parată prea târziu. Dacă marchizul ar fi parat la timp, totul ar fi fost în regulă. Reuşind însă să pareze în ultima fracţiune, de secundă, La Tour d'Azyr abătuse vârful spadei îndreptate spre trupul lui astfel, încât lama îi străbătuse muşchii braţului drept.

Câteva secunde, nici unul dintre aceste detalii nu fu sesizat. Tot ce văzuseră martorii fuseseră fulgerările rapide ale lamelor, apoi André-Louis se lansase într-o fandare joasă, înfigându-şi spada în braţul drept al marchizului, puţin mai jos de umăr.

La Tour d'Azyr dădu brusc drumul spadei, pe care degetele neputincioase n-o mai puteau ţine. Rămase dezarmat, muşcându-şi buzele, alb la faţă, gâfâind, privindu-şi adversarul, care între timp se ridicase. Cu vârful însângerat al spadei aţintit în

pământ, André-Louis îl urmărea încruntat, aşa cum ar fi urmărit o pradă, pe care din propria-i neîndemânare o scăpase în ultima clipă.

Adunarea Naţională şi ziarele i-ar fi salutat isprava ca pe o nouă victorie a Cavalerului Rătăcitor din Starea a Treia. Însă numai el ştia cât de amarnic şi dureros era acest eşec.

Domnul d'Ormesson se repezi la prietenul său.

— Eşti rănit! strigă el, prosteşte.

— N-am nimic, zise La Tour d'Azyr. O simplă zgârietură.

Dar buzele îi erau crispate, iar mâneca sfâşiată a cămăşii sale fine se umpluse de sânge.

D'Ormesson, om practic, scoase o batistă de olandă, pe care o rupse repede, în fâşii, improvizând un bandaj.

André-Louis continuă să privească scena, fără a se clinti din loc, ca sub imperiul unei vrăji. Rămase aşa până ce Le Chapelier îl atinse uşor pe braţ. Abia atunci tresări, oftă şi se întoarse că se îmbrace. Imediat după aceea părăsi locul întâlnirii, fără a-şi privi adversarul şi fără a-i adresa vreun cuvânt.

În timp ce mergea cu paşi rari, împreună cu Le Chapelier, spre intrarea în Bois, unde îl aştepta trăsura, fură depăşiţi de caleaşca unde se afla La Tour d'Azyr şi secundul său şi care îl dusese până la punctul de întâlnire. Braţul rănit al marchizului atârna de gât, într-o eşarfă improvizată din cingătoarea însoţitorului său. Haina albastră fusese încheiată pe deasupra, astfel încât mâneca dreaptă atârna goală. În afara palorii accentuate, marchizul era la fel de stăpân pe sine ca de obicei.

Cum el fusese primul care pornise înapoi spre oraş, cele două doamne îl zăriseră, în aparenţă teafăr şi nevătămat. În teama şi graba lor de-a împiedica duelul, nu-i de mirare că-şi închipuiseră că li s-au adeverit cele mai grave presimţiri.

Doamna de Plougastel încercă să strige, dar vocea n-o asculta. Încercă să deschidă portiera trăsurii, dar degetele nu reuşeau să nimerească şi să apese mânerul. Între timp, cealaltă caleaşcă trecuse. Ochii frumoşi ai lui La Tour d'Azyr se opriră o clipă asupra ei, prinzându-i privirea neliniştită. Apoi, doamna de Plougastel mai zări ceva. Când domnul d'Ormesson se înclină şi el s-o salute pe contesă, aceasta putu vedea mâneca dreaptă, goală, a hainei lui La Tour d'Azyr. În acelaşi timp, haina, răsfrântă puţin la gât, unde era prinsă printr-un singur nasture, dezvălui braţul atârnat în eşarfa şi cămaşa udă de sânge.

Nici acum contesa nu se grăbi să tragă o concluzie, temându-se că marchizul, deşi rănit, i-ar fi putut aplica adversarului său o lovitură mortală.

În cele din urmă, îi reveni graiul şi-n aceeaşi clipă îi făcu semn vizitiului să oprească.

Domnul d'Ormesson coborî şi o întâmpină pe doamna de Plougastel în spaţiul îngust dintre cele două trăsuri.

— Unde-i domnul Moreau? răsună întrebarea năucitoare.

— Bănuiesc că-n urma noastră... răspunse el, revenindu-şi din surpriză.

— N-a păţit nimic?

— Din nefericire, noi suntem cei care... începu d'Ormesson, când din interiorul trăsurii se auzi vocea tăioasă a lui La Tour d'Azyr.

— Acest interes pe care-l arătaţi faţă de domnul Moreau, contesă...

Se opri, simţind o vagă provocare în atitudinea cu care îl înfruntă doamna de Plougastel. Dar fraza nici n-avea nevoie de completări.

Toţi trei tăcură stânjeniţi. Apoi contesa privi la domnul d'Ormesson şi-şi schimbă atitudinea, oferindu-i ceea pe părea a fi o explicaţie a grijii pentru domnul Moreau.

— Domnişoara de Kercadiou e în trăsura mea. Biata copilă a leşinat.

Şi-ar mai fi spus ea multe, de n-ar fi fost de faţă domnul d'Ormesson.

Sub impulsul grijii faţă de domnişoara de Kercadiou, La Tour d'Azyr se ridică, aproape uitând de rana de la braţ.

— Nu prea sunt în stare să acord ajutor, doamnă! zise el, surâzând în semn de scuze. Dar...

Cu ajutorul lui d'Ormesson şi fără a ţine seamă de protestele lui, marchizul sări din trăsură, care trase puţin mai departe, pentru a lăsa aleea liberă unei alte trăsuri venind dinspre Bois.

Aşa se întâmplă că după câteva momente, când cabrioleta ajunse din urmă şi depăşi celelalte două trăsuri, André-Louis fu martorul unei scene de-a dreptul înduioşătoare. Ridicându-se în picioare, o zări pe Aline, pe jumătate leşinată, aşezată pe treapta caleştii şi sprijinită de doamna de Plougastel. Alături, domnul de La Tour d'Azyr, cât se poate de îngrijorat şi uitând de propria-i rană, se aplecase deasupra fetei. Lângă ei, mai erau domnul d'Ormesson şi lacheul contesei.

Contesa ridică ochii şi-l văzu trecând pe lângă ei. Se lumină imediat la faţă şi André-Louis avu impresia că-l va saluta sau îl va striga pe nume. Atunci, pentru a evita o situaţie penibilă, datorată prezenţei fostului adversar, tânărul i-o luă înainte, înclinându-se cu răceală — pentru că rămăsese, într-adevăr, împietrit în faţa scenei pe care-o avea sub ochi — apoi îşi reluă locul, străduindu-se să privească drept înainte.

Ce altă confirmare îi mai trebuia, ca să se convingă că Aline venise în acea dimineaţă să-l roage să renunţe, de dragul lui La Tour d'Azyr? Ceea ce văzuse era priveliştea unei tinere doamne, leşinată la vederea braţului însângerat al unui prieten drag, în timp ce prietenul tot încerca s-o liniştească, spunându-i că rana era uşoară. Mult mai târziu, avea să-şi facă reproşuri pentru o asemenea idee stupidă. Aproape că se va condamna cu prea mare asprime. Dar cum să fi interpretat altfel această scenă, cu ideile preconcepute pe care le avea?

Acum deţinea dovada unui fapt pe care doar îl bănuise. Aline nu-i vorbise deschis despre sentimentele ei faţă de La Tour d'Azyr. André-Louis presupunea că-i în firea femeilor să păstreze secretul asupra unor astfel de chestiuni şi deci n-o putea învinui. N-o putea învinui nici pentru că se lăsase cucerită de farmecul unic al marchizului, întrucât chiar detestându-l pe acesta, nu putea să nu-i recunoască însuşirile atrăgătoare. Iar faptul că fata îl plăcea era cât se poate de limpede, dată fiind reacţia pe care o avusese la vederea braţului rănit.

— Dumnezeule! zise el cu voce tare. Ce-ar mai fi suferit dacă l-aş fi ucis, aşa cum am avut de gând!

Dacă ar fi fost măcar sinceră, i-ar fi smuls consimţământul după care venise. Dacă cel puţin i-ar fi vorbit despre ceea ce acum vedea cu ochii lui — şi anume că-l iubea pe marchiz — în loc să-l lase să creadă că-i mânată de ambiţii deşarte, tânărul ar fi cedat din prima clipă.

André-Louis oftă şi murmură o rugăciune de iertare către sufletul lui Vilmorin.

— Poate-i mai bine că nu l-am nimerit, zise el.

— Ce vrei să spui? nu înţelese Le Chapelier.

— Vreau să spun că-n ceea ce priveşte afacerea asta, trebuie să renunţ la orice nădejde de-a o lua de la-nceput.

Capitolul 12

ARGUMENTUL DECISIV

Cât timp rămase în sesiune Adunarea Naţională, pentru a-şi duce la bun sfârşit misiunea de elaborare a unei constituţii în Franţa, domnul de La Tour d'Azyr nu mai fu văzut în sala de şedinţe — şi nici măcar la Paris. Chiar dacă trupul lui suferise numai o rană uşoară, nemăsurata lui mândrie primise, în schimb, o lovitură mortală.

Se zvonea c-ar fi emigrat. Dar acest lucru era adevărat numai pe jumătate. În realitate, se alăturase grupului de nobili care făceau legătura între Tuileries şi sediul emigranţilor, din Coblenz. În scurt timp, devenise membrul serviciului secret regal, care până la urmă avea să mineze monarhia.

Cât despre André-Louis, acesta nu mai călcă pragul casei naşului, convins fiind că domnul de Kercadiou îşi va respecta hotărârea despre care îi scrisese şi anume de a refuza să-l mai vadă în caz că duelul va avea loc.

Tânărul se consacră, deci, îndatoririlor din cadrul Adunării, cu atâta râvnă şi eficienţă, încât atunci când Constituanta îşi îndeplini misiunea şi

fu dizolvată, în luna septembrie a anului următor, primi solicitarea de a deveni membru al Adunării legislative, aleasă imediat după aceea.

La fel ca mulţi alţii, şi el considera că Revoluţia fusese realizată, că Franţei nu-i mai rămânea decât să pună în aplicare Constituţia, şi totul avea să fie bine. Poate că aşa ar fi stat lucrurile, dacă şi Curtea s-ar fi resemnat să accepte schimbările petrecute. Ca rezultat al intrigilor de la Curte, jumătate din Europa se înarma, ca să năvălească asupra Franţei, în sprijinul regelui, aflat în altercaţie cu poporul francez. Acesta era necazul din care aveau să se tragă şi nenorocirile care au urmat.

Cât despre tulburările contrarevoluţionare, instigate de cler, acestea se manifestau cel mai acut în Bretania. Dată fiind influenţa pe care se presupunea că o avea în provincia sa natală, lui André-Louis i s-a propus de către Comisia celor Doisprezece — în primele zile ale guvernării girondine — să meargă la faţa locului şi să încerce să restabilească liniştea. Era de dorit ca tânărul să facă apel la mijloace paşnice, deşi beneficia de puteri absolute — ceea ce reiese clar din ordinul ca toţi să-i acorde ajutorul; cei ce-l împiedicau să-şi exercite atribuţiile, o făceau pe propriul lor risc.

André-Louis acceptă misiunea, astfel că deveni unul dintre cei cinci plenipotenţiari trimişi în Bretania în primăvara lui 1792. Lipsi astfel din Paris timp de patru luni, şi poate că absenţa lui ar fi fost şi mai îndelungată, de n-ar fi fost rechemat la începutul lui august. În acele momente, mai importantă decât tulburările din Bretania era iminenţa unor tulburări la Paris, unde cerul politic era mai

înnegurat chiar decât în 1789. Parisul își dădea seama că se apropia ceasul luptei finale dintre egalitate și privilegiu. Așadar, la întoarcere, André-Louis pătrunse într-un oraș stăpânit de o stare de spirit incendiară; aici avea să atingă și apogeul carierei sale...

Și domnișoara de Kercadiou se afla în capitală în zilele acestui început de august, în vizită la verișoara și prietena apropiată a unchiului, doamna de Plougastel. Deși nimic nu era mai limpede decât neliniștea și fierberea, anunțând dezlănțuirea ce-avea să urmeze, totuși, aerul de veselie și nepăsare de la Curte, unde amândouă femeile mergeau aproape zilnic, le dădea un sentiment de siguranță. Domnul de Plougastel venise în țară, apoi se întorsese la Coblenz cu acea misiune secretă, care acum îl ținea aproape în permanență departe de soție. Când se întâlniseră, o asigurase că se luaseră toate măsurile și că o insurecție era cât se poate de bine venită, fiindcă ar fi avut un singur rezultat: zdrobirea Revoluției în curtea palatului Tuileries. De asta rămăsese regele la Paris. De nu s-ar fi bizuit pe ajutorul emigranților, și-ar fi luat elveții și suita, și-ar fi părăsit capitala. La nevoie, aceștia i-ar fi deschis drum cu forța. Dar, oricum, nu va fi nevoie de așa ceva.

Și totuși, în acele zile de început de august, efectul cuvintelor încurajatoare ale domnului de Plougastel se risipi treptat, dat fiind cursul pe care-l luau evenimentele, sub ochii soției sale. În cele din urmă, în dimineața zilei de nouă august, la palatul Plougastel sosi un mesager din Meudon, cu o scrisoare din partea domnului de Kercadiou, care își îndemna nepoata să revină de îndată în casa

unchiului, sfătuind-o să-şi ia cu sine şi gazda de până atunci.

Prin firea sa, domnul de Kercadiou îşi făcea prieteni în toate straturile sociale. Prin descendenţă, se situa pe picior de egalitate cu nobilimea; felul său de-a fi între burghez şi ţăran, precum şi bunăvoinţa care-l caracteriza, îl făcuseră să se aibă bine şi cu cei care-i erau inferiori prin naştere. La Meudon era cunoscut şi respectat de toţi oamenii simpli, astfel încât serviabilul primar Rougane îl informă pe 9 august de cele ce se pregăteau pentru a doua zi. Cunoscând faptul că domnişoara se afla la Paris, primarul îl sfătui c-ar fi mai bine s-o scoată dintr-o zonă care în următoarele douăzeci şi patru de ore putea deveni riscantă pentru persoanele de vază — îndeosebi pentru cei bănuiţi de-a întreţine legături cu Curtea.

Nu exista nici un dubiu în privinţa relaţiilor doamnei de Plougastel cu Curtea. Nu exista nici o îndoială — ba chiar aveau să iasă la iveală dovezi în acest sens — că acele societăţi secrete, vigilente şi atotprezente, care supravegheau leagănul nou-născutei Revoluţii, erau perfect informate asupra frecventelor călătorii efectuate de domnul de Plougastel la Coblenz şi nu-şi făceau nici un fel de iluzii în privinţa scopului lor. Prin urmare, dacă partizanii Curţii ar fi fost înfrânţi în încleştarea care se pregătea, situaţia doamnei de Plougastel la Paris ar fi fost cât se poate de riscantă, atât pentru ea, cât şi pentru orice persoană nobilă, aflată în palat.

Afecţiunea pe care le-o purta domnul de Kercadiou celor două femei îi spori temerile stârnite de avertismentul lui Rougane. Iată de ce

trimise în grabă misiva, implorându-şi nepoata şi verişoara să pornească neîntârziat spre Meudon.

Primarul cel cumsecade mai făcu un gest de omenie, încredinţând scrisoarea propriului său fiu, un flăcău isteţ, de nouăsprezece ani. Către seara acelei frumoase zile de august, tânărul Rougane se înfăţişă la palatul Plougastel.

Fu primit cu mare amabilitate de către stăpâna casei. Salonul strălucitor şi alura impozantă a înaltei doamne impresionară sufletul curat şi simplu al flăcăului.

Doamna de Plougastel se hotărî pe loc. Mesajul domnului de Kercadiou nu făcea decât să-i confirme propriile temeri şi presimţiri, aşa că se decise să plece fără întârziere.

— Prea bine, doamnă, zise tânărul. Atunci permiteţi-mi să vă spun bun-rămas.

Dar doamna nu-l lăsă să plece. Îl trimise la bucătărie, să îmbuce ceva şi să se răcorească, în timp ce ea şi domnişoara se pregătiră de plecare. Avură grijă să-i rezerve şi tânărului un loc în trăsură, până la Meudon. Nici nu vru s-audă ca el să se întoarcă pe jos, precum venise.

Deşi, date fiind împrejurările, băiatul nu-şi făcuse decât datoria, bunăvoinţa de care dădu dovadă doamna de Plougastel în aceste momente tulburi avea să fie curând răsplătită. De nu s-ar fi purtat aşa cum o făcuse, ar fi trecut prin clipe şi mai grele decât îi era sortit să înfrunte.

Mai era poate o jumătate de oră până la apusul soarelui când porniră în caleaşca doamnei de Plougastel, cu intenţia de-a părăsi Parisul prin poarta Saint-Martin. Luaseră cu ei doar un singur

valet. Rougane, căruia dintr-o extraordinară condescendenţă i se dăduse un loc în interiorul caleştii, era pe cale să se îndrăgostească de domnişoara de Kercadiou, pe care o considera cea mai încântătoare făptură din câte întâlnise vreodată şi care i se adresa simplu şi neafectat, de la egal la egal. Acest amănunt i se sui puţin la cap, zdruncinându-i unele principii republicane, pe care-şi închipuise că le accepta pe deplin.

La barieră, caleaşca fu oprită de un grup de soldaţi ai Gărzii Naţionale, postaţi în faţa porţilor de fier.

Sergentul veni până în dreptul portierei. Contesa scoase capul pe fereastră.

— Bariera e-nchisă, doamnă! zise el scurt.

— Închisă! repetă ea, nevenindu-i să creadă. Asta... înseamnă că nu se poate trece?

— Numai dacă aveţi un permis de liberă trecere, doamnă.

Sergentul se sprijini nonşalant de suliţa pe care o ţinea în mână.

— Avem ordin să nu intre şi să nu iasă nimeni din oraş fără permis.

— Ordinul cui?

— Ordinul Comunei din Paris.

— Dar trebuie să ajung în provincie astă-seară, zise contesa, cu glas aproape supărat. Sunt aşteptată.

— În acest caz, faceţi rost de permis.

— Unde pot să-l obţin?

— La Hotel de Ville[1] sau la biroul de care aparţineţi cu locuinţa.

---

[1] Hotel de Ville – Primăria oraşului (n. tr.).

— Atunci să mergem la birou. Fiţi amabil şi spuneţi-i vizitiului să mă ducă la secţia Bondy. Sergentul salută şi se dădu înapoi,

— Secţia Bondy. Rue des Morts! îi ordonă el vizitiului.

Doamna de Plougastel se lăsă să cadă pe pernele trăsurii pradă unei stări de agitaţie tot atât de mari ca şi domnişoara Aline. Rougane încercă să le liniştească şi să le asigure că totul va fi bine. La secţie se va rezolva totul. Cu siguranţă că li se va elibera un permis. Ce motive ar avea ca să refuze? La urma urmei, era o simplă formalitate.

Asigurările lui le ridică moralul, pregătindu-le numai bine pentru o nouă deziluzie, în clipa când preşedintele refuză scurt să dea curs cererii contesei.

— Numele dumneavoastră, doamnă? întrebă el cu asprime.

Făcând parte din categoria dură a ultra-republicanilor, nici măcar nu se ridicase, ca semn de respect faţă de cele două doamne, având ferma convingere că se afla acolo ca să-şi îndeplinească îndatoririle de serviciu, nu să predea lecţii de dans.

— Plougastel, repetă el, fără a se sinchisi de titlu, de parcă ar fi fost vorba de-un măcelar sau de-un brutar.

Scoase dintr-un raft din dreapta un registru voluminos, pe care îl deschise, dând foile una câte una. Era un registru de evidenţă a cartierului respectiv. Găsi îndată ceea ce căuta.

— Contele de Plougastel, palatul Plougastel, Rue du Paradis, nu-i aşa?

— Exact domnule — răspunse contesa cu toată politeţea de care putea fi în stare, faţă de atâta obrăznicie şi grosolănie.

Se lăsă o tăcere adâncă, timp în care el studia unele notiţe făcute cu creionul în dreptul numelui. În ultima vreme, secţiile lucraseră mult mai sistematic decât şi-ar fi închipuit cineva.

— Soţul dumneavoastră vă însoţeşte, doamnă? întrebă el scurt, fără să-şi ia ochii din registru.

— Contele nu-i cu mine, răspunse ea, apăsând pe cuvântul „conte".

— Nu-i cu dumneavoastră?

Preşedintele îşi ridică privirea, în care se citea un amestec de neîncredere şi bătaie de joc.

— Dar unde-i acum?

— Nu-i la Paris, domnule.

— Aha! Credeţi cumva că se află la Coblenz?

Contesa simţi că-i îngheaţă sângele în vine. Întrebarea-i păru de rău augur. În ce scop se informează secţiile atât de amănunţit cu privire la plecările şi sosirile locuitorilor cartierului? Oare ce se pregătea? Avu senzaţia că a căzut într-o cursă, că se zbate într-o plasă, aruncată pe neaşteptate asupra ei.

— Nu ştiu, domnule, răspunse ea cu şovăială în glas.

— Firește că nu ştiţi, ricană el. N-are importanţă! Şi vreţi şi dumneavoastră să părăsiţi Parisul? Unde vreţi să mergeţi?

— La Meudon.

— Cu ce treburi?

Contesa simţi că-i năvăleşte sângele în obraz. Impertinenţa preşedintelui era intolerabilă pentru o femeie care toată viaţa se bucurase de cei mai

adânc respect, atât din partea inferiorilor, cât şi a egalilor ei. Cu toate acestea, înţelegând că înfruntă forţe cu totul necunoscute, se stăpâni, îşi înăbuşi revolta şi răspunse limpede.

— Doresc s-o conduc pe domnişoara de Kercadiou la unchiul ei, care locuieşte acolo.

— Asta-i tot? Atunci de ce nu plecaţi în altă zi, doamnă? Nu-i ceva urgent.

— Cu permisiunea dumneavoastră, domnule, pentru noi e cât se poate de urgent.

— Regret, dar nu m-aţi convins. Bariera rămâne închisă pentru toţi cei ce nu pot oferi motive valabile sau urgente pentru ieşirea din Paris. Aşa că veţi aştepta până se ridică interdicţia. Bună seara!

— Dar, domnule...

— Bună seara, doamnă! repetă el, cu subînţeles mai dispreţuitor şi mai despotic decât formula regală: „Puteţi să vă retrageţi".

Doamna de Plougastel ieşi împreună cu Aline. Amândouă tremurau de furia pe care şi-o reţinuseră până atunci din motive de prudenţă. Urcară din nou în caleaşcă, dând poruncă să fie duse acasă.

Când auzi cele întâmplate, mirarea lui Rougane se preschimbă în consternare.

— De ce nu încercaţi şi la Primărie, doamnă? sugeră el.

— După ce-am păţit? Ar fi inutil... Trebuie să ne resemnăm să rămânem la Paris, până ce se vor ridica barierele.

— Poate că până atunci nici n-o să ne mai pese dacă s-au deschis sau nu... spuse Aline.

— Aline! exclamă îngrozită doamna de Plougastel.

— Domnişoară! izbucni şi Rougane, pe acelaşi ton.

Cum înţelesese că persoanele astfel reţinute se află probabil într-o primejdie fără nume, dar cu atât mai înspăimântătoare, tânărul începu să-şi frământe creierii în fel şi chip. Când fură aproape de palatul Plougastel, Rougane le anunţă pe cele două femei că găsise soluţia.

— Am putea folosi un permis dinafară! le zise el. Ascultaţi-mă şi aveţi încredere în mine. Plec imediat înapoi, în Meudon. Tata îmi va da două permise: unul pentru mine şi unul pentru trei persoane, pe distanţa Meudon-Paris şi retur. Voi intra cu al meu, pe care apoi îl voi distruge şi vom pleca de aici împreună, pe baza celuilalt permis, care va atesta că am venit de la Meudon în cursul aceleiaşi zile. E cât se poate de simplu! Dacă plec imediat, voi fi înapoi la noapte.

— Dar cum vrei să pleci? îl întrebă Aline.

— Eu? Pff! N-aveţi nici o grijă! Tata e primarul din Meudon. Îl cunosc o mulţime de oameni. Am să merg la Primărie şi-am să le spun... adevărul — că nu pot părăsi Parisul din cauza închiderii barierelor, iar tata mă aşteaptă acasă în astă-seară. Îmi vor da drumul cu siguranţă! Simplu ca bună ziua!

Încrederea lui le dădu din nou speranţe. Totul părea uşor, aşa cum spusese şi Rougane.

— Atunci, adu un permis pentru patru persoane, dragul meu — îl rugă contesa. Mai e şi Jacques, arătă ea spre valetul care tocmai le ajutase să coboare.

Rougane plecă, sigur că se va întoarce repede, şi le lăsă să aştepte, la fel de încrezătoare. Dar orele

trecură, se lăsă noaptea, veni ora de culcare şi tânărul încă nu dăduse nici un semn de viaţă.

Aşteptară până la miezul nopţii, fiecare afişând o expresie calmă şi liniştită, de dragul celeilalte, dar simţindu-se treptat invadate de presimţiri funeste. Totuşi, îşi petrecură timpul jucând table în salon, ca şi cum nimic nu le-ar fi tulburat tihna serii.

În cele din urmă, ceasul bătu miezul nopţii. Contesa se ridică, oftând.

— Probabil că va veni mâine, zise ea, fără să creadă un cuvânt din ce spusese.

— Cu siguranţă, o aprobă Aline. Trebuie să-i fi fost imposibil să se întoarcă astă-seară. Şi-apoi, va fi mai bine să călătorim în timpul zilei. Un drum ca acesta, noaptea, ar fi mult prea obositor, doamnă.

Afectând astfel stăpânirea de sine, cele două femei îşi spuseră noapte bună.

A doua zi, în zori, fură trezite de un dangăt de clopote: în secţii se dădea alarma. Urechile lor îngrozite prinseră răpăit de tobe, ba chiar sunete ce vesteau mulţimea ieşind în stradă. Tot Parisul se ridicase la luptă. Ceva mai târziu se auziră departe pocnete de armă şi bubuitul adânc al unui tun. Începuse lupta între comunarzi şi oamenii Curţii. Poporul înarmat atacase palatul Tuileries. Circulau zvonuri care mai de care mai îngrozitoare, unele aduse chiar de servitorii palatului Plougastel, că se dădea o luptă înverşunată pentru ocuparea palatului Tuileries, luptă care avea să se sfârşească prin masacrul inutil al tuturor celor pe care monarhul înspăimântat îi abandonase acolo, pentru a se pune pe sine şi familia sub protecţia Adunării. Fără să ştie nici o clipă ce vrea, ba chiar plecând urechea la cele

mai proaste sfaturi, regele se pregătise să reziste până în clipa când se ivise necesitatea reală de a rezista, iar atunci dăduse ordin de capitulare, lăsându-i astfel pe cei care-l susţinuseră până la capăt la cheremul unei mulţimi dezlănţuite.

În timp ce la Tuileries se petreceau aceste evenimente, la reşedinţa contelui de Plougastel cele două femei încă aşteptau întoarcerea lui Rougane, deşi îşi puneau din ce în ce mai puţine speranţe în inimosul tânăr. Rougane nu se întoarse. Tatălui, afacerea nu i se păruse tot atât de simplă precum o anticipase fiul. Primarul Rougane se temea pe drept cuvânt să recurgă la un asemenea subterfugiu.

Împreună cu fiul său, primarul se duse la domnul de Kercadiou, ca să-l informeze asupra celor întâmplate. Îi vorbi deschis şi despre soluţia la care se gândise fiul său, dar mărturisi că nu îndrăznea să întreprindă o asemenea acţiune.

Domnul de Kercadiou încercă să-l convingă cu toate argumentele posibile, oferindu-i chiar şi bani. Dar Rougane rămase neînduplecat.

— Domnule, spuse el, dacă s-ar descoperi că am făcut aşa ceva — ceea ce fără îndoială că nu ar întârzia să se întâmple — aş fi trimis la spânzurătoare. În plus, deşi sunt gata să fac tot ce-mi stă-n putinţă ca să vă fiu de folos, un asemenea gest ar însemna o trădare din partea mea — şi asta nu pot accepta cu nici un chip. Vă implor să nu mai insistaţi.

— Dar dumneata ce crezi că se-ntâmplă? îl întrebă înnebunit seniorul.

— E vreme de război, răspunse Rougane, care — după cum se ştie — era bine informat. A izbucnit războiul între Curte şi popor. Regret din

suflet că v-am prevenit atât de târziu. De fapt, însă, nu cred că-i cazul să vă neliniştiţi. Nimeni nu se va război cu femeile.

Rămas singur, domnul de Kercadiou se agăţă cu disperare de această minimă şansă. Nu-şi putea însă scoate din minte combinaţiile în care era implicat contele de Plougastel. Dar dacă şi revoluţionarii erau tot atât de bine informaţi — cum probabil se şi întâmpla? Istoria mai cunoştea cazuri de soţii ale unor criminali politici, care suferiseră pentru păcatele soţilor lor. Într-o revoltă populară. totul era posibil, iar Aline se vedea tot atât de expusă riscului ca şi doamna de Plougastel.

În seara aceea, rămase până târziu în biblioteca fratelui, fumându-şi abătut pipa, ca să mai uite de necaz. Tocmai când se lăsase dus pe gânduri, cu pipa stinsă în mână, cineva ciocăni puternic la uşă.

Bătrânul seneşal de la Gavrillac merse să deschidă. În prag se afla un tânăr subţire, cu haină măslinie, ale cărei poale îi ajungeau mai jos de genunchi. Purta cizme, pantaloni din piele de căprioară, o spadă scurtă şi o eşarfă tricoloră, legată în jurul taliei. Pălăria cu cocardă tricoloră îi dădea un aer oficial, aproape sinistru în ochii acestui vechi adept al feudalismului, care împărtăşea trup şi suflet neliniştea stăpânului său.

— Ce doreşte domnul? întrebă bătrânul, pe un ton în care se amestecau respectul şi neîncrederea.

Dar o voce limpede îl ţintui pe loc.

— Cum, Benoît? Chiar aşa? M-ai uitat de tot?

Bătrânul ridică felinarul cu o mână tremurândă, şi o rază de lumină se opri pe chipul tras, cu gură fermă.

— Domnul André! exclamă el. Domnul André!

Privi apoi, şovăind, la eşarfă şi la cocardă, neştiind ce să facă.

André-Louis trecu pe lângă el, intrând în holul larg, cu podea de marmură în carouri albe şi negre.

— Dacă naşul nu s-a culcat încă, du-mă te rog la el. Dacă s-a culcat, trezeşte-l!

— Desigur, domnule André!... Şi... sunt sigur că va fi încântat să vă revadă. Nu s-a culcat încă... Poftiţi, domnule André... poftiţi, vă rog!

André-Louis, întors din Bretania, ajunsese la Meudon cu o jumătate de ceas în urmă şi se abătuse pe la casa primarului, în căutare de veşti, care să-i infirme sau să-i confirme zvonurile cumplite pe care le întâlnise tot mai des, pe măsură ce se apropia de capitală. Rougane îl informă că insurecţia era iminentă, că deja fuseseră închise barierele şi nimeni nu avea voie să intre sau să iasă din oraş decât cu permis de liberă trecere.

André-Louis îşi lăsase capul în piept, copleşit de gânduri negre. De la un timp, presimţise pericolul unei a doua revoluţii, care să distrugă tot ce se realizase până atunci şi să dea frâiele puterii pe seama unui grup de nemernici, care aveau să dezlănţuie anarhia. Iar acum, exact lucrul de care se temuse mai mult era pe punctul să izbucnească. Va merge la Paris, în aceeaşi seară, să vadă cu ochii lui ce se întâmplă.

În clipa când dăduse să iasă pe uşă, întorsese capul spre Rougane, ca să-l întrebe dacă domnul de Kercadiou era tot la Meudon.

— Îl cunoaşteţi, domnule?

— E naşul meu!

— Naşul dumneavoastră! Şi dumneavoastră sunteţi reprezentant! Cum, dar atunci sunteţi exact omul de care are acum nevoie!

Şi Rougane îi povestise despre drumul fiului său la Paris în acea după-amiază şi despre tot ce se întâmplase cu acea ocazie.

André-Louis n-avea nevoie să audă mai multe. Pentru moment, nu mai conta că naşul îşi ţinuse făgăduiala, nemaiîngăduindu-i să-i treacă pragul de doi ani. Tânărul îşi lăsase caleaşca la han şi pornise direct spre locuinţa domnului de Kercadiou.

Uluit să-l vadă aici, la o asemenea oră, pe cel care-i umpluse inima de supărare şi amărăciune, domnul de Kercadiou îl întâmpină aproape la fel de rece ca data trecută.

— Ce doreşti, domnule?

— Să te ajut, naşule, dacă asta stă-n puterea mea! veni răspunsul dezarmant.

Dar domnul de Kercadiou nu se lăsă înduplecat.

— Te-ai ţinut departe atâta timp, încât speram să nu mă mai tulburi cu prezenţa.

— Nu aş fi îndrăznit să-ţi nesocotesc dorinţa, dacă nu aş fi nutrit speranţa că-ţi pot fi de folos. Primarul Rougane...

— Ce tot spui acolo? Cum să-mi nesocoteşti dorinţa?

— Mi-ai interzis să-ţi mai trec pragul, naşule. Domnul de Kercadiou îl privi ţintă, nemaiînţelegând nimic.

— Şi de asta n-ai mai venit să mă vezi de-atâta timp?

— Bineînţeles. Cum altfel?

Domnul de Kercadiou nu-şi luă ochii de la el, apoi înjură în gând. Îl înnebunea gândul să aibă de-a face cu un om care insista să-i respecte spusele *ad literam*. Sperase că André-Louis va veni, plin de căinţă, să-şi recunoască vina şi să-l roage în genunchi de iertare.

— Dar cum să-mi îngădui să sper că nu erai convins de ce spuneai, naşule? Doar ai vorbit cât se poate de hotărât. La ce mi-ar fi folosit să am remuşcări, dacă nu-mi propuneam şi să mă-ndrept? Iar eu nici nu mă gândeam la aşa ceva. De altfel, ai putea să-mi fii recunoscător.

— Recunoscător?

— Sunt reprezentant şi dispun de o anumită putere. Chiar acum mă întorc la Paris. Te pot ajuta eu acolo unde n-a fost în stare Rougane? Dacă măcar jumătate din ce-am auzit e-adevărat, atunci chestiunea e extrem de urgentă. Aline trebuie imediat dusă într-un loc sigur.

Domnul de Kercadiou se predă necondiţionat. Veni spre el şi-i strânse mâna.

— Băiete — zise el, vizibil mişcat — nu pot să nu recunosc că ai o mare noblеţe de caracter. Dacă am fost vreodată aspru cu tine, era numai pentru că încercam să lupt cu tendinţele rele pe care le manifestai. Am dorit să te ţii departe de lumea funestă a politicii, care a adus ţara asta nefericită într-un asemenea impas. Duşmanul la graniţă, războiul civil gata să izbucnească în interior. Asta-i opera voastră, a revoluţionarilor.

André-Louis nu-l contrazise.

— Şi Aline? întrebă el, apoi îşi răspunse singur: e la Paris şi trebuie imediat scoasă din oraş, înainte ca totul să se preschimbe în ruine, aşa cum s-ar putea întâmpla în clipa când se vor dezlănţui patimile care-au mocnit atâta timp. Planul tânărului Rougane e bun. Cel puţin mie nu-mi vine în minte unul mai potrivit.

— Dar tatăl lui nici nu vrea s-audă!

— Vrei să spui că nu vrea să-şi asume răspunderea. A fost însă de acord s-o facă pe răspunderea mea. I-am lăsat o notă semnată de mine, prin care îi ceream un permis de liberă trecere dus-întors pentru domnişoara de Kercadiou. Împuternicirea de care dispun oferă suficientă justificare ca el să se supună ordinului meu. I-am lăsat nota, în ideea de-a o folosi numai în caz de extremă necesitate, pentru propria-i siguranţă. În schimbul ei, mi-a eliberat acest permis.

— L-ai şi obţinut deja?!

Domnul de Kercadiou luă în mână hârtia pe care i-o întinse André-Louis. Simţea că-i tremură degetele. Apropie documentul de sfeşnicul de pe poliţa şemineului şi-şi încordă privirea mioapă, ca să poată citi.

— Dacă-l trimiţi mâine dimineaţă la Paris pe tânărul Rougane cu hârtia asta, până la amiază Aline va fi cu dumneata. Sigur că nu se poate face nimic în cursul nopţii, decât cu riscul de-a trezi bănuieli. Ora e destul de târzie. Şi-acum, naşule, ştii exact de ce nu ţi-am respectat hotărârea şi am venit în casa dumitale. Dacă-ţi mai pot fi de folos şi altfel, nu trebuie decât să-mi spui.

— Mai e ceva, André. Nu ţi-a spus Rougane că mai era vorba şi de alţii...

— Mi-a pomenit de doamna de Plougastel şi de valetul ei.

— Atunci de ce...?

Domnul de Kercadiou se opri, lăsându-şi întrebarea neterminată. André-Louis clătină din cap cu un aer grav.

— E imposibil, spuse el.

Domnul de Kercadiou rămase cu gura căscată de uimire.

— Imposibil? repeta el. Dar de ce?

— Naşule, eu fac pentru Aline ceea ce fac, fără să mă mustre conştiinţa. De altfel, pentru Aline mi-aş călca şi pe conştiinţă... Cu doamna de Plougastel, lucrurile se schimbă. Nici Aline, nici altcineva din familia ei n-au fost amestecaţi în activităţi contrarevoluţionare — adevăratul motiv al nenorocirii care ne ameninţă în aceste clipe. Pe Aline o pot ajuta să părăsească Parisul, fără a avea nimic să-mi reproşez, convins fiind că nu fac nici un act care s-ar putea constitui în acuzaţie la adresa mea, aşa încât s-ajung în faţa unei comisii de anchetă. Dar doamna de Plougastel e soţia contelui de Plougastel, pe care-l ştie toată lumea ca agent de legătură între Curte şi emigraţi.

— Dar nu-i ea de vină! strigă consternat domnul de Kercadiou.

— Sigur că nu. Dar poate fi chemată în orice clipă să depună mărturie că n-are nimic de-a face cu aceste intrigi. Se ştie că azi era la Paris. Dacă mâine va fi căutată şi se va descoperi că a plecat, fără îndoială că va avea loc o anchetă, din care ar

rezulta că m-am făcut vinovat de abuz de putere, în scopuri personale. Naşule, sper că înţelegi că-i un risc prea mare ca să mi-l asum pentru o străină.

— O străină? îl întrebă seniorul, plin de reproş.

— Pentru mine, e o străină! răspunse André-Louis.

— Dar nu şi pentru mine, André. E vara mea şi prietena mea bună şi devotată. Dumnezeule, tot ce spui tu nu face decât să scoată în evidenţă necesitatea urgentă de-a o scoate din oraş. Trebuie salvată, André, salvată cu orice preţ! Situaţia ei e cu mult mai disperată decât a Alinei!

Se uita la finul său cu ochi rugători, într-o atitudine complet diferită de severitatea cu care îl primise. Se albise la faţă, îi tremurau mâinile şi pe frunte îi apăruseră broboane de sudoare.

— Naşule, aş face orice mi s-ar părea înţelept să fac. Dar asta nu pot! Salvarea ei ar însemna distrugerea pentru Aline, pentru dumneata şi pentru mine.

— Trebuie să ne asumăm acest risc!

— Naşule, ai desigur dreptul să vorbeşti în numele dumitale.

— Şi în numele tău, André, crede-mă! Se apropie de băiat.

— André, te implor, pe răspunderea mea, încearcă s-o salvezi şi pe doamna de Plougastel!

André îl privi nedumerit.

— Asta le-ntrece pe toate, zise el. Îmi amintesc cu recunoştinţă că doamna s-a interesat de mine vreo câteva zile, când eram copil, şi pe urmă la Paris, când a vrut să mă convertească la ceea ce ea socoteşte a fi adevăratul crez politic. Dar nu-mi risc pielea pentru ea! Nu risc nici pielea dumitale, nici pe-a Alinei!

— Ah, dar André...

— E ultimul meu cuvânt, naşule. S-a făcut târziu şi aş vrea să dorm la Paris.

— Nu, nu! Aşteaptă!

Seniorul de Gavrillac scoase un geamăt îndurerat:

— André, trebuie!

În insistenţa lui şi-n rugăminţile disperate era ceva atât de nebunesc, încât André îşi închipui că naşul său trebuia să aibă un motiv mai profund şi mai serios.

— Trebuie? repetă el. De ce trebuie? Ce motiv ai ca să-mi impui asta?

— André, motivele mele sunt zdrobitoare.

— Permite-mi să judec eu valoarea lor! ceru André-Louis pe un ton ce nu admitea replică.

Vorbele tânărului îl umplură de disperare pe domnul de Kercadiou. Începu să se plimbe prin cameră cu paşi mari, cu fruntea încruntată, cu mâinile încleştate la spate.

— Nu mă poţi crede pe cuvânt că există asemenea motive? întrebă el încolţit.

— Într-o situaţie în care îmi risc capul? Cum pot face asta, naşule?

— Dacă-ţi dezvălui despre ce e vorba, îmi calc cuvântul de onoare... jurământul făcut.

Domnul de Kercadiou porni spre celălalt capăt al încăperii, frângându-şi mâinile, într-o stare vrednică de milă. Brusc, se întoarse spre André.

— Dar în această situaţie disperată... Dacă ai cruzimea să insişti, atunci trebuie să-ţi spun. Dumnezeu mi-e martor că n-am de ales. Când va afla, va înţelege şi ea că n-am avut încotro. André, băiete...

Se opri din nou, înfricoşat. Puse o mână pe umărul finului. Uluit, André-Louis văzu că ochii spălăciţi şi miopi ai naşului său erau scăldaţi în lacrimi.

— Doamna de Plougastel e mama ta...

Se lăsă o tăcere adâncă. Tânărul nu înţelese imediat sensul vorbelor rostite de senior. Apoi, când în cele din urmă în mintea lui se făcu lumină, primul impuls fu să urle. Se stăpâni însă şi se purtă ca un stoic. Întotdeauna trebuia să joace un rol. Îi stătea în fire. Chiar şi în aceste momente, rămânea fidel pornirilor sale fireşti. Rămase tăcut, supunându-se acelui bizar instinct teatral, până ce fu sigur că putea vorbi fără a-şi arăta emoţia.

— Înţeleg... repetă el.

Gândul îi rătăcea în trecut. Îi veniră în minte amintiri despre doamna de Plougastel, interesul ieşit din comun — chiar dacă de scurtă durată — pe care i-l arătase, acel curios amestec de afecţiune şi durere din atitudinea faţă de el, care atunci îl intrigase şi pe care îl pricepea, în sfârşit.

— Înţeleg... repetă el, apoi adăugă: de asta trebuia să-mi dau seama de multă vreme...

Domnul de Kercadiou se dădu înapoi, ca fulgerat.

— Doamne, André! aproape că ţipă el. Din ce aluat eşti făcut? Cum poţi primi o asemenea veste cu atâta indiferenţă?

— Dar cum ai fi vrut s-o primesc? Ar trebui să mă surprindă faptul că am o mamă? La urma urmei, o mamă e indispensabilă ca să poţi veni pe lume!

Se trânti pe un jilţ, ca naşul să nu observe cum îi tremurau picioarele. Scoase o batistă din buzunar şi

începu să-şi şteargă fruntea, care i se brobonise de sudoare. Apoi, pe neaşteptate, izbucni în plâns.

La vederea lacrimilor ce se prelingeau pe chipul palid al tânărului, domnul de Kercadiou veni repede lângă el, se aşeză alături şi-l luă drăgăstos pe după umeri.

— Bietul de tine, murmură el. Cum de mi-am putut închipui că n-ai inimă? M-ai derutat cu indiferenţa asta pe care-o afişezi, dar acum înţeleg... Înţeleg...

Domnul de Kercadiou nu era sigur ce anume înţelegea, sau poate şovăia să-i dea un nume.

— Nu-i nimic, naşule. Sunt frânt de oboseală şi... parcă nu-mi simt capul.

Apoi, simţind că nu mai rezistă să joace teatru, renunţă dintr-o dată la orice prefăcătorie.

— De ce... de ce atâta taină? întrebă el. Eu n-ar fi trebuit să aflu niciodată?

— Niciodată, André... ca măsură de siguranţă.

— Dar de ce? Acum, dacă tot ai început, destăinuie-mi tot. Nu te poţi opri aici. Dacă tot mi-ai spus atât de mult, spune-mi tot!

— Motivul tăcerii, băiete, e că te-ai născut la trei ani după căsătoria mamei tale cu domnul de Plougastel, cam la un an şi jumătate după plecarea contelui cu armata şi cu vreo patru luni înainte de întoarcerea sa. Contele n-a bănuit niciodată nimic şi nici nu trebuie să aibă vreo bănuială — din raţiuni de familie. De asta am păstrat tăcere. De asta nu trebuia să se afle nimic. La vremea aceea, mama ta a petrecut câteva luni în satul Moreau, sub un nume de împrumut. Atunci te-ai născut tu.

André-Louis sucea şi răsucea vestea pe toate părţile. Îşi şterse lacrimile. Acum era calm şi stăpân pe sine.

— Când spui că nimeni nu trebuia să afle nimic, vrei de fapt să înţeleg că dumneata, naşule...

— Nu, nici vorbă, ce-ţi trece prin gând? protestă vehement domnul de Kercadiou.

Seniorul sărise în picioare, aproape furios, ca şi cum bănuiala lui André-Louis l-ar fi umplut de groază.

— Eu am fost singurul care a ştiut. Dar nu-i ce crezi tu, André. Doar nu-ţi închipui că te-aş minţi sau ţi-aş ascunde dac-ai fi băiatul meu?

— Îmi ajunge cuvântul dumitale, naşule.

— Nu eşti fiul meu. Eu sunt vărul Theresei şi cel mai bun prieten al ei. Ştia că poate avea încredere în mine, aşa încât a venit să mă roage s-o ajut. Odinioară, cu ani în urmă, poate m-aş fi căsătorit cu ea. Dar ştiu bine că nu-s genul de bărbat de care s-ar putea îndrăgosti o femeie. Totuşi, Therese s-a încrezut în afecţiunea pe care i-o purtam, iar eu n-am dezamăgit-o.

— Atunci cine-i tatăl meu?

— Nu ştiu. Nu mi-a spus-o niciodată. E secretul ei şi n-am încercat să-l aflu. Nu-mi stă în fire să iscodesc pe nimeni, André.

André-Louis se ridică şi rămase în faţa domnului de Kercadiou, fără a scoate o vorbă.

— Mă crezi, André, nu-i aşa?

— Desigur, naşule, şi-mi pare rău că nu-s fiul dumitale.

Domnul de Kercadiou îi apucă mâna cu putere şi i-o strânse câteva clipe, fără un cuvânt.

— Şi-acum ce-ai de gând să faci, André? Acum, că ştii tot?

André-Louis se gândi o clipă, apoi izbucni în râs. Situaţia avea şi părţile ei comice, iar tânărul încercă să le explice.

— Şi care-ar fi deosebirea? Oare poţi trezi mila filială printr-o simplă anunţare a relaţiei între mamă şi fiu? Să-mi risc pielea, făcând o imprudenţă, de dragul unei mame care a fost atât de prudentă, încât s-a asigurat că nu va fi niciodată dată în vileag? Dacă se va afla sau nu toată şmecheria — asta-i o chestiune de şansă. Depinde cum cad sorţii... De unde să ştiu că vor fi de partea mea?

— Tu hotărăşti, André.

— Nu, eu nu pot hotărî. Să hotărască cine-o vrea! Eu nu pot!

— Vrei să spui că refuzi chiar şi-acum?

— Vreau să spun că accept. Dacă tot nu mă pot decide ce trebuie să fac, nu-mi rămâne decât să procedez aşa cum trebuie să procedeze un fiu. E de-a dreptul grotesc! Dar aşa-i şi viaţa.

— Nu vei avea niciodată motive să regreţi!

— Aşa sper şi eu! răspunse André. Deşi e foarte probabil să am! Acum, ar fi mai bine să-l văd neîntârziat pe Rougane şi să obţin de la el celelalte două permise. Ar fi poate mai indicat să le duc la Paris chiar eu, mâine dimineaţă. Dacă-mi poţi oferi un pat, naşule, îţi rămân recunoscător. Mărturisesc că astă-seară nu mă mai simt în stare de nimic.

Capitolul 13

SANCTUARUL

Târziu, în după amiaza acelei lungi zile de groază, cu nenumărate alarme, salve de muschetă, răpăit de tobe şi vuiet depărtat de mulţime dezlănţuită, doamna de Plougastel şi Aline aşteptau în frumoasa reşedinţă din Rue du Paradis. Nu mai sperau să vină Rougane. Înţeleseseră că dintr-un motiv sau altul — iar până în clipa aceea cu siguranţă că motivele deveniseră tot mai numeroase — mesagerul nu se va mai întoarce. Aşteptau fără să-şi dea prea bine seama ce anume. Aşteptau să se întâmple ceva.

La un moment dat, în cursul după-amiezii, zvonul de lupte se apropiase de locul în care se aflau ele, umplându-le sufletele de spaimă. Era vacarmul unei mulţimi înnebunite, însetate de sânge şi pornite pe distrugere. Dar acel val de oameni furioşi se oprise pe undeva prin preajmă. Se auziseră lovituri de pari în uşă, ordine imperioase de a deschide, apoi zgomot de mobilă sfărâmată, sticlă spartă, urlete de groază împletite cu strigăte sălbatice şi, prin toată această hărmălaie, asurzitoare hohote de râs animalice.

Îi vânaseră pe doi nenorociţi de soldaţi elveţieni, care căutau înnebuniţi o scăpare. Bieţii de ei fuseseră fugăriţi până într-o casă din vecinătate şi, aici, ucişi cu cruzime de o gloată dezlănţuită. Când îşi terminară sinistra treabă, „vânătorii" — atât bărbaţi, cât şi femei — se încolonară şi porniră pe Rue du Paradis, intonând cântecul Marsiliei[1] — pe care Parisul îl auzea în aceste zile pentru întâia oară:

Allons, enfants de la patrie!
Le jour de gloire est arrivé.
Contre nous, de la tyrannie
L'etendard sanglant est levé.[2]

Cântecul se apropia, răcnit de sute de glasuri răguşite — un cântec al groazei, care luase brusc locul veselului şi inofensivului „*Ça ira*"[3], refrenul revoluţionar de până atunci.

Instinctiv, doamna de Plougastel şi Aline se agăţară una de alta. Auziseră cum fusese devastată casa din vecini, într-un mod ce n-avea nimic de-a face cu raţiunea. Dar dacă venise rândul palatului Plougastel? Nu exista nici un motiv real să se teamă, decât acela că, în mijlocul unei dezlănţuiri care le îngrozea tocmai pentru că n-o înţelegeau, era firesc să se aştepte la ce-i mai rău.

---

[1] Cântecul Marsiliei *(La Marseillaise)* – cântec compus în 1792 de Claude Joseph Rouget de Lisle şi devenit apoi imnul naţional francez (n. tr.).

[2] *Haideţi, copii ai patriei, / A sosit ziua gloriei. / Împotriva noastră, al tiraniei / Stindard însângerat s-a ridicat* (n. tr.).

[3] *Ça ira* (fr.) – „O să fie bine!" – primul vers dintr-un faimos cântec revoluţionar, compus pentru cea dintâi aniversare a Revoluţiei franceze (n. tr.).

Cântecul acela cumplit, cântat de glasuri îngrozitoare, şi tropăitul de saboţi pe pietrele străzii, trecu mai departe şi se pierdu treptat. Îndrăzniră din nou să respire, de parcă ar fi fost salvate prin miracol, ca în clipa următoare să intre din nou în alertă: tânărul valet al contesei, Jacques, cel mai de încredere dintre toţi servitorii, dădu buzna înspăimântat în încăperea unde se aflau cele două femei, ca să le anunţe că un om, care tocmai sărise gardul în grădină, pretinzându-se a fi un prieten al contesei, cerea să fie adus de îndată în faţa ei.

— Dar arată ca un *sans-coullotes*[1], doamnă! o avertiză tânărul...

Gândurile şi speranţele li se îndreptară imediat spre Rougane.

— Adu-l aici, porunci ea, aproape în şoaptă. Jacques ieşi şi se întoarse împreună cu un bărbat înalt, îmbrăcat cu o manta lungă, largă şi ponosită. Pe cap avea o pălărie cu boruri largi şi lăsate în jos, împodobită cu o enormă cocardă tricoloră. De cum intră, îşi scoase pălăria. Valetul, care rămăsese în spate, văzu că părul acelui om, deşi acum destul de răvăşit, părea a fi fost pieptănat cu grijă. Era buclat şi încă mai purta urme de pudră. Jacques se întrebă ce anume de pe chipul noului venit o putuse face pe stăpâna lui să ţipe şi să se tragă înapoi. Apoi i se făcu un scurt semn să iasă.

Bărbatul veni până în mijlocul salonului, cu mişcări de om obosit şi cu răsuflarea întretăiată. Se

---

[1] *Sans-culottes* (fr.) – nume prin care aristocraţii îi desemnau pe revoluţionari. Aceştia au acceptat cu mândrie apelativul dispreţuitor, care a devenit omonim cu „erou", „patriot" şi „republican" (n. tr.).

sprijini de o masă şi de acolo, o privi fix pe doamna pe Plougastel. Contesa rămase cu ochii ţintă la el, în timp ce pe chip i se întipărise o groază nemăsurată.

În celălalt capăt al salonului, Aline se aşezase pe o canapea, uluită şi înspăimântată de figura noului venit, care, deşi murdară de sânge şi de praf, îi era totuşi vag cunoscută. Apoi omul vorbi, şi-atunci Aline recunoscu glasul marchizului de La Tour d'Azyr.

— Draga mea, spuse el, iartă-mă dacă te-am speriat. Iartă-mă că dau buzna aici, neanunţat, la un asemenea ceas târziu de noapte. Dar... vezi ce se întâmplă cu mine. Sunt urmărit. În fuga mea disperată, neştiind ce drum s-apuc, m-am gândit la tine. Mi-am spus că dacă aş putea ajunge cu bine în casa ta, m-aş putea adăposti aici ca-ntr-un sanctuar.

— Eşti în primejdie?

— În primejdie? repetă el, aproape venindu-i să râdă de o asemenea întrebare. Dacă m-aş arăta acum pe străzi, cred că n-aş rămâne viu mai mult de cinci minute. Draga mea contesă, în oraş e masacru! Câţiva dintre noi am reuşit să scăpăm de la Tuileries, dar am fost hăituiţi pe străzi. Mă îndoiesc că la ora asta mai trăieşte vreunul dintre elveţienii cu care am fugit. Sărmanii au avut parte de-o moarte groaznică. Cât despre noi... Iisuse! Ne urăsc mai mult decât pe elveţieni! Iată de ce m-am îmbrăcat în halul ăsta.

Îşi scoase haina ponosită şi rămase în veşmintele de satin negru, uniforma celor o sută de cavaleri, adunaţi în acea dimineaţă la Tuileries, în apărarea regelui.

Jiletca îi era ruptă în spate, jaboul şi dantela de la mâneci — sfâşiate şi mânjite de sânge. Avea o

înfăţişare înfricoşătoare, cu faţa murdară şi peruca zbârlită. Însă el se comportă ca de obicei, cu stăpânire de sine, şi nu uită să sărute mâna tremurândă, pe care i-o întinse doamna de Plougastel.

— Ai făcut bine c-ai venit la mine, Gervais, zise contesa. Deocamdată, aici e încă un sanctuar. Vei fi în siguranţă — cel puţin, atâta timp cât vom fi şi noi. Servitorii mei sunt cât se poate de vrednici de încredere. Ia loc şi povesteşte-mi tot.

El se supuse. Aproape că se prăbuşi într-un jilţ, pe care i-l arătă stăpâna casei. Era un om istovit, ajuns la capătul puterilor, epuizat fizic şi moral. Marchizul îşi scoase batista din buzunar şi încercă să-şi şteargă praful şi sângele de pe faţă.

— N-am mare lucru să-ţi spun, vorbi el cu amărăciune şi disperare. Draga mea, de data asta s-a sfârşit cu noi! Are noroc Plougastel că-i în afara graniţelor, în aceste momente. Acolo m-aş fi găsit şi eu, dacă n-aş fi făcut prostia să mă-ncred în cei ce azi s-au arătat cu totul nedemni de încredere. Rămânerea mea la Paris a fost cea mai gravă, dintr-o serie de greşeli şi imprudenţe pe care le-am comis. Iar faptul că vin la tine în ceasul al doisprezecelea, nu face decât să le sporească numărul.

Râse cu amărăciune.

Contesa îşi umezi buzele.

— Şi... acum? îl întrebă ea.

— Nu ne mai rămâne decât să fugim cât mai repede, dacă mai e încă posibil. Aici, în Franţa, n-a mai rămas loc pentru noi, decât poate în pământ. Ziua de azi a dovedit-o clar.

Marchizul ridică ochii spre doamna de Plougastel, care rămăsese lângă el, palidă şi stânjenită,

şi-i surâse. O bătu uşor pe mâna delicată, sprijinită pe braţul fotoliului său.

— Draga mea Therese, dacă nu te milostiveşti să-mi dai să beau ceva, am să mor de sete sub ochii tăi, înainte să pună mulţimea mâna pe mine.

Ea sări ca împinsă de un arc.

— Ar fi trebuit să-mi dau seama! zise cu părere de rău, şi se întoarse spre celălalt capăt al salonului. Aline, spune-i lui Jacques s-aducă...

— Aline! repetă marchizul, întorcând şi el capul în aceeaşi direcţie. Atunci se ridică brusc, deşi picioarele abia îl mai ţineau, şi se înclină ceremonios înspre ea.

— Domnişoară, n-am ştiut că sunteţi aici — vorbi el, extrem de încurcat, ca un hoţ prins asupra faptului.

— Mi-am dat seama, domnule — răspunse Aline, pregătindu-se să cheme valetul. Apoi se opri în faţa lui.

— Regret din toată inima că ne-a fost dat să ne revedem în împrejurări atât de grele.

Nu se mai întâlniseră din ziua duelului cu André-Louis, zi care însemnase sfârşitul oricăror speranţe nutrite de marchiz în privinţa ei.

La Tour d'Azyr fu pe punctul de a-i răspunde, dar se opri. Privirea îi lunecă spre doamna de Plougastel şi, foarte reţinut faţă de dezinvoltura care-i stătea în fire, se înclină în tăcere.

— Vă rog să luaţi loc, domnule. Sunteţi obosit.

— Vă mulţumesc pentru înţelegere, domnişoară. Cu permisiunea dumneavoastră... mai zise el, aşezându-se, în timp ce fata ieşi ca să îndeplinească rugămintea contesei.

Când reveni în salon, i se păru ciudat că marchizul şi contesa îşi schimbaseră locurile. Doamna de Plougastel era aşezată în fotoliul de aur şi brocart, iar domnul de La Tour d'Azyr, deşi frânt de oboseală, se sprijinise de spătar, părând că-i adresează o rugăminte. La ivirea Alinei, se întrerupse brusc şi se îndepărtă de contesă, dându i fetei senzaţia clară că le tulburase discuţia. Mai mult decât atât, contesa avea ochii scăldaţi în lacrimi.

Imediat intră şi Jacques, purtând o tavă încărcată de mâncare şi băutură. Doamna de Plougastel îi turnă oaspetelui vin de Burgundia, pe care acesta îl bău cu sete. Apoi, arătându-şi mâinile murdare şi zgâriate, îşi ceru permisiunea să se spele puţin, înainte de-a se aşeza la masă.

Imediat fu condus de Jacques şi, când se întoarse, înfăţişarea sa nu mai purta nici urmă din amintirea hăituielii din care scăpase. Arăta aproape ca de obicei, cu veşmintele puse în ordine, calm, demn şi manierat, deşi încă palid şi cu privirea rătăcită. Părea să fi îmbătrânit dintr-o dată şi pe chip i se citea acum numărul anilor.

În timp ce mânca şi bea cu poftă — întrucât nu pusese nimic în gură toată ziua — începu să le povestească cu lux de amănunte evenimentele petrecute în acea zi de teroare; le relată cum scăpase de la Tuileries, când înţelesese că totul s-a sfârşit, şi cum elveţienii, care trăseseră până la ultimul cartuş, căzuseră victimele masacrului dezlănţuit de mulţimea cuprinsă de-o furie nebună.

— Din păcate, s-au făcut numai greşeli — încheie el cu tristeţe. Am dat dovadă de reţinere tocmai când ar fi trebuit să fim fermi şi când, în cele

din urmă, am luat o hotărâre, era prea târziu. Iată cum s-au petrecut lucrurile de când a început lupta asta blestemată. N-am avut nici conducători pricepuţi... iar acum, v-am spus, s-a zis cu noi. Nu ne mai rămâne decât să încercăm să fugim, dacă găsim vreo cale de scăpare.

Contesa îi povesti despre speranţele pe care şi le pusese în Rougane. Asta îi mai ridică moralul marchizului, care înclina chiar să fie optimist.

- Nu trebuie să-ţi pierzi nădejdea, o asigură el. Dacă primarul e atât de binevoitor, atunci cu siguranţă că va face după cum v-a făgăduit fiul său. Probabil însă că aseară era prea târziu ca să mai ajungă aici şi, presupunând că s-a întors la Paris, azi i-ar fi fost de-a dreptul imposibil să-şi croiască drum până la palat, tocmai din cealaltă parte a oraşului. Mai mult ca sigur că va veni. Şi mă rog la Dumnezeu să fie aşa. Gândul că dumneata şi domnişoara de Kercadiou veţi fi în afara oricărui pericol va fi pentru mine o mare uşurare.

— Te-am putea lua cu noi, îi spuse contesa.

— Da? Dar cum?

— Tânărul Rougane urmează să-mi aducă trei permise — pentru Aline, pentru mine şi pentru Jacques, valetul meu. Dumneata vei lua locul lui Jacques.

— Ca să-ţi spun drept, Therese, aş lua locul oricui, numai să pot părăsi Parisul — râse el.

Se simţiră mai optimişti şi speranţele renăscură, una câte una. La apusul soarelui, însă, cum nu se zărea nici urmă de eliberatorul mult-aşteptat, începură din nou să cadă pradă disperării.

Domnul de La Tour d'Azyr îşi mărturisi oboseala şi ceru îngăduinţa de-a se retrage, pentru a se odihni, în vederea oricăror evenimente pe care le-ar avea de înfruntat în viitorul apropiat. Când rămaseră singure, doamna de Plougastel o rugă pe Aline să meargă şi ea să se culce puţin.

— Te voi trezi eu când va fi cazul, draga mea! zise contesa străduindu-se să arate faţă de Aline un curaj şi o încredere, pe care — de fapt — le pierduse de mult.

Aline o sărută cu tandreţe şi plecă, atât de calmă şi stăpână pe sine, încât contesa se întrebă dacă fata îşi dădea seama ce primejdie îi paşte — primejdie cu atât mai mare, cu cât îi oferiseră adăpost unui om atât de cunoscut şi detestat, ca domnul de La Tour d'Azyr, care în prezent era probabil căutat pretutindeni.

Rămasă singură, doamna de Plougastel se lungi pe sofaua din salon, pregătită pentru orice situaţie neprevăzută. Era o noapte caldă de vară, astfel că uşile înalte de sticlă, ce dădeau spre grădină, fuseseră larg deschise, ca să pătrundă aer curat. Din oraş, răzbăteau din când în când zgomote depărtate, mărturia îngrozitoarelor izbucniri ale gloatei isterizate — apogeul acelei zile însângerate.

Contesa rămase culcată, ascultând zgomotele timp de vreo jumătate de oră şi mulţumind cerului că, cel puţin pentru moment, tulburările aveau loc ceva mai departe. Exista însă teama să nu izbucnească furia mulţimii undeva, prin apropiere, ca nu cumva sectorul Bondy, unde se afla palatul, să devină scena unor grozăvii asemenea celor ale căror ecouri îi ajungeau la urechi tocmai din sudul şi vestul oraşului.

Sofaua pe care se odihnea contesa era în umbră. Toate luminile din salon fuseseră stinse cu excepţia câtorva lumânări din sfeşnicul de argint masiv, aflat în mijlocul mesei sculptate — o insulă de lumină în întunericul dens din odaie.

Ceasul de pe şemineu bătu cristalin ora zece, apoi, brusc, tăcerea fu spartă de un alt zgomot, care răsună în toată casa, făcând-o pe contesă să sară în picioare, cu răsuflarea tăiată de groază şi speranţă. Urmară câteva momente de aşteptare chinuitoare, după care în cameră năvăli Jacques. Valetul privi buimac de jur împrejur, până ce-şi zări stăpâna prin întuneric.

— Doamnă! Doamnă! bâigui el, cu sufletul la gură.

— Ce este, Jacques?

Acum că era nevoie să se stăpânească, glasul îi redevenise calm. Ieşi din penumbră, păşind spre insula de lumină.

— E-un om la poartă. Cere... cere să vă vadă neîntârziat.

— Un om? întrebă ea.

— Pare... pare să fie persoană oficială. Cel puţin, aşa cred, după eşarfa pe care-o poartă. Refuză să-şi dea numele. Pretinde că numele lui nu vă va spune nimic. Insistă să vă vadă pe dumneavoastră personal şi chiar în clipa asta.

— Persoană oficială? întrebă contesa.

— Întocmai, întări valetul. Nu i-aş fi deschis, dar m-a somat în numele Naţiunii. Spuneţi-mi ce să fac, doamnă. Robert e jos, cu mine. Dacă vreţi dumneavoastră... orice s-ar întâmpla...

— Nu, bunul meu Jacques, nu — îl opri contesa, netulburată. Dacă omul acesta are gânduri rele, cu siguranţă că n-a venit singur. Condu-l aici şi roag-o pe domnişoara de Kercadiou, dacă s-a trezit, să vină degrabă până la mine.

Jacques plecă, deşi numai în parte liniştit. Contesa se aşeză în fotoliul de lângă masă, în plină lumină, şi-şi netezi cutele rochiei, cu un gest mecanic. Dacă, aşa cum se părea, speranţele i se dovediseră deşarte, nici teama de moment nu-şi avea rostul. Oricine ar fi venit cu altfel de gânduri decât paşnice, şi-ar fi adus şi însoţitori — aşa cum îi explicase şi lui Jacques.

Uşa se deschise din nou şi în prag apăru Jacques, urmat cu paşi repezi de un bărbat zvelt, cu pălărie cu boruri largi, pe care lucea cocarda tricoloră. Era îmbrăcat cu o manta măslinie, de călătorie, şi încins cu o eşarfă lată, tricoloră. La brâu îi atârna o spadă.

Omul îşi scoase pălăria şi lumina zăbovi o clipă pe catarama ei de oţel. Ochii lui mari şi întunecaţi, ageri şi cercetători, erau îndreptaţi către contesă.

Doamna de Plougastel se aplecă înainte, nevenindu-i să-şi creadă ochilor. Apoi privirea i se aprinse şi obrajii palizi începură să-şi recapete culoarea. Se ridică repede în picioare, tremurând.

— André-Louis! murmură ea.

Capitolul 14

BARIERA

Râsul părea să i se fi stins cu totul. De data asta, în ochii negri nu sclipea nici urmă de veselie. Continua s-o privească, ciudat şi stăruitor. Totuşi, chiar dacă privirea îi era întunecată, nu tot aşa şi gândurile. Cu acea putere de pătrundere caracteristică — dură până la cruzime şi care-i permitea să treacă dincolo de aparenţe —, cu capacitatea de-a observa în mod detaşat, care l-ar fi putut face să ajungă departe, tânărul era conştient de nefirescul situaţiei, de lipsa de sinceritate a emoţiei pe care o trăia în acele clipe şi de care refuza să se lase dominat. Totul se datora gândului că era vorba de mama lui, de parcă faptul că ea îl adusese pe lume, în mod mai mult sau mai puţin întâmplător, ar fi putut crea acum între ei doi o legătură reală! O mamă care îşi aduce pe lume pruncul, ca mai apoi să-l abandoneze, se comportă mult mai rău decât un animal. André-Louis se gândise la toate acestea. Avusese destul timp să analizeze situaţia în acele ore lungi şi agitate, când trebuise să aştepte, nefiind cu putinţă — şi nici indicat — să străbată oraşul în plină fierbere.

Ajunsese la concluzia că, acceptând să-i vină în ajutor în asemenea împrejurări, intrase într-o aventură inutilă, pur sentimentală. Împuternicirile pe care i le solicitase primarul din Meudon, înainte de a-i elibera permisele, îi puneau în primejdie viitorul, dacă nu chiar şi viaţa. Iar el acceptase, nu de dragul realităţii, ci din respect pentru o idee — şi asta i se întâmpla tocmai lui, care respinsese întotdeauna sentimentalismele ieftine.

Acestea îi erau gândurile acum, când o privea cercetător, curios pe drept cuvânt să-şi contemple pentru prima oară, conştient, propria-i mamă, la vârsta de douăzeci şi opt de ani.

În cele din urmă, îşi mută privirea spre Jacques, care aştepta în pragul uşii rămase deschisă.

— Putem vorbi între patru ochi, doamnă? întrebă el.

Contesa făcu un semn valetului să-i lase singuri. Când uşa se închise, ea rămase tăcută şi neliniştită, aşteptând ca Andre-Louis să explice de ce apăruse acolo, la o oră atât de neobişnuită.

— Rougane n-a mai putut veni, îi spuse el scurt. În locul lui, am sosit eu, la cererea domnului de Kercadiou.

— Tu? Tu ai fost trimis să ne salvezi? exclamă ea, mai mult mirată decât uşurată.

— Să vă salvez şi să fac cunoştinţă cu dumneavoastră, doamnă.

— Să faci cunoştinţă cu mine? Ce vrei să spui, André-Louis?

— Citiţi această scrisoare din partea domnului de Kercadiou şi veţi înţelege.

Intrigată de vorbele şi comportamentul lui bizar, contesa luă epistola, îi rupse sigiliul cu degete tremurătoare, apoi o despături şi o apropie de flacăra lumânărilor. Pe măsură ce citea, i se împăienjenea privirea; mâinile începură să-i tremure şi mai tare, apoi lăsă să-i scape un geamăt. Aruncă o privire aproape îngrozită spre tânărul înalt şi semeţ, aproape incredibil de nepăsător, şi se sili să citească mai departe. Dar scrisul întortocheat al domnului de Kercadiou îi juca înaintea ochilor. Simţi că nu poate descifra mai departe. De altfel, restul nici nu mai conta. Citise destul. Hârtia îi scăpă din mâini şi poposi undeva, pe masă, iar ea se întoarse spre André-Louis cu un chip ca de ceară, pe care se citeau un dor şi o tristeţe nemăsurate.

— Deci ştii tot, copilul meu? şopti ea, neauzit.

— Ştiu tot, *mamă*.

Ea nu sesiză nici asprimea, nici ironia muşcătoare, nici reproşul adunat în acel singur cuvânt. Nu auzi decât vorba unică: *mamă*. Pentru ea, în acea clipă timpul şi spaţiul încremeniră pe loc. Uitase de primejdia în care se afla la Paris, ca soţie a unui nobil intrigant din Coblenz, uitase de toate celelalte. Pentru ea exista un singur gând: că fiul ei o recunoştea ca mamă... acest fiu născut din adulter, adus pe lume în secret şi ruşine, într-un sătuc îndepărtat din Bretania, în urmă cu douăzeci şi opt de ani. În această clipă nu-i mai păsa că taina îi fusese dezvăluită şi nici de urmările ce-ar fi decurs de aici.

Făcu vreo câţiva paşi spre el, încă şovăind, apoi deschise larg braţele. Glasul îi era înecat în lacrimi.

— Vino la pieptul meu, André-Louis!

O clipă el nu ştiu ce să facă, uluit de chemarea mamei şi aproape furios de pornirea lui instinctivă de a-i da ascultare. Raţiunea şi sentimentul se luptau, sfâşiindu-i inima. De necrezut, dar raţiunea se înclina în faţa negrăitei emoţii de pe chipul mamei şi din sufletul lui. Se supuse îndemnului inimii şi braţele contesei îl înlănţuiră, în timp ce obrazul ei scăldat în lacrimi nu se putea desprinde de obrazul lui. Toată fiinţa acestei mame, pe care anii nu lăsaseră urme, se cutremura de furtuna pasiunii dezlănţuite de un singur cuvânt.

— André-Louis, copilul meu, de-ai şti cât mi-am dorit să te pot strânge în braţe! De-ai şti cât m-a costat şi cât am suferit că nu puteam s-o fac! Quintin n-ar fi trebuit să-ţi spună niciodată — nici măcar acum. A făcut rău — şi cel mai mare rău ţi l-a făcut ţie. Mai bine mă lăsa aici, cu soarta mea, oricare ar fi fost ea. Şi totuşi — orice s-ar întâmpla! — dacă am fericirea să te strâng la piept, să-ţi pot spune „fiul meu", să te aud spunându-mi „mamă"... Acum nu mai regret, André-Louis... Mă bucur că s-a întâmplat aşa...

— La ce bun, mamă? întrebă el, simţind că i se clătinau toate pornirile spre stoicism. Nu vom avea ocazia să afle şi alţii taina noastră. Noaptea asta suntem mamă şi fiu. Mâine ne vom relua atitudinea obişnuită, încercând să uităm — măcar de ochii lumii.

— Să uităm? Tu chiar n-ai suflet, André-Louis?

Întrebarea îi aminti în mod straniu de atitudinea sa faţă de viaţă — acea atitudine teatrală, pe care o considera o adevărată filosofie. Îi mai veni în minte şi ce-i aştepta şi înţelese că trebuia nu numai

să se stăpânească, dar s-o determine şi pe mama sa să facă la fel. Dacă se lăsau prea mult pradă sentimentelor în asemenea momente, riscau să-şi piardă viaţa cu toţii.

— Asta mi s-a spus atât de des, încât încep să cred că-i adevărat, zise el. De vină-i educaţia pe care-am primit-o.

Ea îl strânse şi mai pătimaş, chiar când tânărul încerca să se desfacă din îmbrăţişare.

– Nu mă acuzi pe mine pentru asta, aşa-i? Acum că ştii tot, André-Louis, nu mă poţi condamna. Ai milă şi iartă-mă. Trebuie să mă ierţi! N-am avut încotro...

— Când voi cunoaşte întreaga poveste — oricare ar fi ea — atunci nu voi putea decât să iert. Acesta-i cel mai profund adevăr religios care s-a spus vreodată. Conţine, de fapt, o întreagă religie. Cea mai nobilă religie de care omul se poate lăsa călăuzit. Spun asta ca să te consolez, mamă.

Contesa tresări, scoţând un ţipăt. În spatele lui André-Louis, în întuneric, apăruse o siluetă fantomatică care se oprise în pragul uşii. Când silueta veni în lumină se dovedi a fi Aline, care dăduse ascultare chemării contesei. Numai că aceasta uitase de mult porunca cu care îl trimisese pe Jacques. Intrând fără a fi văzută, Aline îl surprinsese pe André-Louis în braţele acestei femei, pe care el o numise „mamă". Domnişoara de Karcadiou îl recunoscuse de îndată după glas şi n-ar fi putut spune ce-o uluise mai mult: prezenţa lui la palat sau secretul pe care-l descoperise fără voia ei.

— Ai auzit, Aline? o întrebă contesa.

— Fără să vreau, doamnă. Aţi trimis după mine. Îmi pare nespus de rău dacă....

Se opri şi-l privi îndelung pe André-Louis, cu multă curiozitate. Palidă, dar liniştită, îi întinse mâna.

— Deci, până la urmă ai venit, André — zise ea. Ai fi putut s-o faci mai demult.

- Eu nu vin niciodată nechemat, răspunse el. E singura cale de-a fi sigur că vei fi bine primit.

Vorbise fără ranchiună. Când sfârşi ce-avea de spus, se aplecă să-i sărute mâna.

— Sper că mă poţi ierta pentru ce s-a petrecut cândva, din moment ce tot nu mi-am atins scopul - zise el blând, aproape rugător. Nu puteam veni să-ţi spun că am dat greş în mod intenţionat ca un compromis între obligaţiile momentului şi propriile tale dorinţe. Nu, nici vorbă de-aşa ceva. Şi totuşi, se pare că n-ai prea profitat de neizbânda mea. Văd că tot nu te-ai măritat.

Ea se întoarse cu spatele.

— Există unele lucruri pe care nu le vei înţelege niciodată.

— În primul rând, viaţa — admise el. Mărturisesc că mă uluieşte. Până şi explicaţiile făcute pentru a o simplifica par s-o complice şi mai mult — sfârşi tânărul, aruncând o privire doamnei de Plougastel.

— Bănuiesc că te referi la ceva anume, insistă fata.

— Aline! interveni contesa, care cunoştea ce primejdioase pot fi jumătăţile de adevăr. Am încredere în tine, draga mea, şi sunt sigură că nici André-Louis nu va avea vreo obiecţie.

Cât timp vorbise, doamna de Plougastel nu încetase să-i ceară din ochi aprobarea fiului ei.

— Nici o obiecţie! întări el. Este numai problema dumitale, mamă.

Aline se uită de la unul la altul, cu privirea tulbure, şovăind să ia scrisoarea ce-i fusese întinsă. După ce-o citi, o puse înapoi pe masă şi rămase pe gânduri. Cei doi o priviră cum stătea tăcută, cu capul în piept. Apoi, pe neaşteptate, fata alergă la doamna de Plougastel şi-o luă în braţe.

— Aline! răsună glasul mirat, aproape bucuros, al contesei. Nu mă deteşti?

- - Draga mea contesă, zise Aline, sărutându-i obrazul pătat de lacrimi, parcă mai îmbătrânit după emoţiile din ultimele ceasuri.

André-Louis, care se lupta cu sentimentele, vorbi cu glasul lui Scaramouche.

— Doamnele mele, ar fi mai nimerit să vă păstraţi emoţia pentru mai târziu, când îi veţi putea da frâu liber în linişte şi siguranţă. S-a făcut târziu. Dacă-i vorba să ieşim din iadul acesta, ar fi preferabil să pornim la drum numaidecât.

Nici nu era nevoie de mai mult. Micul discurs le aduse cu picioarele pe pământ. Amintindu-şi în ce situaţie se găseau, cele două femei alergară imediat să se pregătească de plecare.

André-Louis rămase singur preţ de-un sfert de ceas, timp în care se plimbă de colo-colo prin salon. Neliniştea şi nerăbdarea îi erau domolite numai de agitaţia din sufletul său. Când în cele din urmă se întoarseră, cele două femei erau însoţite de un bărbat înalt, într-o manta lungă şi ponosită, cu o pălărie ale cărei boruri largi fuseseră lăsate în jos. Omul rămase cuviincios la uşă.

Ideea îi aparţinea contesei, pe care Aline o prevenise că André-Louis îl ura într-atât de mult pe marchiz, încât n-ar fi mişcat un deget să-l salveze.

Oricât de strânse ar fi fost legăturile de prietenie dintre domnul de Kercadiou şi doamna de Plougastel, existau totuşi unele lucruri despre care contesa nu ştia nimic. Printre acestea se număra şi mai vechiul proiect de căsătorie dintre Aline şi domnul de La Tour d'Azyr. Date fiind sentimentele domnişoarei de Kercadiou, ea nu pomenise niciodată despre această afacere; nici seniorul n-o adusese în discuţie de când se găsea la Meudon, dându-şi seama că avea puţine şanse de reuşită.

Grija domnului de La Tour d'Azyr faţă de Aline în dimineaţa duelului, când o găsise pe jumătate leşinată în caleaşca doamnei de Plougastel, nu trădase nimic din adevăratele lui sentimente faţă de tânăra fată şi păruse o reacţie firească din partea cuiva care se socotea cauza nefericitului incident. La rândul ei, contesa nu-şi dăduse niciodată seama nici măcar acum, întrucât Aline nu-i oferise nici un fel de amănunte — că ostilitatea dintre cei doi trecea dincolo de divergenţele politice, deosebindu-se de întâlnirile similare din Bois, la care se dusese zilnic André-Louis, în săptămâna precedentă. Totuşi, doamna de Plougaslel înţelesese măcar un lucru: chiar dacă resentimentele lui André-Louis n-ar fi avut şi alte cauze, deznodământul ambiguu al duelului era un motiv suficient ca să trezească temerile Alinei.

Aşadar, contesa venise cu ideea acestui şiretlic, la care consimţise şi Aline. Făcuseră însă greşeala de a nu-l avertiza şi convinge îndeajuns pe marchiz. Se

bazaseră exclusiv pe nerăbdarea lui de-a fugi din Paris, crezând că astfel va reuşi să-şi joace rolul până la capăt. Uitaseră însă să ţină seama de acel bizar simţ al onoarei, caracteristic unor oameni ca marchizul şi întemeiat pe o serie întreagă de convenienţe.

Întorcându-se să privească spre silueta ascunsă în umbră, André-Louis se găsi în plină lumină. La vederea chipului slab şi palid, falsul valet tresări violent. În clipa următoare, păşi şi el înspre lumină şi-şi ridică borurile pălăriei. André-Louis remarcă mâna albă şi fină, precum şi piatra preţioasă care scânteia pe inelar. Apoi, recunoscând chipul care i se dezvăluia, încremeni pe loc, simţind că i se taie răsuflarea.

— Domnule, vorbi mândru şi netulburat marchizul, nu pot profita de neştiinţa dumneavoastră. Dacă aceste doamne vă pot convinge să-mi salvaţi viaţa, va fi meritul dumneavoastră că m-aţi ajutat să scap, în cunoştinţă de cauză.

La Tour d'Azyr rămăsese lângă masă, cu capul sus, plin de demnitate, gata să moară la fel precum trăise — dacă îi era dat într-adevăr să piară — fără teamă şi fără prefăcătorii.

André-Louis se apropie şi el cu paşi rari şi, ajungând de cealaltă parte a mesei, muşchii feţei i se destinseră şi începu să râdă.

— Râdeţi? se încruntă, ofensat, La Tour d'Azyr.

— E nespus de caraghios, continua să hohotească tânărul.

— Aveţi un ciudat simţ al umorului, domnule Moreau.

— Da, de acord. Dar întotdeauna reacţionez aşa când sunt luat prin surprindere. De când ne

cunoaştem, v-am descoperit sub multe aspecte. Astă-seară, însă, îmi apăreţi ceea ce niciodată n-aş fi crezut că sunteţi: un om cinstit.

Domnul de La Tour d'Azyr fu scuturat de un fior, dar nu încercă să răspundă.

— Din acest motiv, domnule, înclin să fiu îngăduitor. Probabil că fac o prostie. Dar mărturisesc că m-aţi surprins. Domnule, vă dau trei minute să părăsiţi această casă şi să luaţi măsuri pentru a va apăra pielea singur. Orice vi s-ar întâmpla după asta, nu mă mai priveşte.

— André, nu! Ascultă... Începu contesa, disperată.

— Iertaţi-mă, doamnă. E tot ce pot să fac — şi asta, încălcând ceea ce consider a fi datoria mea. Dacă rămâne, domnul de La Tour d'Azyr îşi primejduieşte nu numai propria-i viaţă, dar şi pe cea a însoţitorilor. Aşa încât, dacă nu pleacă imediat, va merge cu mine la secţia din cartier, unde în mai puţin de o oră, îi vor înfige capul într-un par. Marchizul e un cunoscut contrarevoluţionar, membru al gărzii regale, şi face parte dintre cei pe care o populaţie exasperată e ferm hotărâtă să-i extermine. Şi acum, domnule, ştiţi ce vă aşteaptă. Decideţi — şi încă repede — pentru binele acestor doamne.

— Dar tu nu ştii, André-Louis! se tângui, deznădăjduită, doamna de Plougastel, apropiindu-se repede de fiul ei şi strângându-i mâna. Pentru numele lui Dumnezeu, André-Louis! Ai milă de el! Trebuie să ai milă!

— Dar asta şi fac, doamnă: am milă. Chiar mai multă decât merită. Iar el ştie foarte bine asta.

Soarta a făcut în aşa fel încât astă-seară ne-a apropiat din nou, în împrejurări cât se poate de ciudate. De parcă mi-ar forţa mâna, încă o dată, să-l facă să-şi plătească păcatele. Totuşi, de dragul dumneavoastră şi-al lui Aline, nu mă voi folosi de ocazia ivită — cu condiţia ca imediat să se conformeze sfatului dat.

Din cealaltă parte a mesei, marchizul i se adresă cât se poate de rece, gesticulând cu braţul drept pe sub mantia largă:

— Domnule Moreau, mă bucur că-mi vorbiţi pe tonul acesta, facându-mă să renunţ la ultimele scrupule în privinţa dumneavoastră. Vorbiţi tocmai acum de soartă şi trebuie să spun că sunt şi eu de acord că vieţile ni s-au împletit în mod straniu - deşi poate nu în scopul pe care-l bănuiţi. Ani de-a rândul mi-aţi stat în cale, zădărnicindu-mi orice mişcare şi făcând să planeze asupra mea o permanentă ameninţare. Aţi încercat în diferite chipuri să-mi luaţi viaţa, mai întâi pe ocolite, apoi înfruntându-mă direct. Amestecul dumneavoastră în treburile mele mi-a spulberat cele mai frumoase speranţe, făcându-mi mai mult rău decât v-aţi închipuit. Tot timpul aţi fost geniul meu rău. Sunteţi unul dintre iniţiatorii acestei domnii a terorii şi disperării, care ne-a ajuns în astă-seară.

— Aşteaptă! Ascultă! gâfâi contesa. Se smulse de lângă André-Louis, parcă împinsă de presimţirea a ceea ce-avea să urmeze.

— Gervais! E îngrozitor!

— Poate că e îngrozitor, dar e inevitabil. El singur a vrut-o. Sunt un om disperat, fugărit pentru că am sprijinit o cauză pierdută. Omul acesta deţine cheia izbăvirii. Şi pe urmă, între noi doi au

rămas nişte datorii neplătite. Scoase brusc mâna de sub manta, aţintind un pistol asupra lui André-Louis.

Doamna de Plougastel ţipă, repezindu-se la marchiz, de care se agăţă cu toată puterea de care era în stare.

El încercă în zadar să se elibereze din strânsoarea disperată.

— Therese! strigă el. Ai înnebunit? Vrei să ne distrugi pe amândoi? Individul ăsta are permisele, care sunt salvarea noastră. Persoana lui nu înseamnă nimic.

Din spatele lor, Aline — care asistase uluită şi îngrozită la întreaga scenă — vorbi repede, de parcă ar fi dictat mişcările finale într-un joc de şah:

- Arde permisele, André-Louis. Arde-le imediat! Foloseşte lumânările!

Dar André-Louis profitase de clipa de neatenţie a domnului de La Tour d'Azyr, ca să-şi scoată propriul pistol.

— Cred că cel mai bine-ar fi să-i zbor lui creierii, zise tânărul, arătând spre marchiz. Daţi-vă la o parte, doamnă.

Departe de a-l asculta, doamna de Plougastel se ridică în picioare, protejându-l pe marchiz cu propriul ei trup, şi se agăţă în continuare, cu puteri nebănuite, de braţul cu pistolul, pentru a-l împiedica să-l folosească.

— André! André! Pentru numele lui Dumnezeu! îngăimă ea, aproape sufocându-se.

— Daţi-vă la o parte, doamnă, îi zise din nou autoritar André-Louis. Lăsaţi-l pe ucigaşul ăsta să-şi primească pedeapsa. Ne primejduieşte viaţa la toţi trei! Daţi-vă la o parte!

Se repezi înainte, cu intenţia de a trage în marchiz, pe deasupra umărului contesei. Aline nu reuşi să-l oprească la timp.

— André! André !

Gâfâind, înnebunită, cu ochii rătăciţi şi disperată, contesa puse un zid teribil în calea urii celor doi bărbaţi încleştaţi într-o luptă pe viaţă şi pe moarte:

— André, e tatăl tău! Gervais, e fiul nostru! Scrisoarea... scrisoarea de pe masă... Ah, Dumnezeule!

Sfârşită, contesa se lăsă să alunece în genunchi şi rămase astfel, ghemuită, suspinând la picioarele marchizului de La Tour d'Azyr.

Capitolul 15

PERMISUL DE LIBERA TRECERE

Când contesa se prăbuşi la pământ, hohotind de plâns, ochii celor doi duşmani de moarte se întâlniră, uluiţi şi îngroziţi, cu o privire nouă, ce nu mai avea nevoie de cuvinte.

De cealaltă parte a mesei, Aline rămăsese înlemnită de grozăvia acestei descoperiri.

Primul care-şi veni în fire fu domnul de La Tour d'Azyr. În mintea lui, încă amorţită, îşi făcu loc gândul vag la o scrisoare, despre care doamna de Plougastel spusese că s-ar fi găsit pe masă. Păşi înainte, fără să-l mai reţină nimeni. O dată ce dezvăluise totul, contesa nu se mai temea de urmări, aşa încât îi dăduse drumul din strânsoare. Marchizul merse clătinându-se, trecu pe lângă fiul său şi luă hârtia aflată lângă sfeşnic. O citi timp de câteva clipe, fără ca cineva să-i acorde atenţie. Ochii Alinei erau aţintiţi asupra lui André-Louis, plini de uimire şi compătimire. Tânărul îşi fixa mama, uluit şi fascinat.

Domnul de La Tour d'Azyr citi încet scrisoarea de la un capăt la altul, apoi o puse la loc pe masă. În

clipa următoare, prima sa grijă fu de a-şi ascunde emoţia. Nu trebuie uitat că aparţinând unei epoci a artificiului, fusese astfel educat încât să se stăpânească în orice împrejurare. În cele din urmă, păşi spre doamna de Plougastel şi se aplecă s-o ajute.

— Therese... zise el.

Ascultând mai mult din instinct chemarea lui, contesa făcu un efort să se ridice în picioare şi să-şi ţină firea. Marchizul o sprijini, conducând-o până la fotoliul de lângă masă.

André-Louis continua să privească, parcă paralizat de teribila veste. Nu făcu nici un gest ca să-şi ajute mama. Ca prin vis, îl văzu pe marchiz aplecat deasupra doamnei de Plougastel şi întrebând-o:

— De când ştiai asta, Thérèse?

— Am ştiut întotdeauna... I l-am încredinţat lui Kercadiou. L-am revăzut o singură dată, când era copil. Dar ce importanţă mai are asta acum?

— De ce nu mi-ai spus niciodată? De ce mi-ai ascuns atâta timp? De ce m-ai minţit că fiul nostru a murit la câteva zile după naştere? De ce, Thérèse? De ce?

— Mi-era frică... Am crezut că-i mai bine aşa... Să nu afle nimeni... niciodată... nici măcar tu... Şi nimeni n-a ştiut nimic până aseară, când Quintin a fost obligat să-i dezvăluie taina, pentru a-l convinge să vină aici, să mă salveze.

— Dar eu, Thérèse? Eu aveam tot dreptul să ştiu.

— Aveai dreptul? Ce-ai fi putut să faci? Să-l recunoşti? Şi pe urmă? Ha! izbucni ea într-un râs disperat. Eram măritată cu Plougastel, aveam familie. La urma urmei, tu ai fost cel care ai hotărât

să rupi legătura, de teamă să nu se afle tot. Şi-atunci, de ce să-ţi fi spus? De ce? Nu ţi-aş fi spus nici acum, de-ar fi existat altă cale de... de-a vă salva pe amândoi. Am mai trăit o dată asemenea clipe îngrozitoare, când v-aţi duelat amândoi în Bois. Când ne-am întâlnit, alergam să împiedic duelul. Aş fi fost dispusă şi-atunci să mărturisesc taina, de-aş fi putut evita nenorocirea. Dar Dumnezeu m-a cruţat şi n-a mai fost nevoie...

Celor doi bărbaţi nici nu le trecuse prin minte să-i pună spusele la îndoială — oricât de incredibilă părea noua situaţie în care se găseau. Chiar de-ar fi facut-o, vorbele contesei ar fi spulberat orice dubiu, lămurind multe fapte pe care până atunci le socotiseră inexplicabile.

Copleşit, domnul de La Tour d'Azyr merse clătinându-se până la primul jilţ, unde se aşeză greoi. Pierzându-şi o clipă controlul, îşi acoperi cu amândouă mâinile chipul rătăcit.

Prin ferestrele deschise, răzbătu un răpăit îndepărtat de tobe, reamintindu-le ce se petrecea în oraş. Dar nici unul dintre ei nu-l băgă în seamă. Fiecare părea conştient că are de înfruntat o nenorocire şi mai mare decât confruntarea cu fierberea din Paris. În cele din urmă, André-Louis începu să vorbească, cu voce egală şi înfricoşător de glacială.

— Domnule La Tour d'Azyr, i se adresă el marchizului, îmi imaginez că şi dumneavoastră consideraţi că această descoperire — la fel de oribilă şi dezgustătoare pentru amândoi — nu schimbă nimic, deoarece nu şterge nici o iotă din câte s-au adunat între noi. Sau, dacă schimbă totuşi ceva, atunci sporeşte numărul poliţelor ce se cer plătite.

Şi totuşi... Ah, dar la ce bun să pierdem vremea cu vorbe? Poftiţi, domnule, luaţi permisul destinat valetului doamnei de Plougastel şi încercaţi să vă folosiţi de el cum puteţi mai bine. Drept răsplată, vă cer favoarea de-a încerca să nu mai daţi ochii cu mine de-acum încolo.

— André! strigă mama lui, întorcându-se spre el. Chiar eşti lipsit de suflet? auzi el aceeaşi întrebare. Ce ţi-a făcut oare, de-i porţi aşa o ură neîmpăcată?

— Vei afla, mamă. Acum doi ani, chiar în această încăpere, ţi-am vorbit despre un om, care mi-a ucis cel mai bun prieten şi a necinstit-o pe fata cu care urma să mă căsătoresc. Omul acela e domnul de La Tour d'Azyr.

În loc de răspuns, contesa gemu şi-şi acoperi faţa cu mâinile.

Marchizul se ridică încet în picioare, păşi spre fiul său şi-l privi drept în ochi, abia stăpânindu-şi mânia.

— Eşti dur, zise el încruntat. Dar recunosc această duritate. Ţi se trage din sângele care-ţi curge în vine.

— V-aş ruga sa nu-mi mai amintiţi de asta, replică André-Louis.

Marchizul înclină capul.

— Nu-ţi voi mai pomeni nimic despre acest subiect. Dar aş dori ca cel puţin să mă înţelegi. La fel şi tu, Thérèse. Mă acuzi că ţi-am ucis cel mai bun prieten. Recunosc că poate mijloacele la care am recurs erau nedemne. Dar ce alte soluţii puteam găsi în faţa unei necesităţi, care de la zi la zi s-a dovedit tot mai stringentă? Domnul de Vilmorin

era revoluţionar — un om cu idei noi, care credea că trebuie răsturnată orânduirea existentă şi înlocuită cu alta, mai potrivită cu idealurile celor de-o seamă cu el. Eu făceam parte dintre cei care doreau, pe drept cuvânt, ca lucrurile să rămână aşa cum sunt. Şi-ar fi fost mai bine nu numai pentru mine şi pentru cei din clasa mea, ci pentru toată lumea. Nici nu se poate concepe o altfel de societate. Fiecare tip de societate omenească trebuie să fie alcătuită din mai multe straturi. Ea poate fi temporar redusă la un conglomerat amorf de către o revoluţie ca asta de-acum. Dar numai temporar. Din haosul care există şi care-i tot ce puteţi realiza tu şi ai tăi, va trebui să se revină curând la ordine, altfel va urma o catastrofă. Iar o dată cu reinstaurarea ordinii, se vor reface şi straturile sociale, necesare unei societăţi organizate. În noua ordine, cei ce s-au aflat în vârful piramidei s-ar putea trezi dintr-o dată deposedaţi de tot ce-au avut, fără ca marea masă a poporului să tragă vreun folos de pe urma acestui lucru. Iată schimbarea la care m-am opus, împotriva căreia am luptat cu toate armele de care dispuneam, oriunde şi oricând. Domnul de Vilmorin era un instigator dintre cei mai periculoşi, un om cu darul elocinţei, dar plin de idei greşite, care-i induc în eroare pe cei săraci şi neştiutori, făcându-i să creadă că prin această schimbare vor avea şi ei o viaţă mai bună. Eşti un om inteligent, aşa încât te rog să-mi răspunzi, cu mâna pe conştiinţă, dacă într-adevăr consideri că aşa ceva este adevărat şi posibil. Ştii foarte bine că am dreptate. Ştii foarte bine că-i o doctrină primejdioasă. Iar ceea ce înrăutăţea situaţia era că domnul de Vilmorin

vorbea cât se poate de sincer. Glasul lui reprezenta un pericol care trebuia înlăturat — redus la tăcere. Iar eu nu puteam face asta decât în legitimă apărare. Ceea ce s-a şi întâmplat. N-aveam nimic cu domnul de Vilmorin. Făcea parte din aceeaşi clasă ca şi mine, era un gentilom manierat, amabil, respectabil şi cât se poate de înzestrat de la natură. Îţi închipui că l-am ucis de dragul de-a-l ucide, ca o fiară din junglă, care se-aruncă asupra prăzii... De la început ai făcut greşeala asta. Am procedat astfel cu sufletul greu — fii bun şi nu mai râde ironic! Nu mint. N-am minţit niciodată. Şi-ţi jur aici, în clipa asta, pe tot ce am mai scump, că ce-ţi spun e adevărul adevărat. Am detestat c-a trebuit s-aleg acea cale. Dar pentru binele meu şi-al clasei mele, a trebuit s-o fac. Gândeşte-te, oare domnul de Vilmorin ar fi ezitat măcar o clipă să mă ucidă, dac-ar fi ştiut că prin moartea mea avea să-şi poată pune mai curând în aplicare visele utopice?... Apoi... Ţi-a dat prin minte că cea mai grozavă răzbunare ar fi fost să-mi zădărniceşti toate iniţiativele, făcând să reînvie în tine glasul pe care-l amuţisem eu. Ai vrut să duci mai departe fantezistul apostolat al egalităţii, preluat de la domnul de Vilmorin. Ai scăpat din vedere faptul că Dumnezeu nu creează oamenii egali. Ei, astă-seară ai ocazia să judeci care din noi doi avea dreptate şi care nu. Vezi ce se întâmplă la Paris. Vezi spectrul hidos al anarhiei, întinzându-se asupra unei ţări debusolate. Ai probabil destulă imaginaţie ca să-ţi închipui măcar în parte ce va urma. Şi încerci cumva să te amăgeşti că din toată debandada şi ruina asta se va naşte o formă ideală de societate? Nu înţelegi că societatea trebuie să se

refacă la loc — şi asta fără întârziere? Dar... la ce bun să-ţi spun mai mult? Cred că ţi-am spus destul ca să pricepi singurul lucru care contează: că l-am ucis pe domnul Vilmorin dintr-un simţ al datoriei faţă de clasa mea. Şi adevărul — care oricât te-ar jigni, ar trebui să te şi convingă — este că astă-seară îmi amintesc de-acel incident cu sufletul împăcat, fără să-mi pară rău de nimic, în afară de ura adunată între noi doi... Când în aceeaşi zi, îngenuncheat lângă trupul prietenului tău, la Gavrillac, m-ai insultat şi m-ai provocat, dacă aş fi fost o fiară — aşa cum m-ai considerat — te-aş fi ucis şi pe tine. Ştii bine că sunt iute la mânie. Totuşi, mi-am domolit furia, pentru că puteam ierta un afront la adresa mea, în vreme ce nu puteam trece cu vederea un atac deliberat împotriva clasei din care fac parte.

Marchizul făcu o pauză. Andre-Louis rămăsese nemişcat şi uluit, ca şi cele două femei. Apoi, seniorul reluă, cu glas tremurat.

— În ceea ce o priveşte pe domnişoara Binet, am trăit nefericirea de a-ţi face un rău fără voia mea. Nu aveam nici cea mai mică idee de relaţiile dintre voi.

— Şi dac-aţi fi ştiut, care-ar fi fost deosebirea? îl întrerupse tăios André-Louis.

— Nici una, răspunse cu sinceritate marchizul. Comit şi eu aceleaşi greşeli ca şi cei din clasa mea. Nu te pot minţi, spunându-ţi că aş fi avut mai multe scrupule. Dar dacă eşti capabil să judeci nepărtinitor — mă poţi acuza chiar cu atâta asprime?

— Domnule, dacă mă gândesc bine, în scurt timp va trebui să trag concluzia că pe lumea asta nimeni nu poate fi făcut răspunzător pentru nimic

— toţi fiind nişte marionete în mâna destinului. De exemplu, chiar întâlnirea noastră aici, în astă-seară... Reuniunea asta de familie, în vreme ce afară... Ah, Dumnezeule, haideţi s-o sfârşim odată! Să plecăm fiecare în drumul nostru şi să punem capăt acestui oribil capitol din vieţile noastre.

O clipă, domnul de La Tour d'Azyr îl privi tăcut, cu gravitate şi tristeţe.

— Poate că-i mai bine aşa, zise el încet, într-un târziu.

Apoi, întorcându-se spre doamna de Plougastel:

— Dacă regret ceva în viaţa asta, dacă regret ceva cu adevărat, acela e răul pe care ţi l-am pricinuit ţie, iubita mea Thérèse...

— Nu acum, Gervais! Nu acum! îl întrerupse ea, cu voce nesigură.

— Acum! E prima şi ultima oră când ţi-o spun. Plec. Nu cred că ne vom mai întâlni vreodată, că voi ajunge să-l revăd pe vreunul dintre voi... care-ar fi trebuit să-mi fiţi tot ce am mai scump pe lume... André spune că suntem cu toţii nişte jucării în mâinile destinului. Nu chiar! Destinul e o forţă inteligentă, care are un scop. Plătim în viaţă pentru răul pe care l-am făcut. Iată lecţia pe care am învăţat-o astă-seară. Am conceput în afara căsătoriei un fiu, necunoscut mie până azi, care — la fel de neştiutor ca mine — a ajuns să fie geniul rău al vieţii mele, punându-mi-se mereu împotrivă şi ajutând în cele din urmă la ruina mea. Asta-i dreptatea firii. Tot ce pot face ca să-mi plătesc vina e să accept cu resemnare şi fără crâcnire pedeapsa care mi s-a hărăzit. Se aplecă şi luă mâna contesei.

— Rămâi cu mine, Thérèse!

Glasul i se frânse. Nervii îi cedaseră, în cele din urmă.

Ea se ridică şi-l îmbrăţişă, fără a se ruşina de cei doi tineri. În noaptea aceasta, destinul răscolise prin cenuşa unei vechi iubiri, scoţând la iveală nişte tăciuni arzând mocnit, care acum se învăpăiau pentru ultima oară, înainte de-a se stinge pentru totdeauna. Totuşi, contesa nu făcu nici o mişcare ca să-l reţină. Înţelesese că fiul lor le indicase singura cale înţeleaptă — singura cale posibilă — şi-i era recunoscătoare domnului de La Tour d'Azyr că acceptase.

— Domnul să te aibă în paza lui, Gervais — murmură ea. Ia-ţi permisul şi... dă-mi de ştire când te vei afla în siguranţă...

El îi luă faţa în mâini pentru câteva clipe, o sărută cu multă tandreţe, apoi se desprinse din îmbrăţişare. Semeţ şi cu calmul dintotdeauna, privi spre André-Louis, care-i întindea o hârtie.

— Acesta-i permisul. Luaţi-l, domnule. E primul şi ultimul meu dar pentru dumneavoastră. De fapt, ultimul lucru pe care m-aş fi gândit că voi ajunge să vi-l dăruiesc: viaţa. Într-un fel suntem chit. Ironia nu-mi aparţine mie, ci sorţii. Luaţi-l, domnule, şi mergeţi cu bine.

Domnul de La Tour d'Azyr luă permisul. Ochii lui priveau cu nesaţ chipul tras şi împietrit al fiului. Marchizul îşi îndesă hârtia la piept, apoi, brusc, aproape convulsiv, întinse mâna. André-Louis se uită la el, întrebător.

— În numele Domnului, să facem pace! vorbi cu greu marchizul.

În cele din urmă, André-Louis simţi o umbră de milă pentru omul din faţa lui.

— Rămas bun, domnule! oftă el.

— Eşti dur, îi zise tatăl, cu adâncă tristeţe. Dar poate că-i dreptul tău să fii aşa. În alte împrejurări, aş fi fost mândru că-mi eşti fiu. Dar aşa...

Se opri brusc şi zise scurt:

— Rămas bun!

Dădu drumul mâinii lui André şi se trase înapoi. Se înclinară unul în faţa celuilalt, apoi domnul de La Tour d'Azyr facu în faţa lui Aline o plecăciune adâncă, în care se citea limpede renunţarea... sfârşitul.

Cu aceasta, porni semeţ spre uşă şi ieşi din încăpere... şi din vieţile tuturor. După câteva luni, aveau să audă că a intrat în serviciul împăratului Austriei.

Capitolul 16

RĂSĂRITUL

A doua zi de dimineaţă, André-Louis ieşise să ia o gură de aer curat pe terasa vilei din Meudon. Era foarte devreme şi lumina răsăritului de soare făcea ca stropii de rouă din iarba pajiştii să sclipească precum diamantele. În vale, la vreo cinci mile depărtare, ceţurile dimineţii începeau să se risipească deasupra Parisului. Deşi era o oră foarte matinală, în casă începuse deja forfota. Se făceau pregătirile de plecare.

André-Louis ieşise cu bine din Paris cu o seară înainte, însoţit de mama sa şi de Aline, iar astăzi urmau să plece cu toţii la Coblenz.

În timp ce se plimba de colo-colo pe terasă, cu mâinile la spate şi capul în piept — fiindcă niciodată până în prezent viaţa nu-i dăduse atâtea subiecte de gândire — apăru Aline, care ieşise pe una din uşile de sticlă ale bibliotecii, îndreptându-se către el.

— Te-ai trezit devreme, îi zise ea, în loc de „bună-dimineaţa".

— Aş, nici n-am dormit. Nu! întări el, ca răspuns la exclamaţia ei neîncrezătoare. Am rămas la fereastră până în zori, tot gândindu-mă.

— Sărmanul de tine!

— Ăsta-i cuvântul care mi se potriveşte. Sunt, într-adevăr, foarte sărman: nu ştiu nimic. Iar situaţia asta nu-i o nenorocire, decât dacă devii conştient de ea. Atunci...

Îşi ridică braţele spre cer, apoi le lăsă din nou să-i cadă. Era tras la faţă, cu privirea rătăcită.

Aline începu să se plimbe alături de el, de-a lungul balustradei de granit, peste care se revărsau muşcatele, într-un amestec de verde proaspăt şi roşu sângeriu.

— Te-ai hotărât ce ai de gând să faci? îl întrebă ea.

— Am hotărât... că n-am de ales. Trebuie să emigrez şi eu. Am noroc că pot s-o fac şi că ieri, în tot haosul din Paris, n-am întâlnit pe nimeni la care să mă pot prezenta — aşa cum îmi doream prosteşte — altfel, n-aş mai fi beneficiat de asta!

Îşi scoase din buzunar atotputernicul paşaport al Comisiei celor Doisprezece, care avertiza pe toţi francezii să-l ajute în orice împrejurare, sub ameninţarea că eventuala încercare de a-i sta în cale antrena mari riscuri. Îi arătă Alinei documentul.

— Cu acest paşaport, vă pot conduce în deplină siguranţă până la frontieră. Dincolo de graniţă, însă, vor trebui să mă conducă domnul de Kercadiou şi doamna de Plougastel. Aşa vom fi chit.

— Chit? întrebă ea. Dar nu te vei mai putea întoarce în ţară!

— Îţi închipui, probabil, că sunt nerăbdător! Draga mea, într-o zi-două, vor începe anchetele.

Toţi se vor întreba ce s-a întâmplat cu mine. Treptat va ieşi totul la iveală, şi-n aceeaşi clipă va începe vânătoarea. Dar până atunci noi vom fi deja departe, acolo unde nu mă mai poate urmări nimeni. Doar nu crezi c-aş putea să dau guvernului vreo explicaţie satisfăcătoare privind absenţa mea — asta presupunând că va mai exista un guvern, în faţa căruia să mă explic...

— Vrei să spui... că-ţi sacrifici viitorul, cariera pe care ţi-ai ales-o? întrebă Aline, năucită de veste.

— Aşa cum evoluează lucrurile, nu-mi pot face nici o carieră în ţară — cel puţin, nici una cinstită. Acum e vremea Danton-ilor şi a Marat-ilor — vremea gloatei! Frâiele guvernării vor încăpea pe mâna plebei, care le va înşfăca, îmbătată de discursurile Danton-ilor şi Marat-ilor despre care ţi-am vorbit. Va urma haosul, domnia brutelor, a maimuţelor... Întregul va fi condus de cele mai primitive părţi din alcătuirea lui. Asta nu va dura, întrucât o naţiune care nu-i condusă de cei mai buni membri ai ei, decade şi se prăbuşeşte.

— Credeam că eşti republican, îndrăzni ea.

— Chiar sunt! De fapt, şi vorbesc ca un republican. Doresc o societate care să-şi aleagă conducătorii dintre cei mai buni membri ai fiecărui strat social, interzicând oricărei clase sau pături sociale să acapareze guvernarea — fie că-i vorba de nobili, cler, burghezie sau proletariat. Guvernarea de către o singură clasă e fatală societăţii, ca întreg. Cu doi ani în urmă, idealul nostru părea să se fi realizat. A fost luat monopolul puterii din mâinile clasei care-o deţinuse prea mult timp, şi asta în mod nejustificat, în baza dreptului ereditar. Puterea a

fost distribuită cât mai echitabil în stat, şi totul ar fi fost bine, dacă lucrurile s-ar fi oprit aici. Dar ne-am lăsat purtaţi de entuziasm, în timp ce clasele privilegiate ne-au stârnit mânia, opunându-se la această nouă împărţire a puterii. Rezultatul e grozăvia care urmează, pentru că ce-ai văzut tu ieri, nu-i decât începutul. Nu, nu, — încheie el — carieră fac acum inşii venali şi oportuniştii, nu un om care nu vrea să-şi piardă respectul de sine. Ei, dar e timpul să plecăm. Să ştii că plecând, nu sacrific nimic.

— Dar unde vrei să mergi? Ce-ai de gând să faci?

— Oh, găsesc eu ceva. Nu uita că de patru ani încoace am fost pe rând avocat, politician, spadasin şi măscărici — mai ales măscărici. Oriunde-n lume se găseşte loc pentru Scaramouche. În plus, ştii că, faţă de Scaramouche, eu am un mare noroc? Sunt proprietarul unei mici ferme în Saxonia. S-ar putea să mi apuc de agricultură. E o ocupaţie care-ţi lasă gândurile în voia lor. Orice s-ar spune, nu sunt un om de acţiune. N-am însuşirile necesare.

Ea îl privi drept în faţă, cu ochii albaştri melancolici şi în acelaşi timp zâmbitori.

— Mă întreb dacă există vreun rol pentru care să nu ai însuşirile necesare.

— Zău? Şi cu toate astea nu poţi afirma că am avut succes în vreunul dintre cele pe care le-am jucat până acum. Întotdeauna am sfârşit prin a-mi lua tălpăşiţa. Acum părăsesc prospera Academie de scrimă, care va deveni, probabil, proprietatea lui Le Duc. Toate astea mi se trag de la faptul că m-am amestecat în politică. Dar uite că fug şi de politică.

La un singur lucru mă pricep de minune: fuga — tot o însuşire a lui Scaramouche.

— Întotdeauna ai să te persiflezi aşa? îl întrebă ea, uimită.

— Bănuiesc că asta se-ntâmplă fiindcă mă simt o părticică din lumea asta nebună. Doar nu vrei s-o iau în serios? Dacă aş face-o, mi-aş pierde minţile. Asta mai ales de când mi-am descoperit părinţii.

— Te rog, nu spune asta, André! îl rugă ea. Ştiu că nu vorbeşti din toată inima.

— Ba da! protestă el. Te-aştepţi la sinceritate din partea mea, când ipocrizia e principalul atribut al firii omeneşti? Din asta trăim, asta învăţăm la şcoală, din asta ne hrănim. Şi rareori suntem conştienţi de existenţa ei. Ai văzut-o scăpată din lanţ pe tot cuprinsul Franţei, în ultimii ani — vorbe mari şi ipocrite pe buzele revoluţionarilor, ca şi pe cele ale susţinătorilor vechiului regim. Un ocean de ipocrizie, din care până la urmă s-a născut haosul. Iar eu, care îi critic pe toţi, în această frumoasă dimineaţă lăsată de Dumnezeu, sunt cel mai mare şi mai ticălos dintre toţi ipocriţii. De doi ani l-am persecutat prin toate mijloacele ce mi-au stat la îndemână pe... domnul de La Tour d'Azyr.

Înainte de a-i rosti numele, se oprise, de parcă ar fi şovăit să vorbească despre el.

— În aceşti doi ani, m-am amăgit singur asupra motivului ce mă îndemna să fiu umbra lui pas cu pas. Aseară spunea că am fost geniul rău al vieţii lui, recunoscând singur că merita această pedeapsă. S-ar putea să fi avut dreptate — şi-atunci, chiar dacă nu l-ar fi ucis pe Philippe de Vilmorin, lucrurile ar fi stat tot aşa. Într-adevăr, acum ştiu că situaţia ar fi

fost aceeaşi. Iată de ce spun că sunt un ipocrit, care vrea să se înşele pe sine.

— Dar de ce, André?

El se opri în loc, privind-o.

— Pentru că te voia pe tine, Aline. Pentru că în aceste condiţii m-ar fi întâlnit din nou în drumul lui, neclintit, neînduplecat. Aş fi făcut tot ce mi-ar fi stat în puteri ca să-l distrug şi astfel să te salvez de riscul de-a cădea pradă propriei tale ambiţii. Nu vreau să discut despre el mai mult decât e necesar. De fapt, sper ca de-acum încolo să nu mai vorbesc despre asta niciodată. Înainte ca destinele noastre să se întâlnească, ştiam bine cine este şi ce se spunea despre el în tot ţinutul. Încă de pe atunci îl găseam detestabil. Aseară l-ai auzit pomenind de biata domnişoară Binet. L-ai auzit argumentând că aceasta era educaţia pe care o primise şi modul de viaţă al clasei lui. Bănuiesc că la asemenea pledoarie nu se mai poate replica nimic. Marchizul se conformează tipului uman pe care-l reprezintă. Asta ajunge! Dar pentru mine, el era întruchiparea răului, exact cum tu ai reprezentat întotdeauna binele; el era păcatul, tu — puritatea. Te înălţasem pe un piedestal, Aline, undeva foarte sus — dar acolo îţi era şi locul! Atunci, cum să suport să fii târâtă în noroi, din ambiţie? Cum să accept ca răul, pe care îl uram, să se unească pe veci cu binele pe care-l adoram? Ce altceva putea ieşi din această însoţire decât pierzania ta — aşa cum ţi-am spus la Gavrillac? Pentru acest motiv, resentimentul la adresa lui a devenit o problemă personală, care mă îndemna la acţiune. Am hotărât să te salvez cu orice preţ de la un destin atât de groaznic. Dacă mi-ai fi mărturisit că-l iubeşti, s-ar fi schimbat situaţia. Aş fi

sperat ca printr-o unire sfinţită prin dragoste să-l poţi ridica până la înălţimea purităţii tale. Dar să accepţi să te măriţi cu el, fără să-l iubeşti, numai de dragul măririi... Ah, era ceva josnic şi deznădăjduit! Aşa încât l-am hăituit — un şobolan ca mine înfruntând un leu ca el! — l-am hăituit fără cruţare până în clipa când am înţeles că-n sufletul tău iubirea învinsese ambiţia. Atunci, m-am dat la o parte.

— Iubirea învinsese ambiţia?...

Cât timp vorbise André-Louis, ochii Alinei se umpluseră de lacrimi. Acum, însă, uimirea luase locul emoţiei.

— Când ai văzut tu una ca asta? Spune, când?

— Am... am greşit. Acum, înţeleg. Dar atunci, Aline... în dimineaţa când ai venit să mă implori să nu mă întâlnesc cu el în Bois, asta nu era grijă pentru soarta lui?

— Pentru soarta lui? Era grija pentru tine! izbucni ea, fără să se gândească la ce spune.

Dar André-Louis nu era totuşi convins.

— Pentru mine? Când ştiai — cum ştiau, de altfel, toţi — că numai asta facusem zilnic, timp de o săptămână?

— Da, dar el se deosebea de ceilalţi cu care te-ai duelat. Avea o reputaţie de mare spadasin. Unchiul îl considera imbatabil. Până la urmă, m-a convins şi pe mine că dacă are loc duelul, n-ai nici o scăpare.

André-Louis o privi, încruntat.

— Cum aşa, Aline? o întrebă el cu oarecare asprime. Trebuie să înţeleg că te-ai schimbat de-atunci şi că-ţi renegi sentimentele? Bănuiesc că asta ţine de firea femeiască...

— Dar ce tot spui acolo, André? Să ştii că te-nşeli amarnic. Tot ce ţi-am povestit e adevărul-adevărat.

— Şi-atunci, insistă el, tot din grijă pentru mine ai leşinat, nu pentru că l-ai văzut rănit după duel? Atunci am înţeles şi eu cum stăteau lucrurile.

— Rănit?! Dar nici nu i-am văzut rana! Am văzut numai că-i în viaţă — şi aparent nevătămat — de unde-am tras concluzia că te-a ucis pe tine, aşa cum spusese că are de gând să facă. Ce altceva puteam să cred?

În mintea lui se făcu lumină — o lumină strălucitoare, orbitoare, încât aproape că i se făcu frică. Se dădu înapoi, cu mâna pe frunte.

Şi de asta ai leşinat? întrebă el, neîncrezător.

Ea îl privi fără să-i răspundă, începând să înţeleagă cât de multe trebuise să spună, în dorinţa de a-l face să-şi dea seama că se înşelase. Brusc, în privirea lui Aline îşi făcu loc teama.

El îi întinse amândouă mâinile.

— Aline! Aline!

Glasul îi tremura, rostindu-i numele.

— Pentru mine...

— Oh, André, ce orb ai fost! Întotdeauna ai fost tu! Întotdeauna! Nici o clipă nu m-am gândit la el, nici măcar în numele căsătoriei mele din interes, decât, poate, o singură dată, când... când a apărut în viaţa ta fata aceea de la teatru...

Aline se întrerupse, ridică din umeri şi-şi întoarse capul.

— Atunci m-am gândit să-mi urmez ambiţia, pentru că nu mai aveam de ce să mă agăţ...

El se scutură.

— Desigur că visez — sau poate că mi-am pierdut minţile...

— Ai fost orb, André, atâta tot! îl linişti fata.

— Orb am fost doar atunci când mi s-ar fi părut o îndrăzneală să pot vedea!

— Şi totuşi — îi răspunse ea, reamintindu-i de Aline, cea de altădată — nu mi-a făcut niciodată impresia că ţi-ar fi lipsit îndrăzneala...

Când, după câteva clipe, domnul de Kercadiou apăru în uşa bibliotecii, îi zări pe cei doi tineri, mână în mână şi ochi în ochi, de parcă fiecare ar fi descoperit pe chipul celuilalt Paradisul.

Sfârşit

Cuprins

Cartea I
ROBA

1. REPUBLICANUL 7
2. ARISTOCRATUL 20
3. ELOCINȚA DOMNULUI DE VILMORIN 34
4. MOȘTENIREA 48
5. SENIORUL DE GAVRILLAC 55
6. MOARA DE VÂNT 62
7. VÂNTUL 74
8. *OMNES OMNIBUS* 91
9. URMĂRILE 102

Cartea a II-a
MASCA

1. CONTRAVENIENȚII 117
2. ÎN SLUJBA LUI THESPIS 137
3. MUZA COMEDIEI 151
4. IESE DIN SCENĂ DOMNUL PARVISSIMUS 167
5. INTRĂ ÎN SCENĂ SCARAMOUCHE 179
6. CLIMENE 191
7. CUCERIREA ORAȘULUI NANTES 210

8. VISUL 223
9. TREZIREA 232
10. REMUȘCAREA 256
11. SCANDALUL DE LA TEATRUL FEYDAU 269

Cartea a III a
SPADA

1. TRANZIȚIA 293
2. *QUOS VULT IUPITER PERDERE* 311
3. PREȘEDINTELE LE CHAPELIER 321
4. LA MEUDON 334
5. DOAMNA DE PLOUGASTEL 354
6. POLITICIENII 368
7. ASASINII CU SPADE 381
8. CAVALERUL RĂTĂCITOR
DIN *STAREA A TREIA* 395
9. ORGOLIUL RANIT 406
10. ÎNTOARCEREA CALEȘTII 423
11. CÂTEVA EXPLICAȚII 436
12. ARGUMENTUL DECISIV 446
13. SANCTUARUL 470
14. BARIERA 481
15. PERMISUL DE LIBERĂ TRECERE 494
16. RĂSĂRITUL 504